

Lokalahtelaiset sodissa 1939 - 1945

**Veteraani- ja lottamatrikkeli,
rintama- ja kotirintamakuvaus**

Nettiversio, kirjoituksia.

Henkilömatrikkeli netissä toisaalla. Kirjassa lisäksi muita kirjoituksia

Toimitus, taitto Matti Jalava.

Veteraanitietojen keräys, talkootyöryhmä ks. sivu 352.

Kirjoittajat Markku Vainio, Hannu Soikkanen, Reijo Virtamo, Lauri Väättänen,
Matti Jalava, Ulla-Maija Paalu

Täydellisempi kirjaversio ilmestyi lokakuussa 2012.

Talvisota ja sen taustoja

Vanhan sanonnan mukaan uuden sodan siemen kylvetään edellisen rauhan-teossa. Tämä pitää paikkansa myös talvisodan osalta, sillä Tarton rauhassa neuvotteleva vastapuoli Neuvostoliitto joutui taipumaan rauhanehtoihin, jotka jäivät kaivertamaan maan poliittisen johdon ajatusmaailmaa.

1930-luvun alussa Suomi ja Neuvostoliitto olivat solmineet keskinäisen hyökkäämättömyyssopimuksen, jonka pitävyyteen Suomi luotti varauksetta. Maidemme välit olivat suhteellisen hyvällä tolalla tultaessa 1930-luvun puoliväliin, mutta taustalla eli kuitenkin koko ajan epäily Neuvostoliiton luotettavuudesta. Epäily osoittautui täysin aiheelliseksi sen jälkeen, kun Euroopassa alkoi tapahtua suuria asioita Hitlerin päästyä valtaan Saksassa 1933. Kommunistinen diktatuurivaltio odotti hiljaa suotuista aikaa suunnitelmiensa toteuttamiselle. Sen tarkoitusperistä Suomen suhteen päästiin lopullisesti selville kevään ja kesän 1938 aikana, kun Neuvostoliiton Helsingin lähetystön virkailija Boris Jartsev taivutti Suomen neuvottelemaan kanssaan. Tällöin kävi Suomelle selväksi, että itäinen naapurimme pyrki saamaan maassamme sekä poliittista että alueellista jalansijaa.

Maavoimien kehittäminen laiminlyötiin

Suomi oli koko 1930-luvun laiminlyönyt puolustuslaitoksensa kehittämisen lukuun ottamatta laivastoa. Maavoimien valmius oli joka suhteessa ala-arvoinen. Laiminlyönnit maksettiin sitten talvisodassa suomalaisen sotilaan

verellä. Kesällä 1939 valtakunnan johto heräsi jossain määrin ja Karjalan kannasta linnoitettiin kiireisesti vapaaehtoisin voimin. Elokuussa 1939 armeijasta siviiliin päässet ikäluokat kutsuttiin takaisin palvelukseen heti syyskuun alussa, kun Saksa oli hyökännyt Puolaan ja muutenkin näytti siltä, että sota saattaa tulla myös Suomen osaksi.

Neuvostoliitto oli pakottamalla saanut tukikohtia Baltiasta ja kun Neuvostoliitto ja Saksa olivat solmineet salaisen sopimuksen etupiirijaosta, alkoi Suomen painostaminen tosisaan. Lokakuun 5. päivä sai Suomen hallitus kutsun lähettää valtuutettunsa Moskovaan neuvottelemaan ”konkreettisista poliittisista kysymyksistä”. Neuvostoliitto esitti vaatimuksia, mm. alueluovutuksia ja aluevaihtoja, joihin Suomi ei voinut suostua.

YH toteutettiin lokakuussa 1939

Kun Suomessa tajuttiin tilanne, missä ollaan, kutsuttiin lokakuun alkupuolella asekuntoiset miehet Ylimääräisiin Harjoituksiin, mikä käytännössä tarkoitti sitä, että puolustusvoimissamme toteutettiin täysimittainen liikekannallepano. Lokakuun puolivälistä alkaen olivat joukkomme pohjoisinta Suomea lukuun ottamatta siirtyneet suunnitelmien mukaisille puolustuslinjoille. YH:n (Ylimääräiset Harjoitukset) aikana jatkettiin kuumeisesti linnoitustöitä kautta rajaseudun, erityisesti Karjalankannaksella, mutta läheskään kaikkea ei ehditty ennen sotaa saada valmiiksi.

Neuvottelut Moskovassa eivät edistyneet, sillä Neuvostoliitto pelkästään saneli, mitä se vaati. Joka kerta suomalaiset voivat vain todeta, että ehdot ovat liian kovat, eikä niihin voida alistua. Marraskuun lopulla Neuvostoliitto syytti Suomea rajaprovokaatiosta, ns. Mainilan laukauksista. Se syytti Suomen ampuneen tykistöllä yli rajan ja surmanneen neuvostosotilaita. Suomi vakuutti syyttömyyttään, mutta sillä ei ollut mitään vaikutusta. Vasta paljon myöhemmin Venäjällä myönnettiin, että Mainilan laukaukset ampui punatykistö itse. Neuvostoilmavoimat loukkasivat useita kertoja Suomen ilmatilaa ja 27. marraskuuta Neuvostoliitto sanoi yksipuolisesti ja sopimuksen vastaisesti irti hyökkäämättömyyssopimuksen. Tämän jälkeen oli selvää, että edessä on sota.

NL hyökkäsi ilman sodanjulistusta

Neuvostoliitto hyökkäsi ilman sodanjulistusta Suomeen marraskuun viimeisen päivän aamulla ja ilmapommitti useita kaupunkeja eri puolilla eteläistä Suomea. Hyökkääjä aloitti sodan totaalisenä. Itärajan takana oli kenraali Meretskovin johdossa neljä armeijaa. Kannakselle tuli 7. Armeija, johon kuului 12 divisioonaa ja kolme panssariprikaatia sekä runsaasti tukevia joukkoja. Aunuksen Karjalasta lähti hyökkäämään 8. Armeija, johon kuului kuusi divisioonaa ja kaksi panssariprikaatia. Vienan Karjalassa oli valmiiksi keskitettynä viisi divisioonaa käsittänyt 9. Armeija. Murmanskissa oli taisteluvalmiina 14. Armeija, jonka vahvuus oli kolme divisioonaa. Joukkojen aseistus ja kalustus oli omaan armeijaamme verrattuna kuin toiselta planeetalta. Materiaalista ei hyökkääjällä ollut pulaa.

Massiivista ylivoimaa oli Karjalankannaksella torjumassa Kannaksen Armeija komentajanaan kenraaliluutnantti Hugo Österman. Armeija käsitti kaksi armeijakuntaa. Läntisellä kannaksella oli kenraaliluutnantti Harald Öhquistin komentamana II Armeijakunta, johon kuului kolme divisioonaa sekä ns. suojajoukot, neljä prikaatia ja joitakin erillisiä pataljoonia. Itäisellä kannaksella oli kenraalimajuri Erik Heinrichs kaksidivisioonaisen III Armeijakuntansa kanssa. Laatokan ja Joensuun välisellä alueella oli IV Armeijakunta, jota komensi kenraalimajuri Juho Heiskanen. AK:n vahvuus oli kaksi divisioonaa ja muutama erillinen pataljoona. Pohjoisimpana oli vastaanottavana voimana Pohjois-Suomen ryhmä kenraalimajuri Viljo Tuompon johdossa. Tuompon käytössä oli vain hyvin puutteellisesti varustettuja erillisiä pataljoonia ja muita lähinnä satunnaisissa kokoonpanoissa olleita joukkoja.

Murskaavaa ylivoimaa kestettiin 105 päivää

Kaiken kaikkiaan Suomeen pyrkivä vihollinen oli kaikessa murskaavan ylivoimainen. Ilmavoimamme olivat totaalisesti alakynnessä tuhansia koneita käsittäneen punaisen ilma-armadan edessä. Panssariaseemme oli olematon, hyökkääjällä sen sijaan huippumoderni tuhansia panssareita käsittänyt iskuvälik. Oma kenttätykistömme oli merkityksetön verrattuna punatykistöön. Tykistömme ampui talvisodassa yhteensä noin 470 000 laukausta. Punatykistö ampui saman määrän esim. Summaa murtaessaan parissa päivässä.

Maailmalla uskottiin Suomen niskan taittuvan muutamassa päivässä, mutta kuten tiedetään, toisin kävi. Talvisota kesti 105 päivää, eikä puna-armeija

Talvisodan aikainen sanomalehtikuva Kollaarjoelta.

päässyt koskaan tavoitteeseensa. Helsinki ja Suomi jäivät valloittamatta, vaikka hyökkääjä vahvemman oikeudella ryöstikin meiltä suuret maa-alueet ja ajoi ikimuistoisilta asuinsijoiltaan pakoon yli 420 000 ihmistä. Suomalaisia kaatui tai menehtyi muuten, tai katosi talvisodassa lähes 27 000. Kotirintaman pommituksissa sai surmansa noin 1000, haavoittui pahoin yli 500 ja lievästi noin 1300 henkilöä.

NL menetti lähes miljoona miestä

Neuvostoliiton tappiot olivat moninkertaiset. Kaatuneitten osalta arviot vaihtelevat suuresti, mutta kalustotappioista on olemassa melko luotettavat tiedot. Venäläisten uusimmissa tiedoissa kokonaistappioiksi ilmoitetaan yli 333 000 henkeä, joista kaatuneita ja vankeja olisi 85 000. Lukuihin on suhtauduttava epäillen, kun tiedetään jokseenkin tarkasti miten paljon vihollisia kaatui eri taistelupaikoilla. Pelkästään Suomussalmella suomalaiset hautasivat keväällä 1940 noin 22 000 kaatunutta venäläistä. Suurimmat tappioluvut on kertonut 1960-luvun alussa

silloinen Neuvostoliiton kommunistisen puolueen pääsihteeri Nikita Hrustshev, jonka salaa länteen tuodut ja julkaistut muistelmät ilmoittavat puna-armeijan menettä-

neen talvisodassa lähes miljoona miestä.

Puna-armeijan kalustotappiot olivat pöyristyttävät. Hyökkäysvaunuja se menetti talvisodassa yli 3500 kappaletta. Yksistään 7. Armeija kärsi Mannerheim-linjalla päähyökkäyksen läpimurron yhteydessä 1244 panssarin tappiot. Lentokonemenetys oli noin 1000 konetta

Talvisodan toisena päivänä Stalin perusti ns. Terijoen hallituksen, jonka kanssa se paria päivää myöhemmin solmi ystävyys- ja avunantosopimuksen. Hallituksen oli tarkoitus murtaa suomalaisten henkinen vastarinta. Mutta toisin kävi, Suomessa tälle lähinnä vain paperilla toimineelle kansanhallitukselle naurettiin ja irtailltiin avoimesti, eikä se maailmallakaan saanut tukea mistään. Hallituksen johtoon Stalin asetti vapaussodan aikana 1918 Neuvostoliittoon loikanneen Otto Ville Kuusisen, ja ministereiksi joko suomalaisloikkareita tai karjalaisjuurisia kommunisteja. Terijoen hallitus osoittautui varsin pian virheratkaisuksi ja riippakiveksi Stalinille. Stalin hautasikin kaikessa hiljaisuudessa tämän hallituksensa tammiin 1940 aikana.

Tolvajärven voitto esimerkkinä

Talvisodassa alivoimainen Suomi pärjasi hyvin, vaikka aluksi näyttikin siltä, että loppu tulee pikaisesti. Suojajoukot vetäytyivät suunnitellusti pääpuolustuslinjalle aiheuttaen jo tässä vaiheessa hyökkääjälle raskaat tappiot. Ensimmäinen suuri voitto saatiin joulukuun puolivälissä Tolvajärvellä, missä eversti Paavo Talvelan ja everstiluutnantti Aaro Pajarin johdolla lyötiin täydellisesti vihollisen 193. divisioonaa. Tämä voitto oli henkisesti ja moraalisesti hyvin merkittävä koko taistelevalle armeijallemme. Tolvajärvi näytti, että ylivoimainen vihollinen on lyötävissä. Suomussalmella tuhottiin täysin vihollisen ukrainalainen 44. divisioonaa Raatteen tielle ja Juntusrannasta kirkonkylään saakka tunkeutunut 163. divisioonaa sai melkein saman kohtalon. Laatokan koillispuolen kuuluisissa motitaisteluissa Lemetin alueella tuhottiin 18. ja 168. divisioonaa sekä 168. Panssari-rikkaati. Kollaalla vihollinen ei koko sodan aikana päässyt tavoitteeseensa, vaan kärsi valtaiset tappiot. Kuhmossa vihollisen pelasti täydelliseltä tuholta rauhan tulo. Sallassa alkuvaikeuksien jälkeen saavutettiin loistavia voittoja, ja samoin Petsamossa pystytettiin torjumaan hyökkäykset.

Kannaksella vihollinen yritti ensimmäisen kerran murtaa suomalaisrintaman hyökkäyksellä Taipaleessa joulukuun alussa. Vihollinen pääsi yli Taipaleenjoen, mutta seuraavien kolmen kuukauden aikana se kerta toisensa jälkeen iskettiin takaisin niin, että 13.3.1940 mennessä vihollinen oli saanut aluetta haltuunsa syvimmilläänkin vain parin kilometrin verran. Taipaleen Keljan taistelussa jouluna 1939 viholliselle tuotettiin synkän raskaat tappiot

ja torjuttiin sen pääsy yli Suvannon Vuoksi-linjan pohjoispuolelle. Suvannon jäälle jäi tuhansia punasotureita. Sodan kahden viimeisen viikon aika Äyräpäässä ja Vuosalmella pystytettiin itsekin raskaat tappiot kärsien estämään vihollisen pääsy pitemmälle Suomeen.

Ankaria taisteluita Mannerheim-linjalla

Läntisellä kannaksella käytiin ankarat taistelut Summassa ja Muolaan alueella, ns. Mannerheim-linjalla. Joulukuussa vihollisen hyökkäykset torjuttiin kautta linjan, mutta kun vihollinen käynnisti läpimurtoon tähtäävän murskaavan massiivisen hyökkäyksensä helmikuun alussa 1940, jouduttiin Summassa ahtaalle. Väsyneet ja harvalukuiset puolustajat eivät puutteellisesti varustettuina pystyneet enää torjumaan moninkertaista ylivoimaa, ja vihollinen pääsi läpimurtoon pääpuolustuslinjalla Lähteen lohkolle 10. helmikuuta 1940. Muutamaa sataa suomalaistaistelijaa vastassa oli tuore ja täysin varustettu 123. divisioonaa satoine tankkeineen. Se tuli suuren massansa voimalla tappioista hiukkaakaan piittaamatta läpi ja niin suomalaisten oli lähdettävä vetäytymään. Vetäytyminen toi puolustajat taisteluja käyden Viipuriin, Viipurinlahdelle ja Vuoksen linjalle asti. Viimeiset ratkaisevat taistelut käytiin Kannaksella Viipurinlahdella ja sen länsirannalla Säkkijärven pitäjän alueella. Loppuun kulutettu puolustaja oli tässä vaiheessa suurissa vaikeuksissa, sillä taistelumateriaali alkoi olla lopussa, ja miehet ylittäneet jo monin kerroin inhimillisen kestäkyvyn rajan. Ei ole liioiteltua sanoa, että talvisodan aselepo tuli yhdennellätoista hetkellä.

Markku Vainio

Suomalaiset joutuivat kohtaamaan ylivoimaisen vihollisen Viipurinlahden ratkaisutaisteluissa talvisodan lopulla

Puna-armeijan päästyä läpimurtoon helmikuun puolivälissä 1940 Summan Lähteen lohkolla alkoivat tapahtumat läntisellä kannaksella muuttua nopeasti. Omat joukkomme perääntyivät ensin väliasemaan ja jatkoivat taka-asemaan lähes pysähtymättä. Vihollinen pyrki murhaavan ylivoimansa turvin saamaan haltuunsa Viipurin ja sen jälkeen koukkaamaan suomalaisjoukkojen selustaan. Toisena tavoitteena vihollisella oli Viipurinlahden länsiranta, jossa sen tarkoituksena oli katkaista Helsinki-Hamina-Viipuri –maantie, joka oli Kannaksella olevien joukkojemme päähuoltoreitti. Maantien haltuun saaminen olisi myös avannut suoran hyökkäysväylän Helsinkiin.

Vihollinen keskitti Koiviston saarien kautta valtaiset voimat Viipurinlahden suulle ja myös lahden itärannalle sen jälkeen, kun se oli saanut itärannan haltuunsa. Paine Viipurinlahdella kasvoi kasvamistaan.

Viipurinlahden puolustus suunniteltu kesäajalle

Oma sodanjohtomme piti alusta saakka Viipurinlahtea toisarvoisena taistelualueena, eikä uskonut, että vihollinen pyrkisi hyökkäämään yli Viipurinlahden jääkentän. Silloisen rannikopuolustuksen oppien mukaan katsottiin, että jää muodostaa merelle jonkinlaisen suojaavan vaipan, mikä mukamas estäisi ylimenohyökkäykset

talvella. Sodanjohtomme katsoi, että suurhyökkäys Viipurinlahdella olisi puna-armeijalle aivan liian riskialtis yritys ja käytännössä lähes mahdoton vaihtoehto. Viipurinlahden puolustus oli suunniteltu vain kesäajan oloja varten. Linnoitustöitä ei ollut tehty käytännössä lainkaan. Tiivistetysti voi sanoa, että alueen puolustusjärjestelyt on karkeasti laiminlyöty. – Tämän saivat joukkomme tuta talvisodan kahden viimeisen viikon aikana.

Länsi-Kannaksella hyökkäsi vihollisen 7. Armeija. Sodanjohtomme yllätykseksi vihollinen suuntasi peräti kuusi divisioonaa Viipurinlahden ylimenohyökkäykseen helmikuun lopulla 1940. Valtaisan operaation mahdollisti se, että jää Viipurinlahdella oli keskimäärin metrin paksuinen ja kantoi hyvin raskaimmankin kaluston aina hyökkäysvaunuja ja kenttätykistö patteristoja myöten. Vihollisen 28. Armeijakuntaa, johon hyökkäävät divisioonat kuului-
vat, komensi prikaatinkomentaja Pavel Kurotskin. Suomalaiset olivat oppineet tuntemaan hänet siitä, että hänen joukkonsa hyökkäsivät aina pimeällä. Niin myös Viipurinlahdella.

Viipurinlahdella olivat suomalaisten komentosuhteet pahan kerran sekaisin. Sodan alusta saakka Viipurin lohkolla puolustuksessa olleet merivoimien alaiset joukot, joita komensi eversti Arvo Lyytinen, alistettiin 18.2. suoraan Kannaksen armeijalle, mutta tämä

alistussuhde ei tilannetta auttanut ja hätäpäissä joukot alistettiin 27.2. Viipurinlahden pohjoisosia puolustaneelle 4. Divisioonalle. Kaikki oli kuitenkin edelleenkin sekaisin ja niinpä heti seuraavana päivänä 28.2. muodostettiin Viipurin Rannikkolohkon nimen saanut yhtymä, mutta tämäkään uudistus ei tilannetta selkeyttänyt. Epätoivoisessa tilanteessa seuraavana päivänä yhtymä nimettiin Rannikkoryhmäksi ja 1.3. ryhmän komentajaksi tuli Lapissa erinomaisesti toiminut kenraalimajuri Kurt Martti Wallenius. Hän osoittautui oitis vääräksi valinnaksi, kykenemättömäksi johtamaan sotatoimia aivan erilaisissa oloissa kuin Lapissa. Niinpä 3. maaliskuuta Wallenius sai lähteä ja hänen tilalleen tuli Yleisesikunnan päällikkö kenraaliluutnantti Karl Lennart Oesch.

Alemmat johtosuhteet olivat koko alueella niin sekaisin kuin vain olla ja voi. Kaikkina aikoina eivät miehet tienneet, mihin osastoon kuuluivat tai kuka heitä johti. Viestikalustoa ei ollut läheskään riittävästi eivätkä viestiyhteydet toimineet lainkaan. Ainoa toimiva yhteys olivat taistelulähetit.

Kun ylin sodanjohto viimeinkin tajusi Viipurinlahden merkityksen puolustustaistelulle, ruvettiin alueelle nopeasti haalimaan täydennysjoukkoja kaikilta rintamanosilta aina Lappia myöten. Laatokan koillispuolen taisteluistakin irrotettiin Ratsuväkiprikaatin pääosat Viipurinlahdelle. Rannikko- ja meripuolustuksesta muodostettiin nopeasti hyvin sekalaisia erillisiä pataljoonia, jotka nopeasti siirrettiin Viipurinlahdelle.

Vihollinen aloitti ylimenoyrityksensä Tuppuraa ja Teikarinsaarta vastaan aamuyöllä 2. maaliskuuta. Vihollinen eteni kahden vahvennetun rykmentin voimin Uuraasta ja Viipurinlahden itärannan niemistä kohti mainittuja saaria. Mitenkään liioittelematta voidaan

sanoa, että meripuolustuksesta kootut pataljoonat joutuivat heti pahimpaan mahdolliseen paikkaan. Täysin taistelukokemusta vailla olevat miehet joutuivat ottamaan vastaan monin verroin ylivoimaisen vihollisen rynnistyksen vain jalkaväen kevyitten aseiden tulella. Saarten puolustajia pystyi tukemaan vain yksi 305-millinen tykki lahden länsirannalta Ristinimestä ja silläkin oli käytettävissään vain vaivaiset 60 laukausta! Tuppurassa ollut kiinteä vanha rt-patteri ampui omat ammuksensa nopeasti loppuun, eikä siitä ollut puolustukselle käytännössä juurikaan apua. Vihollinen piiritti Tuppuran panssarivaunuillaan ja keskitti saareen ankan epäsuoran tulen. Kivikkoisessa rantamaastossa tulen teho oli hyvin tappava, sillä sirpalevaikutus oli suuri. Iltapäivällä 3.3. Tuppurassa vielä elossa olevat puolustajat joutuivat jättämään saaren ja murtautuivat länteen lahden länsirannalle. Puolustajat kärsivät Tuppurassa kovat tappiot, sillä menetykset olivat peräti 32,5 prosenttia miehistövahvuudesta.

Teikarinsaarella tilanne oli yhtä paha, mutta tankkejaan ei vihollinen kyennyt tätä saarta vastaan käyttämään yhtä tehokkaasti kuin Tuppuraa vastaan. Teikariin 2.3. aamuyöllä hyökänneet viholliset kyettiin iltaan mennessä vastahyökkäyksiin lyömään pois saaresta, mutta kovin omin tappioin. Vihollinen valtasi saaren kuitenkin nopeasti takaisin ja sai sen lopullisesti haltuunsa. Kun tilanne kuitenkin kävi kestävämmäksi, antoi Teikarin alalohkon komentaja puoliltaoin 4.3. joukoille luvan vetäytyä lahden länsirannalle, ja joukot vetäytyivätkin Säkkijärven Vilaniemeen. Teikarinsaari yritettiin vielä saada takaisin, mutta hyökkäysvoima oli aivan riittämätön. Vilaniemeen vetäytyneet puolustivat sinnikkäästi aluettaan, mutta

murskaavan ylivoiman edessä miesten kestävyys petti ja osa joukoista pakeni pakokauhun vallassa syvemmälle manterelle, aina Säkkijärven kirkonkylään saakka.

Vihollinen sai katkaistuksi valtatie

Saatuaan haltuunsa Viipurinlahden suuret saaret oli vihollisella jäätä pitkin avoin tie Viipurinlahden länsirannalle kahteen pitkään niemeen, Häränpääniemeen ja Vilaniemeen. Vihollinen keskitti tuekseen yötä päivää uusia joukkoja, joita ei avoimelta jäältä pystytty tuhoamaan siitä yksinkertaisesta syystä, että vähäisellä tykistöllä ei ollut riittävästi ammuksia eikä ilmavoimilta riittänyt koneita Viipurinlahdelle. Lopputulos oli näin ollen arvattavissa; vihollinen sai parissa päivässä pysyvän sillanpään Säkkijärven rannikolle ja sai katkaistuksi valtamaantien. Talvisodan päättyessä puna-armeijalla oli aloite hallussaan kautta Viipurinlahden rintamaa. Suomalaiset eivät enää maaliskuussa kyenneet yhtenäiseen puolustukseen, vaan länsirannikolla olleet joukot kävivät tavallaan erillissotia. Voimat olivat joka suhteessa lopussa, jopa romahtamaisillaan. Kun rauha solmittiin, oli vihollisen sillanpäällä syvyyttä kymmenisen kilometriä ja leveyttä seitsemän kilometriä. Tappiot molemmin puolin olivat raskaat, mutta tavoittelemaansa läpimurtoon ei vihollinen päässyt, vaikka viimeisinä taistelupäivinä tilanne suomalaisittain olikin hyvin kriittinen.

Tilanne Viipurinlahdella oli maaliskuun alkupäivinä 1940 äärimmäisen vaikea. Puolustajilla oli pulaa kaikesta mahdollisesta, myös miehistä. Yhtämittaisesti jo lahden Viipurin puolelta alkaen taistelleet miehet olivat lop-

puun väsyneitä. Rivit olivat pahasti harvenneet. Niinpä alueelle haalittiin täydennyksiä sieltä, mistä niitä suinkin oli mahdollista irrottaa Viipurinlahdelle.

Maaliskuun 8. päivä saapui taistelualueelle Jalkaväkirykmentti 68, jonka riveissä oli myös lokalahtelaisia miehiä. Rykmentti oli alun perin tarkoitettu Rannikkoryhmän reserviksi, ja sen vahvuudesta suuri osa oli yli 30-vuotiaita, jopa yli 40-vuotiaita reserviläisiä. Rykmentin taisteluarvo ei ollut hurrattava, mutta pakon edessä rykmentti oli pistettävä etulinjavastuuseen Viipurinlahdella.

JR 68 alistettiin 4. Divisioonan komentajalle eversti Johan Arajuelle. Rykmentti ryhmitettiin 8.3. iltapäivällä mantereelle Säkkijärven rannikolle Tervajoen ja Nisalahden väliselle alueelle. Edellisenä iltana klo 20.40 oli Rannikkoryhmän esikunta antanut 4. Divisioonan esikunnalle käskyn, jossa sanottiin, että JR 68 jää divisioonan käyttöön sillä nimenomaisella ehdolla, että Säkkijärven rantaviiva pidetään. Ajatus oli hyvä, mutta rannikon hallussa pitäminen vihollisen kovan painostuksen alla ei onnistunut.

Lokalahtelaisia kaatui Säkkijärvellä kaksi. KTR 12:n ensimmäisessä patterissa tykkimiehenä palvellut Paavo Laaksonen kaatui Vilajoella 11.3.1940 36-vuotiaana. Samana päivänä haavoitui kuolettavasti korpraali Oskar Saari, joka kuoli haavoihinsa seuraavana päivänä. Saari kuului JR 68:n esikuntakomppaniaan. Hän oli kaatuessaan 34-vuotias.

Viipurinlahdella taisteli lokalahtelaisia myös JR 64:ssä sekä Erillinen Pataljoona 32:ssa Virolahden alueella.

Markku Vainio

Metsäpirtin Osaston miehet taistelivat kotikonnuillaan talvisodan Taipaleen lohkolla

Talvisodassa taistelleista joukko-osastoista tunnetuimpia on pieni, mutta tehokkaaseen toimintaan kyennyt Metsäpirtin Osasto. Osasto muodostettiin YH:n aikana lokakuussa 1939 metsäpirttiläisistä miehistä ja se taisteli koko talvisodan ajan Taipaleen lohkolla. Osa miehistä taisteli sananmukaisesti kotitantereillaan ja kaikki maastossa, joka oli läpikotaisin tuttu jokaiselle. Osaston vahvuus olikin juuri se, että miehet tunsivat toisensa ja taisteluympäristön hyvin. Ja miehet tiesivät, minkä puolesta he taistelivat. Siksi Metsäpirtin osastosta hitsautui saumaton joukko, jolle vaikeimmatkaan tehtävät eivät olleet este.

Metsäpirtissä oli hyvin toimiva suojeluskunta, joka oli perustettu jo syksyllä 1917. Sen vahvuus 1930-luvun puolivälin jälkeen oli noin 300 miestä. Lotta-Svärd -osastossa oli jäseniä yli 200. Suojeluskunnassa oli jalkaväki-osasto, tykkipatteri, viestiosasto, kaksi konekiväärijoukkuetta, pioneeriosasto ja ilmavalvontaosasto sekä meriosasto. Meriosasto siksi, että Metsäpirtti oli Laatokan rannan pitäjä. Suojeluskunnassa miehet saivat monipuolisen koulutuksen, mikä oli pohjana miesten osaamiselle talvisodassa. Suojeluskunnan kenttätykkipatteri oli kouliintunut hyväksi yksiköksi Perkjärven kesäisillä kovapanoammuntaleireillä. Perkjärvellä kunnostautui erityisesti patterin tulenjohtaja kersantti Jooseppi Paakkinen, joka omasi ilmiömäiset tulenjohtokyvyt. Paljolti hänen ansiostaan Metsäpir-

tin sk-patteri kykeni talvisodan aikana nopeaan ja tarkkaan toimintaan.

Metsäpirtin Osasto perustettiin virallisesti 6. ja 7. lokakuuta 1939. Se oli Raudun ryhmään kuulunut suojajoukko-osasto. Raudun ryhmä oli sijoitettu Raudun ja Metsäpirtin pitäjien alueella valtakunnan rajan tuntumaan. Tästä ryhmästä käski III Armeijakunnan komentaja erottaa omaksi erilliseksi ryhmäkseen Metsäpirtin Osaston, jonka toiminta-alueeksi komentaja määräsi Metsäpirtin pitäjän. AK:n komentaja oli kenraalimajuri A. E. Heinrichs, joka jostain syystä tunsu suurta lukkarinrakkautta Metsäpirttiä ja sen asukkaita kohtaan.

Kaksi rajakomppaniaa ja kenttätykistöpatteri

Osasto muodostettiin kahdesta rajavartiokomppaniasta sekä yhdestä sk-tykkipatterista. Rajakomppaniat olivat 8. ja 9. Rajakomppania. Tykkipatteri sai tunnuksen 2. Erillinen Patteri. Osaston kokonaisvahvuudeksi tuli vajaa 400 miestä ja sen ensisijainen tehtävä oli 10. Divisioonan joukkojen puolustukseen ryhmittymisen suojaaminen viivytämällä vihollista sodan syttyessä rajalta viivytysalueen takarajalle. Viivytysrajan takarajaksi oli määrätty Umpilampi -linja Taipaleenjoen eteläpuolella. Linja oli rakennettu YH:n aikana. Linjalla osasto kävi vain lyhyen tulitaistelun, joten käytännössä takaraja oli pääasema eli Suvanto – Koukunniemi – Terenttilä – Linnakangas – Taipale - Laatokka -linja.

Metsäpirtin Osaston komentajaksi tuli kapteeni Reino Inkinen, rauhanajan koulutusupseeri Jääkäripataljoona 4:stä, Sakkolan Kiviniemestä. Inkinen oli liikekannalepanossa määrätty 8. RajaK:n päälliköksi, mutta hän luovutti komppanian päällikkyyden jo 15.10.39 luutnantti Pekka Alarannalle ja keskittyi johtamaan koko osastoa. 9. RajaK:n päällikkönä oli sen rauhanaikainen päällikkö luutnantti Antero Suurkari. 2. ErPtri:n päälliköksi tuli luutnantti Paavo Sirola KTR 2:sta Viipurista. Tulenjohtopäällikkönä oli itseoikeutetusti patterin rauhanajan päällikkö Jooseppi Paakkinen. Aliupseeriston rungon muodostivat rajavartiojoukkojen kanta-aliupseerit.

8. RajaK miehitti Laatokan ja Viisjoen välisen linjan. 9. RajaK miehitti etuvartioasemat valtakunnan rajalla Tapparista alkaen. Tykkipatterin ryhmitysalueeksi tuli sille rauhanajan harjoituksista tuttu Kirvesmäen Patterimetsikkö. Alue sijaitsi Alcazarin linnakkeen ja Kirvesmäen viitostukikohdan välimaastossa. Kalustona patterilla olivat jäykkälavettiset kanuunat 87K/95R. Tämän ”Hyppyheikin” kantama oli kuutisen kilometriä ja ammuksen paino 6,8 kiloa.

Osasto taisteli kaikilla Taipaleen alalohkoilla

Metsäpirtin osasto viivytti vihollista suunnitelmien mukaisesti ja taitavasti, mutta vihollisen massiivisen ylivoiman edessä sen oli nopeasti vetäydyttävä Umpilampi -linjalle, jolla koko osasto oli sodan toisena päivänä. Osastosta oli linjalle tultaessa kaatunut jo viisi miestä. Linjalle tullut kapteeni Inkinen komensi molemmat rajakomppaniat välittömästi irtautumaan ja osasto siirtyi Taipaleenjoen pohjoispuolelle Virstaki-

ven maastoon, mistä se koottuna siirtyi lepoon Vilakkalaan.

Taipaleen puolustuslohkon leveys oli vajaa 12 kilometriä. Metsäpirtin Osasto taisteli kaikilla Taipaleen alalohkoilla ja yleensä se heitettiin pahimpiin paikkoihin, sillä osastoon luotettiin. Osasto olikin luottamuksen arvoinen ja näytti sen ensimmäisen kerran Koukunniemen vastahyökkäyksissä 6. ja 7. joulukuuta, kun se Lietteen peltojen suunnassa ja Läämäessä taisteli urhoollisesti melkoiset tappiot kärsien.

Terenttilän puolustuslohkon edessä ollut Alcazarin linnoitus menetettiin viholliselle 11. joulukuuta. Metsäpirtin Osasto hälytettiin apuun. Se, ja nimenomaan 9. RajaK, hyökkäsi 12.12. ja valtasi linnakkeen takaisin, mutta voimien puutteen takia ei linnaketta enää pystytty pitämään omien hallussa.

Pääasemaa vastaan vihollinen aloitti hyökkäykset 15.12. Metsäpirtin Osasto sai olla aluksi melkoisen rauhassa, mutta jouluna sen oli riennettävä avuksi Suvannon rannalle, missä vihollinen yritti jätse Suvannon ylitystä Keljan ja Patoniemen välisellä alueella. Kommentosuhteet olivat sekaisin ja niinpä osasto sai useita käskyjä, jotka olivat ristiriidassa toistensa kanssa. Lopputulokset hässäköinnistä oli, että osasto määrättiin puolustukseen Suvannon rannalle Pähkenikköön, Taipaleen lohkon oikealle rajalle.

Osaston komppaniat hupenivat joulu-kuun ja tammikuun taisteluissa pahasti. Käytännössä ne olivat tammikuun puolenvälin jälkeen enää joukkueita. Siksi 21.1.1940 Metsäpirtin Osaston rajakomppaniat päätettiin yhdistää Kevytosasto 7:ään. Osastosta tehtiin rajajääkärikomppania, jossa oli kolme joukkuetta. Jokaisessa joukkueessa oli vahvistuksena konekivääriryhmä. Uuden rajajääkärikomppanian nimeksi

Metsäpirtissä syntynyt loka-lahtelainen Aleks Urpanen (kuvasa oik., jalkareessä) taisteli talvisodassa Metsäpirtin Osastossa. Kuvassa muonitusta etulinjassa.

tuli Metsäpirtin Rajasissit eli MRS. Näin päättyi alkuperäisen ja itsenäisen Metsäpirtin Osaston toiminta. Uusi rajajääkärikomppania siirtyi etulinjaan Volossulaan 24.1.1940.

Vihollisen helmikuun 1940 suurhyökkäyksen aikana MRS sai käskyn siirtyä etulinjaan 20.2., mutta käsky perutettiin ja osasto jäi reserviksi Lohijoelle. 23.2. osasto määrättiin siirtymään Koverojalle, mutta tämäkin käsky peruttiin nopeasti, ja uusi käsky vei osaston Keljaan, missä se oli taisteluvalmiina 24.2. Maaliskuun 6. päivänä KevOs. 7 sai käskyn siirtyä Taipaleen Linnakankaalle, missä se otti rintamavastuun aamukolmelta. Täällä osasto oli talvisodan loppuun saakka.

Partiointia yli Suvannon

Heti, kun Suvanto oli saanut jalkamiehen kantavan jääpeitteen, aloitettiin partiointi yli Suvannon Metsäpirtin puolelle. Oli luonnollista, että partiointityö annettiin metsäpirttiläisille, joille toimintamaasto oli perin pohjin tuttu. Partiomatkoja tehtiin kymmeniä, ja niiltä saatiin arvokkaita tietoja vihollisesta

ja sen liikkeistä. Tiedot saatiin käyttöön tuoreeltaan.

Kuuluisin partionjohtaja – ja kuuluisin koko Metsäpirtin Osaston taistelija – oli kersantti Reino Lamppu, joka sodan aikana teki Suvannon taakse 11 partiomatkaa.

Eräällä matkallaan Lamppu miehineen havaitsi, että kirkonkylän eteläpuolella Hatakanmäellä oli jäänyt polttamatta kaksi suurehkoa maataloa. Partiot olivat jo aiemmin saaneet selville, että rakennuksissa majaili ilmeisesti vihollisen divisioonan esikunta. Reino Lamppu oli partionsa kanssa rakennusten lähellä joulukuussa. Kaarnajoen 152-millisen patterin oli määrä ampuu rakennuksia, ja sovittuna aikana alkoi tapahtua. Patteri ampui tarkasti kolme sarjaa maaliinsa ja jälki oli sen mukaista. Rakennukset ja kaikki muukin meni atomeiksi. Haavoittuneet pitivät infernaalista möykkää ja kaikki toiminta paikalla oli sekaisin.

Seuraavana päivänä oma radiotiedustelumme onnistui sieppaaman vihollisen radiosanoman, jossa kerrottiin tärkeän kenraalin kaatuneen Karjalan kannaksella. – Mahtoikohan maakuunteluun

siirtynyt kenraali joutua Kaarnajoen patterin täysosuman uhriksi?

Reino Lamppu oli erinomaisen pätevä sotilas, joka tilanteessa kuin tilanteensa hallitsi sekä hermonsä että tehtävän suorittamisen. Hän oli mitään pelkäämätön, kylmäverinen, mutta äärimmäisen harkitseva ja kokonaisuuden huomioonottava sotilas. Hän kunnostautui Koukunnimen ensimmäisessä vastahyökkäyksestä ja palkittiin siitä 3. luokan Vapaudenristillä. VR 3 oli talvisodassa äärimmäisen poikkeuksellinen huomionosoitus aliupseerille, 23-vuotiaalle kersantille. Yleensä kyseinen kunniamerkki jaettiin kapteeneille.

Talvisodan jälkeen Lamppu kävi Reserviupseerikoulun ja liittyi vänrikkinä Päämajan tiedusteluosastoon. Hän kävi tiedustelumatkoilla menetetyllä alueella ja lähti tällaiselle matkalle siviilivarusteissa myös kesäkuun puolivälissä 1941, jatkosodan syttymisen alla. Partiokaverina hänellä oli kersantti Olli Sairanen. Matka suuntautui Laatokan Karjalaan. Rajan ylittämisen jälkeen partio ilmoitti kahtena seuraavana päivänä havaitsemansa tiedot radiolla kotiin. Sen jälkeen partiosta ei kuultu mitään. Voitiin vain todeta, että partio oli menetetty.

Jatkosodan alkupäivinä saatiin vangiksi puna-armeijan upseeri, joka suomalaisten yllätykseksi tuns partion tapauksen. Kersantti Olli Sairasesta ei vanki tiennyt mitään, mutta hän tiesi vangiksi saadusta suomalaistiedustelijasta, joka kuulusteluissa oli kertonut vain nimensä Reino Lamppu ja sotilasarvonsa. Mitään muuta ei mies vangin mukaan ollut suostunut kertomaan. Vangin mukaan vänrikki Reino Lamppu teloitettiin Ruskealan pitäjän Matkasselässä 18.6.1941.

Upseerivangin tieto lienee luotettava, mutta tieto ei valaise millään lailla sitä, mitä partiolle tapahtui ja missä olosuh-

teissa armoton taistelija vänrikki Reino Lamppu jäi vangiksi.

Osastosta kaatui 71 taistelijaa ja haavoittui yli 150

Metsäpirtin Osasto menetti talvisodassa kaatuneina 71 miestä. Haavoituneiden määräksi on arvioitu yli 150. Tappiot tulivat nimenomaan kummallekin rajajääkärikomppanialle, joitten vahvuus oli yhteensä noin 300 miestä. Prosentuaalisesti tappiot ovat kovat, mutta kovat olivat paikatkin, joissa osasto isänmaansa vapautta puolusti.

Metsäpirtin Osaston työlle osattiin antaa arvo aina Päämajaa myöten. Kenraali Erik Heinrichs kertoi osaston työstä ja merkityksestä marsalkka Mannerheimille. Kenraalia kuunneltuaan marsalkka päätti kenraalin esityksestä, että jokaiselle Metsäpirtin osaston miehelle myönnetään kunniamerkki.

Koko joukon palkitseminen kunniamerkillä on kerrassaan poikkeuksellinen kunnianosoitus joukolle ja sen miehille. Samanlaisen kunnian saivat osakseen jatkosodan ankarien U-aseman puolustustaitelujen jälkeen JR 45:n miehet, jotka vyöryttämällä ottivat U-aseman puolustuskaivannon omien haltuun Nietjärvellä ja ratkaisivat näin suurelta osin sen, että vihollinen ei päässyt läpi U-asemasta. Muita vastaavia tapauksia ei ole.

Sotien jälkeen metsäpirttiläisiä asutettiin merkittävä määrä Lokalahdelle. Lokalahtelaisiksi tuli myös Metsäpirtin Osastossa taistelleita miehiä. Heidän jälkeläisiään elää tänäänkin Lokalahdella.

Markku Vainio

Jatkosota oli jatkoa talvisodalle ja yritys korjata kärsityt vääryydet

Kesäkuussa 1941 alkanut jatkosota oli sananmukaisesti jatkosota – jatkoa talvisodalle, jonka koko Suomen kansa koki suureksi vääryydeksi. Neuvostoliitto oli aloittanut talvisodan ilman sodanjulistusta, mutta syytti Suomea sodan aloittamisesta, vaikka itse häikäilemättömästi vyöryi yli itärajamme marraskuun viimeisenä päivänä 1939. Sodan päättänyt Moskovan rauhansopimus koettiin sekin epäoikeudenmukaiseksi, sillä Suomi joutui luovuttamaan Neuvostoliitolle huomattavan määrän alueita, joita itänaapurimme ei ollut meiltä saanut sodalla haltuunsa. Rauhansopimusta pidettiin sanelusopimuksena.

Talvisodan jälkeinen ns. välirauhan aika oli Suomessa hyvin epävakaa. Neuvostoliitto painosti Molotovin johdolla Suomea jatkuvasti ja esitti uhkavaatimuksia, joihin Suomi ei voinut suostua. Kesäkuussa 1940 Molotov vaati Neuvostoliitolle oikeutta päästä osingoille Petsamon nikkelikaivoksen tuotannosta. Tämä koettiin Suomessa hyvin uhkaavana eleenä ja asiassa nähtiin jopa suoranainen sodan vaara. Vapaasti toimimaan päässyt ryömläisten kommunistien johtama Suomi-Neuvostoliitto –seura provosoi toiminnallaan yhteiskuntaa ja uhkaili kansalaisia puna-armeijan maahantulolla ja teki yleensäkin kaikkensa saadakseen poliittiset oloimme mahdollisimman sekaisiksi.

Heinäkuun lopulla eri diplomaattiteitse tihkui tietoja, joiden mukaan Neuvostoliitto valmisteli hyökkäystä Suomeen. Asiaa perinpohjaisesti tutkinut

professori Mauno Jokipii on todennut, että elokuussa 1940 Suomen ja Neuvostoliiton välisen sodan uhka oli ilmeinen. Suomen tiedustelu oli saanut selville, että Neuvostoliitto siirsi itärajamme tuntumassa olevia joukkojaan ja ilmeisesti myös keskitti alueelle kokonaan uusia joukkoja. Tämäkin lisäsi osaltaan epätietosuutta siitä, mitä mahdollisesti oli tulossa. Pahana enteenä pidettiin myös sitä, että Neuvostoliitto voimisti koko ajan Hangon tukikohtaansa, jonka se oli pakkovuokrannut itselleen talvisodan jälkeen. Kaiken kaikkiaan tilanne oli pelottava, sillä puolustusvalmiutemme oli edelleen heikko, vaikka olikin tuntuvasti parempi kuin talvisodan alla.

Saksan kanssa tehty sopimus lisäsi luottamusta

Elokuussa 1940 Saksa esitti Suomelle sopimuksen, jolla se pyysi lupaa saada kuljettaa joukkojaan Suomen kautta Pohjois-Norjaan. Suomi teki varsin nopeassa tahdissa myönteisen päätöksen. Sopimuksen mukaan Suomi sai oikeuden ostaa aseita Saksasta, millä asialla oli suuri merkitys puolustuskykymme vahvistamisessa.

Saksan kanssa tehty sopimus lisäsi luottamusta kykyymme säilyä itsenäisenä valtiona ja Suomi sai tavallaan lisää liikkumavaraa puolustusasioissa. Merkittävää on, että sopimuksen allekirjoittivat ensin sotilaat, eli kauttakulkusopimus oli aluksi puhtaasti sotilaallinen sopimus. Poliittinen sopimus allekirjoitettiin syyskuun lopulla, kun kauttakuljetukset jo olivat täydessä vauhdissa.

Hitler oli tehnyt joulukuussa 1940 päätöksen hyökätä Neuvostoliittoon. Suomalaisille asiasta kerrottiin vasta keväällä 1941, mutta sotilasjohdon on täytynyt jo aikaisemmin tajuta, mitä on tulossa. Neuvostoliittokin havahtui asiassa ja yritti olla ystävällinen Suomea kohtaan ja Stalin ilmoitti olevansa valmis neuvottelemaan aluekysymyksistäkin, mutta kun Neuvostoliitto kesäkuussa 1941 toimitti meille lupaamansa 20 000 tonnin viljalähetyksen, tiedettiin Suomessa toimitusta vastaanotettaessa, että sota syttyisi pian.

Sotatila julistettiin 26.6.1941

Suomi kutsui asekuntoiset miehet ylimääräisiin harjoituksiin kesäkuun 17. päivä 1941. Käytännössä kutsu oli täydellinen liikekannallepano. Taistelujoukkojen vahvuudeksi tuli noin 475 000 miestä. Saksalaisten operaatio Barbarossa eli hyökkäys Neuvostoliittoon alkoi 22.6. ja samana päivänä neuvostoilmavoimat pommittivat ensimmäisen kerran suomalaisaluksia, jotka olivat kuljettamassa miehiä ja kalustoa Ahvenanmaalle. Kolme päivää myöhemmin Neuvostoliiton ilmavoimat pommittivat useita Etelä-Suomen paikkakuntia, jolloin valtiojohtomme katsoi itänaapurin aloittaneen sodan Suomea vastaan. Sotatila julistettiin 26.6.1941.

Joukkojen keskitykset itärajallesujuivat hyvin ja heinäkuun alkuun mennessä joukkomme olivat taisteluvalmiina rajan tuntumassa kautta koko itärajan. Ensimmäisenä joukkona ylitti itärajan Petsamossa osasto P 29.6.1941. Ensimmäisenä isompana joukkona, divisioonana, toteutettavan hyökkäyskäsken sai eversti Erkki Raappanan komentama 14. divisioona. Raappanan tiedustelukärki työntyi heinäkuun ensimmäisenä

päivänä kymmenen kilometriä itärajan taakse, mutta varsinainen hyökkäys alkoi 4.7. vastaisena yönä, ja johti divisioonan Rukajärvelle, jonne se jäi koko jatkosodan ajaksi.

Karjalan Armeija aloitti hyökkäyksensä kohti Laatokan pohjois- ja koillisrantaa 10.7.

Viipuri vallattiin takaisin

Itä-Kannaksen valtaamisesta annettiin käsky II Armeijakunnalle 30.7., ja niinkin myöhään kuin 20.8. IV Armeijakunta sai aloittaa hyökkäyksensä Länsi-Kannaksen valtaamiseksi. Tämän hyökkäyksen tuloksena Viipuri vallattiin 28.8. Viipurin valtaamisella oli suuri henkinen merkitys koko Suomen kansalle. Se vahvisti uskoa, että uudella sodalla pystytään hyvittämään talvisodassa koetut vääryydet. Viipurin valtaamisen yhteydessä saatiin kaupungin eteläpuolelta Porlamin alueelta valtava sotasaalis, kun Koivistolle vetäytymistä yrittäneet puna-armeijan osat motitettiin Porlamin peltoaukeille. Sotasaalis oli Suomen sotahistorian suurin ja siitä saatiin kipeästi tarvittua materiaalitäydennystä omaan käyttöön. Tuhansien sotavankien joukossa oli yksi kenraalikin, kenraalimajuri Kirpitsnikov, joka divisioonansa kanssa jäi motitiin. Kirpitsnikov oli korkea-arvoisin jatkosodassa saatu sotavanki.

Kannaksella toimivat joukot saavuttivat syyskuun alkupuolella Tarton rauhan rajan ja asettuivat sen tuntumaan puolustusasemiin, joissa oltiin kesäkuun 10. päivään 1944 saakka.

Petroskoi lokakuussa, Karhumäki joulukuussa

Kenraali Paavo Talvelan komentama VI Armeijakunta eteni Itä-Karjalaan ja

Viipurin valtaamisen yhteydessä elokuussa 1941 suomalaiset saivat Porlammin alueelta valtavan sotasaaliin. Porlammin maisemia v. 2006, kun vakkasuomalaisryhmä oli tutustumassa siellä. Muistolaatta on kiinnitettynä isoon kivilohkareeseen.

Aunukseen niin, että Petroskoi vallattiin lokakuun 1. päivänä ja Syvärin tasa saavutettiin 7.9.1941. Aunuksen valtausta ja Syvärille pääsyä juhlittiin voitonparaatilla Aunuksenkaupungissa 10.9. Syvärillä joukkomme olivat ottaneet haltuunsa kuulun Syvärin voimailoksen ja edenneet mahtavan virran eteläpuolelle lähes 25 kilometrin verran.

Petroskoin eli Äänislinnan valtauksen jälkeen hyökkäystä jatkettiin edelleen. Karhumäki vallattiin 5.12.1941. Karhumäen valtauksen jälkeen suomalaiskärki valtasi Poventsan kaupungin itsenäisyyspäivänä 1941 ja saavutti samalla Stalinin kanavan.

Tämän jälkeen ylipäällikkö keskeytti hyökkäyksen, sillä nyt oli päästy linjalle, joka oli ollut tavoitteena, oltiin kolmen kannaksen linjalla, Maaselän kannaksella, Aunuksen kannaksella ja

Karjalankannaksella edullisissa puolustusasemissa.

Pitkä asemasotavaihe

Asemasotavaihe oli yleisesti ottaen rauhallinen, vaikka taistelutoimintaa olikin koko ajan jossain rintamalla. Pun-armeija yritti keväällä 1942 vahvoin voimin lyödä joukkomme Syvärillä, Krivillä ja Kiestingissä, mutta kaikki yritykset torjuttiin ja vihollinen kärsi raskaat tappiot. Omien joukkojemme asemasotavaiheen aikana tekemä ainut hyökkäyksellinen operaatio tapahtui maaliskuussa 1942, kun kenraali Aaro Pajarin johdolla vallattiin Suursaari. Partiotointia oli runsaasti ja kaukopartiot kävivät aina Muurmannin radalla saakka useaan kertaan. Merivoimat toimi jonkin verran, mutta ilmassa oli

suhteellisen vilkasta myös asemasota-vaiheen aikana.

NL:n suurhyökkäys kesäkuussa 1944

Hiljaiselo rintamilla päättyi kesäkuun alussa 1944, kun puna-armeija aloitti suurhyökkäyksenä eteläisellä Kannaksella Valkeasaaren maastossa kesäkuun 9. päivä 1944. Suurhyökkäystä oli osattu odottaa, mutta sen rajuus yllätti puolustusvoimiemme johdon. Rintamavastuussa olleet olivat koko kevään 1944 nähneet ja ennen muuta kuulleet merkkejä siitä, että vihollinen valmisti välittömästi linjojen takana jotain suurempaa operaatiota. Ilmakuvauksin saatiin asiasta varmaa tietoa ja tykistön mittaustiedustelu oli täysin perillä siitä, että vihollinen keskitti rintaman taakse runsaasti epäsuoran tulen yksiköitä. Valitettavasti vain vastuussa olleessa kenraali Taavetti Laatikaisen johtamassa Armeijakunnan esikunnassa ei otettu tietoa vakavasti, eikä myöskään Päämajassa Mikkelissä. Päämajassa jopa vääristeltiin tiedustelutuloksia, jottei olisi luotu liian synkkää kuvaa tulevasta.

Kaikki kuvitelmat murtuivat ja julma todellisuus kohtasi suomalaiset ja ennen muuta Valkeasaaren Mottorin lohkolla etulinjavastuussa olleen JR 1:n miehet kesäkuun 9. päivän aamuvarhaisella 1944, kun vihollinen aloitti ankaran tunnusteluhyökkäyksensä, jota tuettiin kaikin mahdollisin asein niin maalta, ilmasta kuin mereltäkin. Vihollinen oli keskittänyt Valkeasaaren eteläpuolelle Suomenlahden ja Laatokan väliselle noin 60 km leveälle kannakselle kaikkiaan vajaa 280 000 miestä, runsaat 450 panssaria, 170 rynnäkkötykkiä, yli 1 600 kenttätykkiä ja lukemattoman määrän kranaatinheittimiä. Murtokohtaa

pystyi lisäksi tulittamaan yli sata rannikotykkiä ja laivastotykiä. Hyökkäystä tukeneen ilma-aseen vahvuus oli yli 1 500 konetta, hävittäjää, pommittajaa ja maataistelukonetta. Vihollisen tulivoimasta antaa parhaan kuvan se, että yhtä rintamakilometriä kohti se ampui Mottorin maastoa runsaasti yli 200 kenttätykillä. Vihollisella oli täydellinen ilmaherruus ja panssareillaan se pystyi toimimaan hyvin vapaasti, sillä pst-aseistuksemme oli kovin puutteellinen. Huhtikuussa Saksasta tuotuja panssarikauhuja ja – nyrkkejä ei vielä tässä vaiheessa joukoilla ollut. Ne olivat turvallisessa varastoinnissa taaempänä. – Valitettavasti.

Murto Valkeasaarella - Viipurin menetys

Ensimmäisen hyökkäyksen JR 1 pysyi rajoittamaan, mutta vihollinen sai Mottorissa aikaan runsaan kilometrin levyisen ja puolitoista kilometriä syvän murron. Seuraavana aamuna alkanutta varsinaista murtohyökkäystä vastaan suomalaisvoimat eivät riittäneet. JR 1 menetti vahvuudesta yli kolmanneksen, tykistöllä ei ollut vetokalustoa, viestiyhteydet eivät pelanneet ja yleensäkin kaikki mahdollinen oli sekaisin. Ilma hiekkakankaisessa maastossa oli usean kymmenen metrin korkeudelta täynnä hienoa pölyä, mikä esti näkyvyyden ja aseiden liikkuviin osiin tunkeutuessaan teki aseet käyttökelvottomiksi. Suomalaiset pakenivat suin päin koko rintamaosalla. Järjestäytyneeseen vastarintaan kyettiin uudelleen vasta Rajajoen länsipuolella, mutta vihollisen paine oli koko ajan niin valtava, että kymmenessä päivässä joukot perääntyivät VT-linjalla tapahtuneitten murtojen jälkeen aina Viipurin esikaupunkialueille. Viipuri menetettiin kohtalokkaasti 20.6.1944,

Tällä Valkeasaaren Mottorin alueella vihollinen sai 9.6.1944 aikaan kilometrin levyisen murron. Alueelle ammuttiin parissa tunnissa mm. yli 200.000 tykinammusta. Kuva alueelta v. 2006. Kuva otettu Pietarin suuntaan.

mutta sen jälkeen vihollisen raju eteneminen saatiin aisoihin. Vihollinen oli kymmenessä päivässä pystynyt etenemään noin 120 kilometriä, mutta seuraavien kymmenen päivän aikana se pääsi eteenpäin enää vain noin 12 kilometriä.

Torjuntavoitto Tienhaarassa

Viipurin menetyksen jälkeen suomalaiset saivat ensimmäisen ja hyvin ratkaisevan torjuntavoiton Viipurin länsipuolella Tienhaarassa, missä Syväriltä siirretyn ruotsinkielisen JR 61:n johdolla lyötiin takaisin kaikki vihollisen yritykset päästä yli Suomenvedenpohjan Viipurinlahden länsipuolelle. Tämä juhannuksen päivinä 1944 saatu torjuntavoitto oli tae sille, ettei vihollinen päässyt jatkamaan voittokulkuaan syvemmälle Suomeen tai Viipurin pohjoispuolella olevien joukkojemme selustaan. Vasta muutamana viime vuonna on osattu antaa Tienhaaran voitolle sille kuuluva arvo. Taisteluja Tienhaarassa johti JR 61:n komentaja everstiluutnantti Alpo Kullervo Marttinen, jonka Mannerheim ylensi everstiksi heti, kun vihollisen etenemiselle oli lyöty pysyvä tulppa 23.6. Ratkaisevassa merkityksessä vihollisen torjunnassa oli tykistö,

joka torjunnoillaan useaan kertaan tuhosi vihollisen jo ylimenoyritysten alkuvaiheessa. Etelämpänä Viipurinlahdella käytiin myös ankarat taistelut samoilla saarilla ja rannikko-osuudella, missä oli taisteltu sodan loppupäivinä talvisodassa. Vihollinen pääsi tälläkin kertaa yli Viipurinlahden, mutta ei tavoitteeseensa, eli pitemmälle Suomeen. Eteneminen tyrehtyi Säkkijärven rannikolle.

Tali-Ihantalan suurtaistelu

Kun eversti Elisanovin komentama divisioona ei päässyt läpimurtoon Tienhaarassa, siirsi Neuvostoliiton sodanjohto painopistesuunnan Viipurin koillispuolelle, missä kesäkuun loppupuolella ja heinäkuun alussa käytiin ankarat taistelut Talin – Ihantalan alueella. Talin alueella oli lähellä, ettei vihollisen panssarivahvisteinen kärki jäänyt mottiin, mutta voimamme eivät aivan riittäneet, vaan motin pohjaan jäi puolentoista kilometrin levyinen aukko, joka pelasti viholliset tässä vaiheessa. Ankarasti taistellen viholliselle raskaat tappiot tuottaen vetäydyttiin

Portinhoikan tasan kautta Ihantalaan, jonne asemat vakiintuivat ja pysyivät paikoillaan aina rauhantuloon saakka. Ihantalaan tultaessa saatiin vahvistukseksi kokonainen divisioona, joka oli siirretty alueelle Itä-Karjalasta.

Ihantalassa käytiin pohjoismaiden kaikkien aikojen suurin taistelu, joka päättyi Suomen loistavaan torjuntavoittoon. Taisteluissa torjuttiin Ihantalan kirkonmäen edustalla virtaavalle Pekarilan purolinjalle puna-armeijan strateginen hyökkäys, jossa tuhottiin käytännössä täysin mm. vihollisen 35. Kaartin Armeijakunta, joukko, joka oli tehnyt läpimurron Valkeasaassa. Tämä oli ainut puna-armeijan strateginen hyökkäys, joka pystytettiin toisen maailmansodan aikana torjumaan. Valkeasaaren jälkeen 35. Kaartin Armeijakunta oli ollut viikon päivät levossa ja täydennettävänä, mutta Ihantalassa se tuli maallisen matkansa päähän ja poistui puna-armeijan vahvuudesta. Myös omat joukkomme kärsivät Ihantalassa raskaat tappiot, mutta lopputuloksena oli kuitenkin torjuntavoitto vailla vertaansa.

Suomalainen tykistö näytti Ihantalassa kaiken osaamisensa ja pitkälti juuri useitten patteristojen, jopa 18 patteriston yhteistulella, keskitetyllä tulella tuhottiin vihollisia ratkaisevalla hetkillä, kun se oli ryhmittymässä hyökkäykseen. Panssarikauhut ja panssarinyrkit olivat taitavien ja uskaliaitten pst-miesten käsissä tuhoisia vihollisen panssareille. Näillä saksalaisaseilla taitettiin vihollisen panssarikärjen taival Pekarilan muutaman metrin levyiselle purolinjalle.

Saksalainen lento-osasto Kuhlmeijer toimi Talin ja Ihantalan taistelujen aikana loistavasti. Saksalaisavun merkitys oli jopa ratkaiseva tuhottaessa vihollisen joukkoja keskitysalueilla

ja huoltokuljetuksia pitemmälläkin rintaman takana. Vihollisen ryntäilyt Ihantalassa hiljenivät 10. heinäkuuta. Sen jälkeen vihollinen tyytyi vain pitämään asemansa.

Kannaksella ei läpimurtoa

Ihantalan jälkeen puna-armeija yritti Kannaksella vielä kerran läpimurtoa. Viimeiseksi murtokohdaksi se oli valinnut Äyräpään ja Vuosalmen alueen, paikan, jolla jo talvisodassa käytiin kiivaat taistelut. Sen jälkeen, kun suomalaiset käskystä vetäytyivät Siiraanmäestä Pyöräkankaan kautta Äyräpään ja Vuosalmelle, käytiin alueella ankarat taistelut, jotka myös päättyivät torjuntavoittoon. Vihollinen pääsi yli Vuoksen sen pohjoisrannalle, mutta sillanpää, jonka se saavutti, pystytettiin rajamaan muutaman kilometrin levyiseksi ja syvyiseksi. Lopulliseen läpimurtoon ei vihollinen moninkertaisesta ylivoimastaan huolimatta täälläkään kyennyt.

Vetäytyminen Itä-Karjalasta

Itä-Karjalasta ja Syväriltä alkoi vetäytyminen kesäkuun lopulla. Syväriltä vetäytyvät joukot olivat jäädä mottiin, kun vihollinen teki yllättäen maihinnousun Laatokan pohjoisrannalle Tuulokseen saaden haltuunsa Laatokan rannan tuntumassa olleen maantien ja myös rautatien. Näin perääntymisreitti oli suomalaisilta poikki. Täydelliseltä tuholta joukkomme pelasti keväällä 1944 osittain umpimetsään raivattu maihinnousupaikan kiertävä tielinja, jota pitkin joukot ja suurin osa kalustoa saatiin pelastetuksi. Lopullinen seinä vihollisen eteen tuli Laatokan Karjalan ainoalla linnoitetulla – tosin vain osin – puolustuslinjalla, U-asemalla, joka alkoi Laatokan rannasta Pitkärannan

kohdalta ja päättyi Loimolaan. Tällä linjalla vihollinen pystyttiin pysäyttämään Nietjärvellä, missä taisteluja käytiin välillä puukoin ja pistimin mies miestä vastaan. Syvyyttä puolustuslinjalla ei ollut, mutta sitkeät puolustajat pysyivät paikallaan ja aiheuttivat viholliselle niin kovat tappiot, että se heinäkuun lopulla luopui enemmästä yrittämisestä.

Itä-Karjalasta Maaselän kannakselta saakka onnistui vetäytyminen suhteellisen hyvin, vaikka omat tappiot olivatkin tuntuvat. Uuvuttavia taisteluja käyden vetäydyttiin vanhan rajan tuntumaan.

Vihollinen vaikeuksissa Ilomantsissa

Viimeisen kerran vihollinen yritti ratkaisua elokuun alussa Ilomantsissa. Alku näyttikin vihollisen kannalta lupaavalta, mutta Hattuvaaran tasalla puna-armeijalle lyötiin luu kurkkuun tavalla, joka ei jättänyt sijaa jossitteluille. Korpisodan erinomaisen hyvin tuntenut kenraalimajuri Erkki Raappana juoni rohkeasti ja motitti vihollisen kaksi divisioonaa kaksipuolisella saarrosten liikkeellä totaalisesti. Punadivisioonat jäivät kiipeliin ja ne pelasti täydellisesti tuholta vain pakeneminen elokuun pimeään yön turvin omalle puolelleen. Vihollisen koko raskas kalusto jäi meille sotasaaliiksi. Kun vihollinen kälppi pois Ilomantsista, tiesi se samalla sitä, että rauhan tullessa ei ainuttakaan vihollista ollut talvisodan rauhan rajojen Suomen puoleisilla alueilla.

Aselepo ja rauha

Aselepo solmittiin 4.9.1944 ja välirauha tehtiin 19.9.1944. Suomalaisia oli jatkosodassa kaatunut noin 90 000. Talvisodassa menetettyjen alueiden lisäksi Neuvostoliitto anasti itselleen

"Kunnia sankareille" lukee muistomerissä, joka on pystytetty Nietjärvelle. Siellä suomalaiset pysäyttivät U-asetalla vihollisen heinäkuussa 1944.

myös Petsamon ja pakko-otatti Hangon tilalle tukikohta-alueekseen Porkkalan.

Rauhansopimus oli Suomelle raskas, mutta se ei vielä riittänyt. Neuvostoliitto vaati, että suomalaisten on ajettava pois maasta Lapissa oleva saksalainen sotaväki. Käsky täytettiin ja viimeinen saksalainen poistui maastamme Norjaan Kilpisjärvellä huhtikuun 27. päivä 1945. Tähän päättyi Lapin sotana tunnettu sota saksalaisia vastaan. Lapin sota maksoi Suomelle noin 1000 kaatunutta.

Menetykset kaiken kaikkiaan jatkosodan vuosina olivat raskaat, mutta emme saa koskaan unohtaa sitä, että tärkein, itsenäisyys säilyi.

Markku Vainio

Jatkosotaan Lokalahden miehet läksivät pää-asiaassa JR 56:n riveissä

Sotilaallinen tilanne Euroopassa kehittyi keväällä ja alkukesästä 1941 niin kireäksi, että Suomi päätti toteuttaa taistelevan armeijansa liikekannallepanon 17.6. Kun Neuvostoliitto 25.6. pommitti useita suomalaispaikkakuntia mittavassa ilmahyökkäyksessä, katsoi Suomi olevansa sodassa itänaapurin kanssa.

Vakka-Suomessa suurin osa asekuptoisista miehistä määrättiin JR 56:n johonkin yksikköön. Lokalahdelta tähän rykmenttiin sai määräyksen 47 miestä. Heistä 38 määrättiin rykmentin 10. komppaniaan, joka koottiin Uudenkaupungin ja Lokalahden miehistä. Yksi lokalahtelainen sijoitettiin 11. komppaniaan ja seitsemän miestä III Pataljoonan Esikuntakomppaniaan.

Lokalahtelaisia astui palvelukseen myös muihin yksiköihin ja aselajeihin. Rannikkopitäjänä lokalahtelaisia määrättiin rannikkotykistöön, laivastoon ja tukeviin aselajeihin sekä muihin jalkaväkirykmentteihin ja erillisiin pataljooniin. Lokalahdesta oli syksyllä 1940 tullut rannikkotykistösuojeluskunta, millä seikalla oli merkitystä, kun miehille jaettiin palvelusmääräykset.

Jalkaväkirykmentti 56 kuului 1. Divisioonaan, joka oli perustettu Lounais-Suomen sotilasläänin miehistä. Divisioonan komentajana oli kenraalimajuri Paavo Paalu, talvisodan ajoilta vakka-suomalaisille tuttu komentaja.

JR 56:n komppania, johon lokalahtelaiset määrättiin, kuului rykmentin III Pataljoonaan, jonka rungon muodos-

tivat vehmaalaiset. Heitä oli alkukoonpanossa pataljoonassa 408 miestä. Sotatielle pataljoona lähti Vehmaan Vinkkilän asemalta kahtena junakuljetuksena. 22.6.1941 alkaen.

Rykmentin komentajana oli eversti Martti Vilho Vihma (12.2.1898 – 8.9.1963). Vihma aloitti komentajana 17.6.1941 ja johti rykmenttiä viisi ja puoli kuukautta, eli vei rykmenttinsä taistellen Karhumäen porteille saakka. Vihma siirrettiin rykmentistä 2.12.1941 kotijoukkojen esikuntaan koulutusosaston päälliköksi.

I Pataljoonan komentajaksi määrättiin majuri Eki Oksanen, miehilleen jo talvisodan Summasta tuttu arvostettu rintamakomentaja. II Pataljoonan sai johtoonsa kapteeni Aarno Mäntylä ja III Pataljoonan otti komentoonsa kapteeni Lauri Miettinen, Vehmaan aluepäällikkö, joka johti vakkasuomalaisia miehiään talvisodan Summan taisteluissa.

Rykmentin vahvuus kuljetusten alkaessa 22.6. illalla oli 3 480 miestä, mikä oli 96 prosenttia määrävahvuudesta. Hevosia lastattiin juniin 415, mikä vastasi määrävahvuutta.

**Pysähdys Parolassa,
pääteasemana Kaltimo
lähellä Joensuuta**

Rykmentin junakuljetukset alkoivat 22.6. Ensimmäisenä etappina oli Hämeenlinnan kupeessa oleva Parola, missä rykmentti oli kokonaisuudessaan 24.6.1941 puolelta päivin. Parolaan ryk-

Hartaushetki Parolassa ennen rautatiekuljetukseen siirtymistä. Etualalla JR 56:n upseereita mm. Pentti Vuorisalmi, Uuno Heininen, Erkki Luntamo ja Kauko Raula.

mentti keskitettiin siksi, että alkuperäisten suunnitelmien mukaan rykmentti oli tarkoitus siirtää Ahvenanmaalle.

Parolassa rykmentti vietti juhannuksen ja harjoitteli tiiviisti sekä huolsi ja täydensi itsensä taistelukuntoiseksi. Jatkokuljetukset alkoivat 29.6. puolenpäivän jälkeen. Pääteasemaksi oli määrätty Joensuun lähellä oleva Kaltimon asema, vaikka se miehiltä salattiinkin. Viimeinen kuljetusjuna oli perillä Kaltimossa heinäkuun 2. päivänä iltakymmeneltä.

Kaltimossa rykmentin miehet tapasivat ensimmäisen kerran saksalaisia aseveljiä. Tapaamisesta iloittiin molemmin puolin. Suomalaiset ja saksalaiset purkivat juniaan samaan aikaan ja rivausti. Kaltimon asema oli palanut lähes kivijalkaa myöten ilmapommituksessa ja savusi vielä, kun junia purettiin.

Kaltimosta rykmentti marssi Aitovaaraan. Matkaa oli 34 kilometriä. Rajalle oli matkaa noin 40 kilometriä. Aitovaarassa hiottiin taistelutaitoja tiukoin harjoituksin ja oppitunteja pidettiin runsaasti. Rajalta kuului tykistötulen kumua. Rajan tuntumaan Tuupovaaran Loitimojärvelle rykmentti marssi 8.7.1941. Rykmentti oli täydessä taisteluvalmiudessa.

Moskovan rauhan rajan rykmentti ylitti 13.7. kello 16.15 edetessään kohti

Korpiselän kirkonkylää. Rykmentti ei vielä osallistunut taistelutoimintaan, vaan eteni toisessa portaassa. Korpiselkä ohittaen jatkettiin marssia Sonkusjärvelle saakka. 15.7. jatkoi rykmentti marssiaan Tolvajärven suuntaan.

Seuraavana päivänä VI Armeijakunnan moottoripyörälähetä toi käskyn, joka oli johtava rykmentin suuret uhrin vaatineisiin Kollaan taisteluihin.

Kollaan taistelut alkoivat JR 56:n osalta 16.7. ja päättyivät 30. heinäkuuta. Taistelujen aikana rykmentti menetti kaatuneina, haavoittuneina ja kadonneina 843 miestä, heistä kaatuneita 218. Isku oli niin kova, ettei rykmentti toipunut siitä hyökkäysvaiheen aikana, vaan sai rivinsä kuntoon vasta, kun Karhumäen valtauksen jälkeen rykmentti pääsi lepoon Käppäselkään, missä se lepokuukauden aikana huollettiin ja täydennettiin lähes määrävahvuiseksi.

Kollaan ja Näätäojan taisteluissa rykmentti menetti yli 800 miestä

Vihollinen oli Kollaan – Näätäojan alueella linnoittautunut erittäin hyvin talvisodan aikaiseen taistelumaastoon ja käytti hyväkseen myös omia talvisodan aikaisia linnoituslaitteita, lähinnä korsuja. Maasto oli taitavasti kenttälinoitettu välirauhan aikana pääasiassa siviilien ja työvelvollisten voimin. Suomalaiset

Kollaani-Näätäojan taisteluissa JR 56 menetti kaatuneina yli 200 miestä. Kuvassa suomalaisten hautakumpu Loimolassa v. 1941.

törmäsivätkin suoraan kenttälainnoittautuneeseen viholliseen.

Suomalaisjoukoista ensimmäisenä Kollaalle pääsi Kevyt Osasto 4, jonka Näätäojan tasalta vapautti rintamavastuusta 16.7. rykmentin ensimmäinen pataljoona. Kevyt Osasto, joka tuli Kollaalle polkupyörämarssina, ei voinut kerrassaan mitään hyvin suojautuneelle viholliselle, vaan joutui raskaat tappiot kärsineenä vetäytymään taakse lepoon.

Ensimmäisestä taistelupäivästä saakka sai JR 56 todeta, että Kollaalta ei läpihuutojuttuna päästä eteenpäin. Rykmentin pataljoonat taistelivat Suojärvelle vievän tien suunnassa, tien pohjoispuolella sekä tien eteläpuolella ja eteläpuolella lähellä tietä olleen rautatien eteläpuolella. Tykistö, Rauman Patteristo, eli II/KTR 5 tuki voimallisesti hyökkäyksiä alusta saakka, mutta vaikka patteristo ampui useana päivänä yli 1 000 laukausta, ei vihollista saatu irtaantumaan. Esimerkiksi 17.7. patteristo tuki taisteluja 1 115 laukauksella. Kahta päivää myöhemmin tuli Kollaalle eversti Bernhard Kraemerin Raskas Patteristo 4 ja kun sen tuli saatiin hyökkääjien käyttöön, tuli tykistövalmisteluihin tehoa lisää huomattavasti. 24.7. tulivat Kollaalle saksalaiset, eli kenraali Engelbrechtin 163.Divisioonaa kuuluva

JR 310 ja sen tukipatteristo. Tässä vaiheessa Kollaalle oli saapunut myös Kevyt Patteristo10, joten tykistövoimaa oli ainakin tyydyttävästi. taisteluja pystyi tukemaan myös panssarijuna

ja rautatiepattereri.

Saksalaisille Kollaani talvisodassa palanut ja tuhoutunut maasto oli käsitämätön paikka. Berliiniläisrykmentti oli maaston kanssa ihmeissään, eikä sen taisteluarvo ensimmäisissä hyökkäyksissä ollut kovinkaan merkittävä. Mutta saksalaiset oppivat ja saivat Kollaani vastuulleen, kun JR 56 ja muut suomalaisjoukot elokuun 10. päivä lähtivät Kollaalta.

III Pataljoona eteni parhaimmillaan hyökkäyksessä 800 metriä

Kolmas pataljoona hyökkäsi Suojärvelle vievän tien pohjoispuolella komentajansa kapteeni Lauri Miettisen johdolla. Maasto oli hankalaa, suota, ryteikköä, pusikkoa ja ristiin rastiin talvisodassa kaatuneita runkoja. Mäet ja pienemmät nyppylät oli kantalinnoitettu tehokkaasti. Ne olivat täynnä pesäkkeitä ja ainakin kahdella hirsikerralla varustettuja pesäkkeitä. Ne tarjosivat erinomaisen suojan sitkeälle viholliselle. 17.7. hyökkäyksessä III Pataljoona pääsi etenemään lähes 800 metriä, mutta ei pystynyt viemään loppuun saakka käskyn mukaista hyökkäystä. Vihollista ei saatu lähtemään pesäkkeistään. Edes

"Sadat korsut ja bunkkerit oli verisesti tappellen otettava itse-pintaista vastarintaa tekevältä viholliselta", kirjoitti Erkki Luntamo albumiinsa.

kova tykistötuli ei pystynyt tuhoamaan kaikkia vihollisen suojarakennelmia.

Heinäkuun 18. päivä oli kohtalokas koko rykmentille, mutta ennen kaikkea toiselle pataljoonalle, ns. Laitilan pataljoonalle. Rautatien eteläpuolella hyökännyt pataljoona kärsi murskaavan tappion, sillä kentälle jäi yli 40 kaatunutta, pääosa lautilalaisia. Vihollinen äkkäsi hyökkäykseen ryhmityvän pataljoonan ja keskitti siihen puoli tuntia kestäneen raskaan tykistön tuliskun. 7. komppanian ryhmitysalueella sirpaleet repivät ja hajottivat kaiken. 5. komppania lähti käskyn mukaisesti hyökkäykseen. Sen oli ylitettävä avoin suomaasto, jonka takana vihollinen odotti konetuliaseineen katetuissa asemissaan, joita oma tykistö ei pystynyt tuhoamaan. Komppania käytännössä lakosi suohon.

Illalla 24.7. vihollinen oli erityisen aktiivinen. Sen tarkoituksena oli päästä ratkaisuun ja aloitti suomalaisten pehmittämisen keskittämällä voimakkaan tykistökeskityksen rykmentin komentopaikalle, mutta keskityksen rajuudesta huolimatta jäivät vahingot mitättömäksi. III Pataljoonan puolustuslohkolla vihollinen sai haltuunsa yhden tukikohdan, mutta se saatiin vastaiskulla takaisin.

Päivän taisteluissa Näätäojan tasolla III Pataljoonan jääkärijoukkue joutui vihollisen yllättämäksi ja kahakassa kaa-

tui lokalahtelainen joukkueenjohtaja, vänrikki Yrjö Poukka. Hänet haudattiin Loimolan tilapäiseen kenttähautausmaahan ja siirrettiin Lokalahden sankarihautaan vuoden 1942 alkupuolella.

Karjalan Armeijan joukot olivat nopeasti edenneet Laatokan rantatien tuntumassa aina Tarton rauhan rajan eteläpuolelle Tuulokseen, jonka suomalaiset ottivat haltuunsa 24.7. Kollaan suunnalla sen sijaan hyökkäys junnasi paikallaan, vaikka lisäjoukkojakin oli saatu JR 56:n tueksi. Suunnan komentajaksi 22.7. määrätty kenraalimajuri Waldemar Oinonen antoi käskyn, jonka mukaan suomalaissaksalaiset joukot valtaavat Näätäojan ja jatkavat hyökkäystä välittömästi Vitsaojalle saakka. Vitsaojalle oli Näätäojalta matkaa runsaat kaksi kilometriä.

III Pataljoonan tuli käskyn mukaan hyökätä Suojärven tien vasemmalta puolelta kuten aikaisemmissakin hyökkäyksissä ja sen tavoitteeksi määrättiin maantie. Pataljoonan asemista tielle oli matkaa vähän toista kilometriä. III Pataljoonan oikealla puolella hyökkäsi saksalaisen JR 310:n toinen pataljoona. Hyökkäys alkoi tykistövalmistelun jäl-

keen kello 7.00. Hyökkäys sujui hyvin. Kolmas pataljoona eteni noin 700 metriä naapureitaan edellä, kunnes saksalaiset pääsivät samalle tasalle. Pataljoonat jatkoivat rinnakkain maantien vartta itään. Pataljoonat pääsevät noin kilometrin päähän Vitsaojasta. Tien eteläpuolella ja rautatien varressa hyökkäys onnistuu erinomaisesti. Näätäojan asema saadaan haltuun ja pelätty Näätäojan korsukylä vallataan ja puhdistetaan.

Puolennyön jälkeen iski vahva vihollisen taistelupartio III Pataljoonan asemiin ja aiheutti parinkymmenen miehen tappiot. Hyökkäystä jatkettiin 27.7. ennen puoltapäivää, jolloin kolmas pataljoona eteni itään maantien molemmin puolin. Hyökkäys vei pataljoonan aina Vitsaojalle saakka, joka saatiin haltuun suhteellisen vähäisen vastarinnan jälkeen.

III Pataljoona oli 27.7. kello 1.30 mennessä päässyt rautatien ja maantien väliselle kapeimmalle kohdalle, jolla vihollinen puolustautui erityisen sitkeästi. Pataljoonan komentaja Lauri Miettinen päätti jatkaa Piitsjoelle saakka heti tilatun tykistökeskityksen jälkeen. Keskituksen jälkeen hyökkäys lähti liikkeelle, mutta vastus oli pirullisen luja. Pataljoona pääsi etenemään vain noin 150 metriä. Sitten tuli seinä vastaan. Vihollinen tulitti kiivaasti kaikilla aseilla ja miehet olivat rättiväsyneitä. Pataljoona yritti hyökätä vielä toisen kerran, mutta tuloksetta. Rykmentti menetti päivän taisteluissa 91 miestä.

Päivän taistelujen jälkeen kävi selväksi, että JR 56:n voimat olivat lopussa. Pahasti vajaalukuinen ja niin henkisesti kuin fyysisestikin väsynyt joukko ei enää ollut hyökkäyskelpoinen kokonaisuus. Lähes kaksi viikkoa yhtämittaisesti taistelleet miehet eivät yksinkertaisesti enää jaksaneet.

Tämän ymmärsi myös kenraalimajuri Oinonen, joka antoi rykmentille luvan siirtyä lepoon Suovanjärven maastoon. Mutta vain osittain, sillä asemiin piti jättää yksi kiväärikomppania, konekivääreitä, kranaatinheittämiä, pst-tykkijoukkue ja jääkärijoukkue. Asemiin jäävistä osista muodostettiin osasto Mäntylä. Vihollinen hyökkäsi seuraavana päivänä, mutta osasto torjui sen. Osasto Mäntylä pääsi lepoon 30. 7. Jalkaväkirykmentti 56:n raskas Kollaan-Näätäojan vaihe jäi taakse. Rintamavastuu jäi saksalaisille.

Kollaalta vanhan rajan yli Vieljärvelle ja Itä-Karjalaan tavoitteena Petroskoin valtaus

Suovanjärven levon jälkeen rykmentti lähti marssien 11.8. kohti Itä-Karjalaa. Loimolanjärven itäpäästä rykmentti lähti pitkin Käsänselkään vievää tietä kohti Tarton rauhan rajaa ja ylitti valtakunnan rajan 12.8. kello 1.30. Rajan takana ensimmäinen tavoite oli Vieljärvi, luonnonkaunis karjalaiskylä, jonka itäpuolella taistelut olivat käynnissä. Rykmentti siirrettiin Vieljärvelle osin autokuljetuksin.

Vieljärven jälkeen rykmentti joutui tosissaan sotimaan seuraavan kerran Hiisjärven-Kirvesjärven-Perjärven alueella 15. - 17.8. Nämä järvikannaksen taistelut tunnetaan puskataistelujen nimellä. Kolmas pataljoona sitoutui taisteluihin 17.8., jolloin se vapautti rintamavastuusta varsinaissuomalaisen JR 35:n toisen pataljoonan kello 17.00. Vahvan tykistön tukema vihollinen hyökkäsi 17.8. kaksi kertaa pataljoonaa vastaan, mutta lyötiin kummallakin kerralla takaisin, vaikka hyökkääjä pääsikin aina pataljoonan asemiin saakka – jos nyt yleensäkin voidaan puhua mistään

JR 56 saapui 12.8.1941 rajan ylitettyään Kolatselälle, joka oli ensimmäinen karjalaiskylä Neuvostoliiton puolella. Kuva vuodelta 2006. Paikalla ollut veteraani muisteli kylän olleen v. 1941 lähes samanlainen.

asemista, sillä puolustuslinja muodostui vain hätäisesti kaivetuista poteroista. Seuravana päivänä vihollinen uudisti hyökkäyksensä kolmatta pataljoonaa vastaan kolme kertaa, mutta lyötiin raskaat tappiot kärsineenä joka kerta takaisin. Pataljoonan ammuskulutus kahden vuorokauden aikana oli melkoinen; noin 19 000 kiväärinpatruunaa ja mm. 400 kranaatinheittimen ammusta.

JR 56 oli näissä asemissa aina syyskuun alkuun saakka. Silloin alkoi yleishyökkäys, jonka tavoitteena oli Petroskoin valtaaminen.

Nuasjärven-Topasjärven-Matkospuron alueella rykmentti oli seuraavan kerran vastakkain vihollisen kanssa 7. – 10.9. Vihollinen oli linnoittanut alueen perusteellisesti. Nuasjärven lounaispuolella oli vahvasti varustettu

”Korsukukkula”, jonka kanssa toinen ja kolmas pataljoona saivat tehdä töitä toista vuorokautta ennen kuin vihollinen irtaantui. III Pataljoona seurasi vihollista pohjoisesta ja siirtyi Topasjärvellä etulinjaan. Vastus oli melko vähäistä, sillä vihollinen irtautui taistelukeskuksista mahdollisimman pian. Pataljoona pääsi Matkospurolle ja ylitti sen, mutta sitten vastus koveni ja hyökkäys tyssäsi. Taistelu Matkospurolla alkoi 10.9. kello 6.30. Vihollinen pisti vastaan tosissaan ja tarvittiin tykistön tukea, jotta hyökkäys saataisiin liikkeelle. Pahaksi onneksi ensimmäiset kranaatit tulivat omien niskaan, ja miehiä kaatui ja haavoittui. Hyökkäystä ei luonnollisestiikaan saatu liikkeelle ja vihollinen käytti heti tilanteen hyväkseen. Tykistönsä tukema se heitti suomalaiset

"Tykkejä, kymmenisen hyökkäysvaunua, ajoneuvoja, kenttäreitteitä ja sadoittain hevosia" tuli veteraanin albumin mukaan suomalaisten haltuun Pyhäjärven motissa.

takaisin Matkospuron taakse. III Pataljoonan tueksi etulinjaan tulivat 1. ja 3. Komppania. Joukko pystyi torjumaan vihollisen toisen hyökkäyksen illalla. Vahvoista asemistaan vihollinen irtaantui 11.9. aamupäivällä, kun tilanne muualla kehittyi sille vaaralliseksi.

Nirkka ja Pyhäjärvi

Matkospurolta III Pataljoona pääsi liikkeelle heti vihollisen irtauduttua. Tavoitteena oli Nirkan kylä, jonka laitamilla jo oli muita omia joukkoja. Nirkan kylä sijaitsi korkean mäen päällä ja oli linnoitettu siilipuolustukseen. Kylässä oli useita panssarivaunuja. Kylän valtaus alkoi 12.9. aamukuudelta ja oli suomalaisten hallussa klo 15. Kylästä saatiin merkittävä sotasaalis.

Nirkan jälkeen oli vuorossa Pyhäjärven mottisota. JR 56 alistettiin kylän valtaamisen ajaksi 7. Divisioonalle. Pyhäjärven mottitaisteluissa oli merkit-

tävä osa myös JR 56:lla, JR 35:n toisella pataljoonalla ja JR 9:n kolmannella pataljoonalla. Pyhäjärven motti selvitettiin 15.9. aikana ja sotasaalis oli valtaisa.

Viimeistään Pyhäjärven menetyksen jälkeen vihollisen on täytynyt tajuta, että se ei kykene pysäyttämään suomalaisten hyökkäyksiä. Vihollinen aloittikin jo tässä vaiheessa Petroskoin evakuoinnin ja rupesi vetämään joukkojaan suoravii- vaisesti Petroskoin suuntaan.

Seuraava vallattava kohde oli Prääsä, jonka eteläpuolella rykmentti taisteli 17.9. - 24.9., ennen kuin korkealla mäellä sijainnut linnoitettu kylä saatiin vallatuksi.

Tie auki Petroskoihin

Prääsän jälkeen oli tie käytännössä auki Petroskoihin saakka, vaikka pieniin kahakoihin vielä jouduttiinkin. Prääsän jälkeen seuraava solmukohta oli Matrossan kylä Petroskoihin vievän tien

varrella. Rykmentti heitettiin Matrossaan Prääsystä autokuljetuksin, ja se oli väsyneille miehille juhlaa. Matrossassa ei kolmas pataljoona ottanut osaa taisteluihin, sillä tullessa oli käytännössä vain ensimmäinen komppania. Matrossasta III Pataljoona jatkoi Petroskoin tien tuntumassa Polovinaan eli Puoliväliin, missä se oli syyskuun viimeisenä päivänä. Kolmas pataljoona eteni tien pohjoispuolella ja toinen pataljoona tien vasemmalla eli eteläpuolella. I Pataljoona taisteli erillään kahdesta muusta pataljoonasta, sillä se suuntasi kärkensä Matrossasta etelään ensin Jandrijärvelle ja sitten Lohijärvelle, mistä otti suoran suunnan Petroskoihin. Osasto Pihala, jolla nimellä I Pataljoona tässä vaiheessa soti, tuli luoteesta Petroskoin porteille 30.9. aamuyöstä.

Kolmas pataljoona marssi toinen pataljoona kannoillaan Matrossasta Puoliväliin, mistä joukot 30.9. saivat autokuljetuksen Petroskoin esikaupunkiin ja kaupungin lentokentän maastoon. Täällä rykmentin joukot majoitettiin kaupungin pohjoispuolelle Solomanniin johtavan tien varsille. Rykmentti oli tullut Äänisen rannoille ja Petroskoi oli vallattu. Se sai suomenkielisen nimen Äänislinna. Rykmentti alistettiin 11. Divisioonalle uusia tehtäviä varten. III Pataljoonan saapuessa Solomanniin majoitusalueelleen, oli Väinö Linnan Tuntemattomasta sotilaasta tutun JR 8:n ensimmäinen pataljoona jo valtaamassa Solomannin kylää.

JR 56 ei varsinaisesti osallistunut Petroskoin valtaukseseen. Vain I Pataljoonaan tilapäinen Osasto Pihala eteni kaupunkiin vihollisen kintereillä. Pihala miehineen tuli Petroskoihin Lohiojen suunnasta ja eteni keskikaupungille saakka varhain aamulla 1.10.1941, eli kaupungin valtauspäivänä. Ennen Pihalan osastoa oli kaupunkiin päässyt

etelästä edennyt Kiukaisten ja Euran miehistä koottu Kevyt Osasto 8:n kärki, joka ensimmäisenä joukkona nosti Suomen lipun hulmuamaan erään esikaupungin katolle. Kevyt Osasto 8 oli kaupungissa aamuvuiden paikkeilla. Osaston lippu siirrettiin vielä aamupäivän aikana Otto Ville Kuusisen hallituspalatsin kattolipputankoon.

Ohi Äänislinnan Gromovskojen niemelle ja kohti Karhumäkeä

JR 56:n miehet saivat toki pistäytyä Äänislinnassa, mutta vain tilapäisesti, sillä ylimmän johdon suunnitelmissa rykmenttiä odottivat uudet tehtävät, vaikka miesten keskuudessa liikkuikin huhuja, että sota päättyisi Äänislinnan valtaukseseen. Siksi pettymys miesten keskuudessa oli tavaton, kun rykmentti jo valtausta seuraavana päivänä määrättiin etenemään Gromovskojen niemelle.

Gromovskojen niemen ja Äänislinnan väli on noin 4,5 kilometriä. Salmen ylittäminen oli pohjoiseen etenevien joukkojen suurin vesistönylitysoperaatio koko sodan aikana. Ensimmäiset syöksyveneet lähtivät Äänislinnan rannasta klo 14.00 matkustajinaan 10. Komppanian miehet, eli uusikaupunkilaiset ja lokalahtelaiset taistelijat. Ylitykseen kului aikaa runsas puoli tuntia. Ylitystä tuettiin savuverholla ja tykistön häirintäammunnalla. Gromoskojen niemellä kärjen tuli vallata sillapääasema ja edetä nopeasti Lohmoipuron kylään, jotta sillanpäälle tulisi syvyyttä. Näin tapahtuikin.

III Pataljoona lähti etenemään pohjoiseen seuraavana päivänä ja pysyi tiukasta vastarinnasta huolimatta etenemään aina Lehtiniemen kylään saakka. Pataljoonan lähtiessä liikkeelle sattui järkyttävä onnettomuus, joka pisti

Erkki Luntamo (keskellä) kertoo v. 2004 vakkasuomalaisryhmälle kuinka hän tällä paikalla seurasi 2.10.1941 JR 56 10 komppanian siirtymistä syöksyveneillä taustalla näkyvälle Gromovskojen niemelle.

miesten mielet koetukselle. Aivan hyökkäyksen alussa oma krh ampui tarkistuslaukauksia, mutta ensimmäinen laukaus jäi jostain syystä lyhyeksi. Kranaatti iski kiveen keskellä etenevää miesjoukkoa. Sirpalevaikutus oli tuhoisa. Yhdeksän miestä kaatui ja 31 haavoittui.

Hyökkäys jatkui seuraavana päivänä, mutta vastus oli niin kova, että kärki pääsi eteenpäin vain kaksi ja puoli kilometriä Jalgoran suuntaan. III Pataljoona suuntasi Lehtiniemen jälkeen koilliseen kohti Koivusiltaa, jossa sai vastaansa vihollisen rajusti puolustautuvan JR 24:n osia.

Tämän jälkeen rykmentti aloitti hyökkäyksen suoraan kohti pohjoista ja Kontupohjaa. Kärjessä hyökkäsi II Pataljoona, jota seurasi I Pataljoona.

III Pataljoona tuli perässä ikään kuin reservinä.

Jalgoran kylän tuntumassa vastus kävi liian kovaksi. Vaikka vihollista pehmitettiin jatkuvasti tykistöllä ja heittimistöllä, ei hyökkäys päässyt eteenpäin ennen kuin neljän päivän kuluttua. III Pataljoona jäi kylään reserviksi.

Tulguba ja Kodokuba

III Pataljoona määrättiin etenemään Jalgorasta aamuvarhaisella 9.10. Sää oli inhottavan lumimyrskyinen. Puoli yhdeksän aikaan pataljoona ylitti etulinjan, jossa oli I Pataljoona. Heti etulinjan tuntumassa antautui 17 vankia, jotka kertoivat, että kokonainen rykmentti, noin 1 200 miestä, oli nälissään valmis antautumaan. Kolmas pataljoona eteni

Äänislinnasta JR 56 lähti 2.10.41 ja Karhumäkeen rykmentti saapui itsenäisyyspäivänä. Sieltä rykmentti pääsi Käppäselkään 1½ kuukaudeksi ansaittuun lepoon.

nopeasti komentajansa ollessa kärjessä ja oli puoleen päivän mennessä edennyt lähtöasemistaan 2,5 kilometriä. Edettiin pimeäntuloon saakka. Tykistö ampui koko yön häirintää pitäen vihollisen paikoillaan. Aamulla tykistö ampui tehokkaan tulivalmistelun ja sen jälkeen III Pataljoona lähti liikkeelle. Tien tuntumassa eteni 10.K. Kaikki sujui loistavasti ja seuraavana päivänä vihollinen katsoi parhaaksi lähteä lätkimään Tulgubasta ja kylä saatiin näin omien haltuun. Vauhdilla jatkettiin eteenpäin ja Kodoguba oli suomalaisten käsissä samana päivänä kello 16 mennessä. Tämän jälkeen JR 56 pääsi lepoon Paloasemakylään 20. – 27.10. väliseksi ajaksi.

Hyökkäys pohjoiseen eteni kaikilla tahoilla hyvin. Kontupohja oli seuraavana valtauslistalla. JR 56 oli valtaustaisteluissa pääosin sivustakatselija. Vihollinen perääntyi Kontupohjasta 3.11. Tällöin koko kauppala paloi. Tu-

lipalot olivat alkaneet jo lokakuun viimeisenä päivänä. Vihollisen lähdettyä kauppalasta, marssi JR 56 halki palavan Kontupohjan kohti pohjoista, sillä sodanjohdon ajatuksissa siinteli Karhumäen valtaus. Kontupohjasta on matkaa Karhumäkeen 65 kilometriä.

Karhumäen valtaus

Karhumäen taistelut pistivät väsyneet ja kuluneet suomalaisvoimat äärimmäisen kovalle koetukselle. Karhumäestä taisteltiin 13.11. – 8.12. välinen aika. JR 56 oli koko ajan mukana taisteluissa ja sen tehtävänä oli lännestä metsien kautta iskeä kaupunkiin. Maasto oli lähes vuoristomaista korkeine ja äkki-jyrkkine nousuineen, mikä teki kaikenlaisen etenemisen äärettömän raskaaksi ja vaikeaksi. 23.11. alkaen JR 56 siirtyi aktiiviseen puolustukseen Karhumäen eteläpuolelle Ahvenlammesta Äänisen rannalle saakka. Vihollisella oli Karhumäessä runsaasti tykistöä ja se

Hiisjärven lohkolla JR 56 oli tammikuusta 1942 joulukuuhun 1943. Rykmentin veteraani Erkki Luntamo (vas.) kesäkuussa 2006 tutustumassa Hiisjärven maastoon. Kuvassa myös Veikko Pirilä.

myös käytti sitä sumeilematta. Erityisen koville tykistötulessa joutui III Pataljoona, jonka lohkolla vihollinen yritti jatkuvasti päästä kiinni pataljoonan aseisiin. Kerta toisensa jälkeen hyökkäykset torjuttiin.

Karhumäen valtaus valmisteltiin huolellisesti. Huomattavasti vahvistettu 1. Divisioona eteni kaupunkia kohden luoteesta ja 1. Jääkäriprikaati hyökkäsi kaupunkiin lännestä. Itsenäisyyspäivänä 1941 hyökkäys saavutti tavoitteensa ja Karhumäki oli vallattu. JR 56 eteni itsenäisyyspäivän aamuna kaupunkiin etelästä Äänisen rantoja myötäillen. Rykmentin etenemisvaihe päättyi samalla, kun joukot pääsivät Karhumäkeen.

Osa Karhumäen vallanneista joukoista jatkoi saman tien koilliseen kohti

Poventsaa, joka vallattiin lopullisesti 7.12.1941. Karhumäen ympäristö saatiin puhdistetuksi harhailevista vihollista 8.12. kuluessa.

Joulukuun 2. päivä 1941 oli rykmentille merkittävä sikäli, että silloin Kotijoukkojen esikuntaan koulutusosaston päälliköksi määrätty eversti Martti Vihma luovutti rykmentin everstiluutnantti Matti Armas Aarniolle, ”Motti-Matille”, joka oli rykmentin komentaja sodan loppuun saakka.

Lepoon Käppäselkään ja sitten Maaselän kannakselle

JR 56 siirrettiin Karhumäestä etelään Käppäselkään lepoon ja täydennettäväksi sekä uudelleen järjestettäväksi. Rykmentti oli hyökkäysvaiheen aikana 8.7. – 8.12.1941 menettänyt alkuperäisestä vahvuudestaan yhteensä 1 492 miestä, mikä on valtava määrä, kun muistetaan, että rykmentin määrävahvuus oli noin 3 500 miestä.

Levossa rykmentti sai olla puolisoista kuukautta. Tänä aikana vanhimpien ikäluokkien miehet, eli vuonna 1911 ja sitä ennen syntyneet siirrettiin pois rykmentistä, ja tilalle tuli nuorempia miehiä. Täydennysten ja kotiuttamisten jälkeen oli syntynyt itse asiassa aivan uusi JR 56, jossa alkuperäiskokoonpanon miehet olivat vähemmistönä. Tässä myllerryksessä jätti I Pataljoonan komentaja majuri Eki Oksanen pataljoonansa kapteeni Aarno Mäntylän hoteisiin ja siirtyi Vakka-Suomen suojeluskuntapiirin esikuntaan Raumalle. Myös muita upseerivaihdoksia tehtiin runsaasti. Rykmentin katsottiin olevan levännyt, täydennetty ja taisteluvalmis tammikuun lopulla 1942.

Rykmentin oli aika taas siirtyä etulinjaan taistelevaksi osastoksi. Uudeksi osoitteeksi rykmentille annettiin

Maaselän kannas ja Hiisjärven puolustuslohko. Sinne rykmentti siirtyi 29.1.42 alkaen.

Hiisjärvellä III Pataljoona jäi aluksi reserviin Syrjäjärvelle. Etulinjassa ollessaan III Pataljoona oli rintamavastuussa rykmentin vasemmalla sivulla lähinnä Vansjärven lohkoa, jota puolusti Er.P.22. Hiisjärven lohko tunnetaan myös Salmijoen lohkon nimellä.

Rykmentti oli Salmijoella – Hiisjärvellä joulukuun puoliväliin 1943 saakka. Tämä vaihe oli suhteellisen rauhallista aikaa ja rykmentti elikin niin tavanomaista asemasotavaihetta kuin vain olla ja voi. Etulinjavuorojen vastapainoksi rykmentti oli levossa takana lähes ruhtinaallisen hyvissä oloissa, sillä lepopaikoissa oli hyvät asuinrakennukset, saunat ja yleensäkin kaikki mahdolliset elämiseen tarvittavat paikat. Tietöitä tehtiin ahkerasti ja niinpä rykmentin alueella olikin hyvin toimiva tieverkko valmiina kesään 1943 mennessä. Harrastustoiminta kukoisti ja viihtyisät sotilaskodit olivat ahkerassa käytössä. Komea Motti-Halli vihittiin käyttöön Kalevalan päivänä 1943. Vuorollaan rykmentti oli rakentamassa taaempia puolustuslinjoja niin itse Maaselän kannaksella kuin Karhumäen länsipuolella. Partiomatkoja tehtiin runsaasti ja koulutusta annettiin lähes asiassa kuin asiassa. Maataloustöitäkään ei saa unohtaa, sillä niihinkin rykmentti osallistui.

JR 56:n asemista oli hyvä näkyvyys Maaselän kylään ja Maaselän hotelliin, jota kerrottiin Stalininkin käyttäneen matkalla Murmansiin. Vihollinen käytti hotellia tarkka-ampujiensa pesäpaikkana. Kuva lienee otettu kaukoputken läpi.

Kriville aivan uusiin olosuhteisiin

JR 56:n leppoisa Hiisjärven – Salmijoen aika päättyi 13.12.1943, jolloin rykmentti joutui siirtymään Maaselän kannaksen Krivin lohkolle. Olot Krivilä olivat aivan toiset kuin Hiisjärvellä – eivätkä suinkaan paremmat. Rykmentti sijoitettiin Maaselän kannaksen pahimmaksi tunnetulle lohkolle Kriville, lohkolle, joka tunnettiin myös Komujärven lohkona. Rykmentti vapautti eturintamavastuusta JR 5:n.

Muutto Kriville oli rykmentille merkittävä myös siksi, että samaan aikaan laitettiin Maaselän kannaksella joukkoja uuteen uskoon. JR 56:n kolmas pataljoona joutui heittämään tässä vaiheessa hyvästit omalle rykmentilleen, sillä siitä tehtiin joulukuussa perustetun uuden yhtymän 21. Prikaatin kolmas pataljoona. Miehistö kokonaisuudessaan siirrettiin ”Venttiprikaatina” tunnettuun joukkoyksikköön, mutta pataljoonan komentaja Lauri Miettinen sai jäädä vanhaan rykment-

tiin ja jatkoi edelleen sen kolmannen pataljoonan komentajana. Miettinen sai komennettavakseen täysin uudet miehet ja hänen yhteytensä tuttuihin vakkasuomalaisiin sotureihin katkesi lopullisesti. JR 56:n kolmas pataljoona muodostettiin Er.P. 22:sta, joka ensin alistettiin ja sitten nimettiin rykmentin III Pataljoonaksi. Hyvän alkuperäisen kolmannen pataljoonan menetys oli JR 56:lle iso ja korvaamaton suonenisku.

Komujärven lohkokalla rykmentti sai tottua alituisen tykistö- ja krh-tuleen sekä ennen kaikkea tarkka-ampujiin, jotka alituisesti vaanivat saalista. Poissiirtyvän JR 5:n miehet painottivatkin tulijoille, että päätä ei ole syytä nostaa näkyviin, sillä jos niin tekee, pamahtaa välittömästi ja useimmiten osuma on varmasti tappava. – Tämän saivat JR 56:n sotilaat pian oppia. Vanginsieppaukset olivat Komujärvellä jokapäiväistä arkea, sillä vihollinen oli jatkuvasti liikkeellä sieppausaikeissa. Yleensäkin taistelutoimintaa oli öin ja päivin ja siihen oli tulokkaiden totuttava.

JR 56:n puolustuslohkoa vastapäätä vihollisen puolella oli kuuluisa Maaselän hotelli, mahtava nelikerroksinen rakennus, jota vihollinen käytti taitavasti tarkka-ampujiensa ja tulenjohtajiensa pesäpaikkana. Oma tykistömme yritti tuhota betonirakennuksen, mutta ei työssään onnistunut.

Maasto Komujärvellä oli täysin avointa, sillä isännät olivat rauhan vuosina parturoineet metsät avohakkuina laajalta alalta Muurmannin radan tuntumasta. Radalle tukit oli kuljetettu puurautateitä pitkin ja näitä puurautateitä käyttivät sodan aikana hyväkseen suomalaiset mm. huoltotyössä.

Krivillä JR 56 sai tottua koviin olosuhteisiin ja etenkin Hiisjärven aikaan verrattuna ala-arvoisiin majoitusoloihin. Niinpä miehet rupesivat ensitöikseen

kohentamaan asuntoja ja rakentamaan uusia. Hankaluutena olivat pitkät puutavaran noutomatkat, sillä itse puolustuslohkolla ei ollut enää metsää, josta kunnollista puutavaraa olisi saanut.

Rykmentti vetäytyy Maaselän kannakselta talvisodan taistelupaikoille Tolvajärvelle ja Loimolaan

Vartiointin, henkilökohtaisen varoamisen, partioinnin ja varustelutöiden merkeissä kului rykmentiltä Krivillä aika aina siihen asti, kun suomalaiset läksivät vetäytymään Maaselän kannakselta. Vetäytymään oli lähdettävä sen jälkeen, kun puna-armeija oli päässyt läpimurtoon 10.6. Valkeasaassa ja aloittanut etenemisen Syväriltä 20.6. kohti Sisä-Suomea.

Karjalan kannaksella oli tilanne niin uhkaava, että sinne oli siirrettävä kaikki mahdolliset joukot, jotka vain irti saatiin muilta rintamanosilta. Maaselän kannakselta siirrettiin huomattava määrä niin jalkaväkeä kuin tykistöäkin Karjalan kannakselle. Maaselän joukkojen komentajaksi oli 16.6. tullut kenraalimajuri Einar Mäkinen, joka johti vetäytymisen erinomaisen taitavasti.

Vetäytymään lähdettiin 20.6. alkaen. Maaselän kannaksen noin 200 kilometriä leveällä etulinjalla olivat silloin rintamavastuussa JR 33 etelässä Poentsan ja Salmijoen tasalla, 21. Prikaati Vansjärvellä ja JR 56, jolla oli vahvennuksena I/JR35 Komujärvellä ja aina Seesjärven Suurlahteen saakka. Maaselässä oli tykistöä alun perin 20 patteristoa, mutta vetäytymisen alkaessa tykistöä oli enää kahdeksan patteristoa, sillä muut oli siirretty Karjalan kannakselle.

Asemasodan aikana Maaselän kannakselle oli varustettu kaksi taaempaa

Vetäytyminen aloitettiin 20.6.1944. 9./21. Pr:n miehiä lähtövalmisteluissa tuona päivänä.

puolustuslinjaa, joissa oli myös betonilinnotteita. Etenkin Karhumäen ympäristö oli lujasti kantalinnoitettu ja suuri osa puolustusrakennelmista oli louhittu kallioon. Valitettavasti vain näistä lujista linnoitteista jouduttiin luopumaan runsaan kahden vuorokauden taistelujen jälkeen, sillä vihollinen ryyni Karhumäen suunnalla erittäin vahvojen joukkojen tykistön ja panssarien tukemana. Vastassa ollut JR 33:n yksi pataljoona ei voinut mitään moninkertaisesti ylivoimaiselle viholliselle, vaan sen oli lähdettävä nopeasti perääntymään.

Tilanne heijastui myös pohjoisemmaksi Maaselkään. Hyviä puolustuslinjoja ei pystytty juurikaan käyttämään hyväksi, vaikka vihollinen kärsikin ensimmäisissä todellisissa vetäytymistaisteluissa raskaat tappiot. Vihollisella oli niin paljon elävää voimaa, että se pystyi etenemään suuretkin tappiot kärsineenä. Kaiken lisäksi vihollinen osasi nyt käyttää maastoa hyväkseen aivan eri tavalla kuin vuonna 1941.

Nyt vihollinen pystyi saarrostaamaan ja koukkaamaan vaikeissakin maastoissa ja piti näin yllä alituista sivustauhkaa, jonka edessä suomalaisten oli pakko jatkaa vetäytymistään.

Osterjärven – Liistepohjan ja Vuosmajärven linjalla käytiin ensimmäiset viholliselle tappiolliset taistelut. Etenkin Vuosmajärven eli Itä-Ahvenjärven taistelu oli raivokas ja viholliselle kohtalokas.

JR 56 vetäytyi suunnitelmien mukaan kesäkuun loppuun mennessä Juustjärven tasalle. Tässä suunnassa rykmentin III Pataljoona oli vielä pohjoisempaan Seesjärven eteläpuolella, sillä se kuului sieltä vetäytyvään taisteluosasto Glantziin.

Karhumäen – Porajärven maantien tuntumassa vetäytyvät rykmentin osat ottivat vastaan vihollisen hyökkäyksiä mm. Osterjärvellä ja Tsopinassa, minkä jälkeen vetäytyi Kumsjärvelle, jossa pääsi majoittumaan taloihin. Kumsjärveltä vetäydyttiin Mäntyselkään.

Ristilammen taisteluhautaa, jota III pataljoona oli ollut rakentamassa ja jota se vetäytymisvaiheessa joutui puolustamaan (Lähde: JR 56 historia, s. 356)

Kesäkuun loppuun mennessä tilanne oli kehittynyt niin, että II Armeijakunnan oikealle siivelle tarvittiin lisää joukkoja. Joukkoja alettiin keskittää Suojärven pohjoispuoliselle alueelle. JR 56 siirrettiin autokuljetuksin noin 70 kilometrin matka uudelle toimintalueelleen Leppäniemeen ja Tsalkiin.

Heinäkuun kahtena ensimmäisenä päivänä vihollinen yritti päästä läpi Säämäjärven ja Sotjärven väliseltä kannakselta, mutta sen yritykset pystyttiin estämään. Vihollinen siirsi painopisteensä Sotjärven lounaispuolelle, missä etulinjassa oli II/JR 56. Rajuissa taisteluissa pystyttiin vihollisen yritykset täälläkin torjumaan. Tässä vaiheessa hajotettiin Säämäjärveltä vetäytynyt osasto Glantz ja rykmentin III Pataljoona pääsi oman rykmenttinsä hoteisiin.

Vihollisen jatkuvasti painostaessa oli rykmentin vetäydyttävä Suojoelle saakka, missä taisteltiin 5. – 8. heinäkuuta. Vihollista pystyttiin pidättelemään, mutta ei pysäyttämään ja siksi oli jatkettava vetäytymistä. Rykmentin etulinjassa olleet II P ja III P aloittivat vetäytymisen iltapäivällä 5.7. ja pääsivät Suojoen taakse seuraavana aamuna. Päätiellä ollut Suojoen silta räjäytettiin kello 9.00. Seuraavaksi otettiin yhteen

Veskelyksessä, mistä luovuttiin puolelta öin 7.7. ja rykmentin päävoimat vetäytyivät Hattuvaaran ja Suvilahden välille puolustamaan Suojoen rautatie- ja maantiesilloja. Rykmentti oli palannut Tarton rauhan rajan taakse Suomen puolelle, Suojärven pitäjään.

JR 56 puolusti isänmaansa vapautta Suojärven – Tolvajärven - Ägläjärven alueella aina aselepoon 4.9.1944 saakka. Taistelut olivat rajuja ja menetykset molemmin puolin raskaat. Hyökkäävä vihollinen kärsi tuhansien miehen tappiot, tarkoista määristä ei ole tietoa, mutta varmaa on, että puna-armeija maksoi kalliin hinnan niistä alueista, jotka se hyökkäämällä oli saanut hallintaansa. Esimerkiksi Tshumeikan ja Kagrakankaan verisissä taisteluissa vihollinen menetti elävää voimaa varmasti enemmän kuin mitä kaikkiaan oli puolustavalla puolella.

JR 56:n taistelut olivat osa U-aseman taisteluista, joissa Syväriltä hyökkäämään lähtenyt vihollinen yritti tunkeutua syvemmälle Sisä-Suomeen. Niin itse U-asemassa kuin alueella, millä JR 56 taisteli, murskattiin kaikki vihollisen yritykset ja sen oli elokuun alusta alkaen alistuttava asemasotaan. Puna-armeija

oli kärsinyt valtaisan henkisen, fyysisen ja materiaalisen tappion.

JR 56:n taistellessa vetäytymisestä alkaen aina aselepoon saakka, sen riveistä puuttuivat Lokalahden miehet ja koko alkuperäinen rykmentin III Pataljoona. Pataljoona ja sen lokalahtelaiset vetäytyivät 21. Prikaatin mukana Maaselästä Ilomantsiin, missä annettiin viholliselle jatkosodan viimeinen ratkaiseva isku.

III Pataljoona siirretään uuteen 21. Prikaatiin ja se joutuu jättämään hyvästit vakkasuomalaiselle joukolle

Maaselän joukkojen uudelleenjärjestelyssä lopetettiin Jalkaväkirykmentti 101, joka oli muodostettu kuulusta majuri Nikke Pärmin johtamasta Er.P 21:stä sekä Erillisistä Pataljoonista 22 ja 23. Jalkaväkirykmentti 56 joutui antamaan uudelle kokoonpanolle, joka sai nimen 21. Prikaati, kolmannen pataljoonansa. Vastineeksi JR 56 sai Er.P 22:n. Uuden Prikaatin komentajaksi tuli eversti Torsten Ekman.

III/JR 56 liitettiin 21. Prikaatiin virallisesti 14.12.1943, jolloin sen vahvuus oli 581 miestä, joista upseereita 21 ja aliupseereita 80. Takaisin omaan alkuperäiseen rykmenttiinsä pataljoona pääsi 26.10.1944.

21. Prikaati oli Maaselässä rintamavastuussa keskellä kannasta Vansjärven lohkolla. Koulutusta ja linnoitustöitä riitti joka päivälle. Rintamavastuun Vansjärvellä prikaati otti 5.2.1944 ja oli etulinjassa 20.6., eli siihen saakka, kun lähdettiin vetäytymään.

Prikaati pääsi vetäytymään vaikeuksista taka-asemaan saakka. Prikaati kävi viivytystaisteluja yhdessä 1. Divisioonan joukkojen kanssa Juustjärvelle saakka. Sitten tiet erosivat. Prikaati viivytti pohjoisempaa kuin JR 56, sen

vetäytymistie kulki Porajärven kautta Ilomantsiin. Nelipataljoonaisen prikaatin lähtiessä vetäytymään oli sen III Pataljoona eli vakkasuomalaispataljoona etulinjassa.

Ensimmäisen kerran III Pataljoona oli kosketuksissa vihollisen kanssa Nuolen tien suunnassa 21. kesäkuuta, mutta vihollinen oli tässä vaiheessa vielä kovin varovainen liikkeissään. Kahta päivää myöhemmin vihollinen hyökkäsi tosissaan koko 21. Prikaatin puolustuslohkolla. Syntyi sisäänmurtoja, joissa vihollinen kärsi huomattavat tappiot. Nuolen tien suunnassa vihollinen hyökkäsi ilman tykistön tukea kolmannen pataljoonan asemia vastaan. 10. komppania oli eteentyönnettyssä asemassa, josta sen oli luovuttava ylivoiman edessä. Taistelut jatkuivat kiivaina myös koko seuraavan yön ajan ja vihollinen pääsi 9. Komppanian alueella taisteluhautoihin saakka, mutta iskettiin takaisin. Asemista oli luovuttava aamukymmeneltä. Irtautuminen sujui hyvin, vain 10. Komppanian lohkolla yritti vihollinen ahdistella vetäytyjiä.

Prikaati vetäytyi Savastilaan saakka, jonka aikana viivytyksestä vastasi Juustjärvelle saakka III Pataljoona. 25.6. aamuneljältä kolmas pataljoona lähti marssille Kumsan tienhaarasta Semsjärvelle ja majoittui Mäntyselän kylään. Vihollisen maataistelukoneet ahdistivat marssin aikana ensimmäisen kerran prikaatin joukkoja. Matalalla lentävät koneet aiheuttivat miehissä ihmetystä, pelkoa ja kammaa.

Savastilan puolustuslinja oli vesistöesteineen maastollisesti puolustajalle edullinen. III Pataljoona miehitti vastaanotto- ja viivytysasemat Soutjärven eteläpään tasalla. Vihollinen ei onnistunut ylittämään asemien edessä virtaava Lahtajokea, mutta 4.7. mennessä tilanne kehittyi niin pahaksi, että oli taas lähdet-

Suomalaisia joukkoja maaston puhdistuksessa Ilomantsin suunnalla, vanhalla rajalla. Joukot ovat matkalla kohti Hullaria, johon vihollinen oli pureutunut erittäin lujasti kiinni. (SA-kuvan teksti)

tävä vetäytymään. III Pataljoona irtautui linjalta kello 9.00. Tätä ennen vihollinen oli tulittanut puolustajien asemia paitsi tykistöllä ja heittimistöllä, myös raketinheittimillä. Kolmas pataljoona jäi toistaiseksi reserviin pääpuolustuslinjan taakse.

8.7. AK:n komentaja antoi kello 1.45 käskyn siirtyä puolustukseen Paatenen – Porajärven vesistölinjan taakse. Joukot siirtyivät käskyn mukaisesti vielä samana yönä. Porajärvestä taisteltiin lujasti 9. – 12.7. Kolmas pataljoona ryhmitettiin päätien varteen, missä vihollisen painostuksen uskottiin olevan kovimman. Saarrostusuhka tässä vaiheessa oli niin ilmeinen, että prikaatin piti varata tuntuvat reservijoukot, jotka voitiin heittää saarrostavaa vihollista vastaan. Vihollinen tuli päälle jatkuvasti ja pyrki saarrostamaan etenkin etelästä. Porajärven silta räjäytettiin

10.7. puolenyön jälkeen, kun viimeiset omat varmistusjoukot olivat ylittäneet sillan. Keskustassa eli III Pataljoonan kaistalla vihollinen oli hyvin aktiivinen. Sen tykistö pehmitti jatkuvasti puolustusasemia ja tykistön tuliasema-alueita. Maataistelukoneet olivat alituisena riesana ja vihollisen ylivoima suunnaton. Se pisti taisteluihin osia ainakin kolmesta divisioonasta. Ylivoiman edessä oli taas lähdettävä vetäytymään. Käsky asiasta tuli 12.7. alkuillasta.

Suomalaisten jätettyä Porajärven vesistölinjan keskitti vihollinen valtaisan tykistövalmistelun Porajärven sillan maastoon ja ylitti vesistön. Irtaantunut III Pataljoona siirtyi reserviksi Hingervaaran itäpuolelle. Venäläiset tulivat tunnustellen perässä ja iskivät tehokkaasti puolustukseen, mutta kaikki yritykset pystyttiin lyömään takaisin. Varomattomastikin liikkuneet vihollis-

set tarjosivat varmoja maaleja omille tarkka-ampujillemme.

16.7. pääsi vihollinen läpimurtoon Nurmasjärven länsirannalla ja rantatien suunnassa. Taas oli vetäydyttävä. Tilanne kehittyi vaaralliseksi, sillä omia joukkoja oli vielä tulossa tietä, joka oli vihollisen tulen alla. Vastaiskuun maantietä saatiin haltuun niin paljon, että vetäytyvät joukot pääsivät linjan läpi omien puolelle.

Ilomantsin aika

Seuraavana yönä painettiin vihollista jonkin verran taaksepäin ja näin pysytettiin savutuksen suojassa siirtämään tykistö ja muu raskas taistelumateriaali Liusvaaraan. Tämän jälkeen kaikki pataljoonat siirtyivät uudelle Liusvaaran linjalle, missä taisteltiin 19.7. – 21.7. Kolmas pataljoona oli edessä maantien suunnassa Liusjärven – Koivupuron

tasalla. Pataljoonan tehtävänä oli pitää asemansa tien varsilla ja varmistaa prikaatin avoin vasen sivusta. Tykistön tuli olla pääosin pataljoonan käytössä. 20.7. pataljoonan partiot totesivat vihollisen liikkuneen asemien edessä ja sivuilla usean sadan miehen osastoina. Kahden seuraavan vuorokauden aikana vihollinen sai menestystä ja katkaisi mm. Ontrovaarassa maantien. Lehmivaarassa todettiin vahvennettu vihollispataljoona. Liusvaarassa tilanne oli kestämaton; oli pakko jättää asemat. III Pataljoona lähti käskyn saatuaan vetäytymään yhdessä I Pataljoonan kanssa. Raskas kalusto eli tykit jäivät viholliselle, mutta ne jätettiin räjäytettyinä. Kolmas pataljoona siirtyi aina Kuolismaalle saakka, missä prikaati asettui puolustukseen. Kolmas pataljoona pääsi lepäämään Leppävaaran pohjoispuoliselle alueelle. 23.7. tilanne kiristyi niin paljon, että levossa

Pidetty komppanianpäällikkö Voitto Venus Laine (kuvassa istumassa oikealla) kaatui Teppanassa käydyissä taisteluissa 27.7.1944. Kuvassa lisäksi vas. kapteeni Lauri Miettinen, kapteeni H. Tawast ja takana keskellä Viktor Poras.

ollut kolmas pataljoona vietiin autokuljetuksin Ilomantsin kautta Ilajanjärven maastoon. Myös Liusvaaran tien suunnassa olleet joukot vedettiin taaksepäin, missä asetuttiin puolustukseen Luovejoen linjalle. Rajajääkäripataljoona 3 vaihtoi kolmannen pataljoonan linjasta ja kolmonen marssi Lutikkavaaraan. Pataljoona oli todella surkeassa kunnossa. Se oli rättiväsynyt Liusvaaran kokemusten jäljiltä, eikä sen kuormastosta ollut tietoa. Pataljoona oli pakko päästää lepoon Norpanvaaran maastoon. Kun osasto menettää tehonsa, on armeijan tapana saada asialle syyllinen. Niin nytkin. Pataljoonan komentaja everstiluutnantti Koponen sai tehdä tilaa majuri Parviaiselle.

27.7. aamulla kolmas pataljoona hälytettiin ja se määrättiin uusiin puolustusasemiin. Vihollinen iski voimakkaan tykistötulen tukemana ja pakotti prikaatin joukot vetäytymään. III Pataljoona oli mennyt suoraan aseisiin Öykköstenvaraan, minne myös I ja II Pataljoona tulivat.

Neljän Vapaudenristin Voitto Venus Laine kaatui

Näissä taisteluissa kaatui lokalahtelainen kapteeni Voitto Venus Väinämö Laine 27.7. Teppanassa, kun pataljoona oli siirtymässä. Laine toimi joukkueenjohtajana ja komppanianpäällikkönä alkuperäisen III Pataljoonan 10. Komppaniassa ja samassa komppaniassa 21. Prikaatissa, mihin pataljoona siirrettiin. Laine oli pidetty ja pätevä sotatyönjohtaja, jonka kaatuminen oli miehille raskas isku. Hyökkäysvaiheen aikana loppukesästä 1941 Laine näytti ensimmäisen kerran pätevyytensä Näätäojan taisteluissa. Hän johti pelotta miehiään, kunnes haavoittui 17.7.41. Vetäytymisvaiheessa Laine johti komppaniaansa

taitavasti ja kunnostautui sekä Nuolentien suunnan että Kumsan järvikannaksen taisteluissa. Laine palkittiin neljällä Vapaudenristillä, korkein niistä oli VR 3 tammenlehvän kanssa.

- Hän oli siitä harvinainen upseeri, että miehillä oli hänestä pelkästään hyvää sanottavaa. Hän oli ehdottoman tasapuolinen ja katsoi aina asioita miestensä kannalta. Hän ei koskaan sortunut turhanpäiväiseen hötkyilyyn, vaan ajatteli aina asiat ja käskyt valmiiksi, ennen kuin avasi suunsa, sanoo Laineen komppaniassa taistellut uusikaupunkilainen Erkki Lahtinen.

Kapteeni Voitto Laine kaatui komppaniansa edessä Teppanan kyläraitilla, mitä pitkin komppania oli menossa hyökkäykseen. Vihollisen yksinäinen harhakranaatti osui paikalle ja Laine kaatui välittömästi kranaatinsirpaleista.

Heinäkuun lopun päivät kolmas pataljoona oli asemissa Pitkäjärven – Konnukkajärven kannaksella.

Heinäkuun viimeisenä päivänä Ilomantsin taisteluja johtanut kenraalimajuri Erkki Raappana päätti ryhtyä hyökkäyssotaan, jolla tuhotaan Ilomantsiin edenneet kaksi venäläisdivisioonaa. 21. Prikaatin työksi tuli ensi vaiheessa pyrkiä saarrostaen motittamaan vihollisen 289. Divisioonan päävoimat ja katkaista niiden yhteydet itään. Prikaatin vastahyökkäys alkoi 31.7. aamukahden jälkeen. Hyökkäys edistyi erinomaisesti runsaan kahden tunnin ajan, mutta sitten tuli seinä vastaan.

Taistelut jatkuivat kiivaina seuraavan viikon ajan. 3.8. alkaen tuli selväksi, että vihollinen ei enää kykene muuta kuin puolustautumaan. Se menetti valtavasti sekä elävää voimaa että ennen muuta kalustoa. III Pataljoona pääsi hetkeksi lepoon 3.8., mutta 5.8. se sai käskyn siirtyä Luovelammen etelä-

Äänisen Rannikkoprikaatiin kuului useita vakkasuomalaisia miehiä. Tässä Limosaassa eli Klimetskissä olleita miehiä.

puoliseen maastoon, minne se saapui puoliltaöin.

21. Prikaatin vastahyökkäys johti loistavaan tulokseen. Prikaati taisteli äärettömän vaikeissa maasto-oloissa ja oli uupunut moniviikkoisten yhtämittaisten taistelujen jäljiltä. 6.8. voitiin todeta vihollisen 289. Divisioonan tulleen käytännössä tuhotuksi. Sen raskas kalusto jäi maastoon, mutta osa miehistä pääsi pimeään turvin kalppimaan turvaan omalle puolelleen.

Vakkasuomalainen pataljoona, III/21. Prikaati, oli tehnyt loistavaa työtä Ilo-mantsin taisteluissa, joissa annettiin viimeinen niitti vihollisen yrityksille päästä syvälle Suomen kamaralle. Voiton takeena olivat myös ne lokalahtelaiset, jotka puolustivat isänmaansa vapautta pataljoonassa, jonka he olivat tunteneet omakseen kesäkuusta 1941 alkaen.

Vihollisdivisioonien tultua tuhotuksi siirryttiin Ilo-mantsissa puolustukseen ja asemasotaan. Tämä vaihe kesti 4.9. saakka, jolloin aselepo solmittiin.

Äänisen Rannikkoprikaati vartioi Euroopan toiseksi suurimman järven rantoja

Suojeluskuntajärjestöä uudelleen organisoitaessa 1940 tuli Lokalahdesta rannikkotykistösuojeluskunta. Tämä näkyi jatkossa palvelusmääräyksissä, sillä lokalahtelaisia sijoitettiin rannikkopuolustukseen, vaikka varsinainen aselajikoulutus puuttuikin lähes kaikilta rannikkotykistöön määrättyiltä.

Suomalaisten päästyä Itä-Karjalaan ja saatua myös suurimman osan Äänisjärvestä haltuunsa, tuli ajankohtaiseksi valtaisan järven rannikkopuolustuksen järjestäminen. Ääninen on 245 kilometriä pitkä ja 90 kilometriä leveä Euroopan toiseksi suurin järvi. Siinä on noin 2 000 saarta ja rantaviiva 1 500 kilometriä. – Puolustettavaa oli riittämiin, vaikka järven itäranta olikin vihollisen hallussa.

Ensimmäiset rannikkotykistöjoukot Ääniselle tuotiin Laatokalta, Lounais-Suomesta ja Hangon rintamalta. Äänisen Rannikkoprikaati perustettiin 27.10.1941 ja sen ensimmäiseksi ko-

Näin vetäydyttiin Limonsaaresta Valamoon 18.6.44 alkaen. 22.6.44 Solomanni ja Suoju, 2.7.44 Veskelys, josta junaan. 3.7.44 Ihalassa junasta, Lahdenpohjassa laivaan, 4.7.44 Valamossa.

mentajaksi määrättiin eversti Arvo Lyytinen, joka johti prikaatia 7.4.1943 saakka, jolloin komentajaksi tuli eversti Eino Järvinen.

Rannikoprikaatin ensimmäinen esikunta tehtiin Turusta siirretystä 5. Rannikoprikaatin esikunnasta. Esikunnan sijoituspaikaksi tuli Äänislinna.

Äänisen Rannikoprikaatin vahvuus vuoden 1944 alussa oli noin 3 600 miestä ja 70 lottaa. Prikaatilla oli 27 raskasta ja 58 kevyttä rannikkokanuunaa 17 linnakkeella. Pohjoisin oli Äänisniemen Tulvojalla ja eteläisin Vosnesenjan eli Syvärinniskan Kulikovassa.

Vakkasuomalaisille ja lokalahtelaisille tuli erityisesti tutuksi Äänisniemen eteläkärjen edustan Limonsaari eli Klimetskin saari, jota Rannikoprikaati puolusti 13.11.41 alkaen, jolloin Ratsuväkiprikaatin yksi eskardoona otti saaren haltuunsa. Limonsaari on 25 kilometriä pitkä ja leveimmillään kahdeksan kilometrin levyinen. Kun saari vallattiin, oli siellä noin 2 700 paikallista asukasta. Heidät evakuoitiin kevättalvella 1942, kun kävi selväksi,

että he olivat kiinteässä yhteistyössä vihollispartisaanien kanssa. Sodan aikana viholliset yrittivät vallata saaren takaisin kymmeniä kertoja, mutta eivät onnistuneet aikeissaan. Limonsaaren perustettiin jo joulukuussa 1941 Erilinen Linnoituspatteri, jolla oli tykkinään neljä 75-millistä kenttäkanuuna mallia 1917, eli ns. Betlehem-tykkiä. Myöhemmin tuotiin aseistusta lisää tuntuvasti. Miehiä Limonsaaresta oli keskimäärin 80.

Äänisen Rannikoprikaatin tykkejä ruvettiin purkamaan ja siirtämään pois jo niin varhain kuin helmikuussa (!) 1944. Pääosa kalustosta siirrettiin proomuilla Äänislinnan pohjoispuolelle Jalguban satamaan ja sieltä edelleen, mm. Suomenlahdelle. Uudessakaupungissa perustettu kevyt rannikopatteri siirrettiin aivan loppuvaiheessa 17.6.1944 ensin Jalgubaan ja sitten edelleen Laatokalle Valamoon, missä se toimi sodan loppuun saakka. Tällöin patterissa oli myös pari lokalahtelaista sotilasta.

Markku Vainio

Nuorimmat ikäluokat joutuivat Lapin sotaan saksalaisia vastaan

Moskovan välirauhan sopimuksen mukaan suomalaisten oli kahdessa viikossa riisuttava aseista ja ajettava pois maasta Lapissa olleet saksalaisjoukot, joiden vahvuus oli noin 213 000 miestä. Aika ja saksalaisten vahvuus huomioon ottaen tehtävä oli mahdoton.

Niinpä syyskuun puolivälissä ajaututtiin sotaan saksalaisia vastaan. Lapin sodan nimellä tunnettu sota käytiin 15.9.1944 – 27.4.1945 välisenä aikana. Ensimmäinen taistelu käytiin Pudasjärvellä 28.9.1944.

Suomalaisten vahvuus Lapin sodassa oli suurimmillaan noin 73 000 miestä, mutta vuoden 1945 alussa suomalaisten vahvuus oli enää 12 000 miestä ja vahvuutemme laski rajusti niin, että parina viimeisenä kuukautena Kilpisjärven alueella soti vain vajaa tuhat suomalaista. Päävastuun Lapin sodassa kantoivat 6. Divisioona ja 15. Prikaati sekä Panssaridivisioona.

Lapin sotaan joutuivat armeijan nuorimmat ikäluokat, joista suuri osa oli asevelvollisia. Vanhemmat ikäluokat kotiutettiin marraskuun aikana 1944. Lokalahtelaisiakin joutui mukaan Lapin sotaan, mutta vain muutama mies.

Lapissa olleet saksalaiset kuuluivat 20. Vuoristoarmeijaan, jota komensi kenraali Lothar Rendulic. Armeija oli hyvin varustettu ja sillä oli varastoissaan, pääasiassa Oulussa ja Rovaniemellä, puolen vuoden tarve ammuksia, ruokaa, lääkintätarpeita ja muuta huoltopuolen tavaraa yhteensä noin 180 000 tonnia. 213 000 miehen lisäksi Vuoristoarmeijaan kuului mm. 32 000 hevosta, yli 20 000 moottoriajoneuvoa ja vahva tykistö.

Suomalaiset kuuluivat kenraalimajuri Hjalmar Siilasvuon komentamaan III Armeijakuntaan. Ennen taistelutoiminnan alkamista käydyissä neuvotteluissa oli pääneuvottelijana everstiluutnantti Usko Sakari Haahti.

Lapin sodassa saksalaiset käyttivät vetäytyessään poltetun maan taktiikkaa ja tuhosivat täydellisesti Lapin taajamat, tieverkoston, lähes 3 000 siltarumpua, vajaa 300 merkittävää siltaa, puhelinlinjat ja rautatiet. Toinen tunnusomainen piirre oli miinojen runsas käyttö. Saksalaiset miinoittivat taitavasti kaikki mahdolliset paikat ja saivatkin miinoiltaan aikaan valtaisan tuhon. Suomalaisia kaatui Lapin sodassa 774 miestä, heistä kolmasosa menehtyi jalkaväkimiinojen räjähdyksissä. Lapin miinanraivaus kesti vuoteen 1953 saakka, ja vielä sen jälkeenkin raivattiin melkoinen määrä miinoja. Kaikkiaan Lapista raivattiin noin 1 142 000 saksalaisräjähdettä.

Tunnetuin operaatio on suomalaisten 1.10.1944 tekemä Tornion maihinnousu saksalaisten selustaan. Maihinnousu onnistui täydellisesti ja yllätti täysin saksalaiset. Myös Kemin valtaus muistetaan onnistuneena operaationa. Maan tasalle poltetun Rovaniemen suomalaiset valtasivat 17.10.1944.

Lapin sodan viimeiset taistelut käytiin Kilpisjärvellä, mistä viimeiset saksalaiset vetäytyivät Norjaan 7.4.1944. Saksalaiset menettivät taisteluissa arviolta 4 500 miestä. Suomalaisia kaatui 774 ja haavoittui vajaa 3 000 miestä. Suomen kokonaistappiot olivat vajaa 4 000 miestä. Lapin sodan takia joutui lähtemään evakkoon noin 168 000 siviiliasukasta. Osa heistä Ruotsiin.

Markku Vainio

Sota vei Vilho Ahon kolmelle kannakselle ja ulkomeren partaalle Örön linnakesaarelle

Varsinais-Suomen suojeluskuntapiirin radiokurssin oli määrä alkaa Turussa marraskuun lopulla 1939. Lokalahdelta kurssille oli komennettu kaverukset Vilho Aho ja Heimo Sainio. Kurssi edusti alallaan uusinta tekniikka ja kiinnosti siksi etenkin Ahoa, joka tunsisi sisäistä vetoa radioviestintään.

Turkuun päästyään nuorukaiset menivät ilmoittautumaan määräyksen

mukaisesti Sirkkalan kasarmille, missä oli Turun lohkon esikunta. Hämmästyksellä oli melkoinen, kun kävi ilmi, että kurssi jää pitämättä. Kurssin sijasta Aho sai komennuksen Örön linnakesaarelle, missä nuorukaisen oli määrä ryhtyä konetykin hoitajaksi.

- Perillä kuitenkin selvisi, että tykkeitä ei saarella vielä ollut. Siksi minut määrättiin vaakakantamittajaksi ja opettelemaan tätä uutta virkaani. Näin tulin vapaaehtoisena astuneeksi puolustusvoimien palvelukseen 24.11.1939. Örössä olin sitten koko talvisodan ajan ja vähän enemmänkin, sillä kotiin pääsin omasta anomuksestani toukokuun 29. päivä 1940, kertoo Vilho Aho.

Talvisodan aika Örössä kului Ahon mukaan rauhallisesti.

- Vaakakantamittajia koulutettiin ja treenattiin lähisaarissa ensin suunnilleen kuukauden päivät. Sen jälkeen palattiin Öröhön, missä koko sodan aikana ei

Radiomiesten taitoja testattiin luokkakokeissa. Tähän kuvaan Vilho Aho on kirjoittanut "Luokkakokeissa Nurmoilassa 30.6.1942." Aunuksen lähellä sijaitseva Nurmoilan karjalaishäikylä tunnetaan mm. Olavi Paavolaisen sijaintipaikkana.

tapahtunut mitään sen kummempaa sota-tilaallista tai sotaan viittaavaa toimintaa. Oli vain harjoituksia ja varuillaan oloa.

Vuonna 1922 syntynyt Vilho Aho astui varusmiespalvelukseen Haminassa huhtikuun toisena päivänä 1941. Aho määrättiin 4. Prikaatin viestikomppaniaan.

Talvisodan Örön jälkeen JR 4:ään

- Halusin varsinaisesti kenttätykistöön ja tykistön radiohommiin, mutta heikon selkäni vuoksi ei minua kelpuutettu tykistöön, vaan käsky kävi 4. Prikaatiin. Siellä pääsin viestikomppaniaan ja haluamaani radiokoulutukseen.

Prikaati oli majoitettu Reserviupseerikoulun tiloihin, jotka olivat vapaina, koska RUK toimi silloin turvallisemmassa paikassa Niinisalossa.

- RUK:n kasarmeissa ja päärakenuksessa opeteltiin alan saloja koko alokasaika, joka päättyi 10. kesäkuuta kello 13 hälytykseen. Seuraavana päivänä jätimme Haminan ja pyöräilimme Mäntlahteen odottamaan tilanteen kehittystä. Pyörien parissa kuluivatkin sitten seuraavat kolme vuotta aika tarkkaan, tokaisee Vilho Aho.

4. Prikaati muodosti rungon Suomenlahden sotilasläänin joukoista kootulle

Jalkaväkirykmentti 4:lle, josta tuli Vilho Ahon ”koti” koko jatkosodan ajaksi. Rykmentti kuului 8.Divisioonaan ja IV Armeijakuntaan. JR 4 oli pääosin varusmiesrykmentti ja siksi lähes määrävahvuinen ja hyvin varustettu. Esimerkiksi radiokalusto oli ensiluokkainen.

JR 4 sai lempinimen Punamustarykmentti ja sen ensimmäinen komentaja oli everstiluutnantti Johan Nordgren, joka komensi rykmenttiä sodan alusta saakka aina maaliskuulle 1943. Silloin Nordgren luovutti rykmentin eversti Sakari Simeliukselle, jonka komennossa rykmentti soti joulukuulle 1944 saakka. Jalkaväenkenraaliksi ylennyt Simelius toimi 1960-luvun alussa puolustusvoimien komentajana.

Karjalankannakselle

Sota kuljetti Vilho Ahoa maantieteellisesti laajalla alueella. Talvisota vei miehen ulkomeren partaalle Öröhön ja jatkosota peräti kolmelle kannakselle, Karjalankannakselle, Maaselän kannakselle ja Aunuksen kannakselle.

- Ensin oltiin Karjalankannaksella hyökkäysvaiheen aika ja sitten meidät heitettiin lokakuun alussa Itä-Karjalaan ja aina Maaselän kannakselle. Sieltä kävi käsky 1942 elokuussa siirtyä Aunuksen kannakselle Syvärin partaalle

Vilho Ahon albumi

Syksyllä 1941 Ahon rykmentti JR 4 siirrettiin Karjalankannakselta Itä-Karjalaan. Matka eteni taistellen Porajärvelle ja edelleen Paateneeseen. Maaselkä saavutettiin marraskuussa.

Porajärven siltakin on räjäytetty, mutta polkusilta ja ajosilta valmistuvat nopeasti, kirjoitti Vilho Aho valokuvaansa. Kuva syksyltä 1941.

Kuuttilahteen, missä rykmenttimme sitten oli aina siihen saakka, kun lähdettiin vetäytymään kesäkuussa 1944, kertoo sotatiestään Vilho Aho.

IV AK ja sen mukana 8. Divisioona ja JR 4, aloitti 24.8.1941 uhkarohkean Viipurinlahden ylityksen, jota vihollinen ei osannut odottaa. Vilho Aho rykmenttinsä mukana ylitti Viipurinlahden Viipurin eteläpuolelta suunnilleen Johanneksen kohdalta. Ylimeno onnistui täydellisesti ja mantereelle edenneet joukot pääsivät katkaisemaan Viipurista Koivistolle johtaneen maantien. Näin Viipuria puolustaneet neuvostojoukot jäivät käytännössä saarroksiin. Saarrostus muistetaan Porlamin mottina, josta syyskuun alussa saatiin kaikkien aikojen suurin sotasaaalis. JR 4:llä oli motin synnyssä varsin ratkaiseva osa.

Paateneen valloitus

Tilanteen vakiinnuttua Karjalankannaksella siirrettiin 8. Divisioona ja sen

mukana JR 4 Itä-Karjalaan junakuljetuksin. Lokakuun puolivälissä divisioona ja JR 4 olivat hyökkäysvalmiina Porajärven eteläpuolella. 14.10. divisioona sai alustavan käskyn hyökkäyksestä Paateneeseen, joka on Seesjärven länsirannalla. Käskyn antoi kuun alussa muodostettu uusi armeijakunta, II AK, jonka komentajana oli kenraaliluutnantti Taavetti Laatikainen.

8. Divisioona aloitti käsketyn hyökkäyksen 18.10.1941 Porajärveltä ja saavutti Paateneen kaksi päivää myöhemmin. Paateneesta osa divisioonan joukoista jatkoi hyökkäystä vielä pohjoisemmaksi Volomajoen saakka. Volomajoki saatiin haltuun 25.10.1941.

Syvärille

Pääosa 8. Divisioonan joukoista jatkoi hyökkäystä Paateneesta itään Seesjärven etelärannan tuntumassa. Tämän kiilan mukana hyökkäsi myös JR 4 ja sen viestikomppaniassa Vilho Aho.

Hyökkäyksen kärki pääsi Karjalan Maaselkään marraskuun alussa, 7.11.1941. Kun eteneminen Maaselän kannaksella lopetettiin, jäi 8. Divisioona Krivin alueelle etulinjavastuuseen. Krivillä divisioona oli elokuulle 1942 saakka, jolloin se siirrettiin Syvärille, Kuuttilahteen.

Kuuttilahti oli Syvärillä eteläisin paikka, joka oli suomalaisten hallussa. Etelänaapurina olivat saksalaiset. Kuuttilahtea vastapäätä on Lotinapelto, joka koko jatkosodan ajan oli vihollisen tärkeä varuskuntapaikka ja johtokeskus. Lotinapellossa oli myös neuvostoilmavoimien lentokenttä.

- Koko Kuuttilahdessa oloajan vihollinen pysyi suhteellisen rauhallisena. Me elimme niin tavanomaista asemasotavaihetta kuin vain olla ja voi, muistelee Vilho Aho.

JR 4:n korsut olivat aivan mahtavan Syvärin rannan tuntumassa.

Asemasotavaihe Syvärin saarella

- Ja ensimmäinen pataljoona oli koko ajan Syvärin saarella, missä sillä oli aika hyvät korsut.

- Lähinnä ovat Kuuttilahdesta jääneet mieleeni lottien kanttiini ja hyvä sauna, josta sai mainiot löylyt. Kanttiinissa tavaraa oli vähänlaisesti. Korviketta, tupakkaa ja kirjoitustarpeita sentään taisi olla aina saatavilla, muistelee Aho.

- Puhdetöitä tehtiin ahkerasti, mutta eivät suinkaan kaikki. Minä tein puukon tupen vanhasta alumiinisesta kenttäpakista.

- Ja taitaa muuten olla niin, että aika moni esine, jonka väitetään tehdyn alasammutusta lentokoneen metallista,

Asemasodan aikana Vilho Aho teki puukon tupen vanhasta kenttäpakista, kuten moni muukin. Jutuissa aika moni esine väitettiin hänen mukaansa tehdyn lentokonemetallista.

onkin tehty samalla lailla vanhasta pakista, naurahtaa Vilho Aho.

Asemasotavaihe Syvärillä ja Kuuttilahdessa päättyi kesäkuussa 1944, kun puna-armeija aloitti murskaavan hyökkäyksensä yli Syvärin. Karjalan Rintaman Seitsemäs Armeija aloitti suurhyökkäyksen ja Syvärin ylityksen 21.6.1944. Valtavan ylivoiman edessä Aunuksen ryhmä vetäytyi sitkeästi viivyttaen ylivoimaisen vihollisen edessä Laatokan Karjalaan ja U-asemalle saakka, missä joukkomme asettuivat puolustusasemiin.

Asemasodan vuosina oli rakennettu noin 30 kilometriä Syvärin taakse osittain kenttälinoitettu PSS-asema, eli linja Pisi-Saarimäki-Sammatus. Tällä linjalla taistelut jäivät odotettua lyhytaikaisemmiksi, kun vihollinen teki maihinnousun suomalaisjoukkojen seustassa Tuuloksen – Viteleen alueelle.

Radioviestinnästä jo alunperin kiinnostunut Vilho Aho toimi koko jatkosodan ajan radiomiehenä. Tässä Ahon radio toiminnassa Syvärin Korttesjärvellä.

Vihollinen pysäytettiin U-asemaan

JR 4 vetäytyi divisioonansa mukana sitkeästi ja tuloksellisesti viivyttyäen aina U-asemaan saakka. U-asemassa rykmentin naapurina oli sen jälkeen, kun vihollisen hyökkäyskärki oli pysäytetty ja täysin tuhottu U-aseman eteen, JR 45, maineikkaasti koko matkan Syväriltä U-asemaan taistellut joukko.

U-asemassa kenraalimajuri A.-E. Martolalla, joka komensi VI Armeijakuntaa, oli rintamavastuussa taistelujen ajan kaksi divisioonaa, 8. Divisioonaa ja 5. Divisioonaa. Ne tukijoukkoineen tekivät mittaamattoman arvokkaan työn lyödessään pisteen moninkertaisesti ylivoimaisen vihollisen aikeille tunkeutua syvemmälle Suomeen ja Karjalankannaksella taistelevien joukkojen selustaan. Hyvin merkittävä osatekijä urotyössä oli Vilho Ahon rykmentillä JR 4:llä.

U-aseman ratkaisutaistelujen jälkeen rintama vakiintui heinäkuun puolivälin jälkeen ja pysyi samalla linjalla aina rauhantuloon 4.9.1944 saakka. Sen jälkeen alkoi vetäytyminen nykyisten rajojen sisäpuolelle.

- Aikaa siinä meni niin, että minut kotiutettiin Raumalla, missä oli suojeluskuntapiirin esikunta, marraskuun 16. päivä. Pääsin linjurin kyydissä Pyhärintaan ja sieltä lisämaksun maksettuaani Uuteenkaupunkiin saakka. Loppumatkan 18 kilometriä kävelin aika köykäisin mieltein kotiini Lokalahteen, kertoo Vilho Aho.

Markku Vainio

Samuli Heininen taisteli Kannaksella, Syvärillä, Itä- Karjalassa ja Lapin sodassa

Samuli Heinisen sotatie oli mutkainen. Talvisodan viimeisinä päivinä maaliskuun alussa 1940 hän oli etulinjassa Virolahdella.

Jatkosodan aikana tulivat ensin tutuiksi Laatokan koillispuolen taistelupaikat, joiden kautta matka jatkui taistellen Syvärille ja sen rantavarustukseen suunnilleen Lotinapellon korkeudelle.

Syväritä Heinisen joukko, Jääkäripataljoona 2, sai syyskuun puolivälissä 1941 pikakomennuksen Petroskoita valtaamaan. Petroskoin valtaamisen jälkeen Heinisen taistelutie jatkui Karhumäkeen ja Poventsaan, Stalinin kanavalle saakka. Maaselän kannaskin tuli tutuksi, kun JP 2 oli asemasotavaiheen aikana linnoittamassa taaempaa puolustuslinjaa Ahvenjärvellä.

Talvella 1944 kävi käsky Kannakselle, Viipurin maalaiskunnan Taliin linnoitustöihin. Puna-armeijan päästyä Valkeasaassa läpimurtoon 10.6.1944, heitettiin JP 2 Talista vastaiskuihin Polviselkään ja Kuuterselkään. Perkjärven, Summan ja Talin kautta vei taistelujen tie Vuosalmelle ja aselevon jälkeen vielä Lapin sotaan, josta Heininen kotiutettiin Kaunispäästä marraskuun lopulla 1944.

Heininen aloitti varusmiespalveluksensa 15. helmikuuta 1940 Jalkaväen Koulutuskeskus 2:ssa Turengissa. Koulutus oli tiivistä ja jo 6. maaliskuuta Heininen löysi itsensä Virolahden rannikolta, missä Heinisen joukko-osasto

Samuli Heininen oli koko jatkosodan ajan esikuntakomppanian kirjuri-aliupseerina.

Erillinen Pataljoona 32 oli rannikko-varmistuksessa.

- Talvisodan viimeiset päivät kuluivat siellä. Tykistötulta saimme niskaamme joka päivä, mutta erityisen voimakkaasti vihollinen käytti tykistöään 13. maaliskuuta aamulla. Keskitykset olivat valtavia ja uskoimme, että niitten jälkeen vihollinen hyökkää rannikolle. Hyökkäystä ei kuitenkaan tullut, vaan tuli rauha, muistelee Samuli Heininen talvisotakokemuksiaan.

- Turengista koulutusvaiheesta ennen talvisotaa on jäänyt päällimmäisenä mieleeni se, että lunta oli tavattoman paljon. Sitä oli paljon enemmän kuin normaalitalvina. Jalkamies ei esimerkiksi hangessa päässyt mihinkään.

Talvisodan jälkeen Samuli Heininen jäi armeijan leipiin jatkamaan varusmiespalvelustaan.

- Se oli ihan normaalia koulutusta ojennuksineen ja poistumisineen ja muine hienouksineen. Jossain vaiheessa keväällä 1941 meidät siirrettiin Riihimäeltä pohjoiseen Hanhikoskelle lähelle Kemijärveä. Siellä parakkikylässä jatkui koulutus todellisissa korpioiloissa. Kemijärvelle oli matkaa noin 18 kilometriä. Parakit olivat saksalaisten rakentamia.

- Alkukesästä meidät heitettiin ylättäen takaisin Riihimäelle, missä koulutus jatkui, kunnes alkoi vaikuttaa siltä, että edessä on sota, kertoo Samuli Heininen.

Riihimäeltä JP 2 vietiin junakuljetuksin itärajan tuntumaan 17.6.1941 alkaen. Heininen sijoitettiin pataljoonan esikuntakomppaniaan kirjurialupeeriksi. Tässä hommassa hän oli koko jatkosodan ajan.

Rajan pataljoona, joka oli majuri Paavo Lammetmaan komennossa, ylitti Korpiselän korkeudelta. Korpiselän valtaustaisteluihin ei pataljoona osallistunut, vaan tuli Korpiselkään, kun se jo oli omiemme hallussa.

Korpiselästä JP 2 lähti ajamaan takaa pakenevaa vihollista. Taistelukosketus saatiin Suistamon pitäjän Muuannon kylässä.

- Muuanto oli meidän ensimmäinen taistelupaikkamme. Otettiin rajusti yhteen ja porukastamme kaatuivat ensimmäiset miehet. Heidän joukossaan oli mm. Mikko Tanner Kalannista. Kaatumiset tietysti vetivät mielen matalaksi, mutta kaikkeen oli totuttava.

Samassa Muuannon taistelussa haavoittui konepistoolisuihkusta lokalahtelainen kersantti Eero Lehtonen. Haavoittuminen oli niin vaikea, että Lehtonen ei enää palannut rintamajoukkoihin.

Lehtonen toimi joukkueenjohtajana JP 2:n ensimmäisessä pataljoonassa.

- Muuannossa ryssä pakeni vauhdilla ja me painelimme täysillä perässä. Karosjärvellä ryssä yritti asettua uudelleen puolustukseen, mutta sen oli pian jätettävä asemansa, sillä painoimme päälle tykistön tukemana. Leppäsyryssä oltiin seuraavan kerran nokakkain, mutta sieltäkin venäläisten oli otettava hatkat ja he jatkoivat taistellen vetäytymistä aina vanhan rajan taakse, kertoo Samuli Heininen jatkosodan ensimmäisistä taistelupäivistä.

- Rajan takana ryssä oli asemissa Tulemajärvellä, mutta sieltäkin sen oli lähdettävä lampsimaan itään päin. Palalahdessa katsottiin taas kumman kantti kestää, ja jonkun ajan päästä ryssä katsoi parhaaksi jatkaa pakoaan.

Seuraavaksi vihollinen yritti pysäyttää suomalaisten etenemisen Suurmäessä, mutta ankarien yhteenottojen jälkeen jatkettiin edelleen kohti itää, venäläiset edellä omat joukkomme perässä.

- Vitelessä huilimme viikon päivät ja sitten etenimme Tuulosjoelle, missä saimme odottaa ylimenoa parisen viikkoa. Tilanne pohjoisempaan oli sen verran solmussa, että meidän ei annettu edetä, vaikka menohaluja olisi ollutkin. Ylimenopäiväksi oli määrätty syyskuun 4. päivä. Tykistö pehmitti aamulla vihollisen asemia kolmisen tuntia yhtä soittoa ja sitten kärki ylitti joen. Se kävi helposti, sillä ryssä oli jättänyt asemansa ja pelasti näin nahkansa. Oma porukkani ylitti joen kärjen takana täysin taisteluitta.

Syvärille vetäytyvä vihollinen yritti vastarintaa Tuuksan kylässä, mutta panssarien vahvistama suomalaiskärki löi vihollisen joukot hajalle.

- Kun tulimme kylään, niin vanha suomea puhuva karjalaisnainen selitti, että venäläiset olivat kylässä vielä

Samuli Heinisen albumi

"Sotavankeja saimme satamäärin. Miehet eivät tienneet edes sitä, missä ovat ja olivat kauhuissaan ja nälissään. Tieltä he eivät suostuneet menemään metsään, sillä he pelkäsivät pimeää metsää. Heidät lähetettiin jonnekin taakse ja taisi pari miestä riittää saattojoukoksi", Samuli Heininen kertoi.

parikymmentä minuuttia sitten. Tiedä sitten puhuiko hän totta, mutta joka tapauksessa kylä oli vihollisesta vapaa.

- Me jatkoimme kohti Syväriä, josta emme tienneet muuta kuin että se on iso joki.

- Se vielä on tästä menovaiheesta jäänyt mieleen, että kun olimme Vitelessä huilimassa, niin Laatokka näytti merkillisen avoimelta, kun kotona oli tottunut siihen, että meri on saaria pullollaan. Tosi iso ja juhlava se Laatokka oli ja uimarannat hienot, puhdasta hiekkaa ja vesi kirkasta kuin kristalli. Oli mukava pulikoida ja peseytyä Laatokan laineissa, muistelee Samuli Heininen.

Syvärin yli paenneet viholliset räjäyttivät mennessään sillan ennen kuin kaikki omat olivat ehtineet yli virran.

- Meidän puolelle jäi satoja ryssiä. Niitä harhaili metsissä ja lähimaastossa,

mistä niitä haravoitiin ja otettiin kiinni. Se oli vaikeata, sillä ahtaalle jääneet viholliset ampuivat herkästi kohti.

JP 2 asettui rantavarmistukseen aivan Syvärin partaalle. Virran vastapuolella hiukan alempana oli Lotinapelto.

Petroskoita valtaamaan

- Yläpuolellemme jäi kuuluisa Syvärin voimalaitos, mutta meidän sektorilla se ei ollut. Olimmekohan viikkoakaan niissä asemissa, kun tuli määräys marssia takaisin Aunukseen, mistä meidät vietäisiin pohjoisemmaksi valtaamaan Petroskoita.

Ennen Petroskoita JP 2 joutui koviin taisteluihin kaupunkiin vievän päätien tuntumassa.

- Mutta sen verran oli tappeluissa väliä, että jossain kylässä pääsimme nauttimaan tuoreista perunoista. Joku

"Seurasimme Äänislinnaksi muutuneen Petroskoin valtausparaattia, missä Lagus joukkoineen paistatteli sankarina, vaikkei hänen porukansa kaupunkia varsinaisesti vallannutkaan", Heininen kertoi.

Samuli Heinisen albumi

äkkäsi kolhoosin komean perunapellon ja siitä kävimme hakemassa perunoita, joita keittelimme pakeissa ja ämpäreissä. Ne maistuivat hyvälle, sillä se oli ensimmäinen kerta sodan alkamisen jälkeen, kun saimme pistellä poskeen tuoreita, suoran maasta otettuja perunoita. Perunaralli jatkui koko yön, sillä menekki oli kova.

Petroskoi vallattiin lokakuun ensimmäisenä päivänä. Kaupunki oli jo suomalaisten hallussa, kun JP 2 pääsi sinne.

- Aamupäivällä sinne saavuimme. Tulimme kaupunkiin etelästä. Talot paloivat varsinkin kaupungin reunamilla ja savu täytti taivaan. Pakkasta oli muutama aste, muistelee Samuli Heininen.

- Kerran kaupungilla tuli vastaan vanha rouva, joka kertoi olevansa kotoisin Kotkasta. Hän oli miehensä kanssa loikannut vapaussodan aikana Leningradiin ja sieltä muuttanut Äänislinnaan. Hän kertoi, että vuonna 1937 eräänä yönä kolme NKVD:n miestä oli tullut ja vieneet mukanaan hänen miehensä, poikansa ja tyttärensä. Poika oli insinööri ja tytär opettaja. He jäivät sille tielleen ja rouvan kertoman mukaan vain siksi, että olivat suomalaisia.

Äänislinnassa JP 2 komennettiin joksikin aikaa tietoihin ennen kuin pataljoona lähti marssille kohti Karhumäkeä.

- Karhumäen omistuksesta käytiin kiivaat taistelut puolin ja toisin ja menetykset olivat kovia. Vajaa kuukausi meni ennen kuin ensimmäiset suomalaiset pääsivät Karhumäkeen itsenäisyyspäivänä 1941. Ensimmäisenä kaupunkiin marssivat Laguksen miehet. Näin Lagus taisi saada hyvityksen sille, ettei päässyt ensimmäisenä Äänislinnaan. Muistaakseni suomalaisten piti mennä itse kaupunkiin aamukuudelta, mutta Laguspa menikin jo aamuviideltä!

Karhumäen valtauksen jälkeen etenemisvaihe keskeytettiin. Sodan ylin johto katsoi, että nyt on päästy tavoitteena olleelle linjalle. Noin 30 kilometriä Karhumäestä itään oleva Poventsan kaupunki otettiin kuitenkin vielä joukkojemme haltuun.

- Kun menimme Karhumäestä Poventsaan oli se lähinnä läpihuutojuttu. Vastusta ei enää juurikaan ollut. Poventsan oli kaupunkipahanen Stalinin kanavalla. Poventsaan menimme itsenäisyyspäivän jälkeen. Yhdeksäntenä päivänä ryssä järjesti meille todellisen

yllätyksen. Se räjäytti kaksi kanavan sulkupatoa Poventsan yläpuolelta ja sai aikaan jättitulvan, joka oli hukuttaa koko Poventsan. Miljoonat kuutiot vettä syöksyivät läpi Poventsan ja vyöryvä vesi vei mennessään kaiken, mikä teen sattui. Miehiäkin menetettiin. Pakkasta oli silloin lähes 40 astetta. Komppanian päällikkö Lipponen jäi tulvan saartamaksi, mutta pääsi jotenkin halkopinon päälle. Siellä hän kastuneena ja puolijäätyneenä huusi apua ja valitti, että kädet ovat jo jäätyneet. Hänet pelasti Mannerheim-ristin ritari, joka sitoi köyden vyötäisilleen ja käski poikien pitää kiinni köydestä. Hän kahlasivat kovassa virrassa ja sai kannettua kapteenin turvaan. Sama mies pelasti vielä kolme poikaa. Siinä pakkasessa voimakkaasti virtaavassa vedessä ritari teki enemmän kuin urotyön.

Jääkäripataljoona 2:n piti siirtyä pois Poventsasta vappuna 1942, mutta lähtö viivästyi, sillä vapunaattona satoi parikymmentä senttiä lunta. Pataljoona pääsi lähtemään vasta, kun lumi oli sulanut ja tiet kuivuneet.

- Olimme Maaselän kannaksella Ahvenjärvellä tukilinjan varustelutöissä. Tiet olivat armottoman huonossa kunnossa. Autot piti miesvoimin vetää suurimpien kuoppien ohi, jotta päästiin etenemään.

Kannakselle varustelutöihin

Talvella 1944 JP 2 komennettiin Petroskoista varustelutöihin Karjalan kannakselle.

- Meidät heitettiin Viipurin koillispuolelle Taliin. Siellä olimme varustelutöissä vielä, kun venäläinen pääsi läpimurtoon Valkeasaassa kesäkuun alussa. Kun ryssä oli päässyt läpi, vietiin meidät pikavauhtia vastaiskuun Kivennavan Polviselkään. Painostus oli niin kova ja vihollinen niin ylivoimainen,

että meidän oli vetäydyttävä, kertoo Samuli Heininen.

- Vetäydyimme Kuuterselkään, missä yritimme pysäyttää vihollisen panssarikärjen VT-linjalle. Jääkäriprikaati ja Laguksen panssarit yrittivät pysäyttää vihollisen hyökkäyksen, mutta vaikka osamenestystä tulikin, kärsimme tappion Kuuterselässä. Laguksen porukka jopa sen verran, ettei se enää toipunut ennalleen.

- Me vetäydyimme prikaatin kanssa Perkjärvelle ja sieltä edelleen Summaan, missä talvisodan aikaisissa Summan kylän asemissa yritimme taas pysäyttää vihollisen, mutta emme voineet mitään, ylivoima oli kerta kaikkiaan liian suuri. Panssareita tuntui olevan joka puolella. Vihollishävittäjiä ja pommareita oli taivas täynnä.

Summasta JP 2 vetäytyi Viipurin taitse Taliin, missä oli ollut vajaa viisi kuukautta linnoitustöissä. Talin – Ihan-talan alueella ratkaistiin suurelta osin maamme itsenäisyys. Vihollinen kärsi murskaavan tappion ja kun tilanne vakiintui asemasodaksi, siirrettiin JP 2 Vuosalmelle, missä puna-armeija yritti päästä läpi ja Kannaksella taistelevien joukkojen selustaan.

- Menimme Vuosalmelle pitämään kurissa yli Vuoksen päässeitä ryssiä, joilla oli virran pohjoispuolella vahva sillanpääasema. Venäläinen yritti väellä ja voimalla päästä eteenpäin, mutta puolustuksemme oli raudankova. Tykistö pelasi loistavasti ja Laguksen tankit tulittivat tarkasti ja ryssän eteneminen saatiin kuriin. Tilanne kehittyi asemasodaksi ja olimme Vuosalmella, kun rauha 4. syyskuuta tuli, kertoo Samuli Heininen.

Lapin sotaan

- Kun sotatyöt loppuivat komennettiin meidät viljankorjuuseen. Taisi

Samuli Heinisen laajassa kuvakokoelmassa on myös kuva leppoisasta kahvi- tai korvikehetkestä.

olla Kaukolan pitäjä, missä keräsimme eloja junavaunuihin, mutta sitten tuli komennus pohjoiseen. Miehet junaan ja tappelemaan sakemanneja vastaan. Junalla pääsimme Oulun lähelle Muhokselle, mistä marssimme Ranualle. Ranuan Ylämaalla oli ensimmäinen tosi yhteenotto sakujen kanssa. Painoimme päälle ja sakut vetäytyivät. He olivat tuhonneet kaiken mahdollisen matkansa varrelta. Kun tulimme Rovaniemelle, voimme vain todeta, että koko kauppala oli räjäytetty ja poltettu maan tasalle. Jatkoimme sakujen perässä Sodankylään päin. Saksamannit olivat miinoittaneet kaikki kulkureitit ja sillat ja todella juonikkaasti. Venäläisen miinoitukset eivät olleet läheskään yhtä ovelasti suunniteltuja kuin sakujen miinahommat Lapissa.

- Laanilassa oltiin nokat vastakkain, mutta siitäkin sakut lähtivät pakoon. Me perässä, mutta minun ikäluokkani osalta sota loppui, kun olimme Kaunispään

tunturin kupeella. Tuli tieto, että vanhat reserviläiset kotiutetaan ja nuoremmat tulevat jatkamaan hommia. Niin myös tapahtui. Alkoi matka etelään. Se sujui hitaasti, mutta tunnelma oli iloinen, kun vihdoinkin vuosien koettelemukset olivat takana. Minut kotiutettiin Raumalta 21.11.1944 ja olin pitkästä aikaa vapaa mies. Se tuntui mahtavalta, painottaa Samuli Heininen.

Pian kotiintulon jälkeen Samuli Heininen kutsuttiin mukaan asekatkentaan. Kutsu oli mieluinen.

- Aseita oli aika paljon. Minä vein mm. kaksi kivääriä Yrjälän tilalle piiloon. Opettaja Vähärannan johdolla aseita vietiin ns. varmoihin piiloihin. Vain Vähäranta itse taisi tietää paikat, mihin aseita vei. Hyviä piiloja hänellä olikin, sillä tietääkseni aseita on edelleenkin löytymättä.

Markku Vainio

Kaksi kertaa aliupseerikouluun määrätyn Olavi Vuorisen onnistui välttää opinnot

Olavi Vuorisen albumi

- Olen harvinainen sotilas. Vaikka minut määrättiin jatkosodan aikana kaksi kertaa aliupseerikouluun, ei minusta sotaherraa tullut, sillä kummallakin kerralla onnistuin välttämään vastenmieliset opinnot, naurahtaa Olavi Vuorinen hyväntahtoisesti muistellessaan sotareissunsa vaiheita.

Elokuussa 1925 syntynyt Vuorinen astui armeijan harmaisiin lokakuun 13. päivä 1943, kuten muutkin loppuvuonna 1925 syntyneet nuorukaiset.

- Minut määrättiin jalkaväkikoulutukseen Hyrylään, missä toimi 1. Jalkaväkikoulutuskeskus. Se oli aikamoinen elämänmuutos juuri 18 vuotta täyttäneelle pojalle, joka siihen asti oli ollut pääasiassa vain kotinurkissa. Onneksi samaan paikkaan tuli muutama tuttu, kuten Matti Vähä-Hakula Lokalahdelta.

- Koulutus oli kovaa ja sapuska heikonpuoleista, mutta jotenkin pärjäsinkin, sillä olin vähäpojasta saakka harrastanut monipuolisesti urheilua ja olin hyvässä kunnossa.

Hyväkuntoinen nuorukainen selvisi hyvin kovistakin äksiiseistä ja niinpä tuli komennus aliupseerikouluun Järvenpäähän.

- Meno Järvenpäässä oli vielä kovempaa kuin alokasaikana Hyrylässä, mutta minuun iski kaiken kesken kurkkumätä ja herrakoulu jäi osaltani kesken. En ollut suinkaan pahoillani, sillä en oikein päässyt sinuiksi koulutushommien kanssa, sanoo Olavi Vuorinen.

- Sitten kun minut katsottiin terveeksi, tuli komennus Kuopioon, missä oli

Rintamalla olleet isä ja poika, Lauri ja Olavi Vuorinen, tässä kotiportailla.

toinen jalkaväkikoulutuskeskus, numeroltaan 12. Kun tulimme kasarmille, oli meitä vastassa mm. kovin sotaisen tuntuinen ja äksy vääpeli. Äijä hyppäsi armeijan jakkaralle ja huusi naama punaisena, että tapani tulette tuntemaan ja höysti sanojaan paljolla muulla vähemmän painokelpoisella tekstillä. Vaan emmepä ukosta sen enempiä välittäneet. Tuumimme vaan, että antaapa miehen huutaa, kyllä se jossain vaiheessa rauhoittuu, kun ilma loppuu keuhkoista.

Seuraava osoite nuoren sotilaan tiellä oli Kuopion Henkilötäydennyskeskus.

Kuopion HTK lähetti täydennysmiehiä pääasiassa Itä-Karjalaan.

- Niin minäkin sain passituksen itään. Määränpääksi oli merkitty Paatene ja sen HTK. Sinne mentiin muutama päivä ensin junalla ja sitten autokyydillä ja jalkaisin. Ensimmäinen pysähdys oli Äänislinnassa. Sitten jatkettiin Karhumäkeen, missä junakyyti loppui. Jonkun

Pekka Pitkluodon albumi

Paatenessa sotilaat ostivat mm. maitoa paikallisilta emänniltä.

ajan kuluttua jatkettiin autokuljetuksin Seesjärven maisemiin Maaselän kannaksen halki. Paatene oli ja on tietysti vieläkin Seesjärven länsirannalla. Se oli tärkeä huoltokeskus ja iso varuskunta, jossa oli HTK, jonka kautta miehet lopullisesti eroteltiin eri porukoihin Maaselän joukkoihin, kertoo Olavi Vuorinen.

- Minä sain jäädä HTK:n kirjoihin ja olin erilaisissa vartiointitehtävissä Seesjärven rannoilla. Paatenessa oli koko ajan siviilejä aika paljon ja heidän kanssa tulimme toimeen erinomaisesti. He puhuivat karjalaa, jota ymmärsi helposti. Siviilit myivät mielellään maitoa, jota me kasvavat pojat ostimme vähintään yhtä mielellämme, vaikkei maito aina ollutkaan ihan puhdasta. Jostain syystä oli emänniltä usein unohtunut siivilöiminen ja sen tunsin, kun joi maitoa.

Olavi Vuorinen pääsi huhtikuun lopulla kolmen viikon maanviljelyslomalta.

- Se aika kului äkkiä, mutta tulipahan tärkeimmät työt tehdyksi. Niin runsaasti töitä oli, että suojeluskunnan paikallis-päällikkö Kustaa Väättänen hommasi minulle viiden vuorokauden lisäloman.

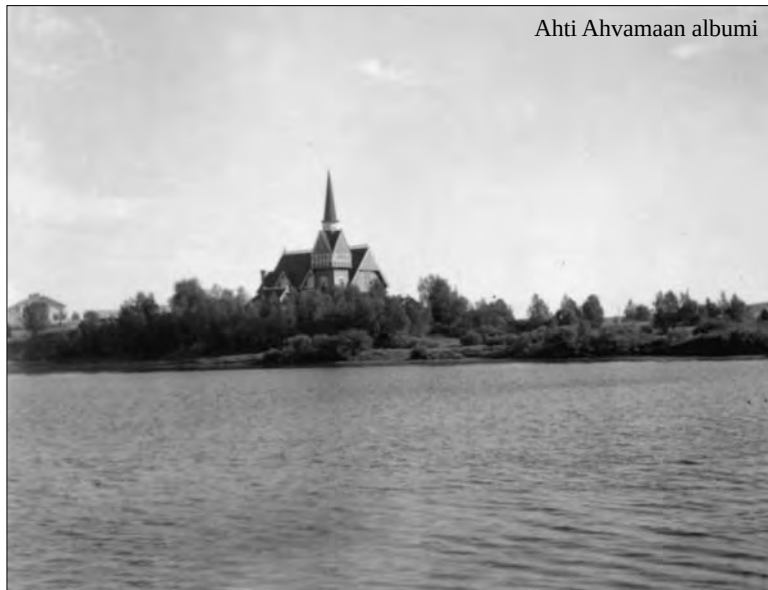
Takaisin Paateneeseen mennessään

Olavi Vuorinen sai havaita, että jotain tavallisuudesta poikkeavaa oli menossa.

- Jo Simolassa näin, että joukkoja oltiin siirtämässä Karjalankannakselle. Liikenne oli vilkasta ja se puolestaan oli selvä merkki siitä, jotain on tapahtumassa, vaikkei tavallinen sotamies tietystikään osannut arvata, mistä oli kyse. Joukkojen siirtämisen merkityksen tietysti jokainen tajusi.

Olavi Vuorinen pääsi Äänislinnaan viimeisellä lomakuljetusjunalla, joka Karjalan pääkaupunkiin meni. Juna oli perillä Äänislinnassa 6. kesäkuuta 1944. Vuorinen määrättiin täydennysmieheksi JR 8:aan, eli tunnettuun Tuntemattoman sotilaan rykmenttiin.

- Jouduimme linnoitustöihin ja niissä olikin tekemistä, sillä päällä oli jatkuvasti vihollisen koneita ja ennen muuta niitä inhottavia maataistelukoneita. Juoksuhautaa kuitenkin syntyi, sillä paikoitellen maasto oli helppoa kaivaa. Selkin ja Porajärven tienoilla kaivoimme oikein urakalla ja jälkeä syntyi kiitettävästi. Porajärveltä on mieleeni jäänyt syöksyvenehaaveri, jossa viisi miestä hukkuu. Joukossa oli mm. tuttu euralainen Soinin poika [kyseessä ilmeisesti Pertti Mikael Soini 12.9.1925

Lapin sotaan osallistunut Olavi Vuorisen joukkue eteni saksalaisten perässä vajaat kymmenen kilometriä Karesuvannon pohjoispuolelle, jossa käytiin pitkään asemasotaa. Kuvassa Ruotsin puoleista Karesuvantoa kuvattuna ennen sotaa v. 1939.

- 25.6.1944, *Laitilan sankarivainaja, toimittajan huomautus.* Jostain syystä se paatti meni suoraan pohjaan. Mihin lie törmännyt, ehkä uppotukkiin, jää arvailujen varaan, toteaa Olavi Vuorinen.

- Vihollinen oli Porajärven jälkeen koko ajan aika lähellä. Vetäydyimme kohtalaisen hyvää vauhtia, sillä ryssä painoi lujasti päälle ja piti päästä pois alta, sillä sivustauhkakin oli koko ajan. Loimolassa vetäytyminen loppui ja heinäkuussa ja elokuun alussa tilanne vakiintui niin, että voidaan puhua asemasodasta. Vihulainen taisi uskoa, että Loimolasta se ei saa meitä lähtemään. Olimme sitten asemassa Loimolajärven lähellä aina rauhan tuloon saakka.

- Kun tilanne Loimolassa rauhoittui yritimme tietysti tehdä olomme mahdollisimman mukavaksi. Evakkoon lähteneiden perunat olivat jääneet peltoon ja me tietysti rupesimme syömään niitä. Vaikeutena vain oli sotapoliisi, joka vartioi peltoja. Perunojen ottaminen oli ehdottomasti kiellettyä ja kieltä myös valvottiin hartaasti. Se tunti tyhmältä silloin ja tuntuu vieläkin. Jokainenhan tajusi, että perunat jäävät ryssien pöpsit-

taviksi. Mutta kyllä me osamme otimme vartioinnista huolimatta, kertoo Olavi Vuorinen.

- Loimolassa maistoin elämäni ensimmäisen kerran sipulia. En ollut koskaan aikaisemmin pistänyt sipulia missään muodossa suuhuni. Nyt kokeilin ja hyvältä se maistui niin keitettyinä kuin paistettunakin. Ja maistuu vieläkin!

Aselevon solmimisen jälkeen Vuorisen joukko-osasto siirrettiin Päijänteen itärannalle varustelutöihin.

- Taas päästiin kaivamaan juoksuhautoja ja poteroita. Tinki oli kolme metriä hautaa päivässä ja maa kovaa. Hakut heiluivat ja hiki lensi, kun täytimme tinkimme. Kaikki oli jotenkin sekaisin, eikä kukaan tuntunut tietävän mitään varmaa tulevaisuudesta.

Olavi Vuorinen sairastui Päijänteellä keltatautiin ja hänet vietiin hoitoon sotasairaalaan Kouvolaan.

- Olin taas vieraassa porukassa ja HTK:n kautta minut passitettiin Oulun Tiuraan ja Lapin sotaan. Sota oli täydessä käynnissä, kun tulin mukaan. Oulusta porukkamme vietiin laivalla aivan Ruotsin rajan tuntumassa Kemini-

Röyttään. Oli sekin matka. Tuuli oli hurja ja Oulun edustalla käväisimme karillakin, mutta pääsimme sentään omin avuin pois. Maihinnousun jälkeen rupesimme pistelemään saapasta toisen eteen ja marssimme Tornioon. Sakut olivat sieltä jo häipyneet. Tapasimme siellä ohimennen Samuli Heinisen kanssa. Hänet oli kotiutettu ja hän oli menossa etelään. Kovasti hän ihmetteli miten niin nuoria poikia kuin me olimme, vietiin sotaan.

Torniosta Olavi Vuorisen matka jatkui edelleen kohti pohjoista. Tavoitteena oli Muonio, minne matkaa oli 360 kilometriä.

- Se taittui kuorma-auton lavalla. Tie oli lähinnä kuoppia, sillä sakut olivat paetessaan tuhonneet kaiken mahdollisen, tiet, sillat, siltarummut ja puhelinpylväätkin. Auto hyppeli yhtenäen ja jossain vaiheessa irtosi takapäästä pyörä. Se meni kovaa vauhtia auton ohi ja me tuijotimme ihmeissämme ja odotimme miten meidän käy. Vaan ei käynyt kuinkaan. Auto pysyi tiellä ja pyörä saatiin paikalleen. Matka reunattomalla lavalla jatkui ja se olikin ”nautinnollista” kyytiä!

Olavi Vuorisen tullessa Muonioon olivat linjat Muonion pohjoispuolella Ylä-Muoniossa, noin kymmenen kilometrin päässä Muoniosta.

- Meillä oli komppanian päällikkönä nuori luutnantti. Hänen johdollaan painoimme sakuja eteenpäin minkä taisimme. Sakemannit pistivät lujasti hanttiin. Yritimme metsien kautta kiertäen motittaakin sakuja, mutta ei se onnistunut. Kuulaa tuli vastaan niin paljon kuin ilmaan mahtui.

- Tulimme Karesuvantoon sakujen perässä. Huolto ei huonoilla teillä pysynyt perässä. Huolto ei yksinkertaisesti toiminut. Oli hiukova nälkä, muttei syötävää. Pelastukseksi tuli se, että jostakin

syystä saimme Ruotsista evääksi velliä. Se oli vahvaa. Siinä oli kermää, maitoa ja ennen kaikkea runsaasti sokeria. Puolet miehistä sai kovan mahataudin ja pureskelimme vellin jälkeen kolme päivää pelkkää vanikkaa. Ja taas alkoi nälkä kurnia.

Olavi Vuorisen porukka eteni vielä vajaa kymmenen kilometriä Karesuvannosta Norjaan päin.

- Siinä oltiinkin sitten aika kauan ja käytiin asemasotaa. Teltat kaivettiin maahan ja käytiin taloksi. Partiossa oltiin lähes päivittäin ja usein oli erinomaisia tilaisuuksia ampua sakuja, mutta emme voineet ampua, vaikka mieli tekikin, sillä olimme kaukana vihollisen takana maastossa, joka ei suojaa tarjonnut.

Tammikuussa 1945 pohjoisen talvi äityi kovaksi ja pisti miehet tiukalle.

- Joskus tammikuun puolivälissä pakkasta oli 42 astetta. Olin vartiossa ja palellutin itseni. Vihdoin sentään tuli eräs Kouvolan poika vaihtamaan minut ja pääsin telttaan. Lämmön noustessa alkoi jalkoja pistellä toden teolla. Sukka oli jäätynyt kiinni nahkaan ja kun tunto hiljalleen palasi jalkoihin, oli tuska aikamoinen. Paleltumia tuli paljon ja meidät paleltumavammaiset vietiin hoitoon Oulun sotasairaalaan. Pikkuhiljaa pahemmin paleltunut jalkakin alkoi parantua, sillä sain siihen pistoksia, jotka auttoivat. Lähes kolme kuukautta Oulussa kuitenkin jouduin olemaan hoidossa. Pääsin toipumislomalle ja kävin muutaman kerran Turussa näyttämässä jalkaani lääkärille.

Kesällä 1945 Olavi Vuorinen katsottiin taas palvelukelpoiseksi sotilaaksi ja matka vei takaisin Lappiin.

- Rovaniemeltä minut komennettiin Muurolaan, missä oli valtava sakujen varastoalue. Minusta tehtiin komppanian päällikön lähetti ja oloni olivat

Olavi Vuorinen (kuvassa vas.) oli innokas urheilija, kuten myös Pekka Helenius, Urpo Vähäranta ja Arvo Virtanen. Vähärantahan saavutti mm. 800 m juoksussa 1950-luvulla Suomen mestaruuksia. Hän edusti myös Suomea 1500 metrin juoksussa Helsingin olympialaisissa v. 1952.

lokoisat. Hommani oli tosi hieno. Oli päiviä, ettei minun tarvinnut tehdä muuta kuin viedä kynä konttorista toiseen. Kynistäkin kun oli puutetta, naurahtaa Vuorinen.

- Jostain syystä sakut eivät olleet polttaneet Muurolan varastoja. Varastoista oli jaettu tavaroita koko Lapin alueelle ja sen kyllä näki, sillä tavaraa oli tuhottoman paljon. Kävimme tietysti kauppaa kaikella mahdollisella, mutta täälläkin sotapoliisit olivat kiusanamme. Kaupanteko loppui siihen, että kaikki varastoissa olleet tavarat lastattiin juniin ja vietiin itänaapurille.

Muurolasta Vuorinen komennettiin jatkamaan varusmiespalvelustaan Kouvolaan.

- Ja siellä käsky kävi aliupseerikouluun. Se ei oikein sopinut minulle, mutta pääsin jo vuorokauden jälkeen pois koulusta, kun valitin jalkaani. Se riitti ja välttin sen kurjuuden. Vähän ajan päästä tuli ruotuun 1926 syntynyttä ikäluokkaa ja minä jouduin heille ryhmänjohtajaksi. Siitä hommasta pääsin viimein siviiliin 16. joulukuuta 1945, joten reissulle kylä kertyi mittaa, toteaa Olavi Vuorinen.

Innokas sotilaspoika

Olavi Vuorinen oli innolla mukana sotilaspojissa. Etenkin urheilu veti nuorukaista puoleensa.

- Se oli hienoa aikaa. Kilpailuja oli usein ja kun menestyinkin, niin innostus vaan kasvoi. Parhaimmillaan olin viisi-ottelussa 14-vuotiaiden sarjassa viides järjestön mestaruuskilpailuissa. Urpo Vähärannan kanssa otimme monet kerat yhteen ja vuonna 1942 olimme yhdessä sotilaspoikien kisoissa Kuopion Väinölänniemellä. Seuraavana vuonna kävimme hiihdon mestaruuskisoissa Hyvinkäällä. Helsingin stadionillakin sain kilpailla yhden kerran kesällä 1943.

- Kerran Laitilassa kisoissa voitin kuusi palkintoa. 2 000 metrin juoksussa olin paras.

Pesäpalloon Olavi Vuorinen ihastui niin, että pelasi sitä pitkään vielä sodan jälkeen.

- Kesällä 1943 Lokalahden sotilaspojat pääsivät piirin loppuotteluun Raumalle. Olimme voittaneet kaikki vastustajamme, mutta vähän pelkäsimme Raumaa. Ottelun jälkeen emme enää pelänneet, sillä voitimme finaalin juoksuin 12 – 0 ja saimme piirin mestaruuden. Se oli sentään jotakin, toteaa Vuorinen iloisesti.

Markku Vainio

Salomon Eevan päiväkirja kertoo kesän 1944 kovat puolustus-taistelut jääkärin silmin nähtynä

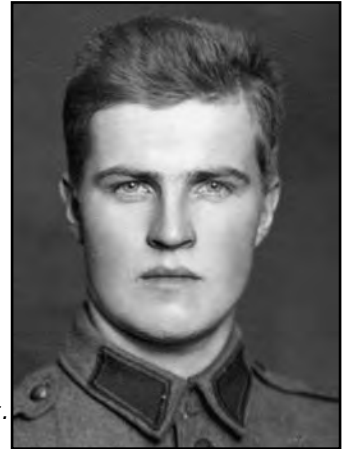
Metsäpirtissä 10.1.1923 syntynyt Salomon Eeva – sittemmin Erkvaara – merkkasi pieneen mustakantiseen taskuvihkoonsa omasta mielestään tärkeimpiä sotatapahtumia kesän 1944 puolustustaisteluista. Eeva-Erkvaara ehti runsaan kolmen kuukauden aikana olla mukana monessa, sillä hän aloitti perääntymistaistelut Syväriltä 21.6. ja vetäytyi taistellen Salmiin saakka, minne tuli joukko-osastonsa Rajajääkäripataljoona 3:n kanssa 28.6.

Salmista Eeva-Erkvaaran pataljoona siirrettiin Laatokan koillispuolelle ensin talvisodan kuuluisalle mottialueelle Lemettiin ja sieltä edelleen Loimolaan, missä pataljoona oli muutaman vuorokauden mukana rajuissa puolustustaisteluissa järven pohjoispuolisella alueella.

Samalla alueella taisteli hyvällä menestyksellä myös vakkasuomalaisille tuttu JR 56, joka oli taistellen vetäytynyt Loimolan alueelle Maaselän kannaksen Kriviltä.

Tilanne Loimolassa saatiin hallintaan ja vihollisen eteneminen pysäytetyksi. Taistelujen täällä vakiinnuttua lähinnä asemasodaksi, heitettiin RjP 3 Ilomantsiin, missä vahvat vihollisvoimat yrittivät päästä sisämaahan ja katkaisemaan taistelevien joukkojemme selustayhteydet.

RjP 3 liitettiin kenraalimajuri Raappanan komentamaan Ryhmä Raappanaan, joka taisteli loistavan voiton ylivoimaisesta vihollisesta. Salomon Eeva-Erkvaaran pataljoona taisteli uljaasti nimenomaan Vellivaaran maastos-

Salomon
Erkvaara ent.
Eeva

sa ja oli tärkeä tekijä Vellivaaran motin syntymisessä ja lyömisessä.

Ilomantsin alueella Salomon Eeva-Erkvaara oli myös rauhan tullessa 4.9.1944. Siviiliin Eeva-Erkvaara pääsi 24. marraskuuta. Aika ennen siviiliin pääsyä oli varsin kirjavaa, kuten päiväkirjamerkinnöistä ilmenee.

Päiväkirjamerkinnät ovat alkuperäis-asussa.

[] –hakasuluissa olevat osat ovat kirjoittajan, Markku Vainion, tekemiä selvennyksiä, jotta päiväkirjan merkinnät avautuisivat paremmin lukijalle.

Komennukset ruotuväen aikana: Viestikurssilla Kuopion puhelinkeskuksen hoitajana helmi-maaliskuun aikana 1942, os. Pitkälahti. Maatalouslomalla touko-kesäkuussa 1942. Toimistolähetinä heinä-elo-syyskuussa Kuopiossa 4. komppania. Rautatienteossa Lieksan kauppalassa lokakuussa. Kp:n *[komppanian päällikön]* lähettinä Jukolan motissa. Alavoisissa tukkijoella 4 viikkoa 1943. Esikunnassa kp:n lähettinä ja

kiva oli olla, oli pöperöä aina pöydässä. Käytiin atjutantin [adjutant] kanssa aina tansseissa. Esikuntatanssit oli myös, hyvä soittaja ja kahvi tarjoilua ja virvokkeita. Suljettu seura ja kauniimpaa sukupuolta edustivat Maaduskit [maatuskat, nimitys, jota suomalaiset käyttivät karjalaisista ja venäläisistä naisista, varsinkin vanhemmista naisista.] Huvittava seurue. Loppu oli vallan

ka kolmanteen komppaniaan hän kuului konekivääriampujana ja kiväärimiehenä. Pataljoona oli etulinjassa Syvärin rannalla Kuuttilahdessa, toistakymmentä kilometriä etelään Lotinapellosta ja suunnilleen saman verran Laatokkaan laskevan Syvärin suusta.

Pataljoonan oikealla puolella Laatokan rantaan saakka oli etulinjassa 15. Prikaatin kolmas pataljoona.

Pentti Salosen (Vehmaa) albumi

Lotinapellon alue, jossa vihollinen 21.4.1944 aloitti aamulla kello 7 tulivalmistelun. Sen aikana vihollisen arvioitiin ampuneen yli 76000 kranaattia ja pudottaneen 62000 pommia.

Rajajääkäripataljoonan vasemmalla eli itäpuolella oli etulinjavastuussa JR 44 ja rajajääkärien naapurina JR 44:n kolmas pataljoona.

Laatokasta Kuuttilahteen ulottuvan lohkon joukot olivat 15. Prikaatin komentajan eversti Aloys Kuistion komennossa. Rajajääkäripataljoonaa vastassa Syvärin eteläpuolella oli vihollisen 4. Armeijakunta, joka kuului kenraaliluutnantti Alreksei Krutikovin komentamaan

hassua.

Linjaan muutettiin Helluntaina 1944.

21 nimipäivääni vietin Syvärillä, juhlan kunniaksi ammuin ryssän puolelle konekiväärillä ja kiväärillä. Ryssä vastasi samalla mitalla, siis onnitteli.

20/6 -44 Ryssä yritti tulla Syvärin yli, mutta se torjuttiin. 4 venettä meni pirstaleiksi.

21/6-44. Ainakin viisisataa pommituskonetta meni tästä yli vartiopaikan. Olin silloin vartiossa Syvärillä kello 6 – 8 aamulla. 10 aikaan lensi uusi eskadroona [eskardoona].

[Salomon Eevan joukko-osasto oli RjP 3 eli Rajajääkäripataljoona 3, jon-

7. Armeijaan.

Eevan ollessa aamulla vartiossa aloitti vihollisen 7.Armeija suomalaisten asemien pehmittämisen ja Syvärin ylityksen. Ylimenopaikaksi oli valittu noin 12 kilometriä leveä kaista Lotinapellon kohdalla. Tähän murtokohtaan vihollinen keskitti kello 7 alkaen noin 1 600 kenttätykin, kranaatinheittimen ja raketinheittimen tulen. Tulituksessa olivat mukana sadat suorasuutaustykit ja panssarivaunut sekä useat sadat pommi- ja maataistelukoneet. Tulitus ulottui noin viisi kilometriä etulinjan taakse. Valtava tulivalmistelu kesti kolme tuntia ja 32 minuuttia.

Vihollisen arvioitiin tuona aikana ampuneen keskitysalueelle noin 76 500 kranaattia. Vihollisilmavoimien pudottamien pommien määräksi arvioitiin 62 000. Vihollinen aloitti ylimenon samaan aikaan tulivalmistelun kanssa. Aamuyhdeksään mennessä vihollinen oli saanut haltuunsa ensimmäiset suomalaisten tukikohdat.

Päähyökkäys alkoi noin kello 11 ja runsasta tuntia myöhemmin viholliskärki oli edennyt Syväriltä parisen kilometriä länteen. Kello 17 aikaan vihollisen sillanpään leveys oli noin 17 kilometriä ja syvyys kolmisen kilometriä. Tässä vaiheessa 5. Divisioonan komentaja kenraalimajuri Kustaa Tapola sai VI Armeijakunnan komentajalta kenraalimajuri Aarne Blickiltä luvan irrottaa joukot puolustuksesta ja siirtyä vetäytymiseen.

RjP 3 ja 15. Prikaatin III Pataljoona irtautuivat Laatokan ja Kuuttilahden väliseltä linjalta illalla 22.6. ja vetäytyivät Sekeenjärven – Laatokan välisen vastaanottoaseman takamaastoon. Niin lähti Syväriltä myös Salomon Eeva. Rajajääkärit marssivat saamansa käskyn mukaisesti AK:n komentajan reserviksi.

RjP 3 sai AK:n komentajalta käskyn marssia Pisin ja Saarimäen väliselle alueelle ja ottaa siellä komentoonsa myös 15. Prikaatin toinen pataljoona. RjP:n siirtyminen käsketylle alueelle viivästyi vihollisen voimakkaan ilmatöiminnan vuoksi.]

Juhannusta vietettiin 1944 peräntymällä taakse päin ryssä kintereillä. Tyhjennettiin yksi etp [elintarvikkeiden täydennyspaikka], sain marmelaatia, 10 purkkia säilykkeitä, sokeria, tupakkaa, hunajaa, kermää.

[Juhannukseen 1944 mennessä Salomon Eeva ja RjP 3 olivat vetäytyneet Syväriltä Laatokan rantatietä myötätien noin 30 kilometriä länteen viivyt-

täen sisukkaasti lähituntumassa päälle painavaa vihollista. Juhannuspäivänä RjP 3 oli Laatokan rannan ja Aunuksen kaupungin välimaastossa, PSS -linjan takana.]

23/6. Käytiin Alavoisten etp:llä. Saatiin hunajaa ja marmelaatia. 27/6 Vitelen etpstä saatiin keksiä. Vitelen itäpuolen ranta luovutettiin 27/6 1944. Sillat lensi komeasti ilmaan. Oltiin Kankojärvellä Rajakonnussa ja Sarajärvellä 28/6-44. Salmissa ja Jukakoskella 29/6-44. Syväriltä Salmiin meni aikaa 7 päivää kävelemällä 21/6 – 28/6 -44.

[Vihollisen 70. Merijalkaväkiprikaati oli juhannuksena tehnyt maihinnousun Tuulokseen ja katkaissut sekä Aunuksesta Salmiin vievän maantien että rautatien.

Keväällä oli onneksi raivattu kiertotieura Säntämästä alkaen ja tämä pelasti Syväriltä vetäytyvät suomalaisjoukot. Tätä kiertotietä marssi myös RjP 3 saaman käskyn mukaisesti Viteleeseen. Marssi kesti 15 tuntia upottavan liejun ja muutaman aseisiin menon takia.

Asemiin joutui pataljoona menemään siksi, että vihollinen pyrki pääsemään suomalaisten eteen ja katkaisemaan myös kiertotien. Viteleessä pataljoona meni aseisiin Kaukjärven tien varteen Viteleenjoen pohjoispuolelle.

Näissä asemissa pataljoona oli vuorokauden verran, sillä 28.6. pataljoona sai käskyn marssia Salmiin Tulemajokilinjalta AK:n reserviksi. Pataljoona aloitti uusissa asemissa välittömästi linnoitustyöt. Salmista pataljoona siirrettiin 7.7. Lemettiin, talvisodan kuuluisalle mottialueelle.]

29/6-44 kello 10. Olen väsyksissä kuin Ellun kana.

2/7. Olin Tuleman sillan vieressä olevassa saunassa kylpemässä aamulla kello 5 – 6.35.

Kahvila Vitelessä v. 1942. Erkvaa-ra oli Vitelessä 27.6.1944, jolloin tuskin oli enää kahvilaa.

2/7. Rautatiesilta lensi komeasti ilmaan Salmissa kello 7.10.

4/7. Kova ryssän keskitys 3 – 5, 6 – 9. Ei kuullut edes omaa ääntään. Salmin ja Jukakosken välillä. Ryssä kehoitti kovaäänisensä välityksellä antautumaan ennen kuin on liian myöhäistä. Lupasi ylimääräiset muona annokset. 4/7. Maanpäällinen helvetti. Ruutin savu täyttää ilman, aurinko paistaa kuin pilven takaa. Kaikesta huolimatta lauletaan vaan että tullaan – tullaan – toimehen me tullaan. Etp sapuskat loppu ja nyt nälkä vetelee suolissa.

[Keskitys, jonka Eeva nimeää maanpäälliseksi helvetiksi, kesti kaksi tuntia ja oli todella raju.]

Tämän keskityksen jälkeen vihollinen pääsi tulemaan Tulemajoen yli ja murtautui pataljoonan asemiin. Vastahyökkäyksillä ei asemia saatu takaisin, sillä vihollinen oli valtavan ylivoimainen. Voitiin vain todeta, että pataljoona oli hajallaan voimalaitoksen takaisissa metsiköissä. Osa pataljoonaa saatiin yön aikana kootuksi Salmin Kirkkojoelle.]

4/7 – 5/7. Kauhunyö. Kankaalla makasin puoli tuntia keskellä hiekkatietä ja ranut *[kranaatit]* putoili 5 ja 10 metrin päähän minusta, mutta ihme oli kun säilyi eheänä. Ei tuntunut nälkä silloin

vaivaavan ollenkaan. Meidän oli pakko peräytyä kun ryssä yritti saartaa.

8/7. Pitkäranta.

[Aunuksen Ryhmän komentaja käski 8.7. pataljoonan siirtyä Ruhtinaanmäen maastoon Aunuksen Ryhmän reserviksi.]

9/7. Lemetin motti. Uuksun järvellä lähellä Loimolaa 12/7.

11/7. Lemetin suunnalla.

Kun jäätiin selustaan niin oma tykistö ampui meitä ja kaiken lisäksi jouduttiin miinakenttään.

Yksi kaatui ja monta haavoittui ja itselläni nousi tukka pystyyn.

20/7 Pitkärannan pohjoispuoli Koi-vusella.

22/7 Loimolanjärven pohjoispuolella.

[Vihollisen Syväriltä alkanut voimakas hyökkäys oli lopullisesti pysäytetty U-asemaan Pitkärannan tasalle. RjP 3 oli sen jälkeen siirretty Loimolan alueelle vahvistamaan siellä taistelleita 1. ja 7. Divisioonan joukkoja.]

22/7 – 23/7 Loimolanjärven pohjoispuolella koukittiin sinne sun tänne. Rysää oli melkein joka paikassa. Vallattiin Porkkanakukkula kolme kertaa, mutta ryssän haltuun se viimein jäi. Pantiin ryssän töpinä vähän hajalleen.

25/7 Ilomantsin suunnalla.

[RjP 3 siirrettiin 25.7. Ilomantsiin, niin että se oli siellä taisteluvalmiina 26.7. puoliltapäivin. Pataljoona liitettiin Ryhmä Raappanaan, jota Ilomantsin voitokkaissa mottitaisteluissa komensi Mannerheim-ristin ritari, kenraalimajuri Erkki Raappana. RjP 3 siirtyi Ilajanjärven pohjoispuoliselle

alueelle, missä se taisteli lähes koko loppusodan ajan.

Sitä vastassa olivat eversti Vasili Zolotarjovin komentamaan vihollisen 176. Divisioonaan kuuluneet joukot. RjP 3:a vastassa oli lähinnä vihollisen 55. jalkaväkirykmentti. Taistelut olivat kii-vaita siitä lähtien, kun suomalaisjoukot siirtyivät hyökkäykseen 31. heinäkuuta aamuyöllä.

Everstiluutnantti Seppälän komenta-ma pataljoona lähti hyökkäyspäivänä liikkeelle kahden komppanian voimin ja pääsi Ilajanjoen itäpuolelle, mut-ta vihollisen raivokas tulitus pakotti joukot palamaan takaisin. Vasta 2.8. pataljoona pääsi lyömään vastassaan olleen vihollisen ja eteni Niemijärvelle ja Vellivaaraan länsipuolelle saakka.

Vellivaarassa pataljoona taisteli moti-tiin jääneitä vihollisia vastaan rajusti ja vasta 9. elokuuta motti kypsyi ja laukesi osan vihollisista päästessä pakenemaan itään.

Alueelta saatiin hyvä sotasaalis, kuten Eeva kertookin. Samoin Eevan mieleen on jäänyt vihollisen ilmateitse saamat täydennykset.]

27/7 – 30/7 koukittiin sinne sun tänne ryssän selän taakse. Hattuvaaran ja Hul-larin välillä meikäläiset saivat ryssän mottiin. Motista 7 piiskaa [panssarin-torjuntatykkiä] ja hevosia.

2/8 Ryssä motissa Vellivaarassa.

3/8 kiristettiin mottia Vellivaaraan päin.

6/8-44. Vellivaaran kylän lähellä. Ryssällä on vastassa hyvät punkkerit, ei kannata hyökätä enää tästä. Lentokoneet tuo ryssälle ammuksia ja ruokaa.

[Elokuun 4. päivän vastaisena yönä vihollinen sai ilmasta täydennyksenä ampumatarvikkeita arviolta kuusi ton-nia.]

8/8 hyökättiin Vellivaaraan, mutta ryssä löi aina takaisin. Hyökkäys kesti

koko päivän. Omat tupakat lopussa ja poltan ryssän mahorkkaa.

9/8 Vellivaaran motti selvä. Ryssältä jäi tykistöä, tankkeja, hevosia.

[Ilomantsin motteihin jääneiden di-visioonien kalusto jäi lähes kokonaan suomalaisten haltuun tai tuhoutui tais-telujen aikana. Sotasaaliin joukossa oli mm. kuusi toimintakuntoista tankkia sekä 51 erimallista kenttätykkiä, joista suuri osa oli tuliteriä.]

10/8. Puuron syöminen keskeytyi kun oma korohoro [kranaatinheitin] antoi nakuja [42-millisiä krh:n karanaatteja] niskaamme. Ryssiä on saatu joka päivä kymmeniä vangiksi ja hevosia.

11/8 -12/8. Hätyytetty ryssän eksy-neitä partioita.

18/8 Koitajoella.

28/8 Hankovaarassa.

29/8 - 30/8 Kaltimossa ja Enossa. Koskenkorva on kiva kylä. Käytiin maanviljelystöissä. Lähdettiin pois 14/9-44.

15/9 Jakokoskella.

23/9. Kävin Joensuussa puntiksella.

24/9 puntiksella kaltimossa.

30/9 puntiksella Joensuussa.

11/10 – 19/10 lomalla.

19/10 Mikkeliissä.

21/10 Varkaudessa.

22/10 Joensuussa.

23/10 Ilomantsissa.

24/10 Kaltimossa.

31/10 Joensuussa.

1/11 Ilomantsissa.

10/11 Polvikoski.

17/11 Hattuvaara.

18/11 Ilomantsi.

19/11 Joensuu.

20/11 Haapamäki.

21-23/11 Mikkeli.

24/11 Koikkala ja siviili.

Markku Vainio

Vänrikki Arvo Sainion iskuryhmä taisteli aukot Soutjärven mottiin ja pelasti osasto Vuorensolan tuholta

Arvo Robert Sainion omaiset

Lokalahtelainen vänrikki Arvo Sainio johti nerokkaasti ja uljaasti pienen iskuryhmänsä taistelua 26.6.1944 Soutjärven mottitaistelussa ja raivasi kymmenen jääkärinsä kanssa aukot vihollisen kahteen saartorenkaseen. Sainion ryhmän raivaamista aukoista pääsi pois motista Mannerheim-ristin ritarin, kapteeni Ahti Vuorensolan johtama Kevytosasto Vuorensola ja pelastui näin varmalta tuholta. Soutjärven motissa osasto kärsi kovat tappiot ja joutui jättämään kaatuneensa ja suurimman osan haavoittuneistaan taistelukentälle. – Mutta isoin osa osastosta pelastui vänrikki Sainion ja hänen iskuryhmänsä rohkean ja nerokkaan työn tuloksena.

Osasto Vuorensola oli muodostettu Erillinen Pataljoona 17:n miehistä. Osasto vetäytyi Syvärin eteläpuolelta 20.6. alkaen ja ylitti Syvärin virran Syvärinniskan eli Voznesenjan siltaa pitkin. Pian sen jälkeen, kun osasto Vuorensola oli ylittänyt suomalaisten rakentaman noin 400 metriä pitkän sillan, se räjäytettiin.

Osasto Vuorensola vetäytyi taistellen Äänisen rantatietä pitkin ja oli Soutjärven ikivanhan vepsäläiskylän tasalla 26.6.1944. Täällä osasto valmistautui ottamaan vastaan moninkertaisesti ylivoimaisen vihollisen pelkästään omin voimin, sillä muut suomalaisjoukot olivat vetäytyneet noin 60 kilometriä Kevytosasto Vuorensolaa kauemmaksi.

Nuori Arvo Robert ennen upseeriarvoja.

Varsin pian osaston komentajalle selvisi, että omin voimin ei vihollista pystytty pidättelemään. Vuorensola pyysi apua aina divisioonasta saakka, mutta apua oli mahdoton saada, koska omat joukot olivat niin kaukana Soutjärvestä. Vuorensolaa kehoitettiin vain jättämään kalustonsa ja vetäytymään korpien kautta omalle puolelle. Käytännössä neuvolla ei ollut mitään merkitystä. Sen Vuorensola ymmärsi heti.

Tämän kuvan taakse Arvo Robert Sainio on kirjoittanut "Osa konepistoolimiehiäni". Sainion iskuryhmä puhkaisi vihollisen saartorengaat, mikä mahdollisti motissa olleen suomalaisosaston pelastumisen.

Rohkea ja osaava ritari ei pienistä hätkähtänyt, vaan kypsytti muutamassa hetkessä päässään pelastautumissuunnitelman. Sen mukaan osasto ei lähde marssille korpeen, vaan vetäytyy tietä pitkin. Suunnitelma oli enemmän kuin uhkarohkea, mutta muutakaan mahdollisuutta mottiin jääneellä osastolla ei ollut.

Sainio miehineen raivaa tien motista

Vuorensolan nerokkaan suunnitelman mukaan upseeri kymmenen miehen kanssa menee tien rannan puolella vihollisen selän taakse ja tulittaa sieltä vihollista. Toinen ryhmä tekee saman työn tien suunnassa. Arvo Sainion iskuryhmä otti tehtäväkseen raivata aukko saarrostenrenkaaseen tien suunnassa.

- Värikki Arvo Sainio oli hyvä ja rohkea joukkueenjohtaja. Hän oli ollut jo useissa taisteluissa Kevytosasto

Vuorensolaan kuuluvan joukkueensa kanssa ja tunsu jo kaikki miehensä hyvin. Jääkärit pitivät hänestä erittäin paljon. Sainio oli tehnyt päätöksensä ketä hän mukaansa kelpuuttaa. Tehtävä oli karmea, mutta vapaaehtoisia oli. Sainio luetteli oikean käden sormellaan osoittaen nimet.

Näin kertoo tapahtumasta Sainion iskuryhmässä mukana ollut jääkäri Kallervo Savolainen kirjassaan "Taistelleen sotilaan testamentti".

Sainion johdolla ryhmä hivuttautui vihollisen selustaan ja pystyi tuhoamaan pikakivääripesäkkeet ja estämään vihollisen lisäjoukkojen tulon apuun. Ensimmäisen saartorengaat puhkaisemisen jälkeen miehet huomasivat välittömästi, että edessä on vielä ainakin toinen saartorengas. Senkin Sainio ja miehet puhkaisivat ja näin näytti olevan tie vapaa motissa oleville joukoille. Sainio kuitenkin läksi vielä yhdessä Savolaisen

kanssa katsomaan, olisiko edessä vielä mahdollisesti saartorengas. mutta tie osoittautui vapaaksi. Vihollinen ei ollut vielä saanut kolmatta saartorengasta kuntoon. Sainio lähetti miehen viemään sanan Vuorensolalle, joka komentopaikallaan pahasti haavoittuneena yritti johtaa taistelua.

Kun Vuorensola sai Sainion lähettämän tiedon, alkoi komentopaikalla tapahtua. Vuorensola päätti ajaa motista autoilla. Kolonnan eteen tuli neljä pientä sotasaalismolottoa. Niistä ensimmäisen lavalle kaksi konekivääriä, pikakiväärit ja niin paljon konepistoolimiehiä kuin lavalle mahtui. Myös kolmen seuraavan Fordin kopion lavalle nousi miehiä konepistoolineen niin paljon kuin mahtui. Kaikkiaan miehiä lavoilla oli satakunta.

Vuorensolan käskyn mukaan miesten piti tulittaa eteen ja sivuille niin paljon kuin aseet antoivat periksi.

Kuorma-autojen jälkeen seurasi kolonnassa osaston muu kuormasto, tykit, heittimet, ammukset, sairaankuljetusajoneuvot täynnä haavoittuneita, jääkärit pyörineen, soppatykkikin ja viimeisenä komentaja mustassa Buickissaan. Autoista poistettiin äänenvaimentimet ja pakoputket, jotta meteli olisi mahdollisimman kova ja vihollinen saataisiin uskomaan, että suomalaiset ovat liikkeellä panssareilla.

Murtautuminen motista onnistui Vuorensolan suunnitelman mukaisesti. Metelin ja kolonnan saapumista odottivat tien varressa vajaan kilometrin päässä Arvo Sainio ja Kalervo Savolainen. He eivät tienneet, mitä oli tapahtumassa. Kolonnan raju tulitus oli koitua myös kaksikon turmaksi, mutta tienvarsioja antoi sen verran suojaa, että luodit menivät yli. Vasta kun Vuorensolan Buick tuli näkyviin, selvisi kaksikolle, mitä oli tapahtumassa. Ilo onnistumisesta

Arvo Robert Sainio haavoittui kolme kertaa: 25.7.1941 Näätäojalla, 25.8.1941 Säämäjärvellä ja 30.6.1944 Nuosjärvellä. Tässä pappisedustajat Sainion sairaalasängyn vieressä.

oli molemminpuolista. Vuorensola kiitti Sainiota ja Savolaista. Savolaisen mukaan Vuorensola ”kuin leijona karjuen” sanoi: - Teitte pojat hyvän työn, minä muistan teitä!

Savolainen kertoo keskustelleensa asiasta 1960-luvulla kenraali Yrjö Keinosen kanssa. Keinonen taisteli joukkonsa kanssa saman Äänisen rantatien tuntumassa. Savolaisen mukaan Keinonen oli todennut keskustelun päätteeksi:

- Miksi ei minun tietooni tullut tuo seikka aikanaan, olisin esittänyt heidät Mannerheim-ristin ritareiksi!

Melkoinen tunnustus pätevältä sotatyönjohtajalta, joka itse oli Mannerheim-ristin ritari.

Tämä juttu pohjautuu Kalervo Savolaisen kirjan tietoihin.

Markku Vainio

Karhumäki jäi Helli Kiviniemen mieleen harmaana ja hiekkaisena puutalohökkkelien kaupunkina

Talvisodan aikana Lokalahden Lotta-Svärd-paikallisosastoon liittynyt Helli Kiviniemi komennettiin kevättalvella 1942 lottien kurssille Tampereelle. Tampereelta komennus jatkui Itä-Karjalaan ja Karhumäkeen. Karhumäessä Helli Kiviniemi työskenteli lottana kesästä 1942 elokuulle 1943, jolloin hänet komennettiin Rovaniemelle.

- Karhumäki on jäänyt mieleeni harmaana ja hiekkaisena, lankkuteitten ja puutalohökkkelien kaupunkina, jonka rakennukset eivät juurikaan silmäniloa nuorelle naiselle tarjonneet. Poikkeuksen teki vain kookas nelikerroksinen kivirakennus, Karhumäen hotelli, joka oli 1930-luvun alkupuolella rakennettu siltä varalta, että itse Stalin sattuisi tarvitsemaan sitä majapaikkanaan matkalla Murmansiin, muistelee Helli Kivimäki.

Helli Kiviniemi työskenteli Karhumäessä vaatehuollossa ruotsalaisten lahjoittamassa autopesularyhmässä.

- Pesula muodostui neljästä isosta autosta, jotka Ruotsi oli lahjoittanut Suomelle. Kahdessa autossa olivat pesukoneet. Kuivausvaunu ja voimavaunu olivat muut kaksi yksikköä. Pesula sijaitsi aivan Karhumäen sataman tuntumassa kauniin Äänisjärven hiekkaisella rantakaistaleella. Autot oli asennettu kiinteästi paikoilleen ja pesula toimiikin koko ajan samassa paikassa. Laitos toimi höyryvoimalla ja meitä lottia oli kolmisenkymmentä. Pesulaa pyöritettiin kahdessa vuorossa ja työntekijöiden vaihtuvuus oli kova. Esimerkiksi kesällä kävi muutaman viikon komennuksella

Helli Kiviniemen albumi

Helli Kiviniemi (vasemmalla) ja Linnea Soinila Vehmaalta pesula-auton ovella Karhumäessä.

paljon opettajia, joilla ei muulloin ollut mahdollisuutta tulla komennukselle sotatoimialueelle, kertoo Helli Kiviniemi.

- Työ oli raskasta ja kun ruoka oli usein aika kehnoa, otti työ aika lailla voimille. Työvuoro oli kahdeksantuntinen ja yhdessä vuorossa pesimme vaatteita useita satoja kiloja.

- Yksi lotista oli pääemäntä ja hän vastasi ruokapuolestamme. Talvella saimme tyytyä hyvinkin heikkoihin sapuskoihin. Perunat olivat yleensä jäätyneitä, eikä muissakaan raaka-

Ruotsin lahjoittama pesula-autoryhmä Karhumäen satamalaiturilla.

aineissa ollut hurraamista. Iso Ääninen oli vieressä, mutta en muista, että olimme kertakaan saaneet kunnollista kalasoppaa.

Karhumäessä oli toinenkin iso pesula, pesulajuna, jossa oli töissä toista sataa henkilöä.

- Siellä olivat töissä toiset. Me auto-pesulan tytöt emme pesulajunan kanssa olleet missään tekemisissä.

Karhumäessä toimi vuodesta 1942 lähtien teatteri, orkesteri ja Sariolan tivoli, jotka tarjosivat vaihtelua arjen harmauteen.

Vapaa-ajanviettoakin

- Talvella oli hiihto tärkeä vapaahetkien harrastus. Kaupungin ympäristö on kovin mäkinen, jopa vuoristomainen, ja siellä oli mukava käydä hiihtelemässä etenkin kevättalven aurinkoisina päivinä. Yleensä olimme liikkeellä muuttaman tytön ryhmänä.

- Loppukesästä poimimme paljon metsämansikoita ja vattuja, joita kaupungin lähimetsissä oli todella runsaasti.

- Teatterissa en muista käyneeni muuta kuin katsomassa viihdytyskiertueiden näytöksiä. Niitä oli usein ja niitä tuli eri

puolilta Suomea. Joukossa oli kuuluisiakin näyttelijöitä ja muita taiteilijoita.

- Elokuville kävimme ahkerasti. Suomalaisten filmien parissa kului aika kivasti ja elokuvat olivatkin ehdottomasti suosituin vapaa-ajan ratto, sanoo Helli Kiviniemi.

- Niin ja sitten oli se rintamaradio, missä Tapio Rautavaara oli kuuluttajana. Usein hän lauloi itsekin, sillä levyvalikoima taisi olla aika suppea. Karhumäen urheilukentällä Rautavaara kävi harjoittelemassa ja muutaman kerran minäkin näin hänet siellä kentällä keihästä heittämässä.

Karhumäen kaupungin alueella lotat saivat liikkua vapaasti, mutta muualle pääsi vain poikkeustapauksissa.

- Esimerkiksi Poventsaan ei päässyt, vaikkei kaupunkiin ollut matkaa kuin kolmisenkymmentä kilometriä. Poventsa oli osa eturintamalinjaa ja siksi ei sinne saanut mennä, vaikka mieli tekikin nähdä sekä itse kaupunki että vallankin kuuluisa Stalinin kanava, joka virtasi Poventsan vieressä.

- Kerran pääsin Maaselän kannakselle, missä oli jokin juhla, mutta muuten ei sillekään suunnalle saanut mennä.

Nämä kaikki Tampereella 1942 kurssitetut lotat lähetettiin Karhumäkeen autopesularyhmään. Helli Kiviniemi tak. 3 oik.

Lomat pyörivät säännöllisesti ja se oli tärkeä asia jokaiselle.

- Minä pääsin ensimmäisen kerran lomalle syksyllä. Samalla kertaa pääsi lomalle myös Vehmaalta ollut Linnea Soinila ja hänen kanssaan matkasimme yhdessä pitkän ja vaivalloisen matkan.

- Mieleeni on jäänyt sekin, että pommituksia oli Karhumäessä vähän väliä. Mitään hälytyksiä ei useinkaan ehditty antaa, sillä koneet tulivat niin nopeasti kaupungin päälle. Vahinkoja en muista omalle väellemme sattuneen.

Muutto Rovaniemelle

Elokuussa 1943 Helli Kiviniemelle tarjottiin mahdollisuutta siirtyä Rovaniemelle samoihin töihin, joita hän oli tehnyt Karhumäessä.

- Niin sitten mentiin Rovaniemelle pesemään pyykkejä. Pesula oli Ranuan tien varressa lähellä jokirantaa, vastapäätä kauppalan kirkkoa. Paikka oli hyvin valittu, sillä Ounasjoesta saatiin tarvittava vesi, kertoo Helli Kiviniemi.

Saksalaisjoukkoja oli majoitettu runsaasti Ranualle vievän tien läheiseen maastoon. Parakkikylät olivat laajoja ja saksalaisotilaita oli vilisemällä niin kauppalassa kuin majoitusalueellakin.

- Sakuja oli paljon, voisipa sanoa, että kaikki metsät täynnä. Siltä se ainakin tuntui, sanoo Helli Kiviniemi.

Saksalaisten leipomo oli pesulan lähellä. Leipomon aromikkaat tuoksut vetivät puoleensa myös pesulan lottia.

- Usein kävelimme leipomolle ja saimme aina tuoretta leipää. Saksalainen limppu maistui hyvälle ja se oli haluttua purtavaa. Oli kiva tunne, kun käveli takaisin majapaikkaan saksalainen herkullinen limppu kainalossa.

- Emme olleet sen ihmeemmin tekemisissä sakujen kanssa. Hyvät välit meillä varmastikin oli, mutta kyllä tuttavuudet taisivat jäädä pääasiassa tervehtimisasteelle, muistelee Helli Kiviniemi.

Lapin sodan alettua syyskuun puolivälissä 1944 ja kun Rovaniemi oli evakuoitu, siirrettiin yksikkö, jossa Helli Kiviniemi palveli, Tornioon.

- Torniossa toiminta oli vähäistä Karhumäkeen ja Rovaniemeen verrattuna. Tilannekin oli ihan toisenlainen kuin asemasodan aikana. Jonkinlaisissa työn merkeissä päivät kuitenkin sujuivat, kunnes marraskuun lopulla minut kotiutettiin. Kulkuyhteydet olivat poikki, sillä sakut olivat perääntyessään tuhonneet niin maantiet, rautatiet, sillat kuin yleensäkin kaiken mahdollisen, mikä vaikeutti suomalaisten liikkumista.

- Tornioista meidät kotiutettavat vietiin laivalla Ouluun, mistä pääsimme jatkamaan etelään junalla. Samaan aikaan vuonna 1942 kanssani komenukselle lähteneitä oli kotiutettavien joukossa vielä useita, muistelee Helli Kiviniemi.

Markku Vainio

Heljä Salosen oli jätettävä palava kotikaupunkinsa Viipuri illalla 18.6.1944

Suomalainen Viipuri lakkasi olemasta illalla kesäkuun 18. päivä 1944, kun kaupungin viimeisetkin siviiliasukkaat evakuoitiin kaupungista. Evakuoitavia oli enää suhteellisen vähän, sillä väestö alkoi vetäytyä Karjalan pääkaupungista jo 10.6.1944 alkaen, kun viipurilaisille selvisi, että puna-armeija oli päässyt läpimurtoon Valkeasaaren Mottorin lohkolle.

Yksi 18.6.1944 kotikaupunkinsa jättämään joutuneista oli 18-vuotias Heljä Salonen (o.s. Kivi-Koskinen). Nuori nainen työskenteli silloin sotilaskotisirena Sorvalin kasarmeilla.

- Viimeisen kerran näin rakkaan kotikaupunkini auton takalasista, kun läksimme kohti länttä. Taakse jäi palava ja savuava Viipuri, minulle niin rakas kotikaupunki, jossa synnyin tammikuun 14. päivä 1926, kertoo Heljä Salonen Viipurista lähdöstään.

Viipuri on jäänyt Heljä Salosen mieleen hohdokkaana, hyvänä kotikaupunkina, joka tarjosi nuorelle tytölle oivallisen kasvuympäristön.

- Viipuri oli suurkaupunki, mutta vain sen keskusta oli mielestäni todellista kaupunkia. Kotini sijaitsi Linnoituksen kaupunginosassa, siis varsinaisessa vanhassa Viipurissa. Ihmiset tulivat hyvin toimeen keskenään ja esimerkiksi raitiovaunuissa ventovieraat ihmiset rupesivat heti juttelemaan toisilleen.

- Kielikirjokin näkyi ja kuului viipurilaisessa kanssakäymisessä. Suomea, ruotsia, saksaa, ranskaa ja venäjää puhuttiin ainakin jossain määrin Viipurissa. Meillä oli mm. venäläinen

koulu ja ruotsalainen tyttökoulu, mutta mitään kielirajoja ei ollut. Kaikki oli niin luonnollista Viipurissa. Alun perin kaasulaitos ja sähkölaitos olivat olleet saksalaisten ylläpitämiä ja siksi saksainkin saattoi kuulla puhuttavan vaikkapa kahviloissa, muistaa Heljä Salonen.

Viipuri oli Suomen suurin varuskuntakaupunki. Armeijan ja sotilaiden läsnäolo oli arkea ja itsestäänselvyys Viipurissa.

- Sen, että Viipuri oli iso varuskunta, sai huomata joka päivä. Isot tsaarinajan tiilikasarnit kuuluivat kaupunkikuvaan ja erilaiset paraatit ja ohimarssit paraatitentillä olivat aina isoja tapahtumia, joita mentiin joukolla katsomaan. Marsivat sotilasosastot olivat niin tavallinen näky, ettei niihin sen suuremmin reagoitu.

- Mutta sen sijaan kesäisin Espilässä, Torkkelin puistossa, pidetyt sotilassoittokunnan konsertit kyllä saivat viipurilaiset reagoimaan. Kesäiltaisina viipurilaisilla oli tapana mennä suurin joukoin kuuntelemaan korkeatasoista soittoa kerta toisensa jälkeen. Konsertit olivat hyvin suosittuja ja soittajat olivat taitavia ammattilaisia, muistelee Heljä Salonen.

- Paraateista on parhaiten jäänyt mieleeni elokuussa 1939 järjestetty suuri ohimarssi, jonka otti vastaan marsalkka Mannerheim hevosen selässä istuen Kannaksenkadulla. Silloin elokuussa Kannaksella pidettiin suuret kertausharjoitukset ja niihin osallistuneet joukot olivat mukana ohimarssissa, joka kesti pitkään.

Heljä Salosen mieleen on jäänyt Mannerheimin vierailu Viipurissa kesällä 1939.

- Loppukesästä 1939 oli aistittavissa, että jotain ehkä tulee tapahtumaan, sillä kaikki olivat jollain tavalla varuillaan. Muistan kuinka äiti elokuun viimeisenä sunnuntaina aprikoi, että pitäisikö varmuuden vuoksi ostaa sokeria varastoon. Normaalioloissa hän ei tuollaista asiaa olisi mielessään pohtinut. Mieleeni nousi jonkinlaista pelkoa. samalla tavalla olin tuntenut, kun vuosia aikaisemmin olimme autolla ajelleet pitkin Kannasta ja kävimme Rajajoen sillalla. Silloin tunsin ryssän pelkoa, kun katselin silta Neuvostoliiton puolelle.

Lokakuun puolivälissä 1939 alkanut YH muutti sitten viipurilaistenkin elämän totaalisesti.

- Koulut suljettiin ja etenkin lapsia pyrittiin evakuoimaan sisemmälle Suomeen. Me menimme Hämeeseen, mutta kun sota ei heti syttynytäkään, tulimme takaisin ja koulut aloitettiin uudelleen, mutta entiselleen ei elämä enää palannut. Rauha oli rikkoutunut ainakin viipurilaisten mielissä.

Marraskuun viimeisenä päivänä, talvisodan ensimmäisenä päivänä, rysähti

Viipurissa oikein kunnolla. Kaupunkilaiset havahtuivat aamulla siihen, että sota oli sittenkin tosiasia, kun ensimmäiset pommit putosivat aamuyhdeksältä Kelkkalan kaupunginosaan.

- Kouluni oli Luostarinkadun varrella. Olin kaikessa rauhassa menossa kouluun, kun annettiin ilmahälytys. Oppilaat ohjattiin hätäisesti koulun kellariin, minne tulivat opettajatkin. Tunnelma oli tietenkin pelokas ja ankea ja me oppilaat tietystikin hälisimme ja pulisimme peloissamme. Opettajat komensivat meidät olemaan hiljaa. Se on jäänyt pysyvästi mieleeni, kertoo Heljä Salonen Viipurin ensimmäisestä sotapäivästä.

Ensimmäisen pommituksen myötä lähti evakkoon myös Heljän perhe.

- Isä oli kotona keskellä päivää, mikä oli ihan poikkeuksellista. Vaatteita ja muutakin tavaraa pakattiin kapsäkkeihin, ja illalla pimeässä lähdettiin omalla autolla ajamaan Hämeeseen, tuttuun turvapaikkaan.

- Oli aika kylmä ja muistan palelleen koko matkan ajan. Samoin äidillä

oli vilu. Matkan teko oli vaivalloista ja kerran isä ajoikin auton pois tieltä hankeen, mutta pääsimme sentään jatkamaan matkaa. Minua kummastutti se, että äidillä oli laukussaan iso leipäveitsi. Kotioloissa hänen ei koskaan käyttänyt veistä, sillä palvelijat hoitivat kaiken ruokapuoleen liittyvän.

- Isäni oli Viipurin Suomalaisen Säästöpankin johtaja ja kävi talvisodan aikana useita kertoja Viipurissa hoitamassa asioita. Jonain päivänä Viipurissa vielä ollut vanhin sisareni oli pakannut isän autoon taulumme ja käyttöhopeamme sekä astiastot. Kumma, että astiat säilyivät ehjinä poukkoilevan auton kyydissä.

Syksyllä 1941 takaisin Viipurin, omaan kaupunkiin

Talvisodassa menetettyyn Viipuriin Heljä Salonen pääsi seuraavan kerran syksyllä 1941, kun Viipuri oli vallattu takaisin elokuun lopulla.

- Olin silloin Helsingissä ja halusin vapaaehtoisesti päästä Viipuriin. Helsingissä toimi Viipurin hoitokunnan alainen toimisto, jossa voi ilmoittautua raivaus- ja siivoustöihin Viipuriin. Lähtijöitä oli runsaasti ja ryhmä toisensa jälkeen lähetettiin Viipuriin. Minun ryhmässäni oli kymmenkunta ikäistäni tyttöä.

- Siivo vanhassa Viipurissa oli ryssien jäljiltä kammottava, sanoin kuvaamaton. Tuntui mahdottomalta, että joku yleensäkin oli voinut elää sen kauhean siivon keskellä. Huoneissa kaikki oli levällään ja sikin sokin. Keittiöissä oli uskomaton siivo. Vesi- ja viemärijohdot eivät olleet toimineet ja asunnossamme WC:n virkaa olivat tehneet maitotonkat ym. pytyt. Raahasimme ne rappukäytäviä myöten pihalle. Olihan se aika raskasta; asuimme neljännessä kerrok-

Heljä Salosen Viipurin kotitalo Karjalankatu 9 v. 1941. "Talo melko ehjä, mutta siivo asunnoissa järkyttävä", Salonen kertoi.

sessä. Onneksi sotavangit veivät ne pihalta pois.

- Yhtään omaa tavaraa en hävitettyä kodistamme löytänyt. Kaikki kirjat Viipurista oli kerätty Pyöreään torniin, jonka lattialla oli valtava rökkiö kirjoja. Oli sekin näky. Myöhemmin kirjat lajiteltiin ja vietiin eri varastoihin, joista sai käydä etsimässä omia kirjojaan.

Heljä Salosen tullessa Viipuriin ei kaupungissa vielä ollut toiminnassa elintarvikekauppoja, eikä huoltapuolen toimimisessa muutenkaan ollut hurraamista.

- Kävimme syömässä Tervaniemen kasarmilla, eikä muuta mahdollisuutta tainnut ollakaan. Onneksi käytössä oli yksi sauna, jossa sai kunnolla peseytyä.

Ensimmäinen Viipuriin palannut yrittäjä oli parturirouva Tarvainen, joka avasi liikkeensä syyskuun 23. päivä Linnansaarenkadulla. Osuusliike

Raivaustöihin osallistunut tyttöryhmä Viipurissa v. 1941. Edessä vas. Heljä Salonen o.s. Kivi-Koskinen, Liisa Heiskanen, Heljän sisar Päivi Linnala, ylärivissä Kaisa Katila, Armi Ojala, Maire Värtö o.s. Turkia, Sirkka Masalin ja pari tyttöä, joiden nimet eivät tiedossa.

Torkkeli avasi ovensa 25. syyskuuta. Joulukuun alkuun mennessä Viipurissa toimi jo useita yrittäjiä eri aloilla. Leipomoista sai tuoretta leipää ja rautakau-pasta remonttitöissä tarvittavia tuotteita. Yksi ravintolakin oli jo toiminnassa. Tammikuun alussa 1942 oli toiminnassa lähes sata yritystä eri aloilta.

- Kauppoja talvella 1942 oli, mutta ruoansaanti oli heikkoa, sillä silloin oli kautta maan puutetta elintarvikkeista. Toimeen sentään tultiin ja liikkumista helpotti, kun raitsikat alkoivat kulkea. Sotilasteatteri alkoi toimia kevättalvella ja oikea kaupunginteatteri seuraavana kesänä. Niillä oli iso merkitys viipurilaisille, joiden tulevaisuudenusko alkoi hiljalleen voimistua, kertoo Heljä Salonen.

- Myös kaupungin asioiden hoidossa päästiin jalkeille. Arno Tuurna palasi kaupunginjohtajaksi ja kaupungin hoitokunta teki parhaansa, jotta elämä saataisiin raiteilleen. Valtuusto alkoi pitää säännöllisesti kokouksiaan ja muutenkin kunnallinen elämä saatiin raiteilleen. Isäni oli Viipurin kaupunginvaltuuston viimeinen puheenjohtaja.

Toukokuussa 1944 ja etenkin kesäkuun alussa alkoi elämä Viipurissa ahdistaa. Heräsi pelko, että joudutaan lähtemään toisen kerran evakkoon.

- Kaupunginjohtaja Tuurnan vaimo soitti äidilleni joskus toukokuun alussa ja pyysi, että lähtisin mukaan sotilaskotityöhön, sillä tekijöitä todellakin tarvittiin. Niin minusta tuli sotilaskotisisar Sorvalin kasarmeille. Mitään liittymismuodollisuuksia ei ollut. Menin vain heti töihin ja sain ylleni sotilaskotisisaren vihreän virka-asun.

- Kiire oli kova koko ajan. Työtä riitti laidasta laitaan. Autoilla vietiin miehiä Kannakselle ja me huolsimme heitä jatkuvalla syötöllä. Kannoimme miehille autoihin korviketta ja voileipiä ja joskus jotain muutakin, mitä vaan sattui olemaan tarjolla. Kuljetusten välillä piti silittää paperisia verhoja ja pöytäliinoja, sillä paikkojen piti aina olla hyvässä kunnossa, muistelee Heljä Salonen.

Kesäkuun alku 1944 Viipurissa oli kiireinen, mutta myös sekava. Evakuoinnit oli aloitettu ja liikenne niin rintamalle kuin rintamalta poisikin oli vilkasta. Miehiiä ja tavaraa oli jatkuvasti liikkeellä. Vihollinen pommitti talvisodan tapaan Viipuria massamaisesti, ja kun vihollisen hyökkäyskärki kuun puolivälissä läheni uhkaavasti Viipuria, oli viimeistenkin siviilien jätettävä rakas kotikaupunkinsa lopullisesti.

Kuva Heljä Salonen

- Vielä 17. kesäkuuta kävin pyöräillen kotonani. Huomasin, että tavaraa oli nyt onneksi saatu mukaan evakkoon enemmän kuin talvisodan alla. Paluumatkan tein Torkkelin puiston kautta. Puisto oli täynnä evakkoon menevien eläimiä, hevosia, lemmikkieläimiä ja lampaita. Jussi Mäntysen hirvipatsas seisoikin kaiken keskellä ylväänä paikallaan, missä se oli ollut vuodesta 1928 alkaen viipurilaisten ihailtavana. Itkin koko matkan.

Kuvat Heljä Salonen

Viipurissa Heljä Salosen perheen kodin vastapäätä sijainnut Lennätinlaitoksen talo räjäytettiin heti valtauksen jälkeen ennen kuin suomalaiset keksivät, että jatkuva Säkkijärven polkan soittaminen tietyllä taajuudella esti muiden arvorakennusten räjäytykset. Kuva vas. vuodelta 1941.

Puistossa kukkivat verenpisarat ja muutenkin luonto oli heräämässä täyteen kukkaansa. Mutta Torkkelinkatu oli autio viipurilaisista ja asunnot ammotivat tyhjiyttään. Elämä oli lähtenyt Viipurista, muistelee Heljä Salonen viimeisiä hetkiään Viipurissa.

- Sitten kaikki loppui seuraavana iltana, 18. kesäkuuta. Isä soitti, että tulee noutamaan minut ja että lähdemme Viipurista. Yritin estellä ja selittää, että minua tarvittiin sotilaskodissa. Mikään ei auttanut. Isä ei antanut periksi. Hän oli päättänyt viedä minut kanssaan turvaan Lappeenrantaan. Palava ja savuava Viipuri ylväine linnoineen jäi lopullisesti taakseni. Olin menettänyt ikipäiviksi rakkaan kotikaupunkini.

- Sodan jälkeen kävin ensimmäisen kerran Viipurissa 1980-luvun lopulla ja useita kertoja sen jälkeenkin. Viimeisen kerran olin Torkkelin Killan matkalla kesällä 2010. Voin vain todeta, että Viipuri ei enää ole minulle vanha kotikaupunkini Viipuri. Enää en sinne mene, sanoo Heljä Salonen päättäväisesti.

Markku Vainio

Kivi-Koskisten Viipurinlahden rannalla olleesta kauniista kesähuvilasta oli v. 1941 jäljellä vain rauniot.

Rauha Salonen muonitti miehiä Katanpäässä ja Virolahdella, kutoi sukkia ja valvoi vihollisen ilmaliikennettä paukkupakkasilla

Rauha Salonen innostui lottatyöstä 1930-luvun puolivälin jälkeen ja oli innolla mukana toiminnassa aina 1944 vuoden syksyyn ja lottajärjestön lopettamiseen saakka. Lottatyö antoi nuorelle neitoselle paljon ja mieli paloi myös rintamalla kanttiinitoimiin, mutta kotitilan työt pitivät Rauhan Lokalahdella koko jatkosodan ajan.

Rauha Salonen

- Varmasti olisin ollut enemmän mukana lotissa, mutta kotitilan työt menivät kaikessa muun tekemisen edelle. Piti hoitaa hevoset ja lehmät ja yleensäkin olla mukana ja apuna kaikessa, mitä

maatilalla tehtiin. Eikä todellakaan ollut koneita apuna niin kuin nykyään, kertoo Rauha Salonen.

Innostus lottatyöhön syttyi, kun Rauha kuuli tyttökaveriensä kertovan toiminnasta ja mukavasta yhdessäolosta.

- Meitä oli omalta kylältä kolme samanikäistä tyttöä ja päätimme liittyä yhdessä lottiin. Oli jotenkin helpompi mennä mukaan yhdessä hyvien ystävien kanssa. Ei tarvinnut ujoitella.

- En voi sanoa, että olisin ennen talvisotaa ollut kovinkaan ahkera lotta, mutta aina kun tilan työt sallivat, olin mukana ja tein samoja asioita kuin

toisetkin. Vähän toisinaan harmitti, kun piti jäädä kotiin, vaikka mieli paloi mukaan toisten lähtiessä vaikkapa ompeluiltaan.

Rauha Salonen kertoo lottatyön ennen sotia keskittyneen Suojeluskunnan avustamiseen. Avustamistyöksi hän laskee myös lottakioskin pitämisen, sillä tulot menivät lopulta Suojeluskunnan hyväksi.

- Kioskia pidettiin vain kesällä, sillä rakennuksen lämmittämiseen ei ollut mahdollisuutta. Kauppa kävi käsitykseni mukaan hyvin, vaikkei myyntivalikoima koskaan ollut laaja. Vain perustarvikkeita oli myynnissä. Sellaisia kuin aina on kioskeissa myyty. Jäätelö ja karamellit tekivät aina kauppansa ja munkkikahvit olivat monen vakituinen ostos.

Rauha Salonen oli mielellään mukana kioskinpitämisessä, sillä kioski oli lokalahtelaisille paljon muutakin kuin vain kioski.

- Kioskille tultiin tapaamaan kavereita ja juttelemaan asioista. Puhetta piisasi ilta illan jälkeen ja aina ihmiset lähtivät kioskilta tyytyväisinä ja iloisina. Se oli mukavaa nähdä. Siitä sai itsekin hyvän mielen ja tunsu tekevänsä työtä, jolla on tarkoitus.

Lottien puheenjohtaja Liisa Penkkala ei aina ehtinyt omille kioskivuoroilleen, sillä hänen piti kaiken muun ohella hoitaa myös pienet lapsensa.

- Tunsin hänet hyvin ja usein olin tuuraamassa häntä kioskillä ja joskus muissakin tehtävissä. Se oli mukavaa.

Rauha Salonen koulutettiin muonituslotaksi. Lokalahdella ei kurseja pidetty, mutta kauas ei ensimmäiselle kurssille täytynyt mennä, sillä muonituskurssit pidettiin Taivassalossa suunnilleen vuosi ennen talvisodan syttymistä.

- Kurssi kesti viikon ja se oli hyvin monipuolinen ja perusteellinen. Oppia sai aina kenttäkeittiön käyttämisestä lähtien, mutta pääasiassa meitä opetettiin muonitukseen liittyvissä asioissa, ruuan valmistuksessa, ruokatarvikkeiden esikäsittelyssä ja kaikessa mahdollisessa, mikä liittyi muonitukseen niin kenttäoloissa kuin sisätiloissakin.

- Viikko päättyi lottalupauksen antamiseen. Se oli juhlallinen toimitus. Taivassalon kirkko oli täynnä väkeä ja meillä lupauksenantajilla oli päällä lottapuku. Rovasti Salminen otti vastaan lupauksemme, muistelee Rauha Salonen.

Syksyllä 1939 YH:n aikana komennettiin Rauha Salonen muonitustyöhön Katanpään linnakkeelle. Siellä meni koko YH:n aika.

- Lokalahdelta meitä oli Katanpäässä komennuksella viisi lottaa. Naapuripitäjistäkin oli muutamia lottia ja yhdessä tehtiin kaikki työt. Ikäjakautuma oli aika suuri, sillä me nuorimmat olimme parikymppisiä ja vanhimmalla lotalla taisi ikää olla jo 70 vuotta. Mutta hyvin sovimme yhteen ja toimeen tulimme erinomaisesti. Mitään hämminkiä ei Katanpään aikana sattunut.

Talvisodan aikana Lokalahden lotat kutoivat suuren määrän sukkia, käsi-neitä ja muita villavaatteita rintamamiehille.

- Oman pitäjän miehille lähetettiin paketteja, joihin sukat ja vanttut laitettiin muiden tavaroiden sekaan. Ta-

loista kerättiin lahjoituksia ja kaupoista ostettiin esimerkiksi kahvia, tupakkaa ja sokeria paketteihin. Paketteja tehtiin tavaton määrä. Jatkosodan aikana paketteja tehtiin pääasiassa vain jouluksi, mutta talvisodan aikana paketteja lähe-

Erkki Salosen albumi

Lokalahden ilmavalvontatorni sijaitsi Kiikarvuorella. Kuvassa takana vas. Toini Tuominen ja oik. Rauha Salonen sekä edessä Elina Salonen Kiikarvuorella ilmavalvontatornin juurella v. 1941.

tettiin aina, kun niitä saatiin valmiiksi.

- Ja sitten oli se ilmavalvonta. Se alkoi heti talvisodan sytyttyä ja jatkui rauhan tulon saakka. Tornissa oltiin vuorotellen. Muistaakseni meitä oli vuorossa aina kaksi tyttöä. Havainnot ilmoitimme puhelimella. Se oli mielenkiintoista puuhaa, mutta varsinkin tammikuun todellisten paukkupakkasten aikana oli tornissa kylmää. Palella sai vähintään omiksi tarpeikseen!

Impi Inkala (vas.), Helvi Runola ja Rauha Salonen komennettiin kevättalvella 1941 Virolahdelle.

Talvisodan jälkeen lottien toiminta jatkui samanlaisena kuin ennen sotaa.

- En muista, että mitään suurempia muutoksia olisi tullut. Säännöstely-

kään ei vielä ollut niin tiukkaa kuin jatkosodan aikana, joten kioskiin saatiin myytävää riittävästi.

Kevättalvella 1941 määrättiin Rauha Salonen toisen kerran lottakomennukselle. Tällä kertaa matka vei Virolahdelle.

- Käsky kävi Virolahdelle, mutta yksin ei minun tarvinnut lähteä, sillä Vehmaalta tulivat samalle komennukselle Helvi Runola ja Impi Inkala. Muonitimme kenttävarustuksia rakentavia miehiä loppukevääälle asti. Ruokaa kului, sillä miehet tekivät raskasta työtä ja söivät sen mukaisesti. Vaihtelua varsinaiseen työhömmme toi toimistolotille tarkoitettu kaksipäiväinen kurssi, jolle minäkin osallistuin.

- Jatkosota syttyi pian sen jälkeen, kun pääsin kotiin. Olin koko sodan ajan kotirintamatehtävissä Lokalahdella. Erityisesti ovat jatkosodan ajalta jääneet mieleeni sankarihautaukset. Me lotat olimme mukana kunniakujassa. Ne muistot eivät häviä mielestä koskaan, niin vaikuttavia sankarihautaukset olivat, vakuuttaa Rauha Salonen.

Markku Vainio

Matti Jalava

Oik. Kiikarvuori v. 2011. Vain pari metallikiinnikettä (pikkukuva) on enää merkinä ilmavalvontatornista.

Talvisodan kovat pakkaset ja yli lentävät vihollisen pommarit syöpyivät pikkulotan mieleen

Eila Ranta (o.s.) Sainio liittyi Lokalahden pikkulottiin heti, kun tyttöosasto perustettiin 1938. Osaston perusti Aune Sainio, joka yhdessä Aura Kankaan (myöh. Ahvamaa) kanssa vastasi pikkulottien ja lottatyttöjen ohjauksesta koko sotien ajan.

- Perustava kokous pidettiin kunnanhuoneella ja perustajajäseniä oli muistaakseni yli kymmenen. Päätös osaston perustamisesta oli tehty aikaisemmin lottien vuosikokouksessa. Innostus alussa oli tietysti kova. Kokoonnuimme joka toinen viikko jonkun kotona. Toimittiin nyyttikestiperiaatteella, eli jokainen toi kokoukseen jotain tarjottavaa, muistelee Eila Ranta pikkulottien toiminnan alkuaikojä Lokalahdella.

Omaa kurssitoimintaa ei Lokalahden pikkulotilla ollut, mutta kesällä 1939 pääsivät tytöt leirille Naantaliin. Leiri toi vaihtelua toimintaan ja lisäsi innostusta.

- Oli se merkittävä tapaus, sillä muuten toiminta oli kovin tavanomaista, vain hiihtokilpailut toivat vaihtelua ja jännitystä. Päästiin matkalle oman kunnan ulkopuolelle ja saatiin tavata toisten paikkakuntien tyttöjä.

Talvisodan aikana lottatyttöt pääsivät neulomaan ja virkkaamaan käsineitä ja päänsuojuksia rintamamiehille.

- Puikot kävivät ahkerasti ja lähetettävää syntyi. Olimme mukana valmistamassa paketteja rintamamiehille, ja se oli aika jännittävää puuhaa, kun saimme olla yhdessä oikeitten lottien kanssa. Jouluna 1939 lähetettiin paketti jokaiselle lokalahtelaiselle rintamamiehelle

ja jokunen paketti lähti tuntemattomalle sotilaillekin.

Ilmavalvontaan tai muuhun ”sotilaalliseen” toimintaan ei pikkulottia kelpuutettu.

- Ei itse asiassa kovin tehnyt mielenkään valvontatorniin, sillä lotat kertoivat sen olevan kovin kylmä ja tuulinen. Näin varsinkin tammikuussa 1940, jolloin parisen viikkoa oli todellisia tulipalopakkasia. Nämä tammikuun kovat pakkaset ovat jääneet selvästi muistiini talvisodasta. Pakkaset olivat niin poikkeuksellisen kovia, kertoo Eila Ranta.

Pikkulotan mieleen jäivät myös Lokalahden yli lentäneet vihollisen pommikoneet.

- Kirkkaina päivinä näki taivaalla pommareitten jättämät valkoiset vanat. Niitä saattoi sinistä taivasta vasten nähdä samalla kertaa useitakin. Toisinaan koneet lensivät niin matalalla, että siivissä olevat punaiset tähdet näkyivät vallan hyvin.

- Kerran yksi koneista joutui jostain syytä pudottamaan pommikuormansa Vehmaan Himoisiin. Se oli ilmeisesti lähin paikka, mihin pommeja pudotettiin. Vähän tietysti pelkäsimme pommikoneita, mutta kun mitään ei tapahtunut, totuttiin siihen, että koneet vain lentävät ylitsemme.

- Tammikuun 1940 pakkaset olivat purevia kautta maan. Summassa ollut veljeni kertoi kirjeessään, että yhdellä kaatuneella venäläisellä oli ollut jaloissaan heiniä täynnä olevat pienet puulaahtikot, jotta jalat pysyisivät lämpiminä.

Lokalahden pikkulottia Nopperlassa v. 1939

Jatkosodan aikana Eila pääsi lottiin ja antoi lottalupauksensa kotikirkossaan.

- Se oli juhlallinen hetki. Kirkko oli täynnä ja me lupauksenantajat vannoimme lottapuvuissamme kaksi sormea ohimolla lupauksemme. Lottahenki ja isänmaallisuus olivat silloin itsestään selvä asia jokaiselle.

- Ei toiminta ihmeemmin jatkosodan aikana muuttunut. Sotilaille tehtiin paketteja kuten talvisodan aikana ja suoritimme ahkerasti erilaisia kurssi-merkkejä. Kevään 1941 kävelymaoteltu Ruotsia vastaan on jäänyt hyvin mieleen, sillä siihen taisivat osallistua kaikki lotat ja suojeluskuntalaiset.

- Uutta oli, että olimme mukana sankarihautajaisissa. Lotat olivat kunniakujassa ja tarvittaessa auttoivat tarjoilussa.

- Rintamalotaksi lähtemistä en voinut ajatellakaan, sillä kotitilalla riitti yllin kyllin tekemistä. Meillä oli hopeakettuja ja ne piti muun työn ohessa ruokkia kaksi kertaa päivässä. Se oli iso urakka ja yleensäkin maatalon työt rajoittivat lottatyöhön osallistumista, sillä tilan työt olivat aina ykkössijalla ja jos aikaa jäi, niin sitten menin lottatöihin, kertoo Eila Ranta.

- Jatkosodan aika oli kovaa aikaa kaikille, sillä maatiloilla ei ollut koneita kuin nimeksi. Kaikki piti tehdä käsin ja sananmukaisesti hevosvoimin. Pulaa oli ennen kaikkea jalkineista. Kunnon saappaita ei saanut ja vaatteittenkin kanssa oli vähän niin ja näin. Ruokaa riitti omasta takaa ja kalaa oli aina saatavilla oman tilan tuotteitten lisäksi. Kahvin korvike, sikuri ja sakariini tulivat tutuiksi minullekin.

- Sotavangit olivat ihan oma lukunsa jatkosodan aikana. Vankeja oli useammassa talossa ja joukossa oli myös suomea puhuvia inkeriläisiä. Meillä oli hyvää suomea puhuva Pekka-vanki, joka aluksi oli ollut töissä Raumalla. Hän oli meillä vielä, kun rauha tuli ja pakko hänenkin oli lähteä takaisin isiensä maalle. Toinen vankimme oli Vladimir ja hän on jäänyt mieleeni kovana klapintekijänä. Sen homman hän hallitsi ja vaikutti jopa siltä, että hän hakkasi klapeja mielellään.

- Kun loppusyksystä 1944 saatiin tieto, että lottajärjestö lopetetaan, tuntui se kauhealta. Aluksi ei meinattu edes uskoa, että tieto pitäisi paikkansa. Paikkansa se kuitenkin piti ja toimintamme lopetettiin mahtikäskyllä. Mitään ei voitu tehdä. Se oli monelle kamala paikka, sillä lottatyö oli ollut monille hyvin tärkeä asia. Halusimme uskoa, että ajat muuttuvat ja lottatyö nousee uudelleen voimiinsa, mutta niinhän ei käynyt. Pelkoakin tunnettiin, sillä liikkeellä oli kaikenkarvaisia huhuja, kertoo Eila Ranta.

Markku Vainio

Jatkosodan ilmavalvoja Hannu Muntila: Kerran nähtiin lentokone ja joskus kuului pörinää

Erkki Salosen albumi

Hannu Muntila ja Oiva Laine olivat jatkosodan aikana innokkaita sotilaspoikia. Kumpikin oli mukana ilmavalvonnassa ja Kiikarvuori tuli pojille tutuksi vuoden 1941 mittaan.

- Vahtivuoro kesti vuorokauden ja vaihto oli aina iltakymmeneltä. Tornissa oli yhtä aikaa lotta ja sotilaspoika. Kiikarvuoren torni ehti kyllä tulla tutuksi sinä aikana, jona ilmavalvontaa suoritettiin eli loppuvuonna 1941, kertoo Hannu Muntila.

- Yhden ainoan kerran nähtiin vihollisen lentokone, mutta pörinää sentään kuultiin muutaman kerran, hymähtää Oiva Laine.

Ilmavalvojien tukikohtana oli Nuortentupa. Is-keskus puolestaan oli kunnantalon yläkerrassa.

- Myös siellä oli yhdessä vuorossa aina lotta ja sotilaspoika. Lähinnä kait kaiken varalta, sillä keskuksella oli omat vastuuhenkilönsä, muistelee Hannu Muntila.

- Nuortentuvalla lotat tekivät ruokaa ja tuvalla myös syötiin. Tornissa ei ruokailumahdollisuuksia ollut. Tornin varusteisiin kuuluivat vain kaukoputki, puhelin ja päiväkirja, joka pidettiin tarkasti ajan tasalla, kertoo Oiva Laine.

Ilmavalvonnassa olleille sotilaspojille ei annettu minkäänlaista koulutusta tehtävään. Pidettiin selvänä, että jokainen pärjää toimessaan, osaa katsella kaukoputkella, soittaa puhelimella ja täyttää päiväkirjaa.

- Eikä meillä ollut edes aseita, vaikka desanttivaarasta olikin varoitettu myös Lokalahdella. Poljin kotoa Pinipajul-

Sotilaspojat olivat lottien kanssa Lokalahden ilmavalvontatornissa Kiikarvuorella. Kuvassa v. 1941 Toini Tuominen myöh. Salonen.

ta pyörällä kirkonkylään ja toisinaan yhdeksän kilometrin matka tuntui aika pitkältä, kun ajattelin desantteja. Kyllä nuori poikanen osasi pelätäkin, kertoo Oiva Laine.

Sotilaspoikatoiminta oli suhteellisen hiljaista niin Lokalahdella kuin koko Vakka-Suomessakin.

- Onneksi meillä oli tavattoman innokas ja taitava johtaja sk-alikersantti Veikko Halonen. Häneltä oli mennyt näkö toisesta silmästä ja siksi hän oli

kotijoukoissa. Hän osasi innostaa ja ohjata ja oli varmasti pätevä toimessaan, vakuuttavat Laine ja Muntila.

- Urheilu oli tärkeää, etenkin hiihto ja pesäpallo. Pesäpallossa Lokalahti pärjasi aika hyvin niin miehissä kuin sotilaspojissakin. Oli hienoa saada pelata toisten pitäjien poikia vastaan, kertoo Hannu Muntila.

- Saimme kunnian olla mukana sankarihautajaisissa ja eri seppelleenlaskutilaisuuksissa. Näissä olivat mukana myös pikkulotat. Etenkin sankarihautajaiset olivat juhlavia ja vakavia tilaisuuksia. Olimme aina kunniakujassa ja meillä oli päällä sotilaspoikapusero ja päässä suikka, muistelee Oiva Laine.

- Ja olimme varmasti aidosti ylpeitä, kun saimme sotilaspoikapuseron ja suikan, jossa oli kokardi. Itsetunto kohosi kummasti, kun ne vetimet pisti päälleen, vakuuttavat molemmat sotilaspoikaveteraanit.

Lokalahdella ei sotilaspojille järjestetty kursseja tai virallisia opetustilaisuuksia. Veikko Halosen harjoitukset korvasivat ne hyvin.

- Muistaakseni kerran olin Mynämäellä viikon koulutusleirillä. Päällimmäisenä on mieleeni jäänyt, että siellä opetettiin komentamaan toisia poikia, naurahtaa Hannu Muntila.

Toiminta alkoi Malmbergin päiväkäskyllä syyskuussa 1941

Suojeluskunnissa oli nuorille alle 17-vuotiaille tarkoitettua toimintaa järjestön perustamisesta saakka, mutta vasta 1928 pääsi organisoitu suojeluskunta-poikatoiminta käyntiin. Poikaosasto oli vuonna 1929 jo 345 suojeluskunnassa ja niissä jäseniä 8 870. Lokalahdella poikatoiminta alkoi todenteolla 1930-luvun puolivälissä. Poikatoiminta oli suurelta

osin urheilumista, mutta myös kevyttä sotilaskoulutusta ruvettiin antamaan enenevästi.

Sotilaspoikien nimellä toiminta alkoi 17.9.1941, jolloin suojeluskuntien päällikkö kenraaliluutnantti Lauri

Malmberg antoi asiasta päiväkäskyn. Sotilaspoikatoiminnan komentajaksi Malmberg nimitti everstiluutnantti Armas Ruusuvuoren. Sotilaspoikatoiminta otti heti tulta ja innostus oli kova kautta maan. Vuoden lopulla oli sotilaspoikia jo yli 50.000. Seuraavana vuonna jäsenmäärä oli noussut yli 70.000 sotilaspoikaan. Toiminta oli erittäin monipuolista. Esimerkiksi leiri- ja harjoituspäiviä pidettiin 1.262, ja osanottajia niillä oli yli 44.000. Kotiseudulla oli läheteinä lähes 3.000 poikaa ja ilmasuojelutehtävissä 5.135 poikaa. Vuonna 1943 toiminnan tärkeimmät osa-alueet olivat työ-, talloo-, avustus- ja keräystoiminta. Erilaisia kursseja vuoden aikana järjestettiin 34.764 ja niillä oli osanottajia kaikkiaan 664.055.

Vuonna 1944 toiminta jäi muuttunen sotilaallisen tilanteen vuoksi vähäiseksi. Sotilaspoikatyö lopetettiin 6.11.1944 suojeluskuntajärjestön lakkauttamisen yhteydessä. Täten päättyi maamme suurimman, yli 72.000 jäsenen, nuorisjärjestön toiminta yhtäkkiä.

Markku Vainio

Lokalahden sotilaspoikia innosti ja ohjasi sk-alik. Veikko Halonen, joka silmävamman takia oli kotijoukoissa.

Rintamalla myös harrastettiin

Jatkosodan hyökkäysvaihe loppui joulukuussa 1941, jolloin rintamalinjat vaikiutuivat kolmelle kannakselle, Karjalan kannakselle, Aunuksen kannakselle ja Maaselän kannakselle. Lokalahtelaisia taisteli usealla rintamanosalla, mutta eniten kuitenkin Itä-Karjalassa, Maaselän kannaksella, missä koko asemasodan ajan oli osaltaan rintamavastuussa JR 56.

Rintamalinjojen vaikiinnuttua ja liikuntasotaa hiljaisemman asemasotavaiheen alettua rupesivat miehet ajankulukseen harrastamaan asioita, joita olivat tottuneet tekemään jo siviilissä. Niinpä erilaiset urheilumuodot, metsästys, kalastus, kuorolaulu, orkesteritoiminta, opiskelu ja monet erilaiset henkiset toiminnot saivat runsaasti harrastajia ankeissa kenttäolosuhteissa.

Puhdetyöt suosittuja

Poikkeuksellisen suuren suosion saivat puhdetyöt eli käyttö- ja koriste-esineitten näpräily mitä erilaisimmista materiaaleista. Lampunjalkaa, sormusta ja koristelipasta sekä erilaista kippoa ja purnukkaa syntyi valtavat määrät. Niitä valmistettiin myyntiinkin ja ne tekivät hyvin kauppansa. Hienoimmat puhdetyöt ovat todellisia käsityötaidon huippusaavutuksia, joista keräilijät tänään maksavat korkeita hintoja. Käyttöesineitäkin valmistettiin valtava

määrä. Pärecoreja, rekiä, saaveja, huonekaluja ja yleensä ottaen kaikenlaisia tarve-esineitä, joita jokapäiväisessä elämässä tarvittiin, tuotettiin Itä-Karjalassa suunnaton määrä. Ne kuljetettiin kotiseudulle joko oman perheen käyttöön tai suoraan myyntiin. Jopa halkoja

Erikoisimpia puhdetyöitä oli Enok Länsipaltan rintamalla tekemä reki, joka keväällä 2012 on Enok Länsipaltan pojanpojan pojan käytössä.

lähetettiin Itä-Karjalasta kotiseudulle. Puhdetyökilpailut olivat suosittuja ja parhaimmat esineet pääsivät näytteille Helsinkiin messuhalliin.

Kortinpeluu oli varmasti suosituin vapaahetkien harrastus, vaikkei sitä harrastuksena pidettykään. Kirjoittaminen oli suuressa suosiossa. Suurin osa tyytyi kirjoittamaan kirjeitä kotiin tai kirjeystäville, joita oli tarjolla runsaasti. Jatkosodan aikana kenttäposti kuljetti rintamalta kotiin yli 400 miljoona postilähetystä, pääasiassa kortteja ja kirjeitä, mikä osoittaa, että kirjoitusintoa – ja tarvetta todellakin oli.

Innostuneita kirjoittajia oli ”Viiskutosessakin” ja niinpä rykmentti julkaisi omaa rintamalehteä ”Mottilan Sanomat”. Lehden elinkaari jäi kovin lyhyeksi, mutta monet innokkaimmat jatkoivat kirjoittamistaan.

Urheilulajien kirjo oli suuri

Urheilua rintamalla harrastettiin todella paljon sekä talvisin että suvikelien aikaan. Normaalielien siviililajien ohella kilpailtiin ahkerasti myös sotilaslajeissa, joiksi silloin laskettiin ampuminen, ampumahiihto ja käsikranaatinheitto. Yleensä ottaen urheilussa kilpailtiin kaikissa lajeissa, jotka silloin Suomessa tunnettiin. Harrastettiin pikaluistelua, vesipalloa, voimistelua, nyrkkeilyä, painia, maastajuoksua, hiihtoa, ampumahiihtoa, lentopalloa, jalkapalloa, pesäpalloa, jääpalloa ja tietysti yleisurheilua.

Musiikki pelasi

Musiikkia harrastettiin rintamaloissa ahkerasti. Erilaisia kuoroja ja orkestereita syntyi kaikkialle, missä

miehiä oli. JR 56:lla oli oma orkesteri ”Sointu-Motti”. Myös Äänisen rannikkopuolustukseen kuuluneissa joukoissa perustettiin soittokunta, joka kiersi viihdytyskiertueilla.

Yhtyeen perustamisessa puuhamielisinä olivat lähinnä lokalahtelainen Viljami Tammisto ja uusikaupunkilainen Jorma ”Joffa” Jalo. Yhtye perustettiin Klimetskin saarella eli Limosaareissa olleista miehistä. Niinpä se käytti nimeä Limosaaren Torvarit.

Yhtyeessä soitti Viljami Tammiston lisäksi myös toinen lokalahtelainen, Kosti Salmenperä. Jorma Jalon lisäksi Uudestakaupungista oli mukana Martti Tuomi. Ryhmä esiintyi mm. itsenäisyysjuhlassa Suurlahdessa 1943.

”Joffa” Jalo oli Uudestakaupungissa toiminut harrastajateatterissa ja hän ohjasi myös näytelmiä. Torvarit esitti rintamalla v. 1943 mm. Agapetuksen Syntipukin. Kosmajärvellä tapahtuneesta esityksestä eräässä kirjeessä sanottiin, että ”olivat sikäläiset herrat aivan yllättyneitä Joffan ja kumpp. kyvyistä”.

Näytelmässä olivat mukana mm. Viljami Tammisto Lokalahdelta sekä Martti Tuomi ja Jorma Jalo Uudestakaupungista.

Matti Jalavan video

Sodan aikana Karhumäen urheilukentällä järjestettiin monia kilpailuja, joita veteraani Erkki Luntamokin oli seuraamassa. Kuvassa Luntamo kokeilee itse kentän juoksuraa kesällä 2006.

Limosaaren Torvarit -yhtyeen perustamisessa puuhamiehenä oli mm. lokalahtelainen Viljami Tammisto (3. vas.). Yhtyeessä soitti myös Kosti Salmenperä Lokalahdelta (keskellä nuottitelineen takana).

Hirvi tärkeintä saalista

Metsästys oli hyvin suosittu harastus rintamaoloissakin. Itä-Karjalan mittaamattomat ja paikoin hyvinkin riistaiset ja neitseelliset erämaat tarjosivat metsästäjille lähes rajattomat mahdollisuudet niin pienriistan kuin isommankin lihan pyynnille. Aseistus oli kirjava, sillä pyynnissä käytettiin kaikkia käsiaseita ja meno oli alussa varsin villiä, kun riistaa yritettiin saada hengiltä paitsi sotilaskivääreillä, myös konepistooleilla, pikakivääreillä ja jopa

konekivääreilläkin. Haulikoita tuotiin rintamalle myöhemmin, kun metsästyksestä annettiin lähes samanlaisia asetuksia kuin Kanta-Suomessakin. Innokkaimmat Tapion polkujen vaeltajat toivat rintamalle jahtikoiransakin.

Aluksi metsästys oli varsin vapaata ja tarkoituksena oli vain hankkia lisäruokaa joukoille, mutta jo syksyllä 1942 tuli metsästämiseen rajoituksia ja määräyksiä. Käytännössä ei niistä juurikaan välitetty, vaan elukka otettiin hengiltä milloin vain ja missä vain. Eettiset seikat eivät lihajahdissa olleet etusijalla.

Äänisen Limosaaresta kaadettu hirvi kaatajineen. Mm. erään uusikaupunkilaisen kersantin jäämistössä on lupatodistus, joka oikeutti metsästämään Limosaaren lohkon alueella. Konetuliaseiden käyttö oli kielletty ja luvassa mainittiin myös, ettei lupa oikeuta hirvieläinten metsästyksen. Tämä kaato ei siis perustu ainakaan siihen lupaan!

Tarunhohtoinen metsäpeura oli unelmien saalis, mutta vain harva mies pääsi kaatamaan peuroja normaalin rintamametsästyksen puitteissa. Karhunkaatajiksi pääsi muutama

Tärkein saaliseläin oli hirvi. Suuri osa kaadetuista hirvistä hyödynnettiin kaikessa hiljaisuudessa omassa porukassa. Kuten karhunaljasta, sai myös hirvennahasta hyvän hinnan ja lihaa tuotiin lomatuliaisina kotiin suuret määrät. Paljon lihaa ohitti kaikessa hiljaisuudessa sotapoliisien tarkastukset.

Jäniksiä oli Itä-Karjalassa paikoin hyvin, toisin paikoin taas pupukannat olivat hyvin olemattomat. Jäniksennahatkin otettiin visusti talteen ja myytiin.

Ketunnahka oli sota-aikana arvossa ja niinpä rintamametsästäjätkin toimittivat revonnahkoja kotiseudulle myytäväksi asti.

Kaikki keinot olivat petojahdeissa sallittuja ja monessa kirjassa kerrotaankin jahdeista, joissa apuna käytettiin hävittäjiä. Lentokoneista ammuttiin myös hirviä, vaikka tällainen jahti oli ankarasti kielletty.

Kanalintuja ammuttiin paljon ja niitä riitti, mutta vesilintujahdissa käytiin vähemmän, sillä sorsan tai hanhen ampuminen sotilaskiväärillä ei ollut kovinkaan tuottoisaa touhua. Joutsenkaan ei aina säilyttänyt höyheniään, kun sattui hollille tulemaan, vaikka joukahaisjahti olikin kielletty. Paitsi aseilla, pyydettiin otuksia myös ansoilla. Myös tämä pyyntimuoto antoi saalista ihan kohtuullisesti.

Armeija tarvitsi runsaasti ruokaa, ja koska sitä oli metsissä tarjolla, perustettiin erityisiä metsästyskomennuskuntia, joitten työnä oli hankkia lihaa paitsi omalle yksikölle myös myyntiin toisille

Rintamalla v. 1943 tehty puhdetyö. Lisää puhdetyökuvia seuraavalla sivulla.

porukoille. Hirvikomennuskunnat saattoivat olla reissussa kolmisen viikkoakin, mutta yleensä komennus kesti vain muutaman päivän. Komennuskunnan kaataman saaliin hakivat hevoskyydillä huollon miehet, jotka myös pääasiassa saivat käsitellä saaliin syömäkuntoon. Jos tilanne vain suinkin salli, otti komennuskunta yhden hirven tai ainakin hyvän osan hirveä omaan käyttöönsä, vaikka olikin ankarasti määrätty, että kaikki saalisliha oli luovutettava yleiseen käyttöön.

Kalapyydyksistä oli puute

Metsästyksen lailla oli joukoissa paljon innostuneita kalastajia. Kalastusta harrastettiin kaikissa muodoissa aina nuottaamisesta onkimiseen saakka. Vaikeutena oli huutava pyydyspula, vaikka kotirintamalta toimitettiin Itä-Karjalaan verkkoja, nuottia ja kätiskantekotarpeita.

Oman porukan tarpeisiin kalaa pyydettiin kaikista mahdollisista paikoista pikkupuroista ja lampareista lähtien. Kevät oli parasta saalis aikaa ja silloin nostettiin kautta Itä-Karjalan todellisia Pietarin kalansaaliita. Kaikki punalihaiset kalat luokiteltiin lohiksi. Ääninen antoi punalihaista kalaa parhaiten, mutta jalokalaa saatiin kokonaisuutena vähän.

Etenkin isoja haukia miehet pyysivät myös ampumalla ja jahti antoi kuulemma hyvin saalista. Aivan oma lukunsa oli kalastaminen pioneeriongella, eli heittämällä veteen joko käsikranaatti tai pieni annos trotyyliä.

Opiskeltiin ahkerasti

Opiskelu oli suuressa suosiossa etenkin vuosien 1942 ja 1943 aikana. Monessa joukko-osastossa järjestettiin erilaisia kursseja ja vastaavia opintotilaisuuksia ennen kaikkea kielissä ja matematiikassa. JR 56:ssakin toimi oma ”korpiyliopisto”, jonka opetusohjelma oli monipuolinen.

Monelta sotaan lähteneeltä olivat opinnot jääneet kesken. Niinpä tenttikirjoja luettiin ahkerasti ja ne, jotka halusivat, voivat saada myös lukulomia ja tenttien suorituslomia.

1. Divisioonan joukoissa annettiin myös valmennusta niille, jotka pyrkivät Upseerikouluun eli Reserviupseerikouluun Niinisaloon. He saivat hyvän alkuopetuksen ja menestyivät yleensä hyvin UK:n kursseilla.

Opiskelua olivat myös moninaiset täydennyskurssit, joita järjestettiin erikoiskoulutuksen saaneille miehille. Kurssipaikkana oli usein Lumpuinen eli Lumbusin kylä Karhumäen koillispuolella.

Markku Vainio

Monenlaisesta materiaalista rintamalla tehtiin hyvinkin erilaisia puhdetöitä.

Tapio Wirkkala innosti

Anto Aaltonen teki sotareissulla reliefejä

Vakka-Suomen Sanomat

Lokalahtelainen Anto Aaltonen omaa veistostaidon, jolla olisi todennäköisesti pötkitty pitkälle suomalaisen taiteen saralla. Valitettavasti vain tämä taitelija Tapio Wirkkalan avustaja on jättänyt veistoharrastamisen sikseen. Luovuutta saamme enää ihailla reliefeistä, jotka ovat muistona sota-ajalta.

Kipinän veistämiseen Anto Aaltonen sai sotareissulla Tapio Wirkkalalta. Wirkkala veisti tuolloin paljon, hän teki mm. Äänislinnan Vapaudenpatsaan. Anto Aaltonen avusti Tapio Wirkkalaa vapaudenpatsaan sekä muidenkin töiden tekemisessä. Valitettavaa kuitenkin on, että vapaudenpatsaan leijonaharja jäi pystyttämättä Äänislinnaan. Joku on kertonut leijonaharjan olevan Porkkialassa, tietää Anto Aaltonen sanoa.

Tapio Wirkkalan opissa oleminen innosti Anto Aaltosta myös omiin töihin. Inspiraation ja taidon tuloksena, syntyivätkin puuveistokset sotakavereista sekä kiveen veistetty kuva naisesta ja joutsenesta.

Wirkkala tarjosi Anto Aaltoselle alan työtä Helsingissäkin, vaan maaseudun miestä ei moinen tarjous vetänyt. Arvoitukseksi jäi taiteilijalle, kuka se sellainen mies oli, joka väitti aikaisemmin veistäneensä ainoastaan lastuja äidille.

Anto Aaltonen on syntyjään lokalahtelainen. Kaupunkilaista ei minusta tule, sanoo ravimiehenä ja hevosten ystävänä tunnettu haastateltavamme. Tässä kohdin hän tosin joutuu hieman luopumaan

Tapio Wirkkalan apulaisena ollut Anto Aaltonen teki sotareissulla seinällä näkyvät puureliefit ja sylissään olevan kivireliefin.

periaatteistaan, sillä Lokalahtihan, liitetään Uuteenkaupunkiin. Lokalassa on hyvä asua ja kasvattaa 2-vuotiaasta varsaa ravihevoseksi. Hevonen kun piti vielä saaman, vaikka aikaisemmin päätinkin, että ne hommat saavat jäädä, tuumailee Anto Aaltonen.

Kirjoitus julkaistu Vakka-Suomen Sanomissa 17.7.1980 otsikolla Työt todistavat taitoa olleen.

Vähä-Tammiston Yrjö Virtanen lähetti paketteja rintamalle

Kiitoskirjeitä yli 160,
liikuttavat kirjeet myös rintamahevosesta

Lokalahden Vähä-Tammiston isännän ja kauppiaan Yrjö Virtasen (1901 - 1966) sotapalvelu jäi vain noin kuukauden mittaiseksi, kun hänet heinäkuussa 1941 vapautettiin sotapalvelusta terveydellisistä syistä.

Virtanen halusi kuitenkin omalta osaltaan palvella isänmaata vaikeina aikoina. Keinoksi hän valitsi sodassa olevien miesten muistamisen paketeilla. Niitä saivat mm. naapurit ja Virtasen palveluksessa maatilalla tai kaupanteossa vuosien varrella olleet miehet.

Yli 160 kirjettä on todistamassa pakettien määrää. Kaikkiaan Virtasen paketeista sai nauttia yli 40 miestä. Kirjeet ovatkin enimmäkseen kiitoskirjeitä, joissa toki kerrottiin kuulumisia laajemmaltikin.

Virtasen Pekka-hevosен ajomies kiintyi Pekkaan

Oma mielenkiintoinen osansa on silloisen laitilalaisen sotamiehen Huugo Peltosen kirjeposti Virtasen Pekka-hevosesta. Hevonen oli joutunut talvisotaan JR 13:n palvelukseen Kannakselle. Ajomiehenä JR 13:ssa ollut Peltonen kirjoitti tammikuussa kolme kuukautta menneen jo sodassa Pekan kanssa. ”Monta kovaa kerjetty kokemaan, mutta aina me ollaan hyvin pärjätty”.

Helmikuun alkupuolella Huugo kertoi molempien voivan hyvin. Pekka oli saanut uudet kengät, ”jos tulee liukas-
ta”; jo toiset sodan aikana. ”Kyllä minä

Pekan pidän niin hyvin kuin täällä voi, sillä se on minulle hyvä kaveri.”

Seuraavassa kirjeessä muutaman päivän kuluttua saadaan tietää, että pari oli päässyt vähän lepäämään, vaikka joka toinen yö olikin oltu ajossa, tosin kranaattien kantaman ulkopuolella. Toista kuukautta oli oltu etulinjoilla ja totuttu paukkunaan.

Yrjö Virtasen omaiset

Virtasen hevosen ajomies talvisodassa Huugo Peltonen (vas.) kiintyi hevoseen ja lähetti kirjeessään mm. terveisiä kotiutetulle hevoselle.

*Yrjö Virtanen hevosi-
neen kotipihalla. Tämä
hevonon on kuitenkin
Arpa-Liisa*

Huugo kertoi, että he olivat Pekan kanssa myös yhdessä nukkuneet hakomajassa. ”Fällyt varastettiin, mutta minä evakoin paksun täkin”, Huugo kirjoitti ja sanoi Pekan olleen myös erään talon lämpimässä kanalassa. Olihan talvisodan pakkasia ollut jopa 43 astetta.

”Jos me täällä säilymme elävänä, tuon kyllä teille Pekan samanlaisena, vaikka vähän vanhempana ja paljon kokeneena”, Huugon kirjoitti helmikuun 7 päivänä 1940.

Talvisota loppui ja Huugo kirjoitti 23.4.1940 ”täältä kaukaa”, että eilen hän lähetti Pekan kotiin, muttei vielä itse päässyt. ”Oli oikein paha erota Pekasta, kun se hirnui niin kiivaasti perääni ja oli vihainen sille vieraille, joka lähti häntä tuomaan.” Kirje päättyy sanoihin ”Pekalle terveiset toivoo sotakaveri”.

Toukokuun lopussa Huugo oli päässyt kotiin Laitilaan ja lähetti valokuvansa Yrjölle. Hän kertoi haluavansa käydä Lokalahdella, jotta näkisi vielä Pekankin, mutta valittelee pitkää matkaa ja kallista autokyytiä. Kirjeen lopussa hän toivoo Yrjö Virtaselta

Virtasen Studebaker myös sodassa

Hevoson lisäksi Virtaselta oli jatkosodassa myös kuorma-auto. Sekin oli hyvän kuljettajan, Aarne Valkama-nimisen ilmajokelaisen kuljettajan hoivissa. Vuoden 1942 kirjeessään hän kertoo mm. puhuneensa herrat ympäri, että auton moottorin porauksen jälkeen saatiin tehdä 700 kilometrin sisäänajo bensinillä, eikä hiilillä. Mies kertoi olleensa siviilissä autonasentajana, joten ”tiedän kyllä aika hyvin, mitä vaunu kulloinkin kaipaa”.

Yrjö Virtasen omaiset

Sodasta palannut Virtasen Studebaker-kuorma-auto kuvattuna Vinkkilässä. Ratissa Aimo Virtanen.

Hän kertoi ottaneensa auton Pitkärännän autovarikolta hyvien renkaitten takia, ”vaikka olisin saanut ottaa Volvon”. Hän lupaili kirjeessään, ettei auto hänen käsissään normaalia enempää huonone. Sitä käytettiin pääasiassa miesten kuljettamiseen linjanrakennustyömaalle.

Kirjeistä ilmenee, että Virtanen oli lähettänyt Valkamalle ainakin kaksi pakettia. Yhdessä kirjeessä Valkama kirjoitti, että ”kyllä me täällä Bakkerin kansa hyvin yhteen sovimme”. Auto oli merkiltään Studebaker.

Kiitoskirjeitä suuri määrä

”Monet tuhannet kiitokset joulupaketista...”

”Nyt sitä tulikin mukava joulu...”

”Tässä ensiksi kauniit kiitokset lähettämästänne paketista...”

”Kyllä te olette hyväntahtoinen kun tällaisia paketteja lähettätte...”

Tällaisia alkukommentteja on niissä noin puolessatoistasadassa kirjeessä, jotka Yrjö Virtanen on sodan aikana saanut lähettämiensä pakettien johdosta. Paketit ovat sisältäneet mm. perunia, leipää ja tupakkaa.

Virtasen paketit tulivat rintamalla tunnetuiksi, ja jokin kirje saattaa viitata toiveisiin omasta paketista. Eräskin turkulainen mies kirjoitti epäilevänsä, tunteeko Virtanen hänet, mutta sanoi kyllä itse tuntevansa Virtasen. Hän kun oli ollut töissä Maamiesten kaupan varastossa. Ja kauppias Virtanenhan oli siellä asioinut. Kirjeistä ei ilmene, saiko hänkin paketin.

Kiitosten lisäksi Virtanen sai sellaisenkin viestin, että hän oli jo vapautunut jostakin takausvastuusta.

Virtanen sai aikanaan myös Suomen Huollolta tunnustuksen avustustyöstään sodan johdosta vaikeuksiin joutuneen siviiliväestön keskuudessa. Suomen Huolto oli vapaaehtoista kansalaisten

Virtaset saivat myös paljon kiitoskortteja rintamalta. Tämä kortti on kuitenkin oman pojan Anteron toukokuussa 1943 sisarelleen, ”pikkutyttö” Annelille lähettämä kortti.

huoltoa tehneiden järjestöjen keskuselin.

Yrjö Virtasen puolisoella Hellä Virtasella oli koko avustustyössä tärkeä osuus. Virtasten Aimo-pojan mukaan Hellä-äiti oli usein hoputtamassa kiireistä Yrjöä myös näihin töihin. Usein Hellä myös aloitti Vähä-Tammistossa leipomistyön lähes pelkästään sotapaketteja varten.

Hellä ja Yrjö Virtasen tapaisten hyväntekijöitten merkitys oli sota-aikana varmasti merkittävä.

Matti Jalava

Anatoli poltteli käyrää piippuaan ja sai turpiinsa tarkastavalta kersantilta

*Aini Virtanen kesällä
2011*

Nopperlan tilalle tuli kesällä 1942 töihin sotavanki Anatoli Saha-rov, vannoutunut kommunisti, joka puna-armeijassa oli toiminut joko upseerina tai politrukkina.

- Hän oli selvästi koulutettu kommunisti. Sen näki kaikesta, ja kerrottiinkin, että hän on joko upseeri tai politrukki, eli vannoutunut aatteen mies, kertoo Aini Virtanen (o.s. Sainio) kotitilallaan olleesta vangista.

- Anatoli jäi hyvin mieleeni siksi, että hän poltteli aina käyrää piippuaan ja tuprutteli siitä paksuja savuja. Työnsä hän teki tunnollisesti ja oppi aika hyvin suomea niin, että hänen kanssaan tuli helposti toimeen lapsikin.

- Sekin vahvisti käsitystämme siitä, että Anatoli oli upseeri tai politrukki, kun vankeja tarkastamassa käynyt häijyksi tunnettu kersantti kerran hakkasi nyrkillä Anatolin oikein kunnolla. Miksi hän Anatolin hakkasi, jäi meille arvoitukseksi ja ihmettelimme pitkään kersantin käytöstä.

Ilmeisesti siksi, että Anatoli oli aatteen mies, hänen sijoituspaikkaansa vaihdettiin ja Anatolin uudeksi osoitteeksi tuli Taivassalo.

- Kerran Anatoli tuli kylään sen jälkeen, kun hänet oli siirretty Taivas-

saloon. Hänellä oli kaverina toinen vanki. Anatoli vaikutti kovasti ylpeältä ja koppavalta, sillä hän oli saanut uudet vaatteet, jotka olivat selvästi paremmat kuin ne, jotka hänellä oli Nopperlassa, muistelee Aini Virtanen.

Toinen Aini Virtasen mieleen jäänyt sotavanki oli kutsumanimeltään Mikko Mikojan.

- Mikko oli ryhmän vanhin, kun vangit perkasivat ja kaivoivat ojaa ensi alkuun, kun heidät oli tuotu Lokalahdelle. Ojahommien loputtua Mikko aloitti maatyöt Nopperlassa.

- Hän oli tarkka mies ja vaati esimerkiksi, että seiväsrivien piti olla ehdottoman suorina. Pientäkään mutkaa tai heittoa ei riviin saanut tulla, siitä Mikko piti tarkasti huolen. Hän oli myös hyvä hevosmies ja ajoi talvella sontaa pelloille kaiken muun ohessa. Mikko oli myös siisti mies ja saunoi sekä peseytyi usein. Niin hänen kuin toistenkin vankien vaatteet pestiin talon puolesta.

- Ja aina Mikko muisti kiittää kohteliaasti ruoasta ja muutenkin oli kaikessa tekemisessään ystävällinen ja toiset huomioon ottava, kertoo Aini Virtanen.

Vangit sopeutuivat hyvin Nopperlan elämänmenoon ja kanssakäyminen talonväen kanssa oli välitöntä ja luottamuksellista.

- Heillä oli puseron selässä iso valkoinen V-kirjain ja me kaikki tiesimme, että he ovat vangeiksi jääneitä vihollisia, mutta siitä huolimatta kaikki suhtautuivat vankeihin niin kuin kehen tahansa ihmiseen. Työn ulkopuolella he saivat

Nopperlassa sotavankina ollut Anatoli poltteli aina piippuaan, muistaa talon tytär Aini Virtanen o.s.Sainio. Anatolista myös seuraavassa Pentti Pietilän muistelmassa.

liikkua ihan vapaasti ja tehdä, mitä lystäsi, sillä heihin todellakin luotettiin. Ei heitä vihattu.

Nopperlassakin oli vankien asuinhuoneen ikkunassa määräysten mukaisesti kalterit ja ovessa lukko. Päärakennuksen eteisessä oli vangeille tarkoitettu ruokapöytä.

- Kalterien virkaa teki ikkunan edessä ollut piikkilankakiemura ja kait se tarkastajille kelpasi, sillä en muista, että siitä koskaan olisi ollut erimieli-

syyttä tarkastajien kanssa. Vangit asuivat tallirakennuksen päässä olleessa huoneessa, minkä ovi piti määräysten mukaan sulkea joka ilta ulkopuolelta lukolla. Lukko ovessa kyllä oli, mutta en muista, että se olisi kertaakaan ollut lukossa. Eteisen ruokapöytä sai seisoa tyhjänä, sillä alusta saakka vangit söivät samassa pöydässä meidän toisten kanssa. Mutta pöytä piti olla siltä varalta, että tarkastaja sattuisi kysymään, missä vankien ruokapaikka on, kertoo Aini Virtanen.

Syksyllä 1944 vangit lähetettiin rauhanehtojen mukaisesti Neuvostoliittoon.

- Se oli vangeille kova paikka. Mikko itki katkerasti äidin kaulassa, sillä hän

tiesi, että edessä saattoi olla pikainen kuolemantuomio. Kaikki vangit tiesivät olevansa Stalinin lakien mukaan sotarikollisia, koska olivat jääneet vangeiksi. Siksi he aidosti pelkäsivät palautusta. Mikkokin lupasi kirjoittaa tai muuten antaa kuulua jollain tavalla itsestään, jos selviää hengissä. Mitään ei hänestä koskaan kuulunut.

Markku Vainio

Anatoli oli erinomaisen hyvä juurikasaumojen kaivelija

Nopperlan pikkurenkinä jatkosodan aikana ollut vuonna 1931 syntynyt Pentti Pietilä muistaa hyvin kaksi vuonna 1942 Nopperlaan tuotua sotavankia.

- Toisen nimi oli Anatoli ja hän oli vähän nuorempi kuin toinen, jonka nimi ei ole jäänyt mieleen. Muistan hyvin sen, kun vangit tuotiin taloon. Alkukankeutta tietysti oli molemmiin puolin, mutta kun tultiin tutuiksi, sujui kaikki hyvin aina siihen asti, kunnes vangit syksyllä 1944 vietiin pois, kertoo Pentti Pietilä.

- Ensimmäiset Lokalahdelle tuodut sotavangit olivat ojanperkaustöissä ja he asuivat vartioituina suulissa. Ojahomman jälkeen vankeja ruvettiin sijoittamaan suoraan taloihin maataloustöihin ja tällä tavalla Nopperlaan tulivat ensimmäiset vangit.

Vankien fyysinen kunto ei ollut keuhuttava. Leiriruoka oli ollut keuhkoa, mutta Nopperlan pöydässä tarjottiin ruokaa, joka sai vankien kunnon nopeasti kohentumaan.

Pentti A. Pietilän albumi

Perunatalkoot Lokalahden Karpassa jatkosodan aikana. Kuvassa takana vas. Hannu Vuorinen, Pentti A. Pietilä, poliisi Tepposen poika ja ruotsalainen työntekijä. Naisista vas. Aini Virtanen, Maili Vehanen ja talon töissä olleet kolme turkulaista tyttöä. Edessä oikealla Nopperlan sotavanki Anatoli.

*Nämä vangit eivät liity Lokalahteen.
Kuva on lokalahtelaisen albumista.*

- Yleensä vangit söivät talon pöydässä, vaikka se olikin vastoin määräyksiä. Heidän olisi pitänyt ruokailla omissa oloissaan, mutta ilmeisesti käytännön syistä vangit saivat syödä samassa pöydässä talonväen kanssa. Ruoka kyllä maittoi idän pojille ja varsinkin ensi alkuun sapuskaa upposi vankien suuhun uskomaton määrä, hymähtää Pentti Pietilä.

- Kun vankien kunto nousi, nousi myös työteho ja he tekivät kaikkia samoja töitä kuin toisetkin ja rivakasti tekivätkin. Kaikesta näki, että he olivat tyytyväisiä saadessaan olla Nopperlasa, eikä se kait ihme ollutkaan, olihan maatalossa oleminen varmasti aivan toista kuin vankileirillä lojuminen.

- Kovin hyvin on mieleeni jäänyt se, että Anatoli oli erinomaisen hyvä

juurikasaumojen kaivelija, kun niistä talvella haettiin juurikkaita lehmille. Anatolin ollessa vauhdissa tuli kuorma nopeasti valmiiksi.

Pentti Pietilän muistin mukaan ei vangeilla ollut harrastuksia, vaan heidän vapaa-aikansa kului pääasiassa oleskelun merkeissä.

- Ensimmäisistä vangeista toinen kävi kyllä silloin tällöin uimassa, mutta muuten miehet enimmäkseen vain oleilivat pihapiirissä. Oman tontin ulkopuolella he kävivät hyvin harvoin, jos koskaan, muistelee Pietilä.

Kielivaikeuksia oli koko ajan, mutta toimeen tultiin, kun puhuttiin käsillä ja elekielellä.

- Ja kyllä vangit suomeakin oppivat ainakin sen verran, että yleisimmät asiat pystyttiin selvittämään puhumalla. Me nuoret opetimme innolla vangeille suomea, ja jo muutaman viikon päästä he sanoivat ”jummartavansa” mitä tarkoittimme.

Vankien takin selkämyksessä oli iso valkoinen V-kirjain kertomassa, että kyseessä oli sotavanki.

- Ei sillä kirjaimella mitään käytännön merkitystä ollut. Vankeihin suhtauduttiin kuin kehen tahansa ihmisiin, eikä heitä esimerkiksi millään tavalla simputettu työnteossa. Samaa työtä tehtiin ja aina ystävällisessä hengessä.

- Lähtö oli vangeille kova paikka. Itku oli herkässä ja pelko suuri, sillä he tiesivät, mikä odotti omalla puolella. He lähtivät kohti tuntematonta kohtaloa ja vanhoivat lähettävänsä jollain tavalla tiedon itsestään, jos vaan hengissä selviävät. Mitään ei heistä ole syksyn 1944 jälkeen kuulunut. Se vaihe oli ja meni vankien lähdön mukana, toteaa Pentti Pietilä.

Markku Vainio

Alhaalla lentävät pommikoneet ja sotavankien silmitön nälkä jäivät Heikki Penkkalan mieleen

Heikki Penkkala oli talvisodan aikana viisivuotias napero, joka sai tuta paljon sellaista, mistä rauhan vuosina ei ollut tietoaakaan.

- Alhaalla lentävät vihollisen pommikoneet tekivät minuun vaikutuksen. Ne tuntuivat suurilta ja pelottavilta lentäessään matalalta ylitsemme, kun matkasivat pommiensa kanssa pohjoisemmaksi, kenties Raumaa tai Poria pommittamaan, muistelee Heikki Penkkala.

- Kun kuulumme velipojan kanssa koneiden äänen tai saimme muuten vihiä siitä, että koneita on tulossa, juoksimme kodin läheiselle mäelle katsomaan ylilentoja.

- Kerran talvisodan aikana yksi kone pudotti pommilastinsa Helsinginrantaan, vaikka sen ilmeisesti oli määrä pommittaa Uttakaupunkia. Se oli tapaus, joka jäi pikkupojan mieleen.

Miesten sotaan meno ja aikuisten käyttäytyminen herätti pikkumiehessä ihmetystä.

- Ei lapsi tietenkään käsittänyt mistä oli kysymys. Miehet vaan yksinkertaisesti lähtivät ja olivat kauan poissa. Meille selitettiin, että he ovat sodassa, mutta eihän se paljon auttanut, koska kaiken ymmärtäminen oli liian vaikeaa, sanoo Heikki Penkkala.

- Naisista ja muista kotona olleista näki, että elämä ei ollut normaalia. Lapsikin pystyi aistimaan, että ilmassa oli hermostuneisuutta, epävarmuutta, pelkoa ja ehkä epätoivoakin.

Jatkosodan aika toi lapsen maailman-kuvaan taas uutta ja jännittävää.

Vankeja maatiloille

- Siinä vaiheessa, kun Lokalahdelle tuotiin ensimmäiset sotavangit ja inkeriläiset, tuli lapsen elämään aivan uusi ulottuvuus. Tiesin, että vangit olivat venäläisiä ja että heidät oli tuotu vankileiriltä. Vanhemmat varottivat heistä. Ei saisi olla liian tuttavallinen vankien kanssa, koska heihin ei voinut täysin luottaa. He olivat kuitenkin vihollisia ja saattaisivat tehdä jotain pahaakaan tai vaikkapa karata.

- Hyvin pian kuitenkin saimme nähdä, että vangit olivat mukavia miehiä. Ei heitä tarvinnut pelätä ja aikuisetkin suhtautuivat heihin ihan normaalisti. Ainakin suurin osa aikuisista. Me lapset tulimme vankien kanssa hyvin toimeen, emmekä suinkaan karttaneet heitä. Pikkemminkin päinvastoin. Me opetimme vangeille suomea ja he yrittivät parhaansa mukaan oppia sitä edes jonkun sanan verran, kertoo Heikki Penkkala.

- Ensimmäiset meille tulleet vangit olivat inkeriläisiä. Heidä kutsuttiin Jussiksi ja Paavoksi, mutta heidän oikeita nimiään en tullut tietämään. Jussi muistaakseni puhui hyvää suomea, mutta Paavon kanssa en muista suomea jutelleeni. He olivat mukavia miehiä ja tekivät työnsä siinä kuin toisetkin. Vankien työaika alkoi aamuseitsemältä ja loppui iltaneljältä. Ruokatauko oli puolitoista tuntia ja kahdesti päivän mittaan heille

Luettelo				
S. V. leiri N:o Haapajärvi				
N:o	Sukunimi, nimi			N:o N:o
1	Laurenon	Vladimir	F.	606 Pitähtö
2	Ljubimov	Nikolai	J.	4551 Maala
3	Korsakov	Ivan	F.	658 * Viijanen
4	Ozkin	Vasilii	E.	5020 ?
5	Boikov	Prokhorii	F.	5859 ?
6	Marlagin	Boris	S.	42 * Vainio
7	Bolanin	Alekssei	J.	2620 Alimattinen
8	Stenkin	Aleksandr	A.	8202 ?
9	Tikarov	- " -	P.	4552 Juntela
10	Kolinnicenko	Mikhail	M.	4438 myös Maala
11	Suzuev	Alekssei	F.	5817 Jalasjärvi
12	Ceranov	Petr	S.	5417 Lamm
13	Andreev	Aleksandr	P.	4503 Riikilanta
14	Sulainikov	Nikolai	S.	5059
15	Mafrienko	Petr	J.	2328
16	Teyafkin	Fedor	J.	535
17	Ozerin	Ivan	E.	2034
18	Kozov	Pavel	M.	45023 * Viijanen
19	Trovin	Nikolai	P.	45017 * Isotalamm
20	Gulingin	Ivan	M.	1677 Niemi
Kafso →				

Luettelo Lokalahdelle sijoitetuista 30 sotavangista, jotka luettelon tekijän Ilmari Haapajärven mukaan olivat "hyvin kuuliaisja ja hyvin mukavia miehiä". Kun vangit palautettiin Neuvostoliittoon "monet itkivät ja itkin minäkin", kirjoitti Haapajärvi.

Luettelon kääntöpuoli seuraavalla sivulla.

tarjottiin korviketta. Säännöt olivat samat joka tilalla, missä sotavankeja oli töissä.

- Sitten meille tuli 18-vuotias valkovenäläinen Pekka Gristshuk. Minusta hän näytti juuri sellaiselta ryssältä kuin

21	Kabakov Vladimir I.	1232	Jussila
22	Fedorov Ivan A.	12233	
23	Goryachik Aleksandr I.	15025	
24	Gilen Irikenin I.	12531	*Voimala
25	Sokolov Fedor F.	5908	
26	Sorokin Vladimir F.	5094	*Kaivo Isotalo
27	Tilimon Aleksandr G.	1343	
28	Cuscharov Petr S.	2703	
29	Beschanov Robert I.	5532	Järvelä
30	Schuravlen Nikolai I.	222	*yV

Tässä ovat ne sotavankien
nimet, jotka suojeluskunnanjohtaja
Kustaa Väätänen lähetti minulle,
niitä oli 30 ja niitä sijoitettiin monen
talon ne olivat hyvin kunnallisia ja hy-
vin mukavia mieltä ja minä toimitin ruo-
kaa ja jotain käglyttä alusvaatteita. Mutta
kun tuli niiden kotimaahan lähtöminen niin ne
pelkäsivät kotimaahan ja monet heistä itkivät
lähtönsä
Alta ja itkin minäkin.

minulle oli kerrottu ryssien olevan, naurahtaa Penkkala.

Pekka oppi suomea ja tuli hyvin toimeen kaikkien kanssa. Työmiehenä Pekka oli aikaansaava ja tunnollinen. Häneltä luistivat kaikki maatalon työt.

- Pekka oli mukava kaveri ja koska hän tuli toimeen kaikkien kanssa, liiuskeli hän enemmän kuin muut vangit, jotka yleensä pysyttelivät vain

pihapiirissä. Mutta Pekka saattoi iltaisin kierrellä pitkin kylää montakin tuntia.

Vangit aliravittuja

Osa maataloille tuoduista vangeista oli heikkokuntoisia. He pystyivät aluksi tekemään vain kevyitä töitä, mutta kun kunto hyvän ravinnon ansiosta kohentui, rupesivat raskaammatkin työt sujumaan.

- Muistan hyvin vankien ruokailut. Leireillä ruoka oli ollut tietysti paljon heikompaa kuin maatalossa ja siksi vangit olivat ainakin osittain aliravittuja ja kävivät ahnaasti kiinni pöydän antiimiin. Ensialuksi vangit söivät perunat kuorineen ahmimalla ja käsin. Haarakalla ja veitsellä ei ollut käyttöä, kun he mättöivät perunoita poskeensa. Oli siinä pikkupojalla ihmettelemistä.

Määräysten mukaan vankien piti ruokailla eri paikassa kuin muu taloväki. Näin oli aluksi Penkkalassakin, mutta pikkuhiljaa vangit käskettiin syömään samaan pöytään muun talonväen kanssa.

- Mitään vaikeuksia ei tässä suhteessa ilmennyt. Pöydässä kaikki olivat tasavertaisia ja vangit saivat syödä samaa ruokaa kuin me muutkin. Se oli ilmeisesti vangeille melkoinen luottamusenosoitus.

Vankien majoituspaikoista oli säädetty tarkat määräykset. Ikkunoissa piti olla kalterit ja ovi piti illalla lukita ulkopuolelta.

- Vankien käytössä oli yksi huone. Sen ikkunaan pistettiin piikkilankaa kalteriksi ja ovessa oli iso haka. Oliko ovi koskaan lukossa, sitä en muista, mutta tuskinpa vaan.

Vankien vapaa-aika kului ilman sen kummempia tekemisiä. Sotavankileiren tilyissä oloissa olleille riitti se, että sai vain olla omissa oloissaan.

- En todellakaan muista, että vangeilla olisi ollut jotain harrastuksia. Vain kaunis yhteislaulu on jäänyt mieleeni. He saattoivat laulella illat pitkät ja sitä oli kiva kuunnella, sillä he todellakin osasivat laulaa.

Vangit palautettiin Neuvostoliittoon

- Pekalla oli omat haaveensa ja hän myös kertoi niistä, kun oli oppinut suomea sen verran, että pystyimme puhumaan muutenkin kuin vain käsillä. Pekka haaveili omistavansa taskukellon ja polkupyörän. Ne olisivat olleet hänelle onni ja autuus, mutta ei hän niitä koskaan saanut.

Sodan loputtua vangit piti palauttaa Neuvostoliittoon. Se oli kova paikka vangeille, sillä he tiesivät, mikä heitä odotti.

- Jo ennen palauttamista vangit ilmeisesti saivat paikkakunnan äkkivääriltä tietoja sodan kulusta ja olivat siksi perillä tapahtumista, vaikeivät sitä ulospäin näyttäneetkään.

- Kun vankeja lähdettiin viemään Uudenkaupungin asemalle, oli itku herkässä niin vangeilla kuin muillakin. Vangit vanhoivat lähettävänsä tietoja itsestään, jos selviävät hengissä. Vangit olivat aivan epätoivoisia ja esimerkiksi Pekka antoi pois valokuvat ja muu pikkuesineet, mitä hänelle oli kertynyt. Hän ei uskaltanut ottaa niitä mukaansa. Oli se kova paikka, sillä jokainen vanki tiesi, että oli syyllistynyt sotarikokseen jäädessään vangiksi. Rangaistuksena oli joko vuosikymmenien vankeus tai välitön teloitus.

- Moni vanki lupasi antaa kuulua itsestään, mutta vain yksi otti myöhemmin meihin yhteyttä. Hän oli Pietarista ja oli siis selvinnyt hengissä. Hän osasi jonkun verran suomea ja oli toiminut Pietarissa yövartijana ja taksikuskina. Hän lähetti kortin, mutta sen enempiä ei hänestäkään pitkän päälle kuulunut, kertoo Heikki Penkkala.

Markku Vainio

Väättästen inkeriläisvangeista toinen loikkasi Ruotsiin ja toinen kaatui Suomen puolesta

Väättästen tilalle vuonna 1942 tuodut kaksi ensimmäistä sotavankia olivat inkeriläisiä nuoria miehiä. Vuonna 1935 syntynyt Antti Väättänen muistaa kotitilansa ensimmäiset sotavangit hyvin.

- Olivat ne sen verran outoja tulijoina, että lapsenkin mielenkiinto heräsi. Minulle oli ilmeisesti etukäteen selitetty, että tulijat ovat vangeiksi otettuja vihollisia. Siksi kait miehet tuntuivat minusta kovin salaperäisiltä, muistelee Antti Väättänen.

- Mutta kovin pian salaperäisyys häipyi ja vangit alkoivat tuntua ihan tavallisilta ihmisiltä, jotka kaiken lisäksi ymmärsivät auttavasti suomea, joten tulimme hyvin toimeen.

Toisen vangin nimi oli Väättäsen muistin mukaan Valdemar Sergejeff. Toista kutsuttiin Tahvoksi.

- Vangit tulivat kesällä 1942 ja ilmeisesti vajaata vuotta myöhemmin Valdemar otettiin oman armeijamme sotilaaksi. En muista mitään Valdemarin lähtöön liittyvää, mutta sen muistan, kun meille tuli tieto Valdemarin kaatumisesta. Ilmeisesti hän kaatui kesällä 1944. Valdemar meni armeijaan kait siksi, että halusi päästä Suomen kansalaiseksi ja jäädä Suomeen.

- Tahvo katsoi jossain vaiheessa parhaaksi karistaa Suomen tomut jaloistaan

ja niinpä hän häippäsi kaikessa hiljaisuudessa Ruotsiin. Ruotsista Tahvolta tuli kortti, jolla hän ilmoitti olevansa turvassa länsinaapurissamme.

Pisimmän ajan, lähes kaksi vuotta, Väättäsissä oli venäläisvanki Feodor Sokolov.

Lokalahti-seura

Vähä-Tammiston sotavangeja.

- Tämä Feodor, niin venäläinen kuin olikin, oli hyvin luotettava ja kaikin puolin kunnollinen mies. Hän viihtyi erityisesti hevoshommissa ja saikin

hoidella itsenäisesti ajotöitä. Muistan, että kerran olimme nuoremman sisareni kanssa kyydissä, kun hän kävi hevosella Uudessakaupungissa jollakin asialla.

- Meillä oli Anssi-niminen hevonen, joka oli aika kova menijä. Se piti antaa armeijalle. Lähetimme Anssin hoitajalle paketteja, jotta hän pitäisi hyvää huolta menijästämme. Anssi palautettiin meille ennen kuin Feodor lähti pois. Hevonen piti hakea Vehmaan asemalta ja isä lähti Anssia noutamaan. Isä oli päästänyt Anssin vapaaksi asemalla ja kävi niin, että Anssi oli paljon ennen isää kotona, kertoo Antti Väättänen.

- Feodor tietysti otti Anssin hoiviinsa, mutta Anssipa ei tykännyt alkuunkaan Feodorista. Puhuttiin, että Anssi olisi oppinut rintamalla vihaamaan ryssän hajua, eikä siksi pitänyt Feodorista.

- Muita vankeja tuli ja meni, mutta Feodor pysyi meillä. Yleensä kävi niin, että vangit alussa tekivät normaalisti töitä ja söivät tukevasti. Muistan, että joku vangeista söi kaikkien perunan-

kuoretkin. Kun sitten kunto nousi, niin samassa tahdissa työntekeä väheni.

Vangit asuivat muonamiehen asunnossa, jossa oli kolme huonetta. Vankien käytössä oli oma sauna.

- He saunoivatkin usein ja saunominen taisikin olla vankien ainoa harrastus. Kun työpäivä päättyi iltaneljältä, saivat he sen jälkeen olla ihan vapaasti ja touhuilla mitä lystäsivät. Pihapiiristä he eivät juurikaan poistuneet.

- Oma lukunsa olivat vangit, jotka perkasivat ojaa Taipaleenjärvestä mereen. Heitä oli kymmenkunta ja he asuivat luhdissa. Heitä vahti vartiomies kivääreineen ja illalla luhdin ovi pantiin lukkoon. Mm. vanhempi veljeni oli heitä vartioimassa.

- Minkäänlaista riitaa ei vankien kanssa koskaan sattunut. He tekivät tunnollisesti työnsä ja olivat selvästi mielissään siitä, että olivat päässeet maatöihin ja kunnollisten ruokapatojen ääreen, sanoo Antti Väättänen.

Markku Vainio

Samuli Heinisen albumi

Talvisodan aikana suomalaiset ottivat 5700 ja jatkosodan aikana noin 64000 sotavankia. Tämä kuva rintamalta. Siinä lokahtelainen Samuli Heininen (3. vas.) sotavangin vierellä.

Muistelmia sodanajan Heikkalasta

Inkeriläisiä, sotavankeja, ylikuljetuksia...

Leevi Juho Heikkala ent. Lindqvist (1898 - 1981) kotiutettiin ikänsä vuoksi jatkosodasta jo helmikuussa 1942. Lokalahden Heikkalan talon isäntä on sukunsa muistelmissa kertonut myös sota-ajan tapahtumista sota-ajan lopulta mm. näin:

Loppupuolella vuotta 1943 ja seuraavan vuoden alussa alettiin Suomenlahden eteläpuolelta siirtää sukulaiskanamme asukkaita, inkeriläisiä Suomen kamaralle. Heikkalaan määrättiin ensin sijoittumaan neitonen Bertha Vuohelainen Tuuterin Kavelahdesta. Hän saapui tänne 25.11.1943 ja seuraavan tammikuun aikana tuli ent. emäntä Katri Tikka Spankkovan seurakunnasta tyttäriensä Annan ja Marian kanssa mukana lapsenlapsi Juho-poikanen. Bertha asui talon suuressa tuvassa ja nukkui silloisen vanhan uunin päällä. Tikan väki oli sijoittunut renkituvan kamariin.

Mari toimi talon karjakon apulaisena ja Anna siirtyi poikineen pian muualle. Emäntä Tikka oli taitava ja joutuissa pellavien ja villojen kehrääjä ja tämä olikin hänen mielityötään.

Inkeriläispoika Suomen sotilaana

Katri Tikalla oli myös Pekka-niminen poika, joka oli ollut Venäjän sotaväessä ja joutunut tai antautunut suomalaisten vangiksi Karjalan rintamalla. Hän oli liittynyt vapaaehtoisesti meikäläisiin joukkoihin.

Pojan äiti oli luullut hänet ainaisesti menettäneensä, mutta Pekka oli saanut selville äitinsä siirtolaispaikan

ja ilmestyi tänne yhtäkkiä loma-aikanaan. Jälleennäkemisen ilo oli molemmille suuri ja lii-kuttava. Väkirauhasopimuksen ehtojen mukaan oli inkeriläisten taas palattava entisille kotiseu-

Leevi Heikkala

duilleen ja niin he lähtivät 15.12.1944 täältä kohti tuntemattomia kohtaloita

He lupasivat varmasti tiedottaa itses-tään päästyään kotiseudulleen. Lähtönsä jälkeen ei heistä ole kuulunut mitään, mutta sellainen huhu kulkee, että heidät erotettiin omaisistaan ja tuttavistaan, eivätkä enää päässeet entisille asuinsi-joilleen Inkeriin. Pekka Tikka oli pääs-syt hyppäämään kuljetusjunasta ennen valtakunnan rajalle tuloa ja piileskeli Ruotsiin siirtymistä varten eri paikoissa. Hän kävi meilläkin vielä kaksi kertaa, kunnes häipyi läntisen rajan yli tai jou-tui valtiollisen poliisin pidättämäksi.

Sotavankeja Heikkalassa

Sodan aikana saatiin paljon vankeja. Näitä alettiin sijoittaa töihin maaseudul-le, varsinkin suurempiin taloihin, jolloin valtio vapautui heidän vartioinnistaan, ruokkimisestaan ja huollostaan. Heik-kalaan saatettiin 7.5.1943 Pantelei ja Schemja etunimiset miehet, joista ensin mainittu oli ukrainalainen traktorinaja- ja ja toinen traktoritehtaan työläinen Moskovasta.

”Vankikoppina” oli renkituvan pieni pihanpuoleinen huone, mikä lämpisi viereisen huoneen uunista. Ikkunassa oli yksinkertaiset piikkilankakalterit ja ovi oli määrä lukita yöksi ulkopuolelta riippuvalla esilukolla. Vangit ruokailivat yhdessä palvelusväen kanssa.

Määräysten mukaan heitä piti ulkona ollessa vartioida aseellisen vartiomiehen. Todellisuudessa he kyllä saivat olla melko vapaasti ja vartioimatta, mutta virallisia tarkastuksia pidettiin usein ja yllätyksellisestikin. Kuulusteluissa piti vankien ilmoittaa olevansa aina vartioituja ja silmälläpidon alaisina, ja sen he kyllä tekivät, koska isännän ja vankien kertomusten tuli pitää yhtä. Vangit olivat kiitollisia saamastaan kohtelusta.

Vankien sijoitustaloja alettiin loppuaikoina velottaa saadusta hyödyistä 35 markkaa/vankityöpäivä sekä lisäksi tarkastusmaksu ja tarkastusmiesten matkakulut.

Välirauhan ehtojen mukainen vankien palautus Venäjälle alkoi 9.10.1944. Tämän jälkeen ei näistä miehistä ole saatu minkäänlaisia tietoja, mutta hyvästellessään he epäilivät joutuvansa Neuvostoliitossa sota-oikeuden tuomitavaksi, koska vangiksi antautuminen tai joutuminen oli sotalaisen vastainen rikos. Sivuteitä kulkeneiden huhujen mukaan ja Venäjältä palanneiden suomalaisten vankien kertomuksiin viitaten palautettuja vankeja teloitettiin tai määrättiin jopa elinkautiseen pakkotyöhön.

Muolaan siirtoväen tilalle kuolemajärveläisiä

Sodan loppuvaiheessa joutuivat kotiseudulleen siirtyneet karjalaispitäjien asukkaat uudelleen evakkomatkalle länteen päin. Heitä ei yleensä enää sijoitettu samalle paikkakunnalle kuin aikaisemmin. V. 1945 saapui Heikkalaan entisten

muolaalaisten sijaan Kuolemajärven pitäjältä lähtenyt Toimi Lerkki sekä hänen vaimonsa Ida ja lapset Kaarlo ja Eeva. He sijoittuivat nyt asumaan Heimolan pohjoisen puoleiseen keittiöön ja pieneen kamariin. Heillä oli mukanaan hevonen ja kaksi lehmää. Perhe asui täällä kunnes vasta v. 1947 saivat oman tilan Maskun pitäjässä.

Heikkalassa salainen sotaradioasema

Toisen maailmansodan loppuaikoina oli täällä Heimolan puolella, isävainajan ent. makuuhuoneessa toiminnassa salainen sotilasradioasema, jota oli hoitamassa noin kahden kuukauden aikana erikoiskoulutuksen saanut Haapalaniminen sotilashenkilö.

Talon takamaisen vieraskamarin puolella majaili myös jonkin aikaa kymmenmiehinen virolaismiehistö, joka eräänä pimeänä syysyönä ilmaantui harmaaksi maalattuine moottorilaivoineen Varvinniemen rannikolle. Miesten johtaja pyysi joukolle joksikin aikaa salaista majoitusta ja täyshuoltoa.

Heidän tehtävänään oli auttaa omia, poliittisesti vainottuja kansalaisiaan pääsemään pakoon Ruotsin puolelle.

Pakolaisia Ruotsiin

Samoilla asioilla liikkui laivoineen sodanaikainen esimieheni, jo kuollut luutnantti Erkki Hamara. Hänkin kuljetti pakolaisia länteen päin. Eräänä kuutamoyönä kuljetimme hevosen vetämillä rattaila tänne Turun puolesta suurella kuorma-autolla tuotuja bensiiniastioita rantaan hänen laivansa moottorien polttoaineeksi. Jotkut seudun miehet olivat kiinnostuneita Varvinniemeen ankkuroidusta laivasta ja tahtoivat päästä selville laivan viipymisestä. He kuulivat pauketta bensatynnyreitä ran-

*Vääpelinä EK/III/JR 56:ssa palvellut Lee-
vi Heikkala (2. oik.)
viettää rintamalla
43-vuotispäiväänsä
9.7.1941 kahvikes-
tien merkeissä. Vas.
Lauri Miettinen, Tau-
no Karttunen, Erkki
Hamara, Uuno Hei-
ninen, Leevi Heikka-
la ja Lehtinen.*

takiviä vasten vieritettäessä ja näkivät kuun valossa joitakin kiiltäviä esineitä käsiteltävän.

He eivät voineet tulla muuhun käsitukseen kuin että nyt lastattiin Lokalahden Suojeluskunnan aseita siirrettäväksi kätköön jonnekin saariston sokkeloihin. He tekivät minusta ilmiannon silloiselle valtiolliselle poliisille eli ”Valpolle”. Minua ei kuitenkaan enää ehditty kuulustella ja pidättää, koska Valpon diktatuurisen vallan armonaika oli jo lopuillaan.

”Pistoolini mereen”

Jo mainittu luutnantti Hamara lainasi viimeiselle ylikulkumatkalleen lähtiessään minulta sotasaaliina tuomani Parabellum-pistoolin, jonka lupasi palauttaa upseerin kunniasanalla. Hän joutui Ruotsista palatessaan merivartion yllättämäksi ja oli pakotettu ennen pidätystä heittämään pistoolini Pohjanlahden syvyyksiin. Hän hukkui Naantalissa ennen kuin ehti toimittaa minulle uuden pistoolin.

Jatkosodasta palanneille miehille ja naisille järjestettiin kaikkialla ns. ko-

tiinpaluujuhlia, joissa esitettiin erilaista ohjelmaa ja kestittiin silloin käytössä olleella kahvinvastikkeella ym. tarjottuilla. Tällainen juhla vietettiin Lokalahdellakin Nuorisoseurantalolla 12.12.44 ja olin siellä mukana minäkin.

Sodan päätyttyä vaikkakin onnettomasti voitiin taas huokaista helpotuksesta, olihan sodan kauhuja ja koettelemuksia saatu kestää jo vuodesta 1939 alkaen. Jotain muutosta voitiinkin havaita vähitellen tapahtuvan, etenkin siinä suhteessa, että alettiin saada kaupasta sellaisia tarvikkeita, joista oli sodan aikana ollut suuri puute. Suomen teollisuuden ja tehtaiden oli kuitenkin ensisijaisesti vastattava niistä raskaista tavarantuotusvelvollisuuksista, joihin oli sitouduttu välirauhan solmimisso-
pimuksessa. Rinnan raskaitten luovutusvelvoitteiden täyttämisen kanssa oli maamme jälleenrakennettava sodassa kotinsa menettäneille kansalaisillemme uudet asunnot ja muut rakennukset sekä korvattava heidän menettämänsä muu omaisuus.

Leevi Heikkala

Päämajan meritiedusteluelimellä moottorivenelaivue Uudessakaupungissa

Edellä olevassa Heikkalan kirjoituksessa mainitaan mm. Heikkalassa majoittuneesta virolaismiehistöstä. Heikkala mainitsee, että heidän tehtävänään oli pakolaisten ylikuljetuksia.

Tässä yhteydessä on syytä kuitenkin mainita, että päämajan meritiedustelujaoksen välittömässä johdossa toimi meritiedusteluelin, jonka sodanaikaisena tehtävänä oli hankkia tietoja neuvostoliittolaisten alusten liikkeistä Itämerellä.

Meritiedusteluelimen käyttöön oli varattu Uudenkaupungin saaristoon ja Pietarsaareen moottorivenelaivue. Komeasta nimestään huolimatta laivue käsitti vain viisi moottorivenettä. Laivueen esikunta oli Helsingissä, mutta Uudessakaupungissa ja Pietarsaaressa oli paikallinen yhdysmies.

Moottoriveneiden päätehtävänä oli ilmeisesti valmistautua meritiedusteluun, mikäli Suomi miehitetään, sekä valvoa rannikkoa. Veneet olivat vain rannikkokäyttöön soveliaita.

Veneissä oli aluksi virolainen miehistö. Sitä oli jyrkästi kielletty osallistumasta pakolaisten ylikuljetuksiin, josta huolehti kokonaan toinen organisaatio.

Tammikuussa 1945 virolaiset vapautettiin tehtävästään ja tilalle määrättiin merivartiolaitoksen palveluksessa ollutta henkilöstöä.

Talven Uudenkaupungin saaristossa viettäneet virolaiset merimiehet suuntasivat keväällä 1945 veneensä Ruotsin puolelle.

Meritiedusteluelimen moottorivenelaivueen lisäksi vuoden 1944 loppupuolella oli luotu asekatkentaan liittyvä merikuljetusorganisaatio, jonka päätehtävä olisi miehitystilanteessa kuljettaa asekatkijöiden perheet turvaan. Tällainen ylikuljetus supistui vähiin. Organisaatio purettiin kesällä 1945.

Tähän organisaatioon kuuluneet henkilöt kuitenkin hoitivat ylikuljetuksia yksityisinä henkilöinä, eivätkä järjestelmän osina. Kuljetettavina oli mm. virolaisia ja inkeriläisiä.

Mikähän radioasema Heikkalassa?

Leevi Heikkala mainitsee, että 2. maailmansodan loppuvaiheessa Heikkalassa oli salainen sotaradioasema. Syyskuussa 1944 päätettiin miehityspelellä takia muodostaa Suomeen salainen radioverkko ns. Kyynel-radioiden avulla. Yhteyskokeiluja lukuun ottamatta radioverkostoa ei koskaan käytetty ja toiminta lopetettiin huhtikuussa 1945.

Arvoitukseksi jää, oliko Heikkalan radioasema tällainen. Toisaalta meritiedusteluorganisaatio, jolla siis oli ”moottorivenelaivue” Uudessakaupungissa, kuunteli kuunteluelimensä avulla Neuvostoliiton Itämeren laivaston radioliikennettä.

Matti Jalava

Elämää Lokalahdella sodan aikana

Nuorukaisen näkökulma

Keijo Laine

Lokalahdella nuoruutensa viettänyt Keijo Laine (s. 1928) muistaa hyvin Lokalahden sodanajan tapahtumia ja elämää. Hän osallistui sotilaspoikienkin toimintaan. Hänellä on muistikuvia mm. evakkolam-

paista.

— Kuliluotoon oli kesällä -41 tai -42 sijoitettu evakkolampaita. Kun niitä ruvettiin syksyllä ottamaan kiinni, sotilaspoikia vietiin siihen työhön. Lampailla oli kaulassa merkkejä, mistä tiedettiin, kenen lampaita ne ovat. Lampaat olivat villiintyneet aika paljon kesän aikana ja ihan hengästymiseen asti saatiin juosta niitä kiinni. Lampaat tuotiin sellaiseen isompaan moottoriveneeseen, Keijo Laine muistelee.

— Kaikkia ei millään saatu kiinni. Loput taidettiin ampua. Uuteenkau-punkiin ne vietiin ja lastattiin rautatievaunuun. Sitten ne jatkoivat matkaa johonkin, missä ne jaettiin. Se oli yksi sotilaspoikien homma.

Sotilaspojat myös apuna ilmavalvonnassa.

— Kiikarkalliolla oli torni, jossa oli kaksi lottaa yhtä aikaa tarkkailemassa. Toimisto oli silloisen kunnantoimiston yläkerrassa. Olin hoitamassa lähetin tehtävää polkupyörällä tai juoksemalla.

Kolmisen kuukautta Keijo Laine muistaa olleensa lähetin tehtävissä, josta hänelle myös maksettiin päivärahaakin.

— Antti Numminen oli myös lähetinä. Ilmavalvonnan ruokailu- ja majoituspaikka oli Nuortentuvalla. Siellä isossa salissa oli myös kaksikerroksisia puisia sänkyjä. En muista, keitä siellä Nuortentuvalla oli, mutta Oskari Luotonen on yksi, joka on jäänyt mieleeni, Laine sanoo.

Sankarihautauksissa apuna

Sodan aikana Lokalahden suntiona ollut August Marttila pyysi joskus Keijoa avuksi sankarihautauksiin. Keijo oli merkinantajana kellonsoitossa kurkkimalla tornin avoimesta luukusta. Marttila oli antanut ohjeet, että kun tapahtuu semmoista ja semmoista, pitää antaa merkki. Marttila oli itse alempana valmiina soittamaan kelloa Keijon antaman merkin mukaan.

Keijo muistaa, kuinka sankarivainajat tuotiin junalla Vinkkilän asemalle. Sieltä Suomin Antti haki ne kuorma-autolla. Keijokin oli muutaman kerran mukana 1942 kesällä.

— Yhden vainajan muistan nimeltäkin. Ruumishuoneelle tuotiin Maulan poika (*Pentti Maula 16.11.1920 - 4.9.1941, kaatui Valkeasaassa, toimittajan lisäys*). Vastassa oli isä Santeri ja hänen emäntänsä. Arkun kannassa oli lappu, jossa suositeltiin, ettei arkkua avattaisi. Isäntä sanoi, että kyllä hän sentään kerran vielä poikaansa katsoo, Keijo Laine muistaa.

Kerholaisten juurikkaita

Maatalouskerholaisten sokerijuurikkaan kuljetukseenkin nuorukainen joutui syksyllä 1942 mukaan.

Kauppias Lehtovirran kuorma-autolla kerättiin säkeissä olevia sokerijuurikkaita vietäväksi rautatievaunuun Uuteenkaupunkiin. Autonkuljettajana oli Keijon muistaman mukaan Lehtinen-niminen mies Taivassalosta.

— Mukana oli kerhoneuvoja Salli Vuorinen. Juurikkaita kerättiin Perkiön suunnasta. Säkit saatiin autoon hyvin, mutta asemalla ne piti tyhjentää umpivaunuihin, eikä tahtonut riittää voimia kiskoa säkkiä kasan päälle ja tyhjentää. Kaksi reissua haettiin juurikkaita eri paikoista, Keijo muistelee.

— Autonkuljettaja kävi välillä Alkossa ostamassa viinaa, jota hän alkoi naukkailla. Hän oli lopulta umpihumalassa ja jäi lavalle makaamaan. Autot kävivät siihen aikaan hähäkaasulla, ja hähäpönttö oli päässyt lastauksen aikana jäähtymään. Pimeätäkkin oli ja aika kylmää.

— Lopulta saatiin Sallin kanssa auto tyhjennetyksi. Aloin nostattaa pilkkeillä hähää hähäpöntössä, joka oli lokalahtelaisen Viitasen Artturin tekemä Vihta-merkkinen hähäkaasutin. Tiesin tarkkaan, miten käynnistys tapahtuu, kun olin ollut paljon Suomen Antin mukana siinä autossa. Hähää tuli sen verran, että auto lähti hiljaksen käyntii.

Autosta oli kuitenkin sulake palanut, eivätkä valot toimineet. Keijo löysi asemalta rautatievaunun vanerisesta osoitelapusta ohutta rautalankaa, jonka pani sulakkeen paikalle. Keijo, joka oli silloin 14½-vuotias, lähti hiljaksen ajamaan autoa kohti Lokalahtea.

— Kuljettaja makasi humalassa lavalla. Jossakin Heikkalan paikkeilla

Raili ja Keijo Laineen albumi

Lokalahden kerhoneuvoja Salli Vuorinen (vas), jonka kanssa Keijo Laine oli sokerijuurikkaita ajamassa.

Lehtinen alkoi hakata hytin kattoa ja valittaa vilua sekä pyytää hyttiin. Hän tulikin savisena sisälle ja matkaa jatkettiin. Lehtinen yritti vähän ”hiplata” Sallia, joka oli hermona tämän kanssa, Laine muistelee.

Keijo ajoi hiljalleen. Mattisten jälkeen on Tokken mäki. Hähä oli kuitenkin niin vähissä, ettei auto ensimmäisellä kerralla noussut siitä ylös. Hähää yritettiin nostattaa ja toisella yrittämällä auto pääsi ylös. Sitten kun päästiin lähelle kirkonkylää Ahon mäkeen, auto sammui siihen, mutta rullaamalla tultiin Lehtovirran pihalle.

— Aamulla kun katsottiin hähäpönttöön, siellä oli vain ruskeaa tuhkaa eikä pilkkeistä tietoaakaan. Kuljettaja sai tämän tapauksen jälkeen lähteä Lehtovirran autonkuljettajan tehtävästä.

Osuuskauppaan töihin

Sota vaikutti myös Keijo Laineen työuran valintaan. Vehmaan Osuuskaupan Lokalahden myymälässä tuli

syksyllä 1942 paikka auki, kun Heikki Arhi lähti sotareissuun.

— Olin jonkinmoisena ruhmenpoikana puintihommissa, kun tultiin sanomaan, että pitäisi mennä Osuuskaupalle. Joku oli kertonut johtaja Edvard Aaltoselle, että saattaisin olla mahdollinen poika Heikki Arhin jälkeen. Oli silloin 14½-vuotias, Keijo kertoo.

Aaltonen otti Keijon Osuuskauppaan. Sylvi Ketonen, myöhemmin Heinonen, oli silloin myymälänhoitajana, kun Erkki Hietakari oli sotareissussa. Huopalahden Maila oli apulaisena.

— Ensimmäisen työpäivän 22.10. 1942 muistan oikein hyvin. Oli korttiaikaa ja asiakkailta otetut kupongit liimattiin arkeille, jotka sitten toimitettiin kansanhuoltoon. Arkin toisella puolella oli paikat, johon kirjoitettiin tiedot kupongeista. Aarne Mustaniemi oli Lokalahdella kansanhuollon päällikkö.

— Osuuskauppahommaa kesti sitten Vehmaan Osuuskaupassa 8 vuotta ja kaiken kaikkiaan yli 41 vuotta, Laine kertoo.

— Lokalahden myymälä siirtyi Rauvolasta 1943 maaliskuun 1 päivänä uuteen rakennukseen. Siihen aikaan ei bensiniä ollut myynnissä Lokalahden osuuskaupassa, petroolia oli. Samoin karbidia, jota myytiin kuponkeja vastaan. Sitä säilytettiin kaupassa ehkä 50 kilon peltisessä pytyssä, jossa oli pyöreä kansi keskellä. Kansi piti olla aina tiiviisti kiinni, kun ilman vaikutuksesta se hapettui sellaiseksi jauhomaiseksi ja menetti ominaisuutensa, Keijo Laine muistaa.

— Karbidilampussa pantiin karbidin joukkoon vettä, jolloin muodostui palavaa kaasua. Se sytytettiin. Meilläkin oli kotona isällä karbidikäyttöinen pyörän valaisin. Karbidilyhtyjä ei siihen aikaan ollut myynnissä, vaan ne olivat vanhempaa tuotantoa.

Matti Jalava

Polkupyörän karbidilyhty, jollaisesta Keijo Laineekin kertoo.

Sotavankeja Lokalahdella

— Lokalahden kirkonkylässä oli sodan aikana sotavankeja, jotka mm. puhdistivat Viisolan ojaa. Muistan erityisesti Jehkim Anashkin ja Aleksei Danieljev nimiset sotavangit. Nämä olivat Lokalahden meijerin palveluksessa isäni Uuno ”Masu” Laineen valvonnassa. Jehkim osasi jonkin verran suomea, mutta Aleksei puhui vain venäjää. Aleksei oli jonkin verran lukenut mies, taisi olla opettaja, Keijo Laine kertoo.

— Pojan koltiaiset olivat usein näitten vankien luona iltaisin heidän asunnollaan. Meijerissä miesten työnä oli siirtää halot halkopaanalta suuliin.

— Alun perin nämäkin vangit olivat kortteerissa Erkon suulissa ja siivosivat sitä Viisolan ojaa. Aleksei taisi siirtyä Haavaisiin sen jälkeen, kun meijerin halkotyö loppui. Anashkin meni meijerin jälkeen työhön Lehtovirrälle, jossa hän kuori koivuja ja hakkasi pilkkeitä.

Sota-ajan lokalahtelaisnuoria kunnan keskustassa. Oikealle johtaa Vehmaalle ja Turkuun menevä tie, suoraan ylös Uuteenkaupunkiin ja vasemmalle Varanpäähän.

Tanssikieltoa valvottiin

Sodan aikana oli voimassa tanssikielto. Tirkkalan tasaisella ns. Halkokalliolla nuoriso kuitenkin kokoontui tansseihin.

— Kerran oltiin taas Halkokalliolla pimenevässä myöhäiskesän illassa. Huopalahden Paulilla oli gramofoni ja levyt. Porukkaa oli jonkin verran. Mukana oli sotilaspukuksiakin; olivatko ehkä haavoittuneita ja toipumislomalla. Käynnissä oli keskustelu siitä, että mitä seuraavaksi soitetaan. Kinattiin ja kinattiin, että soitetaan tämä, ei kun tämä. Saman tien pimeästä metsästä tuli poliisikonstaapeli Kustaa Aho ja sanoi: ”Jospa minä määräänkin seuraavan tahdin.” Aho nappasi gramofonin kainaloonsa ja vei pois, muistaa Keijo Laine.

Joskus aikojen kuluttua ehkä vuosien päästä Huopalahden Pauli taisi saada Aholta gramofoninsa takaisin.

— Oltiin kerran myös Ojan suunnalla, oliko sen paikan nimi Kaunisto, jossa Suojaset asuivat. Siellä oli Pirkko, Pertti ja Jaakko Suojanen. Jaakko oli musikantti. Soitti haitaria koterappusilla. Porukkaa oli tasaisella pihamaalla tavatomaisti. Yhtäkkiä levisi tieto, että poliisi on tulossa. Tanssiväki hävisi sinne Ojan ja Marttilan metsiin; mihin mahtoivat kaikki mennä. Se ei kuitenkaan ollut poliisi, vaan Arne Mustaniemi, jolla oli poliisilakin tapainen lakki päässä ja siviilit päällä muuten.

Nuoret viettivät laskiaista

— Kivistön mäki oli nuorten yleinen kokoontumispaikka. Kaikki tulivat potkukelkoilla, joista tehtiin oikein pitkä juna. Siihen aikaan ei tietä hiekoitettu. Jos oli oikein hyvä keli, niin kelkkajono saattoi tulla Kivistön mäestä Viisolan ojan sillalle saakka. Joskus vein meijerin ison vesikelkankin, jolla myös laskettiin mäestä alas. Vehmaalle päin ei

Kivistön mäestä laskettu. Sodan aikana ei ollut auto liikenteestä mitään pelkoa, Keijo sanoo.

— Paasikiven Yrjöllä oli häikäpyttyauto, taisi olla 1939 mallinen Chevrolet. Kirkkoherra Vare oli ostanut samantapaisen Letukan, jossa ei ollut takakonttia. Vareen auto joutui sotaan. Samanlainen Letukka oli Ahmasveden Rantalassa asuneella Tigerstedtillä, joka auto myös taisi olla sodassa.

— Kuorma-autoja oli Lehtovirralla ja Tammiston Virtasella-kin taisi olla myös. Voimalassa oli pienoiskoossa oleva linja-auto, sellainen umpiauto. Kyllä niitä vanhempia kantti kertaa kantti -autoja oli mm. Lehtovirralla ja Väättäisissä, Laine tietää.

— Linja-autoja meni muutama päivässä. Turkulainen Matka-Autot ajoi Lokalahdelta. Rauvolan edessä oli pysähtymispaikka.

Inkeriläisiä

Keijo Laine muistaa Lokalahdelle tulleista inkeriläisistä Hermansaaressa asuneet Kakot. Juho Kakko ja nuorempi veli Eino Kakko sekä vanha äiti. Eino saattaa Keijon mukaan olla haudattu Uudenkaupungin hautausmaalle.

— Juho oli Suomen armeijassa sotimassa Neuvostoliittoa vastaan. Sodan jälkeen valvontakomissio vaati inkeriläisiä luovutettavaksi takaisin Neuvostoliittoon. Kakko oli 24 hengen inkeriläisryhmässä, joka moottoriveineellä lähti karkuun Ruotsiin. Siellä hän opetteli hitsaajan ammatin. Hän ei oikein viihtynyt Ruotsissa, vaan muutti Suomeen joskus 1950-luvun taitteessa ja pääsi hitsaajaksi Naantaliin.

*Yrjö Paasikiven linja-auto Paasikiven talon luona.
Kuva lienee otettu ennen sota.*

— Kun Juho Kakko meni Turussa poliisilaitokselta hakemaan työlupaa, poliisi otti hänet inkeriläisenä kiinni ja luovutti Valpolle. Näin hänet luovutettiin juhannusaattona -51 tai -52 Neuvostoliiton viranomaisille, Laine tietää.

"Lokalahtelaispoika kaatunut Koreassa"

Tuollaisen otsikon Keijo Laine muistaa Uudenkaupungin Sanomista. Tapuksen hän osaa kyllä kertoa.

— Ennen sota muutti Amerikasta Lokalahdelle äiti kahden poikansa kanssa. Äiti oli Signe ja vanhempi poika Pentti sekä nuorempi Eero. Sukunimi oli Holmroos. Pojat olivat syntyneet Amerikassa ja olivat Amerikan kansalaisia. Heillä oli myös Suomen kansalaisuus. Sodan takia he eivät päässeet lähtemään takaisin Amerikkaan.

— Pentti oli ikäiseni ja kävi mm. ripikoulun Lokalahdella. Muistan kuinka Signe-äiti voivotteli, kun eivät päässeet takaisin Amerikkaan.

— Sodan jälkeen Holmroosit lähtivät joskus 1948 tai 1949 Amerikkaan, jossa perheen isä oli merikapteenina. Pentti olisi joutunut Suomessa sotaväkeen, mutta niin kävi Amerikassakin. Kun

Lokalahtelaisnuoria heti sodanjälkeisinä vuosina. Haastateltava Keijo Laine keskirivissä 2. vasemmalta.

sitten oli Korean sota, Pentti joutui sinne ja kaatui ehkä 1951 vaiheilla, Keijo muistaa.

— Uudenkaupungin Sanomat kirjoitti tapauksesta otsikolla ”Lokalahtelaispoika kaatunut Koreassa”. Siitä nousi häly Suomessa ja kommunistit tekivät eduskunnassakin kyselyn, onko Korean sodassa kumminkin suomalaisiakin.

Setelien leikkaaminen

Suomessa toteutettiin setelien leikkaaminen vuoden 1946 alussa. Liikkeellä olevat 500, 1000 ja 5000 markan setelit määrättiin leikattavaksi kahtia: Setelin vasen puolisko toimi maksuvälineenä vastaten arvoltaan puolta alkuperäisen setelin nimellisarvosta. Helmikuun 16. päivään mennessä nämä puoliskot oli vaihdettava uudenmallisiin seteleihin. Setelin oikea puolisko oli luovutettava lainaksi valtiolle. Tämä pakkolaina maksettiin takaisin vuonna 1949.

Uuden vuoden aattona Nuortentuvalla oli tanssit. Järjestäjänä oli Lokalahden Leisku, jonka vetäjiä oli Eero Lehtonen. Keijo Laine oli Nuortentuvan kopissa myymässä lippuja.

— Iltakymmeneltä oli uutisissa kerrottu asiasta, josta ei etukäteen ollut mitään tietoa. Kirkonkylässä evakkona asunut Havian Ensio oli ottanut kotoaan kaikki isomman setelit, viisisataset ja suuremmat. Hän tuli lippukassalle ja pyysi minulta saada vaihtaa rahaa luvaten ottaa kaikki pienemmätkin setelit. ”Että on helpompi laskea ja tehdä tilitys”, kuten hän perusteli, Keijo Laine kertoo ja lisää suostuneensa vaihtoon.

— Seuraavana päivänä Leiskun Eero Lehtonen ihmetteli, kuinka kaikki rahat ovat näin suuria seteleitä. Kun kerroin Ensio Havian kanssa tehdystä vaihdosta, Eero vaati Haviaa vaihtamaan rahat takaisin. Vaihto onnistuikin onnekseni, Laine sanoo.

Matti Jalava

Rauhanehtojen mukaan Suomi joutui raivaamaan miinat Suomenlahdella

Myös Lapissa riitti raivaamista saksalaisten jäljiltä

Syyskuussa 1944 tehdyn Moskovan rauhansopimuksen ehtojen mukaisesti Neuvostoliitto vaati, että Suomen on raivattava merimiinat Suomenlahdella, jotta punalaivasto ja ennen kaikkea sen sukellusveneet pääsisivät liikkumaan Suomenlahdella ja myös Itämerellä, missä sota saksalaisia vastaan jatkui.

Vaatimuksen mukaan Suomen oli raivattava kaikki miinat, olivat ne sitten suomalaisten, saksalaisten tai neuvostoliittolaisten laskemia. Tehtävä oli valtava, sillä Suomenlahteen oli jatkosodan aikana laskettu useita suuria miinakenttiä. Miinoja laskettiin tuhansia. Esimerkiksi saksalainen laivasto-osasto laski 1941 Tammisaaren ja Viron Paldiskin välille ”Corbetha”-miinakentän, jossa oli 581 kosketusmiinaa ja niitä varmistamassa 672 raivausestettä. Suomi laski Suomenlahteen vuonna 1941 yhteensä 1 640 miinaa ja 115 raivausestettä. Miinakentistä tunnetuin lieinee ollut vuonna 1941 Tallinnan edusvesille laskettu ”Juminda”-miinakenttä, jonka rakentamisessa olivat avainasemassa merivoimiamme uudet miina-alukset Riilahti ja Ruotsinsalmi. Jumiin-
daan laskettiin yhteensä 1 787 miinaa ja 771 raivausestettä. Neu-

vostoliiton evakuooidessa hätäpäissään Tallinnaa 28.8.1941 menetti se Jumiin-
dan miinoihin ainakin 15 sota-alusta ja useita kuljetusaluksia. Miehistötappiot olivat jopa 6 000 henkeä. Neuvostoliiton laskemien miinojen määrästä ei ole tarkkoja tietoja.

Suomenkin laivastolle miinakentät muodostuivat kohtalokkaaksi, sillä merivoimiamme kärsivät miinaanajossa suurimman yksittäisen tappionsa, kun panssarilaiva Ilmarinen tuhoutui ja upposi Utön edustalla 13.9.1941. Ilmarinen törmäsi Neuvostoliiton laskeman miinakentän miinaan ja upposi muutamassa minuutissa. Mukanaan syvyyksiin alus vei 271 merisotilasta.

Neuvostoliitto oli aluksi raivausvaatimuksissaan tapansa mukaan ylitiukka ja vaati esimerkiksi, että Suomen oli

Lahja Nummisen (Kustavi) albumi

Miinan purkamista. Vas. kustavilainen Kalevi Numminen (s. 1927), III Raiv.os.

heti rauhanehtojen tultua voimaan 40 päivässä raivattava punalaivastolle turvallinen reitti Leningradiin vievästä pääväylästä. Suomi teki kiltisti voitavansa ja poisti määrättynä aikana reitiltä 585 miinaa, jonka jälkeen punalaivasto pystyi reittiä pitkin siirtämään sukellusveneensä operoimaan Itämerellä saksalaisia vastaan ja upottamaan mm. siviilien evakuoitinkuljetuksia.

Suomella ei ollut heti läheskään riittävää raivauskalustoa, mutta raivaustyö päästiin kuitenkin aloittamaan edellä mainitun pääväylän puhdistamisella lokakuussa 1944. Seuraavina vuosina raivauksia jatkettiin Suomenlahden alueella aina Ahvenenmaalle asti. Raivauksia tehtiin syksyyn 1948 saakka. Raivaustyössä oli mukana neljän vuoden aikana yli 2 000 miestä ja yli 200 alusta. Koko alue saatiin käytännössä puhtaaksi miinoista, mutta yksittäisiä miinoja on tavattu Suomenlahdella vielä 2000-luvullakin.

Miinanraivaus oli vaativaa, hermoille käyvää ja henkisesti kuluttavaa työtä. Miinoja raivattiin nostamalla niitä pintaan erilaisten vaijeriviritysten avulla. Pintaan nousseet miinat yleensä räjäytettiin ampumalla Madsenin tai Boforsin 20-millisillä tykeillä. Paljon jouduttiin miinoja tuhoamaan myös purkamalla miesvoimin. Vaikka henkilöstö oli hyvin ammattitaitoista, ei vahingoiltakaan voitu välttyä. Suomenlahden miinanraivauksessa menetti henkensä 28 miestä.

Saksalaiset miinoittivat koko Lapin perusteellisesti

Lapin sodassa saksalaiset hävittivät Lapin lähes täydellisesti ja miinoittivat sen todella perusteellisesti. Ensimmäisenä rauhankeväänä 1945 oli suomalaisilla Lapissa edessään mittava

Purettuja miinoja. Miinan päällä istumassa Aarne Aaltonen Kustavista.

miinanraivausurakka. Raivaaminen aloitettiin varusmiesvoimin ja rungon muodostivat Pioneerirykmentti ja Erillinen Pioneerikomppania. Lisäksi raivaamassa oli jalkaväkirykmenttien pioneeriosastojen miehiä.

Varsin pian kesän aikana tajuttiin, että voimat ovat täysin riittämättömät ja niinpä raivaamista varten perustettiin miinanraivausorganisaatio, johon miehet värvättiin ja palkattiin pääosin siviilistä. Suurimmillaan raivaajia oli Lapissa lähes 1 500. Organisaatio toimi aina vuoteen 1952 asti, jolloin kaikki tiedossa olleet miinoitteet oli Lapista raivattu. Kaikkiaan Lapista raivattiin saksalaisten jäljiltä noin 70 000 erilaista miinaa ja yli 800 000 ammusta sekä noin 400 000 muuta räjähtävää esinettä.

Lapin miinanraivauksessa menetti henkensä 72 miestä ja haavoittui 141 miestä.

Miinanraivaajat saivat oman muistomitalinsa 17.9.1993, jolloin presidentin asetuksella perustettiin Miinanraivausmitali. Mitali annetaan henkilölle, joka on osallistunut miinanraivaukseen Suomenlahdella 16.9.1944 – 17.7.1950 tai Lapissa 5.9.1944 – 14.9.1952 välisenä aikana.

Markku Vainio

Paul Rantanen raivasi miinoja itäisellä Suomenlahdella

Vuoden 1926 loppupuolella syntynyt lokalahtelainen Paul Rantanen oli asevelvollisena jatkosodan aikana. Jatkosodan päätyttyä hänet muitten ikäluokkansa nuorukaisten lailla kotiutettiin toistaiseksi. Käsky jatkamaan keskenjäänyttä palvelusta tuli Rantaselle vuoden 1945 lopulla. Palvelukseen astumispäiväksi oli määrätty sunnuntai 14. tammikuuta 1946. Palveluspaikkana oli Turun Pansio.

Paul Rantanen piti kutsua uudelleen palvelukseen siksi, että miinanraivaukseen tarvittiin miehiä. Rauhanehtojen mukaan Suomen oli täytettävä sille määrätty raivausvelvoitteet.

Alokasaika Pansiossa kesti kuukauden päivät. Sen jälkeen Turun Laivas-toaseman 3. Meripataljoonan asevelvolliset määrättiin erikoiskoulutusjaksolle, joka antoi miehille miinanraivaajan pätevyyden. Koulutusjakson jälkeen miehet määrättiin I Raivaajaosastoon, jonka toimialueena oli itäinen Suomenlahti Suursaaresta länteen.

Käytännön raivaamiseen päästiin huhti – toukokuun vaiheessa, kun Suomenlahti oli vapaa jäistä. I Raivaajaosaston muodostivat tykkiveneet Hämeenmaa, Karjala, Turunmaa ja Uusimaa sekä miinalaiva Ruotsinsalmi. Miehistöstä suurin osa oli vakkasuomalaisia ja satakuntalaisia. Rantanen määrättiin tykkivene Uusimaalle.

Miinoista puhdistettava merialue oli jaettu raivausalueisiin. Alue, jolle Rantanen määrättiin, oli alueista vaarallisin.

Paul Rantanen on kertonut käytännön raivaustyöstä näin:

- Jokainen raivausalue raivattiin lippulinjojen mukaan vuorollaan val-

miiksi. Laivat kulkivat kutakin aluetta rinnakkain niin, että vetokalusto puhdisti koko kulloinkin vedettävän linjan. Laivan perässä vedettävä kalusto oli V-kirjaimen muotoinen vaijerirakenne, jossa laivan perä muodosti V-kirjaimen terävän kärjen. Kaluston pitivät V-asennossa sivuvaijereiden päässä olevat suuret sivuleijat. Veto- korkeus säädettiin kannatinponttoneilla. Sivuvaijereissa oli määrätysin välein leikkureita, jotka leikkasivat miinan ankkurivaijerin poikki, jonka jälkeen miina nousi pintaan.

- Siitä se sitten ammuttiin seuraavalla vetokierroksella upoksiin pienellä 40-millin Madsen -tykillä. Joskus kävi niin, ettei leikkuri toiminutkaan, vaan miina ankkureineen jäi laahaamaan vetokaluston mukana.

- Vaikein ja vaarallisin tilanne oli eräänä pimeänä syysiltana kalustoa nostettaessa. Kalustoon tarttunut sarvimiina nousi vinssin vetämänä suoraan laivan perän alta. Merenkäynti oli kova ja miina uhkasi jäädä laivan perän alle. Viesti komentosillalle saatiin kuitenkin ajoissa. Koneet pantiin täysillä eteen ja niin pahimmalta vältyttiin. Laiva ajettiin Porkkalan edustalle, miina purettiin pienestä pelastusjollasta käsin. Ankkurivaijeri irrotettiin kaluston leikkurista ja miina painui pohjaan. Me pääsimme ankkuripaikalle lepäämään.

- Kuinka monta miinaa kulki kesän aikana läheltä laivan pohjaa, sitä emme saaneet koskaan tietää, kertoo Paul Rantanen.

Markku Vainio

Luovutetulta alueelta muuhun Suomeen 407.000 evakkoa Myös Vakka-Suomi sai osansa

Yli neljänsadantuhannen karjalaisen siirtyminen vanhalta kotiseudultaan läntiseen Suomeen on ollut mittava tapahtuma. Karjalassa asui sodan alkaessa noin 407.000 henkeä, mikä oli noin 11 prosenttia koko silloisen Suomen väestöstä. Luovutetun Karjalan maapinta-ala oli noin 25.000 neliökilometriä. Määrä oli noin seitsemän prosenttia maan pinta-alasta.

Karjalaisväestöä siirtyi myös Vakka-Suomeen; osa jo talvisodan jälkeen. Vehmaan kihlakunnassa oli v. 1948 siirtoväkeä sataa (100) kanta-asukasta kohden yhdeksän (9). Tosin se oli Turun ja Porin läänin kihlakuntien pienin määrä. Suurin määrä oli Halikon kihlakunnassa, 25.

Siirtoväkitutkimuksissa Karjala on jaettu kolmeen lohkoon, joista etelässä oli Kannas ja pohjoisessa Raja-Karjala. Näiden välissä on epäyhtenäinen Keski-Karjala.

Jo ennen talvisodan syttymistä raja-seudun väestössä ilmeni levottomuutta, kun ylimääräiset kertausharjoitukset alkoivat 7.10.1939. Viipurin lääninhallituksen pyynnöstä sisäasiainministeriö antoi luvan jakaa pois pyrkiville ilmaisia matkalippuja. Lyhyessä ajassa poistui Viipurista noin 25.000 ja muualta Kannakselta n. 15.000 sekä Raja-Karjalastakin noin 4.500 henkilöä.

Lokakuun 17 päivänä 1939 annettiin määräys 4 - 10 km leveän vyöhykkeen tyhjentämisestä Kannaksen rajanpinnasta. Samanlainen määräys annettiin Salmin kunnan osalta 25.10.1939.

Suomenlahden saaret Viipurin lääninhallitus oli tyhjennyttänyt omin valtuuksin jo 10. lokakuuta 1939 alkaen. Mm. runsaat 600 asukasta käsittäneestä Seiskarista sijoitettiin väkeä Vakka-Suomeen — pääasiassa Kustaviin — jo talvisodan aikana.

Lääni ja ministeriö eri linjoilla evakuoinnissa

Viipurin lääninhallituksella ja sisäasiainministeriöllä oli erilainen käsitys evakuointien välttämättömyydestä. Tämä tuli ilmi Suojärven Hyrsylän kylän asukkaiden evakuoinnissa. Viipurin lääninhallitus antoi 14.10.1939 määräyksen Hyrsylänmutkan tyhjentämisestä. Junakin oli tätä varten jo asemalla valmiina.

Sisäasiainministeriöstä tuli kuitenkin ilmoitus, ettei valtio vastaa tämän evakuoinnin kustannuksista eikä suojärveläisille saa enää jakaa vapaalippuja. Viipurin lääninhallitus teki vielä tuloksetta kolme yritystä Hyrsylän evakuoimiseksi. Niin hyrsyläläisiä siviilihenkilöitä jäi sitten sotavangeiksi yli 2.000. Useimmat heistä palautettiin Suomeen sodan päättyttyä keväällä 1940.

Marraskuun 30 päivänä 1939 klo 6.50 Neuvostoliitto aloitti sodan. Viipurin lääninhallitus antoi heti käskyn tyhjentää Kannakselta vyöhykkeen, joka ulottui rajan pinnasta aina Käkisalmen, Räisälän, Vuoksenrannan, Antrean ja Viipurin maalaiskunnan pohjois- ja luoteisrajoihin. Samoin koko Raja-Karjala ja Harlun kunta oli tyhjennettävä.

Kannakselta väestö pääsi juniin viimeistään Mannerheim-linjan takana. Raja-Karjalassa väestö joutui tekemään maantiematkaa monta kymmentä kilometriä.

Evakuoitavat eivät saaneet ottaa mukaansa muuta kuin jaksoivat kantaa tai saivat sopimaan omiin ajoneuvoihinsa. Evakuoidut pyrittiin kuljettamaan tiettyille heille varatuille sijoitusalueille. Talvisodan aikana lähes puoli miljoonaa henkeä oli sotaa paossa. Kaikki he olivat evakkoja, osa tosin vapaaehtoisesti siirtyneitä.

Ns. välirauha alkoi, kun Suomen ja Neuvostoliiton välillä allekirjoitettiin 12.3.1940 rauhansopimus. Karjalan alueen luovutuksen lisäksi tuli alueluovutuksia Kuusamon - Sallan suunnalla sekä Hangon alueen vuokraus. Yksityishenkilöitten irtaimen omaisuuden evakuointi sallittiin, mutta esim. tehdaskoneistojen kuljettaminen pois oli kielletty. Koko luovutettava Karjala oli tyhjennettävä viimeistään 26.3.1940 klo 20.

Pika-asutuslaki hoitamaan siirtoväen asuttamista

Hallitus antoi 27.4.1940 eduskunnalle esityksen pika-asutuslaista. Laki vahvistettiin lopullisesti pari kuukautta myöhemmin 28.6.1940. Lain avulla suunniteltiin perustettavaksi noin 35.000 tilaa, joista pieniä asuntotiloja noin 8.300. Turun ja Porin läänin osalta vastaavat luvut olivat noin 8.300 ja 2.100.

Pika-asutuslain johdosta laaditun ”toisen lopullisen sijoitusehdotuksen” kartan mukaan Vakka-Suomen alueelle on merkitty Seiskari, Uusikirkko ja Räisälä. 1970-luvulla julkaistun Siirtokarjalaisten tie I -kirjan mukaan juuri näistä

pitäjistä näyttää väkeä siirtyneen Vakka-Suomeen jo talvisodan evakkoina.

Esimerkiksi Metsäpirtti, jonka asukkaita myöhemmin sijoitettiin Vakka-Suomeen, oli pika-asutuslain kartassa merkitty Pohjanmaalle Kaskisten ja Kristiinankaupungin seuduille.

Vakka-Suomen lähikuntiin suunniteltiin perustettavaksi pika-asutustiloja seuraavasti: Taivassalo 36, Kustavi 94, Lokalahti 54, Vehmaa 64, Kalanti 50, Uudenkaupungin maalaiskunta 51, Pyhäranta 69, Pyhämaa 23, Laitila 98, Kodisjoki 3, Iniö 5, Karjala 7, Mynämäki 77, Mietoinen 111, Lemu 43, Askainen 37, Masku 59, Nousiainen 37. Näihin kuntiin suunniteltiin siis perustettavaksi yhteensä 918 pika-asutustilaa.

Luvut on poimittu Hietasen kirjasta, mutta myös Uudenkaupungin Sanomat kertoi 5.11.1940 samoista asioista.

Pika-asutustilojen prosenttiosuus kunnan viljelmäluvusta oli em. kunnista korkein Mietoisissa 42,8 %. Muita korkeita osuuksia olivat mm. Kustavi 34,3 %, Uudenkaupungin mlk. 29,3 %, Lemu 31,4 %, Askainen 28,5 % ja Masku 29,5 %. Esim. Laitilan osalta pika-asutustilojen määrä oli vain 8 % koko tilamäärästä.

Pika-asutustiloille annettavaksi suunnitellun maatalousmaan prosenttiosuus kunnan peltopinta-alasta oli Uudenkaupungin lähikunnista korkein Kustavissa 17,8 %. Muitten osuudet vaihtelivat Lokalahden 14,4 %:n ja Pyhämaan 6,3 %:n välillä.

Em. kuntiin suunnitelluista tiloista saatiin syksyyn 1941 mennessä valmiiksi vain seuraavat: Uudenkaupungin maalaiskunta 11, Pyhäranta 18, Laitila 5, Iniö 4, Mietoinen 26, Lemu 18, Askainen 4, Nousiainen 5.

Joukkomuuttoa takaisin Karjalaan

Pika-asutuslain toimeenpano raukesi syksyllä 1941, sillä jatkosodan edetessä Suomi liitti v. 1940 Neuvostoliitolle luovutetut alueet takaisin valtakuntaan, ja siirtoväki alkoi palata kotiseuduilleen. Koko Karjalassa ja monissa Kannaksen kunnissa oli asuntoja säilynyt enemmän kuin 70 prosentille pitäjän alkuperäisestä väestöstä.

Joukkomuuttoa tapahtui maaliskuusta 1942 lähtien. Se hiljeni syksyä ja talvea kohti, eikä saanut enää 1943 keväällä joukkomuuton luonnetta. Keväällä 1944 asui jo yli 65 prosenttia palautetun Karjalan alkuperäisestä väestöstä entisillä kotiseuduilleen. Lähes puolessa maaseudun kunnista luku kohosi yli 80 prosentin.

Kaupungeista esim. Viipurissa palanneitten osuus oli noin 44 % ja Käkisalmissa vain n. 20 %. Rajan pinnassa olevissa maaseudun kunnissa paluumuutto jäi pieneksi. Esim. vakkasuomalaisille tuttuja metsäpirttiläisiä palasi vain 12 %. Sota oli hävittänyt Metsäpirtin rakennuksista 99 % joko kokonaan tai osittain. Terijoellekin muutettiin vain noin 2,5 % verran.

Toinen evakuointi

Paluumuuttajat toteuttivat Karjalassa mittavan jälleenrakennustyön, joka jatkui palautetulla alueella aina touko-kesäkuun vaihteeseen 1944. Palautetulla alueella oli Karjalan liiton mukaan syksystä 1941 toukokuuhun 1944 mennessä rakennettu 22.000 uutta rakennusta ja korjattu 18.000 sodassa vaurioitunutta.

Neuvostojoukot aloittivat suurhyökkäyksen kesäkuussa 1944. Valkeasaaressa joukot saivat aikaan murtuman ja etenivät toisena taistelupäivänä Suo-

men vanhalle rajalle asti. Evakuointi oli suunniteltu tapahtuvaksi vyöhykkeittäin. Paikoin evakuoinnissa pääsi syntymään sekasortoa ja pakokauhua.

Pahin kriisi oli Viipurista länteen olevilla alueilla, kun liikenne tukkeentui Viipurista ja sen ympäristöstä lähteneitten 30.000 henkilön pyrkiessä puoliväkis in juniin. Viipurin ja Lahden välinen rautatie oli Kannaksen evakuoinnin tärkein kuljetusrunko. Pohjoisempaan olevan Raja-Karjalan osalta evakuoimiskäskyt annettiin kesä- heinäkuun 1944 vaihteessa.

Maataloussiirtoväen sijoitussuunnitelmassa Vakka-Suomen alueelle on merkitty Metsäpirtti ja Kuolemajärvi.

V. 1945 lain mukaan maansaantiin olivat oikeutettuja siirtoväki, sotainvalidit, -lesket ja -orvot sekä perheelliset rintamasotilaat. Evakoilla oli yleensä etuoikeus. Maatalous- ja asutustilojen tuli olla niin suuria, että keskikokoinen perhe voi saada niistä ainakin pääasiallisen toimeentulonsa. Yleensä kattona oli 15 peltohehtaaria. Ensisijaisia luovuttajia olivat valtio, seurakunnat, rappiutilojen omistajat ja keinottelijat sekä erilaiset yhteisöt. Maanviljelijät olivat toissijaisia luovuttajia. Käytännössä heiltä kuitenkin lunastettiin suurin osa asutustiloista, sillä he omistivat suurimman osan maatalousmaasta.

Siirtoväelle maksettiin vahingonkorvausta luovutetulle alueelle jääneestä omaisuudesta. Täysi korvaus oli mahdollista vain kaikkein pienimpiä menetyksiä kärsineille. Suurimmista omaisuuksista maksettu korvaus vaihteli 2 — 10 prosentissa. Korvaukset suoritettiin valtion obligaatioina; vain pienimmät korvaukset suoraan rahassa.

Maataloutta harjoittavat pyrittiin sijoittamaan Etelä-Suomeen alueille, jotka luonnonolosuhteiltaan muistuttivat alkuperäisiä kotiseutuja. Myös

Tahvo Ahtiaisen navetan päädyssä Lokalahden Nahkalholla Hermansaaren alueen siirtolaisia 1948-49. Vas. Maria, Aino, Anni, Hilma ja Tahvo Ahtiainen sylissä Sauli Ahtiainen, edessä Aune Ketola o.s. Hyytiä, Seija ja Taimi Ahtiainen o.s. Hyytiä, Lauri Ahtiainen, Eeva, Nestor ja Helena Hyytiä sylissä Eeva-Liisa Hyytiä, takana Albin Hyytiä.

naapurisuhteet pyrittiin ottamaan huomioon sijoittamalla luovutetun alueen siirtoväkeä samoille seuduille.

Siirtoväeltä tuli 50.000 maansaanti-hakemusta, joista 90 prosenttia hyväksyttiin. Muiden maansaajien anomuksia tuli yli 100.000. Heidän osaltaan hyväksymisprosentti oli noin 70. Vuoden 1947 loppuun mennessä yli 80 prosenttia maansaantiin oikeutetusta siirtoväestä oli asettunut uusille tiloille.

Maanhankintalailla jaettiin maata uudelleen lähes kolme miljoonaa hehtaaria eli kaksi kertaa enemmän kuin torpparivapautuksen yhteydessä. Asutusohjelman kansantaloudellinen vaikutus oli kaksinkertainen sotakorvauksiin verrattuna. Sotakorvausten koko määräksi on Wikipediassa laskettu v. 2003 rahassa noin neljä miljardia euroa.

Siirtoväkeä yhdeksän 100 kanta-asukasta kohti

Maaseudulle asettuneen siirtoväen osuus 100 kanta-asukasta kohden oli Vehmaan kihlakunnassa v. 1944 lopussa ja myös kesäkuun lopussa 1948 yhdek-

sän (9). Tiheys oli v. 1944 suurin Oulun lääniin kuuluneessa Saloisten kihlakunnassa, jossa se oli 30. Kesäkuun 1948 lopussa myös Tuusulan kihlakunnassa oli 30 siirtoväkeen kuuluvaa 100 kanta-asukasta kohden.

Turun ja Porin läänissä siirtoväkitiheys oli suurin Halikon kihlakunnassa v. 1944 lopussa, jolloin se oli 22 ja nousi kesällä 1948 25:een. Turun ja Porin läänin kihlakunnista Mynämäen kihlakunnassa oli v. 1944 suhteellisesti vähiten siirtoväkeä, viisi siirtoväkeen kuulunutta kanta-asukasta kohti. Kesällä 1948 Vehmaan kihlakunnassa (9) ja Ikaalisten kihlakunnassa (8) oli läänissämme vähiten siirtoväkeä.

Vakka-Suomen alueelle syntyi myös siirtoväen asutuskeskittymiä mm. Uudenkaupungin maalaiskuntaan Vanhakartano Sundholman alueella, samoin Valkkimerelle ja Salmen kartanon alueelle, Uuteenkaupunkiin nykyinen Välskärintien alue, Kalantiin Pappilapellon ja Katinan alueille jne.

Matti Jalava

Kansanhuolto piti huolen väestön toimeentulosta ja maan talouden toimimisesta

Säännöstely alkoi jo ennen talvisotaa ja jatkosodan aikana tärkeimmät elintarvikkeet ja kulutustavarat olivat kortilla

Syyskuun 20. päivä 1939 perustettiin maahamme valtioneuvoston päätöksellä kansanhuoltoministeriö, jonka tarkoitus oli käsitellä asioita, jotka koskevat väestön toimeentuloa ja maan talouselämän sekä taloudellisen puolustusvalmiuden turvaamista.

Se, että uusi ministeriö perustettiin jo ennen talvisotaa, kertoo selvää kieltä siitä, että maan ylimmässä johdossa pelättiin Suomen joutuvan sotaan tai ainakin jonkinasteiseen konfliktiin Neuvostoliiton kanssa. Neuvottelut alueluovutuksista olivat edelleen menossa ja naapurin pääneuvottelija Boris Jartsev piti tinkimättömästi kiinni vaatimuksista, jotka oli ensimmäisen kerran esittänyt Suomelle jo vuotta aikaisemmin.

Kansanhuoltoministeriö oli pakon sanelema asia, sillä ilman valvottua säännöstelyä ei Suomi olisi pystynyt pitämään sotavuosina yllä elinkelpoista talouselämää, ruokkimaan kansalaisiaan ja huolehtimaan taistelevan armeijan tarpeista.

Ensimmäiseksi kansanhuoltoministeriksi nimitettiin Rainer von Fieandt. Hän toimi ministerinä ensin Cajanderin kolmannessa hallituksessa ja jatkoi samalla ministerinpestillä Rytin ensimmäisessä hallituksessa maaliskuun lopulle 1940 saakka.

Kansanhuoltoministeriöllä oli alusta saakka kansan keskuudessa kyseenalinen maine – rajoittihan se tuntuvasti ihmisten elämää lukemattomin määrä-

yksin ja velvoittein. Kaksi ensimmäistä vuotta ministeriössä oli yksi ministeri, mutta tehtävämäärän paisuessa jatkosodan sytyttyä asetettiin ministeriöön toinenkin ministeri ja vielä myöhemmin kolmas, joten parhaimmillaan ministeriötä oli johtamassa kolme ministeriä.

Maa oli jaettu 13 kansanhuoltopiiriin ja jokaisessa kunnassa oli kansanhuoltolautakunta. Lokalahti kuului Turun piiriin. Lautakunnat aloittivat toimintansa syksyllä 1939 tai alkuvuodesta 1940. Lokalahdella kansanhuoltolautakunnan johdossa olivat lähes koko sota-ajan Pekka Kaskinen, Veikko Halonen ja Paavo Penkkala, joitten johdolla tehtiin Lokalahdella kaikki tärkeät alan päätökset.

Aarne Mustaniemi johti Lokalahden kansanhuoltotoimistoa

Lokalahden kansanhuoltotoimiston johdossa oli koko sota-ajan Aarne Mustaniemi. Hän toimi kiinteässä yhteistyössä kansanhuoltolautakunnan kanssa ja osallistui kaikkiin lautakunnan kokouksiin. Mustaniemi teki myös päätökset lokalahtelaisten korttiannoksien suuruudesta silloin kun korttiannosten suuruus määrättiin esimerkiksi työn rasittavuuden perusteella.

Kansanhuoltoministeriö lakkautettiin vasta vuoden 1949 lopulla, jolloin sen tehtävät jaettiin eri ministeriöiden kesken.

Talvi- ja jatkosodan aikana toimivat kansanhuoltoministerinä Rainer von Fieandt, Väinö Tanner, Väinö Kotilainen, Väinö Arola, Henrik Ramsay, Siivo Kantola, Toivo Ikonen, Kaarle Ellilä, Jalo Aura, Kalle Jutila ja Eero A. Wuori.

Säännöstely alkoi heti syyskuun lopulla 1939

Kulutushyödykkeiden säännöstely alkoi heti, kun ministeriö oli aloittanut toimintansa. Ensimmäiseksi määrättiin säännöstelyn piiriin nestemäiset polttoaineet ja voiteluöljyt syyskuun lopulla 1939. Lokakuussa – jolloin alkoi YH – joutuivat säännöstelyn piiriin sokeri ja kahvi. Samalla alkoi kymmenkunta vuotta kestänyt ostokorttiralli, joka kysyi kärsivällisyyttä sekä ostajilta että myyjäpuolelta. Ostokortteja tuli käyttöön kymmeniä erilaisia ja niitten kanssa pelaaminen kauppaa tehdessä oli hermoja kysyvää toimintaa.

Talvisodan aikana ei säännöstelyyn otettu uusia tavaroita, mutta touku- kuussa 1940 oli viljatilanne maassa niin huolestuttava, että leipäviljat oli otettava säännöstelyyn. Leipäkortit tulivat kuvaan ja olivat voimassa koko jatkosodan ajan. Kesä 1940 sujui säännöstelyn kannalta rauhallisesti, mutta syyskuussa kansanhuoltoministeriö otti säännöstelyn piiriin kaikki ravintorasvat ja maidon. Lokakuussa 1940 kaikki ulkomaiset hedelmät, niin tuoreet kuin kuivatutkin sekä saippua, vaate tuotteet ja jalkineet tulivat säännöstelyn piiriin. – Ja ostokorttimäärä kasvoi kasvamis- taan! Kuukautta myöhemmin olivat vuorossa liha ja perunajauhot. Sydän- talvi selvittiin ilman uusia rajoituksia, mutta maaliskuussa 1941 joutuivat säännöstelyn piiriin kananmunat.

Matti Jalava

Vehmaalaisperheeltä säilyneitä sodanaikaisia ostokortteja.

Tämän jälkeen säännöstelytahti hiljeni ja vaikka jatkosota alkoi, ei tarvetta uusiin säännöstelymääräyksiin ollut ennen kuin lokakuussa 1941, jolloin alkoi marmelaadien ja mehujen säännöstely. Talven mittaan ruokapula äityi todella pahaksi ja puutetta oli kaikesta. Niin siviilissä kuin rintamaoloissakin kävi eväs niukaksi ja etenkin viljasta oli huutava pula. Syksyn perunasato jäi vähäiseksi, kun miehet olivat sotatoimissa ja etenemisvaihe kiivaimmillaan, eli ei voitu päästää miehiä maatalouslomille perunannostoon. Perunoiden kanssa kuitenkin pärjättiin jotenkuten, mutta elokuussa 1942 oli perunatkin pantava säännöstelyyn, kun vanhat perunat olivat maasta loppuillaan ja uusi sato vasta tulolla.

Lokakuussa 1942 oli sauhutteleva kansa kovilla, sillä silloin kortille jou-

tuivat tupakkatuotteet. Tupakkaa sai kortilla niin vähän, että ne tupakkamiehet, joilla oli siihen mahdollisuus, aloittivat kessun kasvattamisen. Kessu viheriöi niin kotirintamalla kuin Karjalan kannaksella ja Itä-Karjalassakin rintaman tuntumassa.

Tupakka oli viimeinen tuote, joka jatkosodan aikana pantiin kortille. Tupakan säännöstelyn piiriin tulon jälkeen kattoi säännöstely käytännössä kaikki tärkeimmät elintarvikkeet, nautintoaineet ja kulutustavarat. Säännöstelyn purkaminen alkoi sodan jälkeen olojen pikkuhiljaa kohetessa ja vakiintuessa.

Maili Simola työskenteli Lokalahden kansanhuollossa toukokuusta 1942 alkaen

Maili Simola, tyttönimeltään Viitanen, pääsi ripiltä toukokuussa 1942 ja meni heti sen jälkeen töihin Lokalahden kansanhuoltokonttoriin. Työrupeamaa riitti, sillä Simola muistelee tehneensä kansanhuollon piirin kuuluneita töitä 1950-luvun puolelle saakka.

- Meitä oli toimistossa kolme henkilöä. Päällikkönä oli koko ajan Aarne Mustaniemi. Minun lisäksi pitkään töissä oli Bertta Ojala ja jonkin aikaa Paul Vehmanen, kertoo Maili Simola.

Kansanhuollon toimisto oli aluksi kunnantalon toisessa kerroksessa, mistä se siirrettiin Pappilan Vähäriivinä tunnettuun rakennukseen.

- Tekemistä riitti, sillä kaikki tehtiin käsin. Kortistojen ylläpito oli raskasta ja aikaa vievää hommaa, mutta kaikesta selvisimme, sillä pidimme työstämme, vaikka se asiakkaista saattoikin näyttää yksitoikkoiselta.

- Apuna olivat vain vanha Continental-kirjoituskone ja jossain vaiheessa taisi toisena koneena olla yhtä vanha Remington. Laskemista helpotti jon-

Lokalahden kansanhuollossa työskennellyt Maili Simola tässä Vehmaan kirjantähtäjänä v. 1959.

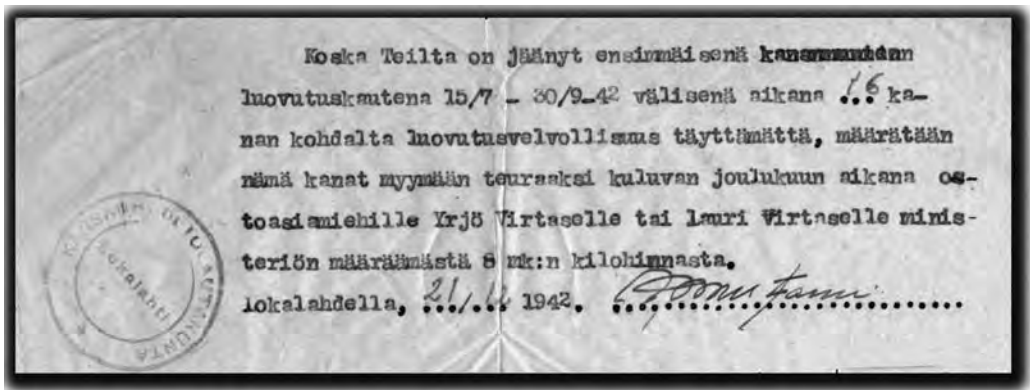
kinmoinen veivattava laskukone, mutta muita toimistokoneita ei meillä ollut, kertoo Maili Simola.

- Esimerkiksi kaikki Lokalahden maatilat olivat kortistossa kylittäin aakkosjärjestyksessä pinta-aloineen. Osasinkin ulkoa jokaisen Lokalahden maatilan nimen, paikan ja hehtaarimäärän, naurahtaa Simola.

- Ja lisäksi me kaikki kolme tunsimme varmasti jokaisen lokalahtelaisen nimeltä ja usein tiesimme, miksi asiakas konttoriimme tuli. Se helpotti kumpainkin osapuolta.

- Aarne Mustaniemi kävi lautakunnan kokouksissa, mutta me toimistotytöt emme olleet mukana yhdessäkään kokouksessa. Ohjeita ja määräyksiä riitti kyllä ilman lautakuntaakin, sillä ohjeita tuli niin piiristä Turusta kuin ministeriöstä Helsingistäkin. Ja niitä tuli usein.

Maili Simola muistelee, että muutama kerran kävi Lokalahdella helsinkiläinen tarkastaja toteamassa, että kaikki sujui määräysten mukaisesti. Turusta kävi tarkastaja vähän useammin, mutta

Jos kananomistajalta jäi munia luovuttamatta, määrättiin kanat myymään teuraaksi, kuten tässä on erälle lokalahdelaistalle käynyt v. 1942.

turkulaisillakaan ei ollut koskaan mitään huomauttamista.

Viisi erilaista leipäkorttia

Ostokorttiralli oli Maili Simolan mielestä tavaton urakka.

- Kortit tulivat Helsingistä valtion lomakevarastolta ja niitä toden totta riitti. Perheenäiti saattoi saada kuponkeja aikamoisen kantamuksellisen tullessaan

Aarne Mustaniemi toimi koko kansanhuollon ajan Lokalahden päällikkönä.

hakemaan uusia kortteja vanhoiksi menneiden tilalle. Kun äiti haki omat ja lastensa kortit, saattoi nivaska olla paksu, kun siinä oli leipäkortteja, yleisostokortteja, lihakortteja, rasvakortteja, maitokortteja ja vaatekortteja. Yleensä kortit olivat voimassa puolisen vuotta.

- Yksistään leipäkortteja oli viittä eri lajia. Oli A-, B-, C-, D- ja E-kortit. Niillä sai erilaisen määrän leipää tai jauhoja sen mukaan miten raskasta työtä kukin teki. Pienimmän määrän sai A-kortilla, joka oli lasten kortti. Kivityömiehet saivat E-kortin, jolla sai ostaa suurimman määrän leipää tai jauhoja. Jokainen joutui tekemään korttiansomuksen joka tavarasta ja esimerkiksi kivimiehillä piti olla hakemuksessaan työnantajan allekirjoitus. Ilman sitä ei kortteja annettu. Nimikirjoituksella varmistettiin, ettei kukaan päässyt pelaamaan filunkia. Lomalla olleet sotilaat saivat ostokortit lomatodistusta vastaan.

- Odottavat äidit saivat ostaa enemmän elintarvikkeita, mutta muuten korttien kanssa pidettiin tiukkaa linjaa. Mustaniemi päätti jokaisen leipäkortin luokan ja siihen oli kaikkien tyydyttävä. Hän saikin kyllä kuulla kaikenlaisia puheita ja sai yleensäkin vihat niskoilleen. Meihin toimistotyttöihin sen sijaan kaikki suhtautuivat hyvin myönteisesti.

Puolustuslaitoksen tarpeita varten tulee Teidän luovutina allomainitut tuotteet.

Perunaa . . . 2,170 kg.

Heinää . . . 140 kg.

Perunat on luovutettuna puolustusministeriön leimalla varustettua ostotodistusta vastaan heti paikallisle kauppaliikkeille. Heinän palautus on niinkään aloitettava heti muista kätteellisistä töistä luovuttamatta. Heinän vastaanotosta ilmoitetaan erikseen ja tulee heidän olla laadultaan hyvää, ala-arvoiset lähetykset palautetaan luovuttajan kustannuksella.

Lokalahden Kunnallislautakunta.

(Leima)

Kansanhuoltolautakunta ilmoittaa, että Teidän tulee kuluvan luovutuskauten aikana luovutettavasta lihasta tämän vuoden Huhti kuun kuluessa toimittaa 200 kiloa lihaa yleiseen kulutukseen.

lokalehdelle 27 10 1942.

(Leima)

Boonstam
(Kansanhuoltomääräyksen allekirjoitus)

KH-lomake N:o E 175.

ILMOITUS, LEIPÄVILJAN JA PERUNAN LUOVUTUSVELVOLLISUUDEN MÄÄRÄÄMISESTÄ SATOKAUSNA 1943.

Leipäviljan ja perunan luovutusvelvollisuudesta maaliskuun 15 päivänä 1943 annetun valtioneuvoston päätöksen mukaisesti kansanhuoltolautakunta ilmoittaa, että leipäviljan perusluovutusvelvollisuutenne ja perunan luovutusvelvollisuutenne tulisan alkavana satokautena lausumaan:

leipäviljan osalta	04	hehtaarin	04	aarin ja
perunan osalta	77			alalta.

Suunnitellassanne kuluvan vuoden kevätkylvöjä tulee Teidän ottaa huomioon, että luovutusvelvollisuuden täyttäminen voi vaikeutua ja johtaa taloudellisesti epäedulliseen vastiketoitteiden luovutukseen ellei viljelemällänne ensi kesinä ole vähintään ylimääräisiä aloja leipäviljan ja perunan kasvussa.

Kansanhuoltolautakunta

(Leima)

KH-lomake N:o E 135.

ILMOITUS.

Tarkempia määräyksiä ravintokasvituotteiden luovutusvelvollisuudesta vuonna 1942 alkavana satokautena annetun valtioneuvoston päätöksen soveltamisesta ja täytäntöönpanosta 3 päivänä syyskuuta 1942 annetun kansanhuoltoministeriön päätöksen 6 §:n mukaisesti Te olette leipäviljan ja kauran perusluovutusvelvollisuuden täyttämiseksi ensimmäisenä luovutuskautena, joka päättyy vuoden 1942 marraskuun lopussa, velvollinen luovuttamaan leipäviljaa 597 kiloa ja kauraa 500 kiloa.

lokalehdelle 20 10 1942.

(Leima)

Boonstam
Kansanhuollon johtaja

Tarkkaa oli luovutusvelvollisuuksien seuranta ja suurehkoja määriä elintarvikkeita, heinää ym. piti maanviljelijöitten luovuttaa.

Korttisouvi ei loppunut siihen, että ostokortit annettiin asiakkaille.

- Kun ostokortit oli käytetty, piti kauppiaiden joka kuukausi tuoda ne meille toimistolle. Me mitätöimme ne ja pistimme kirjekuoriin ja säilytykseen vaaliurnien tapaisiin laatikoihin. Kaikki piti säilyttää viimeisen päälle tarkasti.

- Oma työnsä oli maanviljelijöiden punnitustodistuksissa ja luovutustodistuksissa. Jokaisesta teurastetusta eläimestä piti olla punnitustodistus ja eläinten nahoista laskettiin luovuttajalle vuotapisteitä, joiden perusteella sai luvan ostaa kenkiä ja saappaita. Viljelijän piti tilittää tekemisensä kuukausittain.

Kaikki lomakkeet piti täyttää tarkasti ja sitten ne tuotiin meille konttorille ja me arkistoimme ne. Luovutustodistus piti olla kaikesta, minkä viljelijä oli kauppaan tai muualle myynyt. Liha, vilja, lampaanvilla, munat, maito – ihan kaikki piti olla tarkasti ylhäällä, kertoo Maili Simola.

- Lokalahdella ei peruna ollut koskaan kortilla, eikä perunoista tehty luovutustodistuksia. Samoin kalaa oli vapaasti kaupan, mutta muuten kyllä noudatimme tiukasti ministeriön määräyksiä.

Markku Vainio

"Se on luojan sallima, jos täältä selvittään kunnialla" eli kenttäpostia jatkosodan ajalta

"Kenttäposti" on sanana hyvin tuttu monelle suomalaiselle. Varsinkin sodan ajan eläneet muistavat sen hyvin. Kenttäposti oli kuitenkin laajamittainen organisaatio, jonka takana oli hyvin paljon muutakin, kun vain pelkkä leima "kenttäpostia". Sotatoimiyhtymien kenttäpostitoimintaa hoitamaan perustettiin kenttäpostikonttoreita. Organisaatio käsitti yhdeksän keskuskenttäpostikonttoria ja 31 kenttäpostikonttoria. Kenttäposti kuului puolustusvoimain huoltolajeihin.

Selväkielisten osoitteiden sijasta käytettiin ns peitelukuja. Selväkielisiä osoitteita sai käyttää vain kenttäpostilähetyksissä, jotka oli osoitettu sotasairaaloihin, sotavankileireille, ilmavalvonta-aluekeskuksiin ja ilman-suojelukomppanioihin. Peitelukuja oli kaikkiaan yli 10000 erilaista ja jokaisesta lukua vastasi jopa komppanian ja osaston tarkkuudella vastaava numero. Vakka-suomalaisille tuttu JR56 oli peiteluvultaan 5890 ja siitä luvut lähtivät komppanioineen ja osastoineen kasvavalla numerolla ylöspäin. Esimerkiksi 2.konekväärikomppania/JR 56 oli peiteluvultaan 5916. Määrättyjä poikkeamia tapahtui kuitenkin joukkojen siirroista ja muista seikoista johtuen.

Kenttäpostissa kulkeneiden lähetysten määrä oli valtava; yli miljardi (yli tuhat miljoonaa) kenttäpostilähetystä kulki sotavuosien 1941-44 aikana. Kenttäpostissa kulki kirjeitä, postikortteja, paketteja, sanomalehtiä, postiosoitteita ja postisiirtokortteja. Koti-

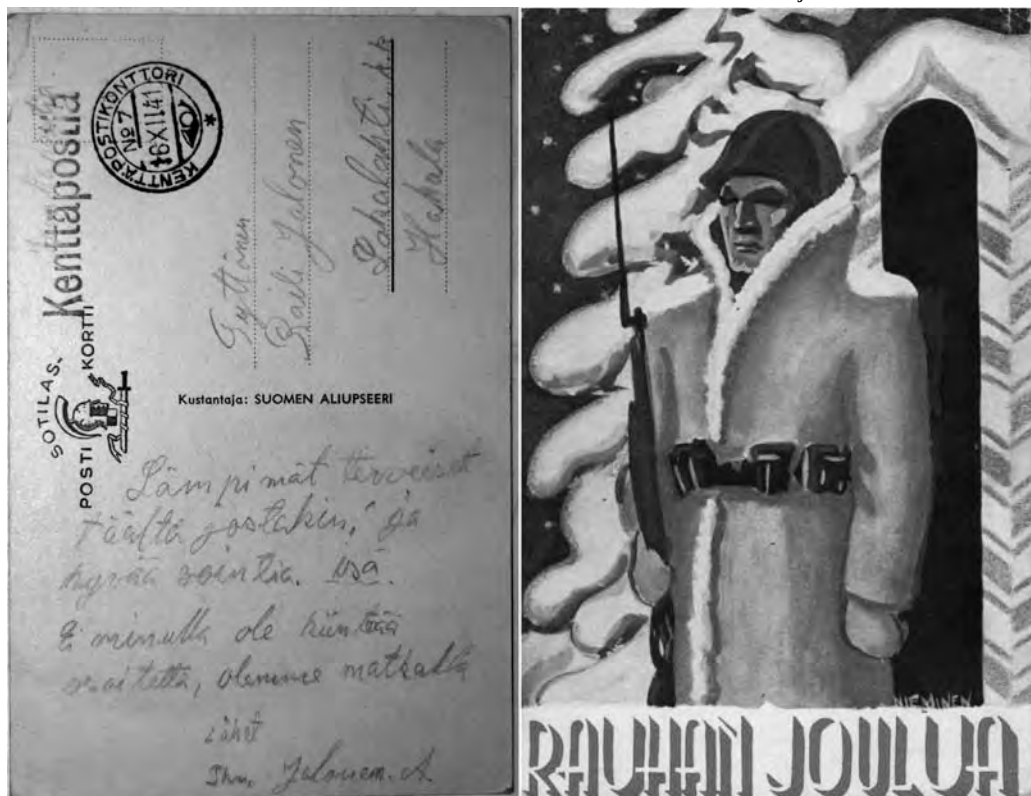
seuduilta joukoille kulki 410 miljoonaa ja joukoilta kotiseudulle 630 miljoonaa lähetystä. Kenttäpostin kulkunopeus oli kuitenkin ripeä huolimatta valtavasta lähetysmassasta; Leimauksista päätellen kenttäposti saapui varsinkin asemasotavaiheen aikana kahdessa päivässä rintamalta Lokalahdelle.

Suuresta postin määrästä johtuen on kenttäpostilähetyskiä säilynyt paljon. Rintamalta kotiin lähetettyjä on tietysti säilynyt huomattavasti enemmän kuin rintamalle kulkeneita.

Missä ja mitä postilähetyksissä kirjoitettiin ?

Usein kirjeiden kirjoituspaikaksi oli laitettu "teltassa", "täällä rintamalla", "Syvärillä", "ulkomailla", Itä-Karjalassa", "täällä kaukana", "edessä", "R-joella", "illalla", ja tietysti tämä legendaarinen "täällä jossakin". Monesti on kirjoituspaikaksi laitettu "korsussa". Korsuhan oli sotilaan koti, oma maailmansa, mikä suojasi sateelta, tuulelta, pakkaselta ja vihollisen tulitukselta.

Kirjeissä välittyä sota-ajan tunteiden ja tuntojen koko kirjo. Pääpaino on arjen askareissa ja jokapäiväisissä tapahtumissa. Sota-asioista ei juurikaan kerrottu sotasensuurin pelossa. Jossain kirjeessä kuitenkin vilahtaa miten vanjaa on kuritettu. Omista tappioista ei suuremmin kerrottu. Mikäli joku tuttu pitäjäläinen oli kaatunut tai "saanut siipeensä", niin siitä kyllä kerrottiin.

Tykkimies Aarre Jalosen Raili-tyttäreille marraskuussa 1941 lähettämä kortti. Suomen Aliupseerin julkaisema Rauhan Joulua -kortti tuntuu melkein ironialta.

Vaimot, äidit ja lapset saivat kirjeissä vastaanottaa suurta ikävää ja kaipausta. Rakkaus ja näkemisen toivo on hyvin yleistä. Ihmisen irtirepiminen tutusta ja turvallisesta arjesta tuntuu hämmentävän jokaista.

Jatkosodan hyökkäysvaiheen kirjeissä kiteytyy toiveet sodan nopeasta loppumisesta. Huhuja sodan nopeasta lopusta liikkui jatkuvasti. Näiden huhujen vaikutus on kirjeissäkin näkyvässä. Saksalaisten odotetun 1942 kesähyökkäyksen myötä huhut kiihtyivät edelleen.

Puuduttavan asemasotavaiheen aikana tuntuu koti-ikävä vaivaavan miehiä yhä enemmän, koska jokapäiväinen arki puudutti ja oli enemmän aikaa ajatella

kotipuolen ja rakkaiden asioita. Sota arkipäiväistyi.

Ikävä ja kaipuun lisäksi lähetyksissä kerrottiin ilmoista, terveenä olemisesta, kuulumisista, elikkä useimmiten ympäröivästä arkisista asioista. Usein kirjeet ja kortit tuntuivat olevan asiapiitoisuuden vähäisyyden vuoksi vain viestejä, joissa ilmaistiin että kaikki on kunnossa. Useinhan rintamalta tulleissa kirjeissä lohdutettiin kotoväkeä olemaan huoletta, kyllä minä/me täällä pärjätään. Näin siitakin huolimatta, vaikka takana olisi ollut rankat ja väsyttävät taistelut. Kirjeiden lopussa yleensä toivotettiin terveyttä, Korkeimman siunausta ja vannottiin rakkautta.

Sotasensuurin tarkastamia ja eri tavoin merkitsemiä kenttäpostilähetystyksiä.

Kirjeen tai kortin odotusta

Postia odotettiin innolla, niin kotona kuin rintamallakin. Mikäli meni päiviä, että kotoa ei kuulunut kirjettä tai korttia, niin seuraavassa kotiin lähtevässä postilähetyksessä jo ihmeteltiin syytä moiseen.

”Mikset ole kirjoittanut. Olen odottanut kovasti! Ja tietysti, mikäli kotona odottavalle rakkaalle ei tullut viestiä, niin huoli ja ahdistus pahoine aavistuksineen alkoi kalvaa rintaa

Korttien ja kirjeiden lisäksi kenttäpostin välitykseen kuului myös paketit. Niiden sisältönä oli usein elintarvikkeita tuomaan vaihtelua normaaliin sotilaan muonaan. Paketteja lähetettiin muulloinkin kun vain jouluksi. Vaatetavaraa

kulki pakettien mukana paikkaamassa sotalaitoksen vaatehuoltoa. Elintarvikkeet olivat se ykkösjuttu, mitä sotilaat odottivat. Ruokatarvikkeiden kirjo oli laaja leivonnaisista perunoihin. Eli kaikkea, mitä noina niukuuden aikoina oli mahdollista saada jostakin lähetettäväksi. Eräskin sotilas kirjoitti kotoväelle, että ei tarvitse lähettää perunoita, kun olemme itse kuokkineet niitä täältä Karjalan kuohkeilta mailta. Pakettien määrä oli huikea; yli 51 miljoonaa pakettia kulki kotiseudulta rintamalle kenttäpostin toiminta-aikana.

Sotasensuuri

Valtion tiedotuslaitos ja sen alaiset tarkastustoimistot vastasivat postilähetysten, sähkösanomien, puhelintarkkailun, paino- ja kuvatuotteiden sekä

Mm. tällaisia postikortteja lähetettiin rintamalta kotiin.

radioitavan lähetystekstin tarkastustoi-minnasta. Säilyneissä kenttäpostilähe-tyksissä on usein sotasensuurin leima tai sotasensuurin tarkastuslipuke kerto-massa siitä, että sensuuri on tarkastanut lähetyksen. Usein lähetyksen vaan pelkäs-tään leimattiin avaamatta sitä. Sensuurin tarkoituksena oli tietysti tarkastaa, että kiellettyjä asioita, kuten sijaintipaik-koja, upseereitten nimiä tms. salassa pidettäviä asioita ei lähetetty eteenpäin. Samalla sensuurin avulla saatiin tietoja miesten mielialloista ja taistelumoraalis-ta. Sotasensuuri ei puuttunut teksteihin, missä sanottiin ”niin kauan ollaan kun tarvitaan” tai ” kyllä me pian nähdään kun saadaan tosta ryssästä loppu”.

Kenttäposti oli tehokas viestiväline

Nykyajan sähköpostin, tekstiviesti-en ja varsinkin ns sosiaalisen median käyttäjän on ehkä vaikea ymmärtää aikoja, jolloin ”etanaposti” oli ainoa yhteydenpitoväline kotirintaman ja so-tatantereen välillä. Kannattaa kuitenkin muistaa, että mahdollisten kriisiaikojen vallitessa ”töpselit” vedetään irti sei-

nistä ja sähköpostit yms viestivälineet lakkaavat toimimasta. Viitteitä näistä saatiin pitkien sähkökatkosten aikana, jolloin tukiasemien varavirrat ehtyivät ja kännykät ryytyivät. Kenttäposti-järjestelmä on edelleen käyttövalmis viestintäväline.

Kenttäpostin toiminta-aika

Kenttäpostitoiminta määrättiin alka-maan 27.6.1941 ja henkilökunta kotiut-taa 1.12.1944 mennessä.

Tämä johti kaiken kenttäpostitoimin-nan lakkauttamiseen Etelä-Suomessa joukkojen siirtyessä selväkielisiin osoitteisiin ja yleisten postimaksujen käyttöön. Viimeistään 3.12.1944 postiin jätetyt yksityiset lähetykset kuljetettiin kenttäpostina sekä kenttäpostilähetykset joukoista leimattiin viimeisen kerran leimalla ”Kenttäpostia”.

Reijo Virtamo

Vapaudenristin ritarikunnan kunniamerkkejä lokalahtelaisille useita

Talvisodan alkaessa voitiin suomalaisia sotilaita palkita Vapaudenristin ritarikunnan tai Suomen Valkoisen Ruusun ritarikunnan kunniamerkeillä. Vapaudenristin Ritarikunta oli perustettu kevättalvella 1918. Ylipäällikkö Mannerheim oli kutsunut kunniamerkkien suunnittelijaksi taiteilija Akseli Gallen-Kallelan.

Vapaussodan jälkeen näitten kunniamerkkien myöntäminen lopetettiin, mutta talvisodan sytyttyä Vapaudenristin Ritarikunta herätettiin eloon. Vain pieni osa talvisodan kunniamerkeistä ehdittiin jakaa sodan aikana. VR:n Ritarikunta otettiin käyttöön jatkosodan sytyessä.

Vapaudenristin kunniamerkkien myöntöperusteet ovat sidoksissa saajan sotilasarvoon. Poikkeuksen tekee Mannerheim-risti. Vapaudenmitalit on tarkoitettu miehistölle ja aliupseereille jaettaviksi.

Miehistöön kuuluvien peruspalkitsemismerkki on 2. luokan pronssista lyöty vapaudenmitali eli Vm 2. Hopeasta tai hopeoidusta metallista lyöty 1. luokan mitali eli Vm 1 on tarkoitettu aliupseerien palkitsemiseen.

Vapaudenristin 4. luokan risti on tarkoitettu vänrikkien ja luutnanttien palkitsemiseen. Kolmannen luokan Vapaudenristi eli VR 3 on tarkoitettu kapteenien palkitsemiseen ja toisen luokan risti eli VR 2 esiuupseerien, majurien ja everstiluutnanttien palkitsemiseen.

Kaikkia näitä luokkia kannetaan nauhassa rinnassa vasemmalla puolella. Everstien ja kenraalien palkitsemiseen

oli varattu 1. luokan Vapaudenristi, jota kannetaan kaulassa.

Näistä periaatteista tehtiin runsaasti poikkeuksia. Niinpä moni sodissa kunnostautunut lokalahtelainen aliupseeri sai urotyöstään kiitokseksi VR 4:n. Luutnanteille ja vänrikeillekin voitiin myöntää VR 3. Moni miehistöön kuuluneista lokalahtelaisista saikin tällä perusteella ensimmäisen luokan mitalin.

Muistomitalin sai lunastaa jokainen taistelija

Talvisodan jälkeen perustettiin sodan muistomitali ja useita eri taistelulohkojen muistoristejä heti sodan päätyttyä keväällä ja kesällä 1940. Talvisodan muistomitali annettiin sotaan osallistuneelle tai välittömästi maanpuolustusta sodan aikana innokkaasti ja merkittävästi muuten tukeneelle miehelle tai naiselle.

Rintamalla kenttäarmeijaan kuulunut taistelutoimintaan vihollisen tulen alaisena osallistunut taistelija sai kiinnittää muistomitalin nauhaan soljen, johon on merkitty taistelualueen (lohkon) nimi.

Lokalahtelaisista talvisodan taisteijoista suurin osa puolusti isänmaataan Karjalan kannaksella ja nimenomaan Summassa. Kannaksella taistelleista miehistä 86 sai mitalinsa KARJALAN KANNAS -soljella. SUMMA -tunnuksella mitalin sai 58 lokalahtelaista.

Kenttäarmeijaan kuulunut sotilas, joka ei toiminut vihollisen tulen alaisena, saa kiinnittää muistomitalin nauhaan soljen, jossa on teksti ”KENTTÄ-ARMEIJA”. Lokalahtelaisista 23 sai muistomitalinsa tämän tunnuksen kera.

Kotijoukkoihin sodan aikana kuullut henkilö saa kantaa mitalin nauhassa solkea, jossa on teksti ”KOTIJOUKOT”. Tällä soljella mitalin sai 53 lokalahtelaista.

Ilmavoimien ja ilmatorjunnan henkilöstön soljessa on merkintä ”ILMAPUOLUSTUS”. Rannikkopuolustukseen osallistuneiden henkilöiden soljessa on teksti

”RANNIKKOPUOLUSTUS”. Tällä soljella sai mitalinsa 17 lokalahtelaista.

Lokalahden suojeluskunta järjesti syksyllä 1940 talvisodan muistomitalin yhteishaun. Listaan otettiin mukaan jokainen lokalahtelainen, joka oli oikeutettu saamaan sodan muistomitalin. Näin talvisodan muistomitali anottiin 263 lokalahtelaiselle.

Muistoristejä

Talvisodan Summan risti perustettiin Tampereella v. 1940. Kuparista lyödyn ristin suunnitteli Summassa taistellut luutnantti, arkkitehti Matti Lampen.

Ristin jaosta huolehti alun perin Tampereen kokouksessa valittu Summan ristin toimikunta, mutta myöhemmin jaosta on huolehtinut Sotainvalidien Veljesliiton kunniamerkkitoimisto.

Kotijoukkojen muistoristi perustettiin pian talvisodan jälkeen. Sen oli oikeutettu saamaan jokainen mies tai nainen, joka oli talvisodassa palvellut vähintään kuukauden ajan kotijoukoissa. Ristin oli oikeutettu saamaan myös kotialueella väestön- ja ilmansuojelutehtävissä tai niihin verrattavissa tehtävissä palvellut henkilö. Kotijoukkojen muistoristiä jaettiin myös jatkosodan palveluksista, jolloin myöntämisen perusteena oli vähintään kahden kuukauden palvelu isänmaan puolustustehtävissä kotialueella.

Ilmavoimien muistoristin voi saada jokainen ilmavoimiin kuuluneissa lento-, ilmatorjunta-, viesti- ja ilmavalvon-

tajoukoissa palvellut mies tai nainen. Ristin nauhaan kiinnitettiin palvelushaaran osoittava solki. Lokalahtelaiset ilmavalvontaan osallistuneet lotat saivat lunastaa tämän ristin. Muistoristin nauhaan he saivat kiinnittää ILMAVALVONTA -soljen.

Rannikkojoukkojen muistoristin oli oikeutettu saamaan jokainen vuosina 1939 – 1945 rannikkotyöstön tai rannikkojoukkojen taistelutehtäviin osallistunut. Raudasta lyödyn ristin päällekkäänä ovat ristikkäiset tykinputket.

Jatkosodan muistomitalia saatiin odottaa 12 vuotta

Talvisodan jälkeen sodan muistomitali ja muistoristit perustettiin nopeassa tahdissa heti sodan päättymisen jälkeen. Toisin oli jatkosodan jälkeen. Tilanne maassa oli niin herkkä, että valtiovalta ei uskaltanut perustaa sodan muistomitalia ja ensimmäistä muistoristiäkin saatiin odottaa aina vuoteen 1953 saakka, jolloin Rukajärven suunnalla taistelleet 14. divisioonan veteraanit perustivat oman muistoristinsä, Rukajärven ristinsä.

1. Divisioonan muistoristi, jonka olivat oikeutetut lunastamaan mm. JR 56:n riveissä taistelleet lokalahtelaiset, tuli jakoon vuonna 1956.

Jatkosodan muistomitali voitiin perustaa vasta vuonna 1957, kun jatkosodasta oli aikaa kulunut jo 12 vuotta. Ensimmäiset jakotilaisuudet kautta maan pidettiin marraskuussa 1957. Jatkosodan muistomitalin suunnitteli kuvanveistäjä, jääkärikapteeni Lauri Leppänen. Pronssisessa mitalissa on vaakasuorassa oleva tammenlehväkimpun lävistänyt miekka sekä teksti ”Isänmaa 1941 - 1945”. Muistomitalin jako lopetettiin 31.12.1992.

JR 13 toisen pataljoonan asevelimerkki on muodoltaan epäsäännöllinen kuusikulmio. Yläreunassa on joukko-osaston tunnus II/JR 13. Vasemmalla pitkällä sivustalla on teksti SUMMA ja oikealla puolella teksti KÄRSTILÄ. Tekstejä erottamassa on kolme ruusukuviota. Keskuskuviona on iskuvalmis miekka.

Lapin sotaan osallistuneet saavat kiinnittää mitalin nauhaan LAPIN SOTA -soljen.

Ensimmäisen divisioonan muistoristin saivat lunastaa kaikki divisioonaan elimellisesti kuuluneiden joukkojen tai divisioonalle alistettujen joukkojen sotilaat. Ristin nauhaan kuuluu hopeanvärinen solki, joka osoittaa ristin kantajan joukko-osaston. Lokalahtelaisten soljessa on yleisimmin merkintä "JR 56".

Erilaisia jatkosodan muistoristejä on 27 kappaletta. Tasavallan presidentti Urho Kekkone virallisti ne ja talvisodan sekä talvi- ja jatkosodan yhteiset muistoristit 3.12.1957 antamallaan asetuksella. Viime sotien muistoristit ja -mitalit ovat siis olleet virallisia kunniamerkkejä vuodesta 1957 alkaen ja niiden kantamisesta on annettu tarkat määräykset.

JR 56:n "rähinäremmimerkki".

Rähinäremmimerkit ja muut asevelimerkit

Erilaiset asevelimerkit olivat suosittuja jatkosodan aikana, mutta ensimmäiset tällaiset merkit tehtiin jo heti talvisodan jälkeen. Summassa taistelleet lokalahtelaist saivat halutessaan lunastaa muistoksi joukko-osastonsa JR 13:n toisen pataljoonan asevelimerkin. Asevelimerkkejä valmistuttivat pienetkin joukot, suuremmista yhtymistä puhumattakaan. Nämä merkit eivät ole palkitsemismerkkejä, mutta ne olivat yhteenkuuluvuuden ja aseveljeyden kannalta hyvin tärkeitä me-hengen luojia.

1. Divisioonaan kuului luonnollisesti elimellisesti eri aselajia, joten yhden ja yhteisen asevelimerkin perustaminen oli vaikeaa, mutta ratkaisu löytyi. Merkin pohjaksi otettiin taiteilija Akseli Gallen-Kallelan vuonna 1920 suunnittelema Itä-Karjalan lippu, jota käytettiin heimosotien aikana 1920-1922 ja myös jatkosodan aikana.

ISÄNMAAN NIMESSÄ
ja
SUOMEN PUOLUSTUSVOIMAIN
YLIPÄÄLLIKKÖNÄ

olen minä
ansioistanne sodassa 1941
antanut TEILLE

Tykkimies

Esko Matti Saarni

II luokan VAPAUDENMITALIN

Sotamarsalkka *Mannerheim*

Päämajassa
V. 1942

Myöntökirja Esko Saarnille myönnetystä 2. luokan Vapaudenmitalista ja ko. Vm 2
-mitalin kuva.

ISÄNMAAN NIMESSÄ
ja
SUOMEN PUOLUSTUSVOIMAIN
YLIPÄÄLLIKKÖNÄ
olen minä
ansioistanne sodassa 1939-1940
antanut TEILLE

Ahti Aleksanteri Ahvamaa

1. luokan VAPAUDENMITALIN

Sotamarsalkka *Mannerheim*

Päämajassa
V. 1940

Myöntökirja Ahti Ahvamaalle myönnetystä 1. luokan Vapaudenmitalista ja ko. Vm 1
-mitalin kuva.

ISÄNMAAN

NIMESSÄ

JA

SUOMEN PUOLUSTUSVOIMAIN

YLIPÄÄLLIKKÖNÄ

ANNAN ANSIOISTANNE SODASSA

TEILLE

Alikersantti

Eelis Aaro Tuomi

IV LUOKAN

VAPAUDENRISTIN MIEKKOINEEN

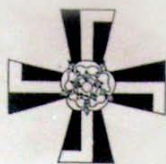
PÄÄMAJASSA *loka* KUUN *24* P: NÄ 19*44*

SUOMEN MARSALKKA

Mannerheim

Myöntökirja Eelis Tuomelle myönnetystä 4. luokan Vapaudenrististä ja ko. VR 4:n kuva. Vas. myös kuva rintamalla Tuomelle annetusta myöntöilmoituksesta, johon kuului pala Vapaudenristin punavalkoista nauhaa

ISÄNMAAN

NIMESSÄ

JA

SUOMEN PUOLUSTUSVOIMAIN

YLIPÄÄLLIKKÖNÄ

ANNAN ANSIOISTANNE SODASSA

TEILLE

Luutnantti

Arvo Robert Sainio

III LUOKAN

VAPAUDENRISTIN MIEKKOINEEN

PÄÄMAJASSA *elo* KUUN *15* P:NX 19*44*

SUOMEN MARSALKKA

Mannerheim

Myöntökirja Arvo Robert Sainiolle myönnetystä 3. luokan Vapaudenrististä ja ko. VR
3:n kuva.

K U N N I A

I S Ä N M A A

Suomen armeijan sotilaat!

Te ette tahtoneet sotas, Te rakastitte rauhaa, työtä ja kehitystä, mutta Teidät pakotettiin taisteluun, jossa teitte suurtöitä, tekoja, jotka vuosikatoja tulevat loistamaan historian lehdillä.

Olen taistellut monilla tantereilla, mutta en ole vielä nähnyt vertaisianne sotureita. Olen ylpeä Teistä kuin olisitte omia lapsiani, yhtä ylpeä tunturien miehestä Pohjolassa kuin Pohjanmaan lakeuksien, Karjalan metsien, Savon kumpujen, Hämeen ja Satakunnan viljavien vainioiden, Uudenmaan ja Varsinais-Suomen lauhjojen lehtojen pojista. Olen yhtä ylpeä uhrista, jonka tarjosi tehdastyöläinen ja köyhän majan poika samalla kuin varakkaampikin.

Kiitän Suomen kunniaakkaan armeijan kaikkia aselajeja, jotka jalossa kilpailussa suorittivat sankaritekoja sodan ensi päivästä saakka. Kiitän rohkeudesta, millä armeija kävi päin moninkertoin ylivoimaista, osittain tuntemattominkin asein varustettua vihollista, ja sitkeydestä, millä se pureutui kotimaan kamaran jokaiseen askelmittaan.

Iloja ja ylpeydellä ajattelen Suomen lottia ja heidän osuuttaan sodassa — heidän uhrimieltään ja uupumatonta työtään eri aloilla, mikä vapautti tuhansia miehiä tulinjoille. Muistan samoin muut lukemattomat, isänmaan asian omakseen ottaneet naiset.

Kunnialpalkalla seisoivat myös sodan ankarana aikana ne tuhannet työläiset, jotka ilmahyökkäystenkin aikana usein vapaaehtoisesti tekivät työtä koneittensa ääressä valmistuen armeijalle sen tarpeita, sekä ne, jotka herpaantumatta vihollisen tullessa työskentelivät aseiden varustamisessa. Ilolla totesin, että yksimielinen kansamme tahtoi kaikessa tukea armeijan taistelua.

Urhoollisten sotilaittemme puolustaessa rajojamme oli ylivoimaisin ponnistuksin hankittava sitä mitä puuttui, oli rakennettava puolustuslinjoja, joita ei ollut, oli koetettava saada apua, jota ei tullut. Oli hankittava aseita ja varustelua aikana, jolloin kaikki maat kuumeisesti varustautuivat maailman yli vyöryvää myrskyä vastaan. Teidän sankaritekonne, sotilaat, herättivät ihailua yli maiden, mutta kolme ja puoli kuukautta kestäneen sodan jälkeen olimme edelleen melkein yksin. Te saitte taistelussa öin ja päivin, ilman vaihdon mahdollisuutta, ruumilliset ja henkiset voimanne rajattomiin asti ponnistaen ottaa vastaan yhä uusien vihollisvoimien hyökkäykset, mutta kuitenkin armeijamme seiso! sodan päättyessä voittamattomana hirveltä tappioita kärsineen, vaikka silti vahvistuneen vihollisen edessä. Kotirintamammekaan, missä lukemattomat ilmahyökkäykset leivittivät kuolemaa ja kauhua naisten ja lapsien keskuuteen, ei hetkeäkään horjunut. Kansamme kesti kohtelomuksensa rautaisella tahdolla.

Kiitän sankareina kaatuneiden äitejä ja isiä, kiitän jokaista tulinjojen taistelijaa ja kotirintamalla toimintua.

Isänmaan nimessä ja Puolustusvoimain Ylipäällikkönä
annan Teille,

Korpraali Ahti Aleksanteri Ahvamaa

s. 10.2.1914, Sokalahti

sodan 1939-1940 muistomitalin miekoilla ja soljella:

= Summa =

Päämajassa v. 1940

Sotamarsalkka

Mannerheim.

Myöntökirja Ahti Ahvamaalle myönnetystä Talvisodan muistomitalista Summa-soljella ja ko. mitalin kuva.

1. Divisioonan Komentajana

olen myöntänyt Teille

Luutnantti Arvo S a i n i o

1. DIVISIOONAN
MUISTORISTIN

Turussa marras kuun 15 päivänä 1956

M. Paalu

Kenraalimajuri

P. Huvinen

Kapteeni

1941—1944

Myöntökirja Arvo Sainiolle myönnetystä 1. Divisioonan muistorististä JR 56 -soljella.
Kuvassa myös ko. muistoristi.

Lippu on vihreäpohjainen ristilippu Suomen lipun tapaan. Risti on kahden ohuen punaisen reunan osan rajoittama musta risti. Lipun vihreä pohjaväri kuvaa Itä-Karjalan

Kuvien kunniamerkkien ja mitalien tiedot: 1. Vapaudenristin sururisti, 2. Kotijoukkojen risti, 3. Rannikkojoukkojen risti, 4. Jatkosodan muistomitali, 5. Summan risti. Kaikki merkit ja mitalit Erkki Teerimaan kokoelmasta.

tai muuten välittömästi sodan aiheuttaman vamman saaneelle henkilölle, jonka oli täytettävä ehdot. Talvisodan invalidimerkin jakaminen lopetettiin keväällä 1962. jolloin perustettiin uusi sotavammaismerkki.

Sururisti kaatuneen lähimmälle naispuoliselle sukulaiselle

Helmikuussa 1940 annetun ohjeen mukaan jokaisen taistelussa kaatuneen lähimmälle omaiselle annetaan 4. luokan Vapaudenristi kannettavaksi mustassa nauhassa. Myös maanpuolustuksen hyväksi tehdyssä työssä surmansa saaneen lähin omainen sai Surumitalin eli 1. luokan Vapaudenmitalin mustassa nauhassa. Nämä kunniamerkit kannetaan muitten kunniamerkkien yläpuolella. Kanto-oikeus oli vain naispuolisille omaisille järjestyksessä vaimo, vanhin tytär tai äiti.

metsiä. Punainen ja musta ovat vanhoja karjalaisten kansallisvärejä.

JR 56:n jalkaväkimiesten merkissä on keskellä ristikkäiset kiväärin ja niiden alla numeroluku 56. Upseerit käyttivät merkkiä komentovyönsä olkahihnassa, mistä tulee nimi ”rähinäremmimerkki”. Muut – joilla ei ollut rähinäremmiä – käyttivät merkkiä esimerkiksi lomipakkoon kiinnitettynä tai puukon tupen koristeena.

Talvisodan jälkeen tuli ajankohtaiseksi myös sodan invalidimerkin perustaminen. Invalidimerkki annettiin 1939 – 1940 sodassa haavoittuneelle

Eelis Tuomelle viisi VR:n kunniamerkkiä

Lokalahtelainen alikersantti Eelis Tuomi on melkoinen poikkeus kunniamerkkejä saaneiden joukossa, sillä alikersantti Tuomi palkittiin viime sodissa peräti viisi kertaa Vapaudenristin Ritarikunnan kunniamerkillä. Vastaavia veteraaneja on todella vähän. Suurin osa heistä oli upseereita, aliupseereita vain muutama.

Tuomi palkittiin kahdesti VR 4:llä, kahdesti Vm 1:llä ja kerran Vm 2:lla. Tuomen saamat kunniamerkit eivät voi olla ”sattumamerkkejä”, sillä hän osallistui jatkosodan loppuvaiheissa kii-vaisiin taisteluihin ensin Vammelsuussa kesäkuussa ja sitten Viipurinlahdella ja nimenomaan sen Turkinsaassa sekä lopuksi heinäkuun lopulla ja elokuun alussa Ilomantsissa. Tuomi oli mukana rajuissa vastaiskuissa ja lähitaisteluissa, joissa viholliselle tuotettiin raskaat tappiot. Tämän vaiheen sodasta Tuomi soti kersantti Allan Anttilan joukkueessa. Anttila nimitettiin urheuden ja loistavan johtamistaitonsa ansiosta Mannerheim-ristin ritariksi numerolla 165.

Eelis Tuomen veli, niin ikään alikersantti, Erkki Tuomi palkittiin kolmella VR:n ritarikunnan kunniamerkillä. Erkki Tuomi sai jatkosodassa VR 4:n, Vm 1:n ja Vm 2:n. Hän taisteli samassa joukkueessa kuin veljensä ja samoissa kovissa paikoissa. Hyvän johtajan esimerkki on varmasti siivittänyt veljeksiä tekoihin, joista heidät palkittiin yhteensä kahdeksalla VR:n kunniamerkillä.

Komppanian päällikkönä JR 56:ssa ja 21. Prikaatissa toiminut, ja Teppanassa 27.7.1944 kaatunut, kapteeni Voitto Laine palkittiin neljällä Vapaudenristin

Ritarikunnan kunniamerkillä. Laine sai kolme kolmannen luokan Vapaudenristiä, joista yhden tammenlehvän kera. Laineen tammenlehvän kera saama VR 3 on korkein lokalahtelaisille viime sodissa myönnetty kunniamerkki. Laineen saama neljäs kunniamerkki on VR 4.

Neljä Vapaudenristin Ritarikunnan kunniamerkkiä sai myös kapteeni Johan Vehmanen. Hänelle myönnettiin VR 3, VR 4 tammenlehvän kera, VR 4 ja toisen luokan Vapaudenmitali.

Luutnantti Uno Heininen, jatkosodan komppanianpäällikkö, sai kolme Vapaudenristiä. VR 3:n, VR 4:n tammenlehvän kera ja VR 4:n.

Luutnantti Arvo Robert Sainio, joka toimi joukkueenjohtajana ja lähettiupseerina eri joukko-osastoissa, mm. kovamaineissa Kevytosasto Vuorensolassa, palkittiin kolmella Vapaudenristin Ritarikunnan kunniamerkillä. Hän sai VR 3:n, VR 4:n ja toisen luokan Vapaudenmitalin.

Vänrikki Eino Salmenperä, jatkosodan joukkueenjohtaja, sai kaksi neljännen luokan Vapaudenristiä tammenlehvän kera ja yhden VR 4:n.

Vänrikki Martti Laine palkittiin kolme kertaa neljännen luokan Vapaudenristillä. Yhden niistä hän sai tammenlehvän kanssa.

Metsäpirtissä syntynyt korpraali Aleksander Urpanen on hyvä esimerkki kunnostautuneesta miehistöön kuuluneesta sotilaasta. Hän taisteli talvisodassa Taipaleessa ja jatkosodassa mm. 15. Divisioonan sissiosastossa. Hänet palkittiin yhdellä ensimmäisen luokan Vapaudenmitalilla ja kahdella toisen luokan Vapaudenmitalilla.

Markku Vainio

Lokalahden ”Vapaudenpatsas” kirkkomaalla

Lokalahden kirkkomaan kaakkoiskulmassa on korkealla vaalealla graniittijalustalla antiikin soturia muistuttava veistos. Patsasta pidetään lokalahtelaisten vapaussodassa kaatuneiden muistomerkkinä. Sitä on kutsuttu myös Lokalahden Vapaudenpatsaaksi.

Patsaan pystyttämisen takana on henkilökohtainen suuri suru yhden 1918-1919 sodassa kuolleen nuoren miehen takia.

Nuori mies oli Knut Yrjö Kaskinen. Lokalahden Palkkisten kartanossa 17.3. 1897 syntynyt jääkäri vänrikki kaatui Tampereen valtauksessa 28.3.1918.

Yrjö Kaskinen kävi Uudenkaupungin yhteislyseota vuoteen 1915, jolloin erosi kuu-dennelta luokalta. Helmikuussa 1916 hän hiihti jäätyneen Pohjanlahden yli Ruotsiin päästäkseen salateitä Saksaan sotilaskoulutusta saamaan.

Saksassa Yrjö Kaskinen liittyi Suomen itsenäisyyttä valmistelemaan jääkäripataljoonaan. Suomeen hän palasi keuhkotautilla 1918 liittyäkseen valkoiisiin joukkoihin sodassa, jolla on monta nimeä: vapaus-sota, kansalaissota, veljessota, sisällissota, luokkasota, kapina, punakapina.

Joukkueenjohtajana toiminut Yrjö Kaskinen oli juuri ehtinyt täyttää 21, kun Kalevankankaalla ”luoti lävisti pään”, Kansallisarkiston Suomen sotatörmistä kertovan tiedoston mukaan.

Itään katsovaa, Yrjö Kaskisen muistomerkkiä on sanottu myös Lokalahden Vapaudenpatsaaksi.

– Yrjö Kaskinen oli valmistautunut vapaussotaan ja taisteli tämän ajatuksen puolesta, korostaa Lokalahden historiassa Veikko Paasio.

Kaskinen haudattiin Lokalahdella 2.5. 1918. Seuraavana vuonna, sunnuntaina 27. 7. 1919, Lokalahdella pidettiin suuri suojeluskunta- ja kansallisjuhla. Juhlan yhteydessä paljastettiin Yrjö Kaskisen ”komea hautapatsas, jonka omaisensa olivat teettäneet tait. Muns-

terhjelmilla”, kertoo Uudenkaupungin sanomat 31.7. ilmestyneessä numerossaan.

– Patsaassa on leveällä jalustalla hoikka punertava pilari, jonka laella mies, kädessään miekka ja kilpi, katse suunnattuna itää kohti, lehti kertoi.

Pylvään alla olevaan kiveen on kai-verrettu tiedot vainajasta sekä sanat ”isänmaanrakkaus, oikeudentunto, urhoollisuus”. Myöhemmin jalustaan on lisätty muistolaatat kahdelle muualle haudatulle lokalahtelaiselle vapaussoturille.

Patsaan tilanneet omaiset olivat Yrjö Kaskisen äiti Aini ent. Kaskinen ja hänen miehensä Heikki Palkkinen. Yrjö Kaskisen isä oli jo vuonna 1902 kuollut Knut Kaskinen. Isän veli oli kunnallisuusneuvos, kansanedustaja Juho Kaskinen, joka puolestaan isännöi Hermansaaren kartanoa.

Aivan toisenlainen kohtalo oli Eetu Lehdolla, hänellä, joka hakkasi graniittiin nuoren vänrikin.

– Omin käsin, vapaasti, isoisä hakkasi patsaan kiveen, tietää lokalahtelainen Ulla Sainio. Ulla Sainiolla on valokuva isoisä Lehdosta Yrjö Kaskisen muistopatsasta tekemässä.

Eetu lehto veisti - John Munsterhjelm suunnitteli

Eetu Lehto syntyi 1884 Orivedellä ja ryhtyi kivimieheksi jo nuorena. Hän oli mm. Suomen Kiviteollisuus Oy:n palveluksessa työnjohtajana 1904-1914 mm. Taivassalossa. Vuonna 1917 Lehto muutti Uuteenkaupunkiin. Näinä Uudenkaupungin vuosina Lehto myös hakkasi vänrikin graniittiin.

Uuteenkaupunkiin Lehto perusti oman kiviliikkeen. Kivijalostamo sijaitsi 1920-luvulla ensin Myllymäen

itäpuolella ja sitten Hakulintie 2:n kohdalla, tietää Veikko Paasio Uudenkaupungin historian 5. osassa kertoa. Myöhemmin Lehto perusti Vinkkilään huomattavan alan teollisuuslaitoksen. Lehdon Kiviliike oli usean vuoden ajan Suomen suurin graniitin viejä.

Suurin kiviurakka oli Helsingissä Pohjolan talon graniittityöt ja suurin yksittäinen raakakivi 60 tonnin painoinen.

Vuonna 1944 jatkosodan aikana presidentti Risto Ryti myönsi Lehdolle taloustirehtöörin arvon.

Patsaan suunnitellut kuvanveistäjä John Munsterhjelm (1879-1925) syntyi taiteilijaperheeseen: isä oli kuuluisa maisemamaalari Hjalmar Munsterhjelm.

– John Munsterhjelmin verrattain vähälukuinen, mutta monipuolinen tuotanto käsitti mm. pienoisveistoksia, rakennusveistoksia ja mitaleita, kertoo Munsterhjelmista taidehistoriallista tutkimusta tekevä filosofian tohtori ja taidehistorioitsija Teppo Jokinen.

– Munsterhjelm oli maamme mitalitaiteen uranuurtajia. Hän suunnitteli myös Uudenkaupungin 300-vuotismitalin.

Vuoden 1918 sodan jälkeen hän suunnitteli mm. 22 sankaripatsasta. Sankaripatsaissa Munsterhjelm käytti antiikin sotilas -aihetta ajan monien muiden kuvanveistäjien tavoin.

Kaatunut jääkärivänrikki Yrjö, kivenhakkaajasta taloustirehtööriksi noussut Eetu ja mitalitaiteen uranuurtaja John kohtaavat kaikki yhdessä ja samassa muistomerkissä Lokalahden kirkko- maalla.

Käykää katsomassa. Ja miettimässä elämän kulkua.

Ulla-Maija Paalu

(Kirjoitus julkaistu aikanaan Uudenkaupungin Sanomissa)

Tukijoita kiitettävästi

Vuonna 2010 käynnistynyt, viisi erillistä matrikkelia käsittävä hanke on tietojen keräämisen osalta hoidettu pääosin talkoovoimin. Talkootunteja on syksyyn 2012 mennessä kertynyt yli 7.000.

Yhdistys on saanut talodellista tukea yhteisöiltä ja yksityisiltä. Materiaalin keräämisestä ja digitoinnista aiheutuneisiin kuluihin on saatu Maaseudun kehittämisrahasto Ravakan tuki. Sen lisäksi kirjan painamista ovat avustaneet alla mainitut yhteisöt ja yksityiset, joista yhdistys lausuu parhaat kiitokset. Luetteloon on koottu, joitten tuki on katsottu kohdistuvan Lokalahen matrikkeliin.

Kalannin Säästöpankki
Kalaset Oy
Khimaira Oy
Lions Club Lokalahti ry
Lokalahden Osuuspankki
Seger Oy
Turun Osuuskauppa
Uudenkaupungin Suomalalaisen Seuran
säätiö

Vakka-Suomen Lähivakuutusyhdistys
Vakka-Suomen Nuorisosäätiö
Vakka-Suomen Osuuspankki
Vakka-Suomen Puhelin Oy
Vakka-Suomen Sanomain kuntayhtymä
Vihannes-Laitila Oy

1. painoksesta pois jäänyt veteraani

Toivonen Esko Mikael s. 9.11.1907
Lokalahti. Kotikylä Pitkäluoto. Mv.

Puoliso Impi Augusta o.s. Oksanen.
Lapsi Marketta. Jatkosota: Astui palvelukseen 16.6.1941. Joukko-osastot: 10./JR 56. Astui uudelleen palvelukseen 16.6.1944. Joukko-osastot: 1. SotaS, Järj.K 1, JP 4, 3./Täyd.JP. Toimi kiv.- ja hevosmiehenä. Haavoittui vuonna 1941. Kotiutettiin 1.3.1942 ja 19.11.1944. Kunniamerkit: Vm 2. Kuoli 21.4.1987. Hautauspaikka Lokalahti.

Lokalahdella aktiivinen talkooryhmä

Lokalahden matrikkelin tietojen keräämisestä ja tarkistamisesta on huolehtinut erittäin aktiivinen talkoolaisten ryhmä.

Vilkkaimpina aikoina suunnilleen viitisentoista talkoolaista - naisia ja miehiä - kokootui viikotain käymään läpi keräämiään tietoja ja sopimaan uusista kohteista ym.

Yhdistys lausuu talkoolaisille parhaat kiitokset työstä, jota ilman tätä matrikkelia ei olisi saatu aikaan. Kiitokset myös Lokalahden metsästysseuralle, joka monta kertaa on tarjonnut talkoolaisille ja yhdistykselle kokoontumistilat Kelokalliolla.

Lokalahden matrikkelin tekijötä kokoontuneen Kelokalliolla 16.7.2012. Takana vas. Markku Vainio; Seppo Länsipalтта, NN, Antti Vehanen, Erkko Teerimaa, Antti Viljanen, Matti Valkeinen, NN, Reijo Virtamo. Edessä vas. Matti Jalava, Pekka Toivonen, Riitta Kurkilahti, Liisi Suominen, Tuula Jalava, Seppo Jussila, Hannu Munttila, Jarmo Ääitalo.